

skaičiau lietuviškais žodžiais

49 18

LIETUVOS CENTRINIS VALSTYBĖS ARCHYVAS

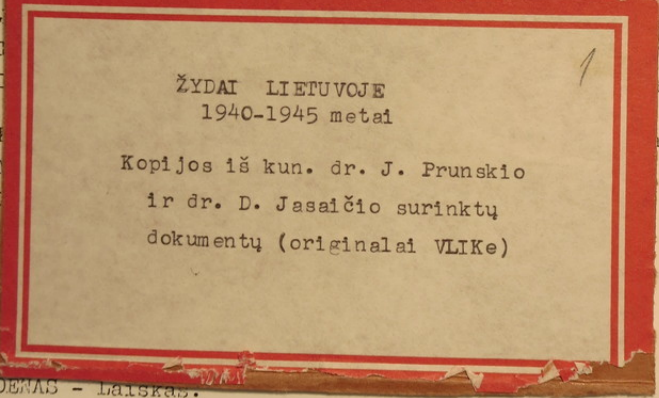
VYRIAUSIASIS LIETUVOS IŠLAISVINIMO KOMITETAS

Dr. J. Prunskio ir dr. D. Jasaičio surinktų dokumentų apie žydų padėtį
Lietuvoje 1940–1945 m., žydus gelbėjusius lietuvius kopijos. I dalis.

F. Nr. 677
Ap. Nr. 1
B. Nr. 482

Pradėta [1969 m.]
Baigta [1977 m.]
Data
Lapų 189
Saugojimo terminas nuolat

2. V.TAMOŠIŪNAS - Atsiminimai, I-ma dalis 25 pusl., II-ra - 39 pusl.
3. J.KERPAUSKAS - Atsiminimai, laiškai, foto. 9 pusl.plus.
4. J.STRIAUPIŠ - Atsiminimai, laiškai, foto. 12 pusl. plus.
5. S.BINKIENĖ - Ir be ginklo kariai, plus laiškai ir kit.
6. Įvairūs leidiniai - Journal of Baltic Studies, Nazi war criminals among US by Charles R.Fallen, Jr., Christian Statements and documents... Jerusalem of Lithuania..., The Crucifixion The Jew and the Christian...
7. Br.GOTAUTAS - Atsiminimai, laiškai, foto. Didžiulė byla.
8. Dr.Domas JASAITIS - Nacionalistinis ir komunistinis genocidas Lietuvoje ir kiti raštai bei laiškai.
9. A.JANULAITIS - Žydai Lietuvoje plus.
10. Prel.M.KRUPAVIČIUS - Atsiminimai, laikraščių atspaudai.
11. VATICANĀ COUNCIL II'S STATEMENT ON THE JEWS
12. Vysk.V.BBIŽGYS - Atsiminimai ir kita medžiaga.
13. Dr.Z.IVINSKIS - Lietuva ir žydai istorijos švietoje, plus laiškas.
14. Dr.J.KAŠKEVIČS - Komunizmas be kaukės, laiškas.
15. AMERICA žurnalas ir kita medžiaga.
16. S.L.
17. K.MO
18. K.AL
19. S.K.I
20. O.ŠI
21. J.AV
22. S.AT
23. N.AN
24. ATSI
25. J.AN
26. Dr.M
27. J.AUDERNAS - Laiškas.
28. A.BARANAUSKAS - Laiškas.
29. A.BOERTKEVIČIENĖ - Laiškas.
30. K.BALTRUKONIS - Laiškas.
31. A.BARONIENĖ - Laiškas.
32. Kun.P.BRAZAUSKAS - Laiškas.
33. Vl.BARTUŠKA - Laiškas.
34. O.BARNEVIČIUS - Laiškas.

ŽYDAI LIETUVOJE
1940-1945 metai

Kopijos iš kun. dr. J. Prunskio
ir dr. D. Jasačio surinktų
dokumentų (originalai VLIKe)

Dr. Doro Jasaičio surinkti kitu autorių rankraščiai, leidiniai, ko-
bijos, atsiminimai.

1. J.KARDAS - Lietuvos žydų ir lietuvių gyvenimas ir santykiai per 1939-1945 karą. 75 pusl.
2. V.TAMOŠIŪNAS - Atsiminimai, I-ma dalis 25 pusl., II-ra - 39 pusl.
3. J.KERPAUSKAS - Atsiminimai, laiškai, foto. 9 pusl. plus.
4. J.STRIAUPIS - Atsiminimai, laiškai, foto. 12 pusl. plus.
5. S.BINKIŪNĖ - Ir še ginklo kariai, plus laiškai ir kit.
6. Įvairūs leidiniai - Journal of Baltic Studies, Nazi war criminals among UB by Charles R.Fallen, Jr., Christian Statements and documents... Jerusalem of Lithuanian..., The Crucifixion The Jew and the Christian...
7. Br.GOTAUTAS - Atsiminimai, laiškai, foto. Didžiulė byla.
8. Dr.Domas JASAITIS - Nacionalsocialistinis ir komunistinis genocidas Lietuvoje ir kiti raštai bei laiškai.
9. A.JANULAITIS - Žydai Lietuvoje plus.
10. Prel.M.KRUPAVIČIUS - Atsiminimai, laikraščių atspaudai.
11. VATICANI COUNCIL II'S STATEMENT ON THE JEWS
12. Vysk.V.BBIZGYS - Atsiminimai ir kita medžiaga.
13. Dr.Z.IVINSKIS - Lietuva ir žydai istorijos švietoje, plus laiškai.
14. Dr.J.KAŠKEJUS - Komunizmas be kaukės, laiškai.
15. AMERICA žurnalas ir kita medžiaga.
16. S.L.J. - Atsiminimai ir kita medžiaga, laikraščių iškarpos.
17. K.MOTUŠIS - Atsiminimai įvairių asmenų, laiškai.
18. K.ALIŠAUSKAS - Atsiminimai, jo paties, laiškai, Vl.Grudzinsko atsiminimai...
19. S.K.KVIECINSKAS-KVIETYS - Atsiminimai, įvairūs dokumentai.
20. O.ŠIMAITĖ - Leikraščių iškarpos, dokumentai.
21. J.AVIŽONIS - Laiškai, liudijimai.
22. S.ATLAS - Liudijimas.
23. T.ANSKIS - Laiškas.
24. ATSIMINIMAI - Straipsniškai.
25. J.ANTANAITIENĖ - Laiškas.
26. Dr.M.ANYČAS - Laiškas.
27. J.AUDĖNAS - Laiškas.
28. A.BARANAUSKAS - Laiškas.
29. A.ŽOERTKEVIČIENĖ - Laiškas.
30. K.BALTRUKONIS - Laiškas.
31. A.BARONIENĖ - Laiškas.
32. Kun.P.BRAZAUSKAS - Laiškas.
33. Vl.BARTUŠKA - Laiškas.
34. O.BARNEVIČIUS - Laiškas.

387
Verb. Pone,
skaiciau lidus...

49 11

8 1

35. Br. BABUŠIS - laiškas.
36. John A. O'Brien - straipsnis Philip Friedman.
37. L. BELESKIS - laiškas, foto.
38. BUCKIENĖ, Tamara - laiškai.
39. P. AUSIEJUS - Laiškas.
40. V. ČEČETIENĖ - dr. Abramavičiaus išsaugojimas.
41. P. DAUGĖLA - laiškas.
42. S. DALIUS - laiškas.
43. DRAUGELIĖ - išgelbėjo Štenceliene.
44. J. DANYS - laiškas.
45. K. DALINDA - laiškas.
46. L. DOVYDĖNAS - laiškas.
47. J. DAUGĖLA - laiškas ir straipsnis.
48. V. EFFERTIENĖ - laiškai ir liudijimai.
49. O. GIEDRAITIENĖ - laiškas ir straipsnis.
50. B. GINTAUTAS - B. ELB BERGAS - laiškai.
51. J. GIMBUTAS - laiškas.
52. A. GIEDRAITIS - laiškas.
53. J. GEČIENĖ - laiškas.
54. D. GAIDELIENĖ - laiškas.
55. A. GINTNERIS - laiškas.
56. Kun. Pr. GAIDA - laiškas.
57. Br. GLEVECKAS - laiškas.
58. S. ĄJOKUBICKAS - laiškai ir 15 pusl. straipsnis.
59. V. R. JONYNAS - laiškas, straipsnių iškarpas.
60. P. JUDICKAS - laiškas.
61. J. JACKEVIČIŲ šeima - kun. J. Prunskio laiškai ir straipsniai.
62. P. JANUŠONIS - laiškas.
63. JANUŠAUSKAS - "Mano santykiai su žydais...."
64. Kun. A. JUOZEVIČIUS - laiškai.
65. A. JESMANTIEBĖ - laiškai.
66. J. JUREVIČIUS - laiškai.
67. A. JAKUTIS - laiškai.
68. Dr. JAKŠEVIČIENĖ - laiškas.
69. J. KEKŠTO ir Ž. PAPARTENO liudijimai
70. KVIRINAS Aleksandrevičius - Dovydo Štarkaus laiškai.
71. K. KALENDRA - laiškai.

72. A.KRUTULIS - pažymėjimai ir laiškai.
73. KENSTAVIČIAI - laiškai.
74. A.KRAMILIUS - laiškai.
75. E.KLUPŠIENĖ - laiškai.
76. Kun.J.KARDAUSKAS-KARDAS - laiškai.
77. V.KULIEŠIUS - laiškai.
78. I.KOWALSKI - ištrauka iš "A Secret Press in Nazi Europe."
79. D.KARUŽIENĖ - laiškai.
80. D.KLOVAS - laikraščio iškarpa.
81. Komunistų laikraščio iškarpos
81a.LADYGY šeima - išgelbėjo žydaitę.
82 J.LVINIENĖ - LAIŠKAS.
*83. LIZA - laiškai.
84. LITUANUS - straipsnio atspaudas.
85. W.LIESUNAITIS - laiškai.
86. S.MOTUZAS - laiškai.
87. D.MIKELIŪNAS - laiškai.
88. J.MOCKAITIS - laiškai.
89. KARIŲ lietuvių, žuvusių ir nužudytų sąrašas.
90. A.MAŽIULIS - laiškai.
91. V. ir B. MORAS - laiškai.
92. KEDAINIŲ apskrities atsiminimai.
93. B.MEDELIS - laiškai.
94. M.MACKEVIČIUS - laiško 2 ir 3 puslapiai.
95. V.MACIŪNAS - laiškai.
96. V.P.MIČIŪNAS, P.RIMŠA - laiškai.
97. Dr.Br.NEMICKAS - laiškai-liudijimai.
98. NUKENTĖJĘ lietuviai, kurie slėpė žydus.
99. J.PAKULIS - laiškai.
100. K.PALČIAUSKAS - laiškai.
101. J.PEČIULIS - LAIŠKAS.
102. V.PERMINAS - laiškai.
103. A.POVILAITIS - laiškai.
104. Vl.PAUŽA - laiškai.
105. Pr.PAULIUKONIS-J.REIZGYS - laiškai.
106. V.PAULAUSKAS - 2 laiškai.
107. PIRČIUPŲ tragedija - laikraščio iškarpa.
108. J.RYGELIS - laiškai.

- 109. A.RADŽE - laiškas.
- 110. J.ROBINZOMAS - 2 laiškai.
- 111. J.I.STEPONAČIAI - laiškas.
- 112. ŠIAULIŲ dr.Peisachavičius.
- 113. SRUOGIENĖ - laiškai.
- 114. V.SENUTA - laiškas.
- 115. J..SUTKUS - laiškas.
- 116. A.SAUDARGIENĖ - laiškas.
- 117. STATISTIKA išsudytyjų.
- 118. A.SNIETČKUI rašo žydai.
- 119. SVARBUS laiškas ir foto.
- 120. ŠEŠPLAUKIAI - laiškas.
- 121. L.ŠMULKŠTYS - laiškas.
- 122. SIMPOZIUMAS apie sionizmą.
- 123. J.SONDA - laiškas.
- 124. Apie ŠIAULIŲ daktarus žydus. Dr.Luinienė daugiau žino.
- 125. K.ZARA - laiškai.
- 126. V.Skripkus - laiškai.
- 127. S.TAMULAITIS - laiškai, straipsnis ir kit.
- 128. J.TAMULIS - laiškai.
- 129. Dr.F.TALLAT-KELPŠA - laiškai.
- 130. M.TANUS - laiškai.
- 131. S.VAIČIULIS - laiškai.
- 132. Dr.P.VILEIŠIS - Lietuvos žydų klausimu.
- 133. F.VALAITIS - ~~F.VALAITIS~~ laiškai.
- 134. VINGEVIČIENĖ - laiškai.
- 135. J.VILČINSKAS - laiškai ir ištraukos iš dienoraščio.
- 136. VYSKUPAI kankiniai.
- 137. J.VAIČEKONIS - laiškai.
- 138. Dr.K.VALIŪNAS - Valstybės Departamento padėka.
- 139. J.VALIŪNAS, laiškai apie Petrą EFFERTį.
- 140. Iz.VALANČIUS - laiškai.
- 141. J.VAIČIŪNAS - straipsnis.
- 142. J.Žvilb. - Straipsnių iškarpos.
- 143. E.ZELBIENĖ - laiškai.
- 144. K.ŽILINSKIENĖ - laiškai.
- 145. ŽINIŲ lapai.
- 146. Žakovičius ir Iškausko skelbimo kopija.
- 147. ŽINIŲ lapai - nukentėjusieji.

5

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

- 148. ŽYDŲ LIKIMAS ir Lietuvos laikinoji vyriausybė.
- 149. IŽEĞUNIS, SOLSKIAI ir kit.
- 150. ŽYDAI lietuvių spandoje - spaudos iškarpos.
- 151. ŽAKEVIČIENĖ Marija - laiškas.
- 152. ŽYDŲ vadų foto.
- 153. E.EFFERT-SIRUTYTĖ - laiškas ir kita medžiaga.
- 154. E.FEDARAS - laiškai ir foto.
- 155. J.JUSIONIS - laiškas.
- 156. S.FREDAD - laiškai.
- 157. J.KARKA - laiškai.
- 158. S.ČIURLIONIENĖ - aprašymas.
- 159. Pr.ČEPĖNAS - laiškas.
- 160. LEO PINKELŠTEINAS žudė lietuvius.
- 161. OLEISKI - laiškas.
- 162. F.BORTKEVIČIENĖ - gelbėjo žydų vaikučius.
- 163. V.ŽEMAITIS - laiškas.
- 164. ĮVAIRŲ raštai.
- 165. ĮVAIRIOS svarbios atspaudos apie žydus ir lietuvius.
- 166. SPAUDA, iškarpos.
- 167. LAIKRAŠČIŲ iškarpų byla.
- 168. Lietuvių Antinacinės Rezistencijos buvusių politinių kalinių Sąjunga.
Žydų veikla prieš lietuvius Vakarų Vokietijoje.
- 169. Lietuviai politiniai kaliniai.
- 170. Bronius V.GALINIS - Prisiminimai iš Vilniaus nacių laikais su foto ir planais geto.

B..B.

S. Jankaitis
Bronius Galinis

No. 1. J. Wardas

13.

Žydai lietuviškoje spaudoje.

V. Komėžys, buvęs "Maid" redaktorius, Sibiro tremtinys rašo L. Aron. II tm. 273-279 psl.: "Žydai lietuviškoje spaudoje"; "Žydai ~~lietuviškoje~~ Lietuvoje turėjo 8 dienraščius (30 savaitraščių mėnraščių ir kt.) Jie dažnai rašė prieš Lietuvą, nors Liet. valdžia jiems leido įvažti visą (Oml. lt. ir eukso, žydų dienraštis "Folkblat", Kaune, buvo komunistų-rusų slaptos organos. Bolševikams užgrobus Lietuvą, lietuviška spauda buvo pavirtusi žydiški bolševikiška spauda lietuvių kalba. Lietuviai žurnalistai daugumoje buvo suminti ir ištremti Sibiren. Valdžios organo "Piesos" redaktoriai buvo (1940-VI-28) žydas G. Žimanas (deber profesorius Vilniuje) (PARTU DIRBO IR LIETUVIŲ SĄJUNGIMO LAISV. HAUSIEROS - VII) Viso žydų bendradarbių buvo 80, Tarybu Lietuva bendradarbių buvo 80, Tarybu Lietuva bendradarbių

būti daugumoje, ir 1 žydas buvo. Vyr. literatūros veldybos cenzoriais buvo irgi žydas 8.

Spaudos bendradarbių pesirrašydevo lietuviškosios paverdėnis. 2 "Komunizmo, pasaulinės revoliucijos ir melų propaganda (nakroipte, prieš lietuvius) buvo mėgiamiesiems žydų rašytojų "arkliukas".... "Pasaulinė revoliucija buvo žydų didžiulėsios troškulos".... Stei keli žydas žurnalistai, kurie garbino Staliną, kaip Dievą: Sakovas, Seuses, B. Joffe, Kurvicius, Burmens, Rozenblumė, Szolominas, Veintroubes, Volfgs, Krevičas, ir kt. Žydas Lietuvoje gyvena, kaip inketai teukuos"

No. 1. G. Kardas

55.

8

Rokiškio aps, Kemeju 16160, Gudiški km. Beukys JUOzes

slėpė žydus vok, okupec, metų 1946 m, tepo pertizenu ir buvo rusų
įmestas į upę ir prižadrytes.

1-4
1-u
ti

Dusėtu velsė gyv. Repolis Belys neociu okupe metu slėpė žydo m/1946/
Melamedo sčima, 1946m tepo pertizenu ir buvo komunistų susaudytes.

Netoli vilkeviškio ūkininkes Sankus slėpė seriu pirkli per
vokieciū okupeoije, 1945m išsiveže į Vokietiję, su pedibtais
dokumenta, suleukė kavo pebeigos ir kartu stvyko į Kenedę...

si
18.

Versuvoje gyveno lietuvis kuniges 1941 D. iš Sieliu,
jis už gelbėjime žydu Versauvos gete buvo sumtes, Jo likimes
ir žinomes nors gelbėjimo skoijoje buvo ir prof. Gerulis lingvistes
iš Kerelieuciaus... Kunigys išdevinėjės žydemis lietuviskus metrikus...

18;
1-1
D-
C-
e-
10

Lietuviu išgelbėta Kauno žydė, debar gyvenenti Izraelyje,

išleido etsiminimu, knyga, rusų kalba* Veikei is getvės M/Mepu
H Kibbutz, Homechad Printing Ltd, Izrael. Autore: Sara Nesemit, 1973m

10
10

Autore .N. spresō kaip Kauno lietuvisi gelbėjo, pedėjo pebegti
į Palengę, kaip ji epsi gyveno prie Palengos su dukrele mūrinieme
neme 2klm, Kretingos link. Jis globojo Palengos gydytojes lietuvis
, gydė veltui, maisto perūpindavo ir kt. Kite pagalbe teikęs lietuvis

18
n,

ūkininkas. Po karo išemigrovus į Izraelį. Dekinde lietuviems
Dėntų gydytoje, dr. gurviciūtė, Kaban, išgelbėjo dr. Sterkus
ji debar su vyru gyvena Čikagoje, USA.

10

Verb. Done,
skaičiau lietuviškai...

Nuorasa.

19

V. Tamoliūnas, Petras, Mirok, 1977.
Didžiai Gerbiamas

(2)
Santrauka.

9

Dr. Domas Jasaitis,

mūsų šimtmečiais globoti Lietuvos žydai, mano manimu, maskviniai sodistai neįveikę mus išveivius sukiršinti, visa klastodami perdavė žydams.

Šiuo laišku tik trumpai paliesiu Zarasus kur aš tarnavau Lietuvos policijoje. Pateiksiu tik trumpas santraukas, jei rasit naudinga aprašysiu plačiau.

1. Bolševikams okupuojant Lietuvą, nuo Daugpilio koloną tankų, žydai ir rusai sutiko su gėlėmis, kabinosi žydės ant tankų bučiavo karius. 1950 metais man dirbant Fordo fabrike susipažinau su simpatišku ukrainiečiu. Išsikalbėjom kokia tragedija ištiko Lietuvą rusams okupavus. Tas vyras vadino save Dimitrij, pavardės nesisakė. Į mano dejonę jis atsakė: - buvau raudonosios armijos kapitonas tankistas. Iš Daugpilio pasiekė Zarasus kur vietos žmonės mus sutiko su gėlėmis. Apsinakvojom prie Zarasų labai smiltingoj vietoj. Faktas tikras, taip buvo.

2. Į zarasus su pirmaisiais tankais buvo nusodintas NKVD kapit. Guskov-Gubaitis-Gubanov. Manau ne viena tikra pavardė. Neužilgo dar senajai policijai beasant atkeldino iš Maskvos kompartijos apaštalus: Kovšovą, Kunšinę ir žydų tautybės į apskr. v-ko postą Majevskį. Po liaudies seimo rinkimų buvo maskvinį įsakyta iškelti vėliavas. Turp 11-12 val. mieste pasipilė žydukai ir ruseliai pradėjo plėšyti vėliavas, laužyti kotus. Kapit. Guskov pareiškė: - džiaugsmo vėliavas yra raudonos, jas matėt kaip liaudis pasiėlgė su jų skudurais.

3. Stalino-Hitlerio karui prasidėjus buvo žudomi nieko kalti Zarasų gyventojai. Operavo žydai su talkininkais.

-2-

10

Trėminus vykdė, sudarinėjo sąrašus: Majevskis, Gordonas, Levinas, Kačerginskis, Dolgovas, Šiškovas, Rugienius, Petrovas, Glikmanas, Kosolapovas, Kaganas, Rozenbergienė, Archipovas, Petrovas ir daugelis kitų nusi-kaltėlių.

4. Miestą sudegino išvardintieji. H. tlerio armijai užėmus Zarasus, kadangi žydai gyveno centre miesto, liko be pastogės. Rusų be-laisvių masės. Vieną dieną pastebėjau ant bažnyčiaus šventoriaus ak-menų sienos išstatyti vokiečių lengvi kulkosvaidžiai. Pasirodo ant šventoriaus belaisviai kasė duobes. Neužilgo pasigirdo šuviai ir tesės su pertraukomis. Kai paaiškėjo vėliau šaudė žydiškos išvaizdos ir polit-rukus. Sušaudė daugelį žydų kurie nespėjo pasislėpti.

5. Vokiečiai žydams gėto norėjo padaryti bažnyčioje. Klebo-nas ir tikintieji atsiprašė. Veržėsi į pradžios mokyklos didelius pas-tatus ir čia atsiprašyta galvoje, kad žudymas bus kasdienis. Saugumo v-kas J. Kilius Leonavičius pabėgęs iš Umergės kalėjimo grįžo į savo pareigas Zarasų apkr. Kiek buvo griežtas Lietuvos Nepriklausomybės me-tais tiek buvo žmoniškas karo tragedijos metu. Labai suprato baisią ateitį žydų. Vokiečių saugumas tik su juo turėjo ryšį. Leonavičius numatė Zarasų žydams gėto lenkų okupatame Vilniaus krašte, Juodkos tūsčiame dvare, Smalvų v. Vietos miškingos, galės pabėgti kas tik norės. Kiek žinau niekas spigliuotomis vėlomis neaptvėrė ir man rodos tebuvo vienas ryšininkas tarp žydų, buvęs pasienio policininkas Juškėnas ir Leonavičius. Buvo kalbama, kad vaikus išsivežiojo vietos ūkininkai. Kaip žydai maitinosi nežinau ir išviso ten nuvykęs nebuvau. Atrodo, kad vokiečiai Leonavičiui paskirė sunaikinti žydus, Leonavičius juos perkė-lė į Antalieptės valsč. Vencavų dvaro laukus prie cigulio mažos trobe-lės. Žinau baisųjį šaudymo veiksmą atliko, pagal tuos liudininkus kurie kasė duobes, keturi vokiečių saugumo kariai. Niekas lietuvių prie žudynių neprisidėję. Spelioja nužudyta apie 300 asmenų.

Berb. Done,
skaičiau lietuvišką...

Nuorašas.

-3-

6. Zarasuose gyveno buvęs teisėjas Bermanas su dukromis. Jo nuopelnai atsikarenčiai Lietuvai buvo labai dideli. Apdovanotas Gedimino ordinu. Lietuviškai kalbėjo silpnai. Vertėjavo sekretorius Zabulionis. Zarasų miesto burmistro padėjėjas buvo Trauba. Nepaprastai taktiškas, sugyvenamas, mylimas visų. Kada žydai išvyko į Smalvų vėščių, Bermanai ir Traubai gyveno netoli Zarasų pas stiprus ūkininkus Varatinskus. Aš, burmistras Valiukonis, Leonavičius ir Gumbinas nuvykom su misija juos paslėpti pas gerus žmones. Buvo graudų iki ašarų apie jų šeimų pasakimą: mes niekur nesislaptysim, ašinių už rūpestį. Pasiimam likimą tokį kokiį ištiks visus žydus... Mes prašėm dar giliai pergaltoti ir priimti mūsų gelbėjimo riziką. Ant rytojas atvyko į raštinę studentė Varatinskaitė ir pranežė: - Bermanai ir Traubos pasisamdė pastotį ir išvyko į Smalvas į bendrą žydų geto. Ar jie žuvo, gal pasislėpė, nežinau. Zarasų krašto lietuviai žydams jokio keršto neturėjo ir nežinau, kad kas būtų žudęs. Kai pasakoja matę žydą i patys ėjo į duobes.

7. Turėjome didelę riziką su 2 perkrikštų šeimom. Kai pasiimašydavo Zarasuose neišskijų vokiečių trupė, tie žmonės per pasiuntinius būdavo išpėti. Buvo paprasti žmonės-vežikai.

Buvo baisi riziką žydus gelbėti. Mums gi gyvi pavyzdžiai ką vokiečiai padarė su Pirčiupio, Ablingos ir kitais žudymais visa nekaltų lietuvių. Tragedija juk patys žydai savuosius žudė.

Kai dabar pakalbi su daugeliu liudininkų bijosi, girdi tą patį liudininką apkaltinti žmogžudžiu, juk liudininkų suras. Nelidys į kalėjimą ir Sibirą. Dar sako gali pakenkt šeimoms okupuotoje Lietuvoje. Žodžiu tragedija mūsų tautai apkaltinti, tai vieninteliai siekiami maskolų komunistų.

Parašykite, kaip jūsų nuomonė ir kiek iš to ką aš trumpai padėsčiau ar būtų nauda.

Su miela pagarba,

V. A. M. D. S.

P. S. Yraite R. A. Jono Jurdovai atsiminti

V. A. M. D. S.

Nuorašas.

Vertimas iš rusų kalbos.

43

N. K. O.
Kariškas dalinys
Lauko Paštas

04446

Spalio m. 14 d. 1944 m.

6/632 Nr.

PAŽYMĖJIMAS

Išduotas piliečiui, Šarnėlės kaimo, Alsėdžių valsč., Telšių apskrities Kerpaukui Juozui tam, jog jis ir jo šeima vokiečių okupacijos metu Lietuvos S. S. r. slėpė 16 žydų kilmės žmonių, vokiečių gestapo persekiojamų, trėjų su puse metų laikotarpyje, tuomi parodydami ismintinį rąpestį jų pragyvenimu ir gyvybės išgelbėjime.

Todėl, pil. Kerpauskas, laike ištiso vokiečių okupacijos laikotarpio, ne tik pats, bet ir visa jo šeima pergyveno mirties pavojų, juo labiau, kad gestapui buvo žinoma apie besislapstancijų žydų grupę ir jų nuolatinį pajiešką.

Mūsų išgelbitieji žydai pasakoja apie pil. Kerpauską kaip žmogų su rimtu nuosirdžiu jausmu, meilė ir geru atsiliepinimu apie tuos žmones kuriems iš kerštingų vokiečių - fašistų - barbarų puses gresė pavojus būti sunaikintais.

Kariško Dalinio Nr. 04446 vadovybė reiškia draugui Kerpauskui Juozui ir jo šeimai padėką už gelbėjimą Sovietų piliečių.

Pažymėjimas išduotas pristatyti Sovietų Valdžios ištaigoms.

Kariškos Dalies Nr. 04446
Komandierius
Majoras Zotovas
Politinio skyriaus
Viešintasis

Sveikas mielas Izidoriau !

Tavo laisną rašytą man rugpiučiou 12 diena gavau 25/VIII iš kurio matosi, kad esi negavęs mano vieną laisną, todėl stengsis kiek prisimindamas jį pakartoti. Pirmausia su skaudancių sirdin turiu Tau pranešti, kad Tavo pasiūstus man: Vytauto Mašernio ~~kuris~~ ~~kuris~~ ~~kuris~~ ~~kuris~~ ~~kuris~~ ~~kuris~~ poezijos rinkinį ir lietuvaicių parašytas knygutės negavume. Nežinau, kam galėjo tai pasirodyti esant pavojingos ? Ar gal iš smalsumo pasisavino. Viskas gali būti. Toliau, vis prašai iš manęs daugiau žinių apie tus mūsų išlaikytus žydus, bet, kad kas smulkminos, nors tomet ir labai reikšmingos kasdienybės, laikui einant vis tolin ir be to silpnėjant atminčiai beprisiminama kaip duokim šitoks įvykis: kaip jau savopirmame laiske minėjau pas mus įvyko dvėji jų gimdimai: pirmasis įvyko ~~skaudanti sirdin~~ ~~skaudanti sirdin~~ nepoilsu po jų atvykimo pas mus gimė mergaitė, siuo metu ji jau dirba Kaune medicinos seserimi. Sekantis gimė antram broliui jau po metuir buvo labai didelis reksny. Buvo baimės, kad jis gali mus ir jus visus pražudyti. Tada aš jiems pastačiau ultimatyvinį reikalavimą atsižadėti savo vaiko nurodydamas kilanti dėl jo visiems pavojus. Jie sutiko, bet tada kilo klausimas: kur ji dėti. Tuo reikalu kreipiausi į marijonus, mon jie patare padaryti pamestinuką. Ž. Kalvarijoje, o jie pasirūpinsia jo likimū. Tur but tuomet tomet jis ir siulė Tau paimti jį auginti, bet mes pasitare su Striaupiu pabijojime jį pamesti Kalvarijoje, nes ir be to ten buvo daug gandų apie besislapstancius žydus. Pasitaike man proga, pasitikau savo seną pažįstamą gyvenanti Barstyčiuose Mikolą Buknevičių kuris jau žinojo apie besislapstancius žydus pas mus. Jam aš ir pasiuliau paimti tą vaiką. Jis po neilgo sviravimo sutiko, tik pareiškė baimę, kad kartais jo žmona nepasipasakos savo kokiai draugei visą paslaptį ir todėl nutarime jį nakscia pamesti prie jo namų ir jai tuo tarpu nieko nesakyti, bet išėjo blogai. Įvyko šitaip: viena ramią sutartą naktį, pasikinkęs arklį draugė su Simučiu nuvažiavom nuvežim vaiką į Barstyčius ir nedavžiaus iki jo, sustojime ir pedėias tą vaiką padėjau prie jo langų. Vaikas gulėjo ramiaį, sugryzau prie arklio ir mes su Simučiu sugryžomi įvykde savo užduotį. Bet kasatitiko po to pas Butnevičius. Jis man vėliau papasakojo. Tą sutartą nakti jis jautriai miegojo ar gal visai nemiegojo, tik sako vaikas pradėjo verksti, bet žmona dar miegojo, bet pagaliau išgirdo ir ji ragino mane eiti pažiūrėti kas ten

14

yra. Sugrįžęs papasakoju žmonai, kad yra padietas vaikas, tuomet žmona žmona labai susijaudinusi puole plust mane šaukdama, kad aš čia esąs kaltas ir kad kokia jo apgauta merga jam pametusi tą vaiką. Jos susierzinima s buvęs toks didelis ir kad jis jokia būdu nebegaliedamas ją nuraminti, priverstas buvęs išpasakoti jai visą paslaptį. Nežiūrint to tas įvykis tiek ją paveikęs, kad ji pati nebesutiko tą vaiką auginti, tik surado kokią tai moterėlę, kuriai dalino pieną ir viską kas reikalinga buvo jo auginimui, tik vėliau tas vaikas susirgo ir nežiūrint medicininės pagalbos - mirė. Vėliau jau po kiek metų grįžęs iš Sibiro vieną siki aš nuvykau pas juos, p ir tą pačią progą paklausiau žmonos: ar ji vis dar pyksta ant manės už pametimą jiems vaiko? Ji nebesurasdama žodžių atsakimui į tą klausimą - tik nusišipsojo. Tur but tuomi baigsiu aprašinėti notikius pergyventus per tus trėjus su visum metus begelbstant tus žydus. Viena aišku, kad ju gyvenimas pas mus nebuvo klotas rožiams, bet vien tik daglais, teko pakęsti ir bado ir šalčio ir baimės. Ir mūsų ir ju tie gyvenimo trėji su viršom metų buvo panašus į gyvenimo kiško supamo ir persekiojami šunų ir medžiotojų. Gal kiek daugiau tų įvairių prisiminimų iš tų laikų galėtų papasakoti rabinas Fiškinas, nes jis už mane jaunesnis ir gal kiek daugiau prisimina jo dabartinis untrašas šitoks: 974 Jerome str. Brooklyn N.Y. 11207

O šaip jau visą kitą paliekama fantazijai ir plunksnai to kas kas ryšis aprašyti plačiau tus nuotikius.

Sį siki palinkėjis Tau geros sveikatos ir ilgo ir laimingo gyvenimo baigsiu savo laisną. Gal kitą siki bus geresne nuotai-ka ir gal dar ką prisiminsiu tai ir parašysiu .

Suev

Tavo J. Kerpauskas.

Nuorasas.

1967 m. spalio 12.

Sveikas mielas Izidoriau!

Atsakydamas į Jūsų laišką iš 28 rugsėjo š/m turiu Jums pranešti, kad mano sveikata paslijo ir blogiausia, kad baigdamas man tarnauti 78 metus mano širdis pradėjo streikuoti ir kai kada tiek smarkiai, kad net grasina visiskai atsisakyti dirbti. Tais atvejais žinoma tenks ją remontuoti ir po panašaus remonto, kaip, kad ir neseniai buvo, vėl ima klibinkštuoti, bet tie remontai tur but nesitęs be galo ir tuomet reiks paliuosoti vietą kitiems.

Prasei, kad parašyčiau iš kiek narių susideda mūsų šeima: atsakydamas į tai turiu parašyti, kad nors foto nuotraukoje, kuria J Jums pasiūčiau matosi tik septini vaikai, bet jų iš viso yra 8 delto, kad tuo metu kai buvo daroma foto nuotrauka Bronės nebuvo, ji buvo ligoninėje. Del jų iseito mokslo yra šitaip: pirmas iš eilės, žiurint iš kairės į dešinę yra sūnus Juozas gimęs 1926 metais, baigė Telšių mokytojų seminariją ir dabar mokytojauja Stūčių pradžios mokykloje Klipėdos kraste, antroji iš eilės duktė Eleonora po vyrų Kavaliauskienė, gimusi 1924 metais, baigė senojo tipo gimnazijos 7 klases, ruošė mokytojauti ir keletą metų mokytojavo, dabar dirb Klaiėdos žuvų apdorojimo fabrike sandelininke ir turi sesius vaikus; trtis iš eilės sūnus Tomas, kuris vestuvių proga padaryta nuotrauka, gimė 1938 metais, jauniausias iš vaikų, baigė Sibire tik 6 klases šio metu dirba kolkucyje automašinos vairuotoju, ketvirtas iš eilės sūnus Aleksandras gimęs 1927 metais ir baigė Kauno politechnikos instituto tekstilės fakultetą, apgine diplomą, po to liko aspiranturoje dar trėjus metus, apgyne disertaciją ir gavo technikos mokslo kandidato laipsnį ir dabar dirba tame pačiame Kauno politechnikos institute docentu; penktoji iš eilės duktė Genuvaitė gim. 1931 metais po vyrų Burneckienė, taip pat Bronė ir Tomas užėjus pas mus karo audrai, tebaigė tik šesias klases ir dabar dirba Telšių "Masčio" tekstilės fabrikė; šeštasis iš eilės sūnus Adolfas gimęs 1928 metais baigė Kauno politechnikos instituto mechanikos fakultetą ir šiuo metu dirba Kauno metalo apdirbimo fabrike vyriausio metelurgo pareigose ir pagaliau septintas iš eilės sūnus Anicetas gimęs 1936 metais, atsitiktinumo dėka liko neisvūžiaęs su mumis tolimon kelionen, tu pačiu mūsų išgelbėtojų faktoru šeimos rūpesciu rūpesciu ir islaikomas baigė Alsėazių vidurinę mokyklą, po to Kauno Žemės ūkio Akademijos mechanizacijos fakultetą ir dabar dirba prie Kauno Domeikovos žemės ūkio mašinų ir traktorių stoties bandomajame ūkije vyr. inžineriaus pareigose. Poliau

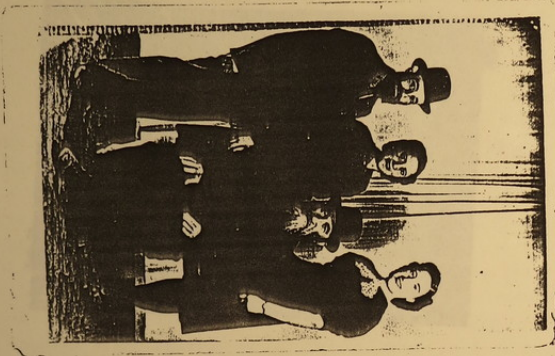
2

16

Toliau rašai nors žinoti kaip šiuo metu leidžiame savo šio pilko gyvenimo pabaigą, pasistengsiu kiek galint papasakoti: kaip jau pradžioje savo laiško minėjau, baigiu jau 78 savo amžiaus metus nes esu gimęs 1889 metais lapkričio 4 diena senojo stiliaus. 1905 revoliucijos metais baigiau Palangos progimnaziją, vėliau Kaune mokynaus 5 ir 6 klasių kursą po to sunkiai susirgus tėvui turėjau nutraukti mokslą ir padėti jam ūkinį kauti, 1911 metais buvau pašauktas carinen armijon ir tarnavau iki 1914 metų karo pradžios. Prasidėjus karui bematant atsiduriau Galicijos fronte karo arenoj. Šele Fezemišlo, patekau nelaisven ir bemaz kone visą karo nelaisvės laiką apie 4 metus isbuvau Vienos priemiestyje, prie karinių objektų statybos darbų 1918 metų pabaigoje grįžau į savo Tėvyne ir tėviške, sugaišęs 7 metus ir gerokai paragavęs ir bado ir vargo. 1923 metais apšvedziau ir paveldėjau iš tėvų ūkį. Per tus 17 ūkininkavimo Smetominės tvarkos metus taip pat buvo pergyventa sunkių dienų, nes turėjau padaryti didelius išmokėjimus: tėvams, broliams ir serims pinigais ir natūra apie 35.000 litų. Taip sunkiai gaunamų litų. Po to antrasis pasaulinis karas atnešė taip neišvaizdojamai sunkiai islaikomus 16 įnamių. Fasiliosavus iš po jų, nepoailgo 1949 metais prasidėjo tolima kelione ir gyvenimas svetimoje šalyje truko septynius ir puse metų. Visus tus gyvenimo vargus po 1923 metų bendrai vilkumė su žmona Adolfina. Dabartiniu metu, dėka vyriausybės ir vaikų dodamai paramai neprabangiai, bet nekęsdami bado ir skurdo gyvename savo dar likusį gyvenimo galį. Sudiev.

Tavo J. Kerpauskas

12-X-67.
Sarnele.

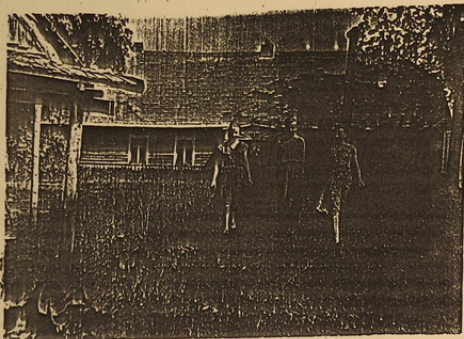

Senis Pastorais jo dūras ir
Zentas Fišriņas.

Senosius Pastoriones ir dar
reino bērniņo nur. sydin su
Pastorais gyveno, fotoorodijū
nolegājam Seniai Pastorai jau
abu mīr. Zentas gyveno laicīgi.

Pastoru ussa īcīma gyveno
pas Kerpansorus

2

18

#13

Čia matomas namas kuriame po stogą
 buvo įrengtas kambarys paaukštiniam žydų
 slėpimui

o
1
L
B
C
D
OS.
-
l
es;
i-
-
no-
ur-
u-
be-
o-
n
lu-
ak-
lsiu
ja
su-
lai-
tas
EV-

Lapkričio 19 - 67 m.

Sveikas mielas Dzidoriau !

Tikriausiai, kad Jus galvojat, kad Jūsų laišškai manės napsie-
ke. Aš jas jau senokai kaip gavau, labiaaičiu, iš Jūsų laiškų man at-
sidare platesnis akiratis iš Amerikos gyvenimo. Musų spaudoje visai
kitai nupiešia Jūsų gyvenimą. ~~Mūsų spaudoje visai kitai~~ Taip pat
ir Jūsų spauda juodžiau nupiešia Tarybų Sąjungos gyvenimą kaip k
kad ištikruju yra . Pas mus daug kas yra pasikeitė į gerąją pusę, b
bet daug dar galėtu kur buti ir geriau. Atleiskite, kad aš jau nu-
kripau nuo Jums reikalingos temos. Dabar turiu Jums pasakyti kodėl
aš taip ilgai neatsakiau į Jūsų laiškus. Reikalas toks, kad vis ne-
laukiau šitos žadėtosios knygos. Man gerai pažystamas žydų tautybės
pil dr. Kurliandėikas kuris yra daug prisidėjęs prie minėtos knygos.
išleidimo, jis man daug vis numelavo, vis parašydavo ir sakydavo, kad
kad jau knyga yra baigiama, paskiaus vėl parašė, kad spalio plemosio-
mis dienis išeis, vot taip ir laukiau iki šiai dienai, norečiau
nei rašyti, kad negaliu pasiųsti prižadėtosios knygos. Dabar tik prieš,
treita dienų kaip gavau per skaičiau ir siunčiu Jums. Knygos pavadi-
nimas: "Ir be ginklo kariai". Šitoji knygoje Jus rasit daug Jums rei-
kalingos medžiagos. Prie žydų gelbėjimo yra daug prisidėję žymių žmo-
nių, profesorių, daktarų, kunigų ir šiaip įvairių inteligentų bei dar-
bininkų ir valstiečių. Galima pasakyti, kad tik mažoji dalis yra pu-
polusių į šitą knygą, žydų ir kitų tarybų sąjungos piliečių gelbėbe-
tojų. Kiek aš žinau kurie slepe žydus keletas žmonių, o šitoje knygo-
je nepažimėti. Dabar apie apie save.

Iš alsėzių geto iskarto aš išvežiau 16 žydų, visą Faktorių
šeimą, seniai, tėvai, sunai su marčiomis ir vaikais, žentas I. Fiskin
/Rebinas I.V./ ir dar svetimas berniukas, mes vadindavome jį Petriu-
ku, vėliau iš Telsių geto dar atvežiau Faktoro senio seserį su duk-
rą Ritovienę jos dabar randasi Izrelyje. Dar iš kelių kartu iš Telsių
geto išvežiau daktarus Elatus, Blatienės motiną Todosienę daktarą
Kaplaną jo seserį ir dar vieną mergaitę. Išėjus į laisvę Kaplanas ją
paėmė už žmoną. Ju visą kompaniją iš 6 žmonių gyvena pas mus. Kaip
jei gyvena sunku aprasyti viską aprasyti smulkiai galėtu romaną su-
rašyti arba puiku vaidinimą nuo kurio kiekvienas žiurovas nesulai-
kytu ašarų. Gyvenom kas valandą didžiausioje baimėje nes kiekvienas
išdavimas gresė mirtimi visai šeimai. Išsivaizduokite, kad pas mus gy-

veno sandiniai reikėjo daryti taip taip, kad jie nesuprastu. Reikėjo jiems išvirti valgyti, laikas nuo laiko apiplauti baltinius, išmatas nakti turėdavau išnešti pilniausi vedrą ir tas visas išmatas reikėjo pasliepti, kad niekas nerastu ir nepastebėtų. Kiek sleptuvių ppricėdavo iškasti ir viskas nakties metu, o iškasomas žemės reikėjo pasliepti taip, kad niekas nerastu ir bereikalinga akis nematytų. Niške kai kasdavome, tai žemės supildavau prie slauto ir užmaskuodavau, apšodindami eglemis, kadugiais ir kiminsis pridengdavau. Kas ir saugi buvome, bet laikui bėgant išsiskriptodavo tada reikėjo keisti vietą ir vežti kitur, o ypatinai labai sunku buvo su mažais vaikais, jie sa vo veksmis galėjo išduoti visus. Daktare Blatiene gimė pas mus vistiniuke žemlenkoje kur buvo sugrūsti 6 žmonės, kur tik tegalėjo sugulti po kumpimo. Įsivaizduok tokiose patalpose gimdyti, reikėjo apsipliovimui šilto vandens ir jį paduoti, kad kas nepamatytu ar nesuprastu. Naujagimis ir verkti pradėda, kuris gali visus išduoti. Kudiris savaitė pabuvo pas motiną sleptuvėje, reikėjo surasti vietą, kur išduoti auginti. Nuėjau pas Stulpinų, žmogus padarė mišasirdystę ir merygę užaugino. Kitą naktį nunešim, taip jie ir užaugina kaip rastiniukę, kol atėjo išvaduoti jį žmonės nemažai padėjo. Paskutiniomis dienomis Hitlerio viespatavino Stulpiną bemaz nenušovė, kolkos ejo prossi kaip bitės, atbėgo per kalnus pas mane po baltinių užduosęs aš jį tai ignorau i sleptuvę, girdėjau dar koletą šuvių, bet pas mus nebeužėjo tom momentu papuolė buti K. Korz ienė ir dr. Antušienė iš Alsėdžių. Kita syk mes valgėmi su seimyna pietus žiurime pro langą atvažiuoja nuo Kaminskio mašina, nedavažiavusi iki mūsų namų koki 100 metrų sustoja ir iš mašinos pasipylė ginklioti vyrai ir supa mūsų namus, o kitas pastate ant ant mašinos kabinos stogelio kulkosvaidį ir buči kada pradės žydai bėgti. Aš matau, kad čia jau nebejuokai per kitą pusę išbėgau i kraunus pasisliepti. Žydu. Žydu jieškoti buvo atvažiuovęs žymus žydu žydu. kas Baltėjus iš Alsėdžių su žudikų gauja. Išskrėtė visus kampus grasinu žmonai, bet nieko nepesė išvažiavo, net ne vienos sleptuves

nerado. Kaip pas mus pasidurė labai įtartina prašinė vienuolyno, kad kad mūsų gyventojus nors laikinai priimtu, sutiko vyrus i vienuolyno, o moteris nesėdė kazimiriėtės. Veliau dar teko perkelti kitur Paskutiniomis dienomis atsidurė pas Beržoną ir Platių. Blatų vyriausioji dukra buvo labai žydiskas išvaizdos ir galu galė pateko i katojimą, bet ir is ten liko išlaisvinta ir vėl pas motina atvežta. Šiandien ji gyvena Kaune ir yra Kaune ir yra dirbtino plokštoto fabriko inžinerium. Padėjo malunininkas Julijus iš Lobos, Jurgis niuniava iš Rotinonų, daug padėjo brolis ir daug nebestiminsis pavaržnių. Ku s Jums bus svarbiausia duck klausimas, o es atsakysiu Visi mūsų šeimai linkime Jums geriausios sveikatos ir sėkmingiausio gyvenimo.

Su pagarba J. Straupis

Telšiai. 1968 vasario 2.

Mielas Izidoriau! 21

Prieš keletas dienų gavau Jūsų laišką su nuotraukomis, deko-
ju. Iš nuotraukų galima sakyti, kad Jus esate profesionalas ir ge-
rai fotografas. Musų miesto fotografai geriau nepadaro. Kad butumi
pas mus Telšiuose drąsiai galėtumi stoti į foto atelje. Gaila, kad
Gailo, kad aš nepataikiau Jums atsiųsti knygos tokios kokios Jus
laukieti ir tikėjoties. Gal Jus galėtumit šiek tiek apibudinti tu-
rinį Jums reikalingos medžiagos. Aš pasistengčiau pajieškoti.

Fasakyk Jurkui, kodėl jis neprisidėjo prie žydų gelbėjimo ak-
cijos, tas būtų turėjęs puikiausios gelbėjimo medžiagos "romanui" ar
ba reikalui "veikalui" žmogui neišijungus į tą gelbėjimo darbą sun-
ku yra įsivaizduoti visą procesą. Išvežimas ju iš geto, perkėlimai
ju iš vienos vietos į kitą parošimas bunkerų pristatymas maisto
išmatas ir tas reikėjo pasliepti, kad kas kartais pastebėjęs nei tar-
tu iš kur jos atsirado. Viską reikėjo daryti naktis didžiausia
baime. Buvo atsitikimų, kad buvo krata vieną iš jų galiu pažymėti.
Tai buvo vasaros metas, apie 12 val. mes valgėm pietus pro langą
pastebėjume atvažiuojančią mašiną sunkvežimį pilną pristojęs vy-
rą atvažiavo nuo Kalvarijos pusės nedavažiavo musų akių koki 150
metrų sustojo ant mašinos, pastatė kulkosvaidį, o ginkloti vyrai šo-
ko iš mašinos ir pradėjo siausti musų ūkį. Žmona man tik sušoko, kad
tėvai nerk į kojas aš į kitą pusę išdumiau į krūmus. Išskreti visus
kambarius, paskui užėjo į vištiniųką, bet niekur nieko nerado. O
vištiniške buvo įtaisyta sleptuve po žeme ir kambaryje buvo slep-
tuve. Nieko nerado, pagrasino ir išvažiavo. Jus tur but išsivaizduo-
ja kiek tokie malonumai nervams kaštoja. Buvo ir gerų žmonių kas pa-
dėjo, sušelpdavo maistu iš tokių buvo kaip malunininkas Liulys ne
vieną maišą miltų esu iš jo pervežęs pas Kerpauską buvusiems žy-
dams. Paskiau nemažai padėjo Jurgis Niuniava, Kaniava, Gricius iš Al-
sėdžių ir mano brolis. Buvo ir tokių, kurie ostinėjo, jautė, kad gali
buti žydai norėjo įkasti iš tokių buvo pats rupeštingiausias Ulba
Toks ilgas metų laikas daug ko nusineše užmarštin, sunku viską
ir beprisiminti. Jeigu Jums koks klausimas būtų reikalingas, prašau
klauskite man į klausimus lengviau atsakyti. "rašant romaną ar veika-
lą reikia turėti galvoje ir ~~pxxxx~~ pačius žmonėskokias veidų išrai-
škos ju buvo panašūs gyvus nabašninkus. Priseidavo mėnesius išgy-
venti žemliankose be saulės, oro, vandens. Pavasari, rudinį kai šlapią
į žemlianką sesdavo vanduo. Tai kas rytą žydėliai išsėmdavo vandenį
daugiau kaip 100 kibirų. Ju vėdai atrodė kaip silkės, už kitas mėl-
ni, ~~ypat~~ gajablogą gyveneno Faktorių seima. Musų daktarai soligina-

Kitą sykį prisiusiu šurinkęs savo log...

49

6

22

Mūsų daktaraipaliginamai ne taip blogai gyveno. Izidoriau klausiate kas mane paragino priimti žydus. Galiu Jums pasakyti, kad tik žmogiš ka širdis. Matydamas žmonės pasmerktus mirčiai, išsigandusius su aša romis prašančius padėti išsigelbėti. Argi gali žmogus turėti tokią akmens širdį nelaimėje žmogui neištiesi pagalbos ranką ir kad pats dar esi laisvas ir gali padėti. Jeigu ponas Izidorius neatsivožijo- tē žmonos vesti, ta i tikriausiai nebutumi atsivožėjęs ir žydų gelbėti.

Klausiate kur žydai gyveno ir koks skaičius ju buvo kada pas- tebėjo Jurkus bažnyčioje. Visą laiką jie gyveno pas mus. Ant galo kaip pas mus atsirado įtarimas kratos, mes moteris išvežime i Kal- vaiją pas Teodorą Mačernytę. Ten jas patalpino pastogėje kur turpės laikomos, viename galė pastogės užkrovė turpemis, jos ten pabuvo tik keletą dienų, nes ten buvo neįmanomas gyvenimas. Pasitaikė Kalvarijo- je pasitikti Alsėdžių kleboną Tąskuną, aš i jį kreipiaus, kad jis man padētu įpiršti savo žydus i vienuolyną. Jam padedant pasisekė įpiršti. Vieną gražią naktį as nuvežiau du vyrus, daktarus patalpi- no ant vienuolyno guru, ten dar buvo ir daktaras Sauhotas, ant galo pradėjo įtarimas kilti vienuolyne, tada vienuoliai visus tris žyd- dus perkelė i bažnyčia ant lubų, o keturias moteris nuo Teodoros pa talpinome pas seselės Kazimiriētės. Pačioms paskutiniomis dieno- mis jie visi gavo iš vienuolyno išvykti ir atsidurė Flateliuose, Beržre, iš kur ir grįžo i laisve Dabartine daktaro Kaplano žmona bu vo nepanaši i žyde tai ji nueidavo i bažnyčią ji ir pastebėjo Jur- kų ir sakosi parsigandusi. Vienuoliai nenorėjo laikyti nekrikštytų dušų. Tai mes vieną dieną naktį bažnyčioje tamsoje prie žvakės kr krikštinomi šliuba vojume, o paskui vienuolyne balių trenkime.

Savo nuotraukos kol kas neprisiunčia nes to tarpu neturime, vėliau prisiusiu. Vakarais mes klausomi radio iš Amerikos, tai šiek tiek turime žinių kas pasalyje darosi. Nuosirdžiausių linkėjimų iš žmonos ir manės Jums bučiuoju Jus

Juozas Straupis.

Vieną sykį kratos daryti buvo atvažiavęs iš Kalvarijos vakmes- tras Rokis ir Tamošauskis. Ruikis elgėsi labai svelniai. Riso arkli, ilgai, kad mes galietumim susitvarkyti su žydais, o Tamošauskis kaip suva lėkėti, klausinėjo naujakurių ar yra žydų. Ruikis mažai kur žlu- rėjo.

Kitą sykį prisiusiu surinkęs savo išgelbetojų žmonių.

1.

7

N u o r a s a s 23
laiško iš 1969 m. rugšėjo 22 d.

Mielas prieteliau

Jau ilgokas laiko tarpas praėjo kai gavau iš Jusų laišką, taip ir negaliu prisirengti parašyti atsakymo, tai laiko liūso nesurandai tai tinginys pristoja, o daugiausiai turbūt nelauktoji senatve veikė Juk jau ir man baigiasi 70 - ji. Kaip nebūtų bučiau parašęs senai bet man kas tai sumelavo, kad Izidorius Valančius miręs, mudu su žmonėle nuosigailėjume kaip gero žmogaus. Laikas bėga iš Jusų jokios žinios nebegavau, taip ir patikėjume, kad Jusų turbūt, kad ištikrųjų nebėra gyvųjų tarpe. Mielas Izidoriau, kad jau prisikėlei iš numirusių, tai dabar mes jau linkime Jums gyventi iki šimto metų.

Dabar pradėkime pokalbį apie žydus. Jus rašote, kad žydų gelbėmo darbas gerai organizuotas, gerai suplanuotas ir stipriai išmastytas ir neeilinių gyventojų. Dar Jus pabrėžiate, kad esate stipriai įsitikinęs, kad šis darbas buvo organizuotas ne vieno ir ne eilinių žmonių.

Aš apie kitus nieko nežinau. Mielas Izidoriau aš tik galiu Tamsai pasakyti kaip buvo. Aš Jums galiu duoti adresus kelių žydų mano išgelbėtų gyvenančių Amerikoje ir Izrelyje, Jie jums patvirtins kaip ištikrųjų buvo. Kurius išgelbėjau iš 26 žydų kilmės žmonės, išgelbėjau - išvažiojau iš "getos" aš vienas, jokio organizuotumo pas mane nebuvo, dariaiu ką galėjau ir kiek galėjau artimui padėti, sulig širdies ir žmogiškumo įsakymu.

Pradžiai buv o tokia 1941 m. rugpiūčio mėn. atsitiktinai nuvažiavau į Alsėdžius, neprisiminu ką iš pažįstamo susitikau, išsikalbėjęs prisiminime apie kailius jis manęs paklausė ar neturėjai įdaves Faktorui kailius išdirbti, atsačiau, kad turėjau, jis man pasakė kad Faktoriai tebėra gyvi ir gali eiti atsiimti kailius. Atsisveikinęs su draugu nuėinu pas Faktorius. Kaip tik visus ir randu dirbtuvėje. Paklausiai ar bus mano kailiai išdirbti, jis pažiūrėjo į knyginę ir pasako, kad yra gatavi. Jis man padavė kailius aš apsimokėjau p

pinigus kambaryje ten pat prie dirbtuvės buvo ir² ~~kambarys~~ jų kambarys, ka mbarys pilna s, senei Faktoriai, sunai su žmonomis ir su vaikais. Faktoru duktė su vyru ir dar vienas svetimas jaunas žydukas, manes jam davim vardą "Petrukas" iš viso jų buvo 12 žmonių. Aš ten pažinau seni Faktora ir viena sena Jose Beris kiti visi man nepažįstami Kambary ant sofos gulėjo jauna nescia moteris, toliau kai paaiskėjo tai buvo Faktoro sūnaus žmona ji atliko kokias tai žydų religinės tradicijos želavas, mat jau buvo jos tėvai ir broliai bei giminės iššaudyti, ji tik viena bepaliko. Jigailingumis akimis per ašaras pradėjo į manę kreipties sakydama. Straupi padiek mums gelbėti gelbėk mums prie to prisidėjo ir kiti lig kokio išganimo iš mūsų laukdami.

Sunku p. Izidoriau perduoti per laišką Jums tą visą vaizdą, tiesiog žiūriu ir neapsakomai galiu žmonių, kad matai, kad jų kas valanda laukia mirtis. Aš turiu biski per jautria sirdį, negalėjau sulaikyti ašarų žiūriodamas į tos nelaimingosius žmonės pasmerktus mirčiai. Mano sąžinė ir žmogiškumas neleidoman žiūrėti per perštus, kad neįtiesti artimui pagalbos rankos jeigu bus bent mažiausias galimybės. Tą vakarą aš jos kiek nuraminau, pasakiau darysiu viską kad tik bus galima jūsu išgelbėjimui. Vienas sakau nepa sitaręs su žmona aš nieko negaliu padaryti, jóg reikia sakau jums tokiai armijai ir vietos tinka mos surast. Atsisveikinom išvažiavau namuo. Važiudamas dariau dariau įvairius planus, kaip tas viską sutvarkyti laimingai ir kur surasti tinkamą vietą tokiai šeimai. Pervažiavęs namuo visą tą reikalą pasakiau žmonai, ji net į aukstį pašoko iš išgaicio. Sako ką tu galvoji tokį darbą darydamas, sako tu pats prašai ir visą šeimą pražudysi. Iš karto rodos nebėra išganimo. Žinai p. Izidoriau, kad su moterimis reikia iš palengvo maloniai ir gali prisikalbėti ir aš pra dėjau iš palengvelio, sakau juk ir jie tokie pat žmonės.

skaičiau lietuviškos chor. 1.2

49
25

3

9

N u o r a š a s.

Tęsinyis laiško iš 1969 m. rugsėjo 22.

vistiek jis yra artimas sakau juk ir Dievas įsakė padėti, sakau mamu liuk geri darbai nepražus lydės mus, šiaip taip prisikalbėjau. Dabar reikia eiti jieskoti vietos kur padėti. Visus apgalvojau, niekur nėra taip patogų kaip pas J. Kerpauskus nes samdinių tuo laiku neturejo. Faktora i buvo pasakė, kad mes dar turime pinigų dolerių ir rublių ir už kveterą mokiesimės pinigais. Nuvykstu pas Kerpauskus pareiškiu kame reikalas iš pradžios irgi nusigando, bet paskui pamažėl ir susitarime. Dabar jau reikia pradėti veikti. Į antrą dieną aš nuvažiavau su padvada į Alsėdžius pas aktorius su gerą naujieną, kad pasakiau, kad reikalai eina į gerąją pusę, visų akys nušvito. Kas toliau daryti, kaip išvažiuoti, sutarime, kad pirmą reikia išvežti jų šiokius tokius ir patalynę iš odų, kad paskiaus būtų už ką duonos nusipirkti. ~~Įvažiavau~~ Įvažiavau į jų kiemą nepastebiamai prikrovim vežimelį rūbų, daug negali įkriauti, kad nebūtų pastebiamai. Sekančią dieną dar atvažiavau ir dar ši bei tą pakroviau. Dabar svarbiausias reikalas kaip jos išvežti visus 12 žmonių, jie man pasakė jieskok kas nors, kad išvežtu, mokiek nors 1000 rublių. Pervaziavęs kur kalbinau patikimus žmonės, iš savo naujakurių ir kaimynų, kur jau žinau, kad neišduos. Niekas ne už jokius pinigus nevažiuoja, visi bijo. Paliko pačiam važiuoti. Pasakiau savo brangiai žmonai, kad aš šia naktį važiuoju žydų pervežti, ji pradėjo verksti, sako pražudysi tu mus, pabučiavau žmoną ir pasakiau, kad kitos išeities nėra, aš vistiek važiuoju. Vakare susitvarkiau puriną vežimą įsidėjau dar porą dviračių pasiėmiau į kišene pistoletą kai sutemo ir išvažiavau. Buvome susitarę, kad jie visi nakti iš miestelio išbėgs ant Flatelių kelio už 150 metrų ir lauks manęs. Atvažiavau į sutartą vietą apie 2 valandą nakties, apsisukau ant kelio atgal ir sušvilpliau. Kai jie pradėjo bėgti visi per lauką seni maži, moterys ir vyrai, tiesiog šurpu pasidarė, kad kas būtų nufilmavęs būtų įdomi filma. Lipant jiems į vežimą kužin kas peščias pro šalį praėjo, tik pasakė labą vakarą, atsak

... J. Kerpauskis

4.

10

Nuorašas

26

Tęsinys laiško iš 1969 m. rugpjūčio 22

Trys vyrai susėdo ant dvejų dviraščių, o likusieji visi susėdo ant ~~dviraščių~~ ir ratus. Prisikrioviau pilnus ratus žydų, net ratai linguoja. Laimingai atvažiavume į Kerpauskų akį ir taip pamazel išvažiavume iš Alsėdžių ir nieko kelyje daugiau nesutikume. Kerpauskienė išsigando kaip pamate tiek žydų. Paskiau prasidėjo kiti reikalai, vargai ir bėdos. Senoji Faktoro sesuo su dukra ir dar viena duktė Faktoro buvo uždaryta Telšių gete. Jie pradėjo manęs prašyti, kas ir jas išgelbėčiau. Vel kelionė į Telšius, bet ten jas reikia oasitikti - Nuvažiavęs į Telšius sustoju prie Balvočiaus malūno arklius, o getas buvo užvertas palei pat malūno, kai sargibinis nueina toliau ant ežero aš per tvorą pa kviečių bet koki žydą ir prašau kad pasakytu, kad ateitu prie tvoros toks ir toks pilietis. Kai ateina vėl nusaugau, kad sargibinis nueitu, kaip nueina tada pasakau, kad pasiruošk, kad sutems išėik ant gatvės ir eik Sedos gatvė ir rankoje laikyk baltą skarėlę, o aš pasėksiu sesk į vežimą. Pre du kartus tokiu būdu išvežiau iš Telšių geto. Pasku- nės Fa ktoriaus giminės iš Telšių atvežiau Faktoraite vežiau dienos metu buvo purvynas kelias prisiminu. Važiuojant netoli Gedmino ukelio pastebėja u iš prekio atvažiuojant uniformotą saugumietį. Greitai pasakiau savo keleivei užsitraukti ant galvos ant galvos skarą, kad nosis nesimatytu. Pro šali važiuojant pasakiau kaip nieko nežinąs la- ba diena ir sa kau ar neblogas kelias, o jis man atsakė, kad taip. Ma- nau važiuok sau laimingai. Kai suvežiau visą Faktoro šeimą jie prade- jo manęs prašyti sako, kad yra Telšiuose gete dar dvi šeimos gerų daktarų prašo, kad ir jus išvesčiau. Už tai jie man įdavė laišką nuvež- ti daktarui Kaplanui, aš jo nebuvau matęs, bet taip stebuklingai supuo- lė. Matau einant su žvaigždę žmogų paklausiau ar nebusite dr. Kaplanas atsake, kad taip. Mes pejum iki artimiausio skersgatvės, aš jam įteikia- laiškutį ir pats pėjau, ten buvo pasakyta, kad paskutiniu momentu busi išvežtas. Kaplaną pervežiau paskutinį momentą rodos buvo pašalusi nak- tis. Mes daug paskui ratų ėjum pesti, kalbėdami, prisiminu aš jam sakia

5.

11

N u o r a š a s 27
Tęsiny s laiško iš 1969 m. rugsėjo 22

kad jus busite paskutinis, daugiau jau nebėra, visi jau yra iššaudyti
Pries jį ankščiau buvau pervežęs jo dabartinę žmoną, tada ji buvo ji
jauna, graži mergaitė. Prisimenu, kad aš jos paklausiau, sakau jums vež
a nepežįstamas dar jaunas vyras ir nežinoti kur nuveš ar jus nebijot
ji atsake man vistiek aš nieko nebegalvoju. Kaplanų šeima buvo iš tri
ju žmonių, jis, sesuo ir dabar jo žmona. Blatų šeima, Blatas žmona uoš
vienė ir duktė. Blatų ir Kaplanų šeimas laikėmė pas savę, slėpėmi pag
grindžiuose, bonkeriuose. Blogiausiai buvo su vaikais vežėmi iš vienos
į kitą. Tik pa ti mažoji Blato mergytė kuri pas mus gimė vištininke
žemlenkoje, ji visą laiką išbuvo pas Štulpinus. O vyresnioji kuri buvo
pas Dausinienę. Kažin kas įskundė ir buvo paimta ir patalpinta į kalė
jimą. Da riau žygius, kad is ten isgelbėti. Važiavau į Telsius pas šo
gerį Juozą Mačernį, jis ėjo prie vyskupo, vyskupas kreipiesi į Ramonau
ską, kuris buvo apskrities viršininku ir to vaiką vėl atsiėmim, bet je
jau tas buvo prieš paskutinės dienas. Visais mudu su žmona turėjume
rūpintis ir pas Kerpauskus ir pas mus esamus. Paskutiniais metais pr
dėjo mus ~~xxxxxxx~~ įtarti prasidėjo kratos. Viena diena pietus valgant
pastebėjume, kad nuo Kalvarijos atvažiuoja mašina pilna vyrų nedava
žlavė į mūsų ukį koki 200 mtr. sustojo iš mašinos iššoko ginkluoti vy
vrai ir pradėjo sopti mūsų ukį, o vienas pasistatė kolkosvaidį ant
mašinos, as nieko nelaukdamas pr per kitą pusę sprukau į krumus. Buvo
Baltėjus iš Alsėdžių žydsaudis su savo gauja, iškrieti visus, bet ne
pa vyko net vienos sliptuvės surasti. Kai prasidėjo įtarymai, reikėjo
jieškoti vietas kitur, kur laikinai suradau vietas saviškiams pas Do
mą Kazlauskį vieną gražią dženą žiemos naktį išvežiau ten. Pas Kazla
uskus jie neilgai išbuvo, Kazlauskai davė žinią, kad atsiimčiau savo
žydus. Tada kreipiaus į Kalvarijos vienuolyną. tada dar man padėjo Al
sėdžių klebonas Taškunas, jis daug žydams padėjo šiaip taip per varg
ą. Taškuno užtarymus s. utiko priimti vyrus patalpino vienuolyne, o
moteris pas seselės. Paskutiniomis savaitimis ir vienuolyne pasid
are įtartina. Tai moteris perdavė Platelių klebonui, o po savaitės

~111 17 m. 1969

skaičiau lietuviškos chorono...

49

28

6.

11

Nuorašas.

Tešinys laiško iš 1969 m. rugsejo 22 dn.

Platelių kleb. perdavė į Mačiukių km. pas Mickevičius. Kaplanas ir Blatas buvo prisiglaude Prie Platelių Babrungėnų km. pas Gadeikius. Po tu visų paskutinių vargų už poros išėjo į laisvę.

Buvo gerų žmonių, kurie padėjo man su maistu aprūpinti šiek tiek Faktoro šeima daug padėjo Grustės malūninkas Liulys, Niuneva Jurgis, mano brolis, Bron. Kaniava prie Alsėdžių, Dausinienė jau yra mirusi, mano brolis ir gi mirė praeitais metais. Mano švogeriai Girdvainiai, Laumių km. ir gi 2 žydelkėlės išsaugojo. Nemažai yra žmonių, kurie po 1 - 2 išsaugojo ir žinomais daugiausiai jie patis užėjo prašyti prisiglausti. Bet pačiam išvesti iš geto ir visus patalpinti ir visakuo aprūpinti 26 žmonės dar kolkas Žemaitijoje tokio durnio negirdėta

Daug dar galima būtų pasakyti visokių vargų ir pergyvenimų bei visokių įvykių, bet man jau nusibudo rašyti, o antravertus aš ne koks rašytojas. Vienų žodžiu pergyventa ir vargta buvo daug.

Pridadu magaryčioms dar nuotrauką savo su žmona ir vidurį, iš jaunų dienų man žinoma Franė Žygutytė 1921 m. man būnant kariuomenėje Mažeikių komandantūroje ji buvo stotyje sulaikyta su komunistinę literatūra, Stoties komandanto, jai tada gresė kančios ir kalėjimas, mano iniciatyva ir ji buvo iš kalėjimo išvesta. Mielas prieteliau dabar turbūt Jums bus aišku kiek mano išgelbėtų žydų darbas buvo organizuotas ir suplanuotas. Jei dar kas būtų neaišku, parašykit. Linkiu Jums mielas sveikatos

Jus gerų žodžių prisiminimas J. Straupis

Adresas Juozas Straupis, Telšiai, Daukanto g-vė 20, Lithuania

nuo 10 metų

Dantora Blatari

Dartaru Bletu
durus. Māroji Jzra
musy vištintnu zemliān
Roje g'imusī. Did'cioji luvās
panliuvusi ē Kalējmg.

AMERIKOS LIETUVIŲ TARYBA

LITHUANIAN AMERICAN COUNCIL, Inc.

2606 WEST 63rd STREET ♦ CHICAGO ♦ ILLINOIS, 60629

Phone 778-6900 / 778-6901

Malonius Santos,

gėit už Jūsų laisvą. Žinau
 gėit Jūsų šeimai, gyvenimui, kieno
 svarbiau klausimai.

Mūsų šeimai, religijai. Ar
 tenore, ar tie parveisti, ar gėit
 kalba, Gėitai rė, remdamas
 išgėitais žydu, parveistais,
 kad Lietuvos tautos negalimas
 kalbėti žydu, mairi, mairi.

Šeja teigiamu du tokiu parveis-
 tims, ir tai ne tokiu, raiš
 rovejam žygu, ty parveistims
 remdamas, tai ir vito manau
 planas, atėis. U esu raiš, raiš
 kėitai ir kėitais, raiš, raiš
 išgėitais žydu, dabar esamieji JAV-se,
 Kanada, Mėnėje, Izraelis ir
 raiš, raiš manogėitai raiš, raiš.
 Jėis

Jūs gėitais

Kun Pranas

1977 III 11

125 33

1969 VI 14

Mielas Daktare,

Gavau Jusų laišką, kuris nėra lengva trumpai atsakyti, nes visi tie reikalai tarp savęs susipynę ir kitų dar daugiau sumaišyti. Lietuvoje apie juos mažai rašoma, nes tai nepalanku 'didžiojo brolio' reikalams. Spaudoje tebuvo tik šiek tiek pabirų, daugiausia susijusių jau su rusų belaisvių gelbėjimu, o Žydų reikalai veikia visados nuolydini, tekaltinant vis lietuvius nacionalistus. 1957 išėjo 'IR D. GRINDO KARIAI', kurią spaudai paruošė S. Binkienė. Šioje knygoje nemaža skarta vietos sovietinių karių gelbėjimui ir tik likutis - žydams. Kurių suminėta vos keli, kurie padėjo žydams, o kiti jau priskirti nacių talkininkams. Žydų ir kitų persiokeičimų gelbėtojai suminėti daugiausia tik paūiniai, jų talkininkai ir kiti dideli sovietiniai patriotai, todėl atranka gana didelė. Aplanai, visas leidinys vertas didelės kritikos ir pastabų, visai skirtingų ne Juozas Gobis prirašė. Antra, pats J. Gobis turėtų apie žydus tylėti, nes gali iškilti Pakruojaus ir kiti jam nepalonūs reikalai. Tokių žmoniškumo niekšų lietuvių trupe nedaug buvo. Ir jo žygdarbiais lietuvių tauta tegali rausti. Tai būdingo vertelgos ir lenkiško vertelgos žygiai /jo gining ir lenkiškąjį pamušalą visam būdai gerai žinau/. Trumpai esu rašęs, atsiliepdamas į 'Svyturio' straipsnį /jis dabar įjungtas ir šioje knygoje/ ir aš, slapyvarde; slapyvarde dar tenka palikti ir toliau dėl cils priežasčių. Jau 1941 m. man buvo pavesta domėtis Žydų sunaikinimo reikalais. Trumpai visa rašau atskirai, ne laiške. Ten surašytas žinias ir pastabas galite naudoti atskirai ir vardinai, t.y. su mano ir kitų pavardėmis. *Lalų dovanų Pavaas'*

Jūsų

J. Ušinskas

45
49
Ivyko visa eilė. Įgašdinti žydai kreipėsi pas Arkivyskupą J. Skvirecką, prašydami jo pagalbos. Arkivyskupas pasiuntė Prel. Šaulių tuo reikalu kalbėtis su vokiečių karo vadovybe. Įvairiose įstaigose padaryti jo žygiai nedaug davė naudos, bet vis tik šis tas buvo laimėta, būtent: laisva asmens iniciatyva žmonių žudymas, vadinas ir žydu, buvo draus-ta. Ta teisė buvo pavesta išimtinai vokiečių karo lauko teismams. Tuo būdu Arkivyskupo įsikišimas atvesnio ir kiek sušvelnino kelias dienas trūkusią ir nemažai gyvybių kainavusią fronto atmosferą.

Kai Kauno miesto komisaras Kramer, mažo išsilaisvinimo fanatikas nacis, žiaurus ir mažai gobsus žmogus su žydu reikalams SD valdininku Jordanu įsakė Kauno žydams ligi VIII. 25 persikelti į Kauno priemiestį - Vilijampolėį jiems įsteigtą getą gyventi, žydu delegacija, sudaryta iš Dr. Elkes ir advokato Goldbergo ir Garfunkelio, kreipėsi pas vysk. Dr. V. Brizgį, prašydami jo išrūpinti iš vokiečių to įsakymo panaikinimą. Vysk. Brizgys atsakė, kad katalikų dvasininkija padarys žydu gelbėjimo reikalą visa, ką tik galės, kartu pridurdamas, kad daug iš to nereikia tikėtis, nes naciai yra bedieviai ir nėra pagrindo manyti, kad jie Lietuvos dvasininkiją palankiau traktuotų negu savo vokiškąją. Ir teisybė, vysk. V. Brizgio intervencija šiuo atveju jokio teigiamo rezultato nedavė.

Tuomet žydu visuomenės atstovai paruošė vokiečiams memorandumą, išaiškindami Vilijampolės geto nepatogumus ir prašydami, jei geto yra būtinas ir neišvengiamas dalykas, tai steigti jį Kauno Senamiesty tarp Nemuno ir Neries su šiomis ribomis: Kanto ir Seimo gatvėmis pro Čiurlionio Galeriją iki Neries. Tą memorandumą jie atnešė vysk. V. Brizgiui peržiūrėti ir pasitart dėl jų sumanyto žygio. Vysk. V. Brizgys, susipažinęs su paruoštu memorandumu ir turėdamas patyrimo iš pirmo savo žygio pas vokiečius geto reikalą, žydu atstovams pasakė, kad yra mažai vilčių bet ką laimėti, bet patarė derėtis, kad tuo būdu bent nutaštų laiką ir palaikytų savo visuomenėje vilčių nuotaiką. Tačiau vadams patarė į klausimą žiūrėti realiai ir pasirengti pačioms blogiausiomis galimybėms.

Žydai pradėjo ieškoti naujų gelbėjimosi kelių: buvę lietuviams bolševikmečių lojalūs žydai pradėjo apsirūpinti žymesnių lietuvių rekomendacijų laiškais, pradėjo slėptis kaimuose pas ūkininkus, kad ir visai negausiose iš bolševikų meto išlikusiose vienuolių bendruomenėse, parapijose, klebonijose ir t. t. Suprantama, kad tuo būdu daug pasislėpti negalėjo, nes didesnėmis grupėmis niekur nebuvo galimybės pasislėpti, antra, buvo vokiečių paskelbtos skaudžios bausmės ir tiems, kurie slėpė, ir tiems, kurie slėpėsi. Tuomet žydai stvėrėsi kitos priemonės, būtent tokios, kuri galėjo apimti ir žydu mases, t. y. krikšto, eiti į katalikų tkeiją. Krikšto prašymas greitai laiku virto masiniu reiškiniu. Šio fakto akivaizdoje vyskupai priversti buvo išpėti kunigus, kad prašantiems krikšto žydams pirmiausia išaiškintų, jog krikštas nėra apsauga nuo nacių teroro. Kas ir po tokio paaiškinimo prašėsi krikštijamas, liepta nustatyta tvarka krikštėti. Ne visus žydus krikštas apsaugojo. Bet atsirado tokių žmoniškų vokiečių komenantų, kurie žydu naikinimo nuostatų apsikrikštijusiems netaikė: jie ne tik išlaikė savo gyvybę, bet ir į geto nebuvo varomi. Tuo būdu krikštas išgelbėjo nuo pražūties nemažą žydu skaičių. Da tokie pirmiau apsikrikštiję žydai - Dr. Zivas, "Jude, Erwache" knygų autorius, ir Sachovas buvo priimti į Kauno kunigų seminariją. Po kelių savaičių juodu pakvietė ateiti į SD įstaigą. Sachovas nuvyko ir, priėmęs SD tarnybą, daugiau į seminariją nebegrįžo. Dr. gi Zivas į SD nėjo, bet išėjęs iš seminarijos slapstėsi pas įvairius kunigus.

1941 m. spalio mėn. 9-10 d. Kauno geto žydai nuo mažiausio ligi seniausio buvo suvaryti į geto aikštę, būk tai darbo jėgoms patikrinti. Čia atvyko SD ir SS valdininkai. Vienas aukštesnis pareigūnas atsisto-jęs viduryje gatvės, liepė žydams rikiuoti į koloną po keturis ir žy-giuoti pro jį. Neskirdamas nei amžiaus, nei lyties, nei tinkamumo darbiui

lazda jis skyrė žydus vienus į kairę, kitus į dešinę. Atskyręs apie 9.000 galvų, uždarė į atskirą geto dalį. Sekančią dieną juos visus nuvežė į netoli esanti 9-tą fortą. Ten jie turėjo patys išsikasti griovius. Visi jie buvo plikai išrengti, iš kulkosvaidžių sušaudyti ir tuose grioviuose užkasti. Visą šią operaciją atliko vokiečiai, žydus suka-
~~tydami~~ rusų karo belaisvių pagalba.

Šio įvykio metu Kaune rinkosi į savo metinę konferenciją Lietuvos Katalikų Vyskupai. Pirmą konferencijos dieną Vyskupų Konferencija įgaliavo Vysk. Dr. V. Brizgį nulykti pas pirmą Generalinį Tarėją gener. Kubilioną žydų reikalui. Į pasiteiravimą, ar lietuviškoji administracija daro ką nors žydų reikalui, Kubiliono buvo atsakyta, kad ši reikalą pamė savo žinion SD ir kitiems į jį kištis draudžiama. Į prašymą, kad Gen. Tarėjai padarytų žygių, kad žydai nebūtų žudomi, kad lietuvių milicininkai nebūtų verčiami dalyvauti žydų egzekucijose, kad būtų sustabdytos varžytynės pardavinėti žydų daiktus, kurias ruošė vokiečiai perduoti, kad jiems netiko, gen. Kubilionas atsakė, kad tarėjai ką galėjo, padarė šiuo reikalui. Vysk. Brizgys paliko gen. Kubilionui raštą, prašydamas jį perduoti vokiečių Generaliniam Komisarui. Šis žygis nieko nepadarė. Nors trijuose getuose žydus buvo liautais žudyti, bet provincijoje žydai buvo žudomi greitai tempu, taip, kad išskyrus tris getus dar prieš žiemą visur kitur žydai buvo iššaudyti. Vyskupams liko vienas kelias - įspėti, kad lietuvių niekur nedalyvautų žydų egzekucijose, nedalyvautų net egzekucijų žiūrėtojais, nepirkėtų iš vokiečių žydams priklausiusių daiktų. Daugelyje vietų šie paraginimai buvo paskelbti iš sakyklų. Reikia konstatuoti, kad ar tai savaimė, ar tai propagandos dėka, kuriai ne mažai pasidarbo slaptoji lietuvių spauda ir pasauliečiai inteligentai visoje lietuviškoje visuomenėje vokiečių elgesiu susidarė visuotina pasipiktinimo nuotaika. Vokiečiai pasijuto savo kruvinoje akcijoje prieš žydus pasilikę vieni. O tai jiems labai nepatiko. Jie mirto, pirmiausia, dėl to, kad subyrėjo jų norai ir pastangos "neatmezgamai surišti Lietuvos likimą su Vokietijos likimu", o antra, kad nepasisekė naikinti žydus lietuvių rankomis, ko naciai dėl kažkokių sumetimų labai troško ir pasauliui iš anksto paskelbė, buk žydus Lietuvos naikina ne jie, bet patys lietuvių. Po pirmų nepasisekimų įtraukti "geruoju" lietuvius į žydų žudymo darbą, naciai ėmėsi apgaulės ir prievartos, reikalavo pav. iš vasių pristatyti išvardintų lape buvusių lietuvių policininkų ir karių nustatytą skalčių, nenurodydami kuriems tikslams. Atvykus jiems į nurodytą vietą, juos varydavo žydus šaudyti. Kas atsisakinėjo, grąšino sušaudyti kartu su žydais. Kam pavykdavo, pabėgdavo. Vėliau lietuvių, sužinoję tuos vokiečių gudrumus, ir šaukiami nevykdavo. Tuomet vokiečiai siūsdavo žydus šaudyti aprenktus lietuvių policininkų ir karių uniformomis rusų nelaisvių ir vokiečių karių. Tuos maskaradus žydų naikinimo metu filmuodavo. Tuo būdu rengė "argumentus", dokumentaciją" įrodyti pasauliui, būk ne jie - vokiečiai, bet lietuvių išnaikinę Lietuvos žydus. Tuo reikalu jie rengė net knygas - Kaip lietuvių žudė žydus. Jūs būvo pavesta parašyti žydų gestapininkui žydų spaudos žurnalistui Serebrovičiui, kuris visą laiką, kuomet jo tautiečiai sėdėjo getuose ir masiniai buvo žudomi, laisvas vaikščiojo su priegrūstu portfelium po Kauno gatves. Serebrovičius tuo savo gautu iš vokiečių uždaviniu didžiavosi, gyresi pažįstamiems lietuviams ir rodė jiems portfelyje nešiojamą minėtoms knygoms gautą iš vokiečių medžiagą ir foto nuotraukas. Kiek Serebrovičiui pavyko savo darbo atlikti, nera žinių, nes vokiečiai ir ši savo ištikimą vergą ir žydų tautos išsigimėlį vieną gražią dieną sunaikino.

Getuose gyvenę žydai buvo labai gerai informuoti apie katalikų dvasininkijos ir bendrai lietuvių laikyseną ir nuotaiką žydų atžvilgiu. Rabinas Sniegas, kuris dažnai užėdavo par Vysk. Dr. V. Brizgį, ne kartą žodžiu dėkojo už visų katalikų, ypatingai dvasininkijos laikyseną, pareikšdamas, kad katalikų laikysena negalės būti žydu kada nors pamiršta.

-----, kurios dvasininkų atslystiems žydams laikinos prieglaudos nie-

ir tikrai, pav., Kauno Arkivyskupijos Ordinarijatas įvairiomis progomis duodavo vokiečiams pajusti, kad vokiečių elgesi su žydais jie seka ir jam nepitaria.

Vokiečių SD iš sugautų žydų ir iš nediskretiškų lietuvių susekė, kad ir getuose gyvenančių žydų ne vienas apsikrikštijo ir kad krikštijami žydų kūdikiai. 1942 m. rudenį pas Vysk. V. Brizgį kreipėsi Kauno SD žvalgybos skyriaus viršininkas, pareikšdamas, kad žydus krikštijti draudžiama ir, kad tuo reikalu Kūrija turinti išleisti kunigams draudimo aplinkraštį, kurio egzempliorius turis būti jam pristatytas. Vyskupo jam buvo atsakyta, kad žydus krikštijti Lietuvoje jokia teisėta instrukcija nėra draudusi. Jis atsakė, kad tai esą draudžiama Reiche. Paaškinus, kad Reicho įstatymai čia neveikia, jis atsakė nesąs teisininkas, į ginčus nesileidžiąs, o tokis aplinkraštis jam esąs reikalingas ir kad ortodoksų Metropolitais Sergijus toki aplinkraštį esąs išleidęs. Buvo atsakyta, kad Sergijaus elgesys katalikų vyskupams nėra pavyzdys ir kad rimtai prašančiom krikštų negalima atsakyti, todėl ir kunigai negalės būti paraginti nekrikštijti. Tada jis jau plačiau paaškino, kad Berlyną pasiekusios žinios, būk Lietuvoje žydai yra krikštijami ir kad jam esą atsakyta toki elgesi sustabdyti.

Kun. Kadangi visą laiką būdavo atsitikimų, kad iš geto pasišalinę žydai, bei tų žuvusių žydų mažus vaikus paslėpę katalikai kreipdavosi į kunigų prašydami krikšto, tai Vyskupų Kūrijos rado reikalingu priminti kunigams ir šiose nepaprastose laiko aplinkybėse laikytis Bažnyčios kanojų reikalavimų. Buvo daug atsitikimų, kad ir kunigai už dvasinius pataravimus ir lietuvių už žydų slėpimą nukentėdavo. Pavyzdžiui, ilgesnį laiką Kaune Tt. Jezuitų ir Saleziečių globotas žydas pasikrikštijęs išvyko į Vokietiją pas savo gimines. Tačiau ten buvo SD suimtas. Tardomas išpasakojo net tokias smulkmenas, kur kiek laiko slėpėsi, kas kokią knygėlę davė, kas mokė katalikų tikėjimo, kas pakrikštijo. Visi jo geradariai turėjo daug nemalonumų. Gestapas sužinojimą, kad Kauno Šv. Antano parapijos klebonas kun. A. Želvyas pakrikštijo žydų kūdikį ir bendrai padėdavo žydoms. Kun. A. Želvyas buvo areštuotas, SD kalėjimuose buvo ilgesnį laiką iki teismo laikomas visiškai tamsioje, drėgnoje rusies kameroje, kur nebuvo nei suolo, nei guolio, kur sėdėdavo ant šaltų drėgnų grindų ir valgyti labai mažai gaudavo. Tėsimas jį išteisino gal dėl to, kad jo parapilječiai masiniai reikalavo paleisti jų kleboną. Kaune SD suėmė vieną besislapstančią žydaite, kuri tardoma pripažino, kad Šv. Kryžiaus parapijos vikaras kun. V. Tamoševičius ją šelpęs, ruošęs krikštui, davęs knygų ir pakrikštijęs. Ir šis kunigas iki teismo bylos buvo laikomas tose pačiose sąlygose. Teismo nesigynė, kad jis tą žydaite tikrai pakrikštijęs ir todėl buvo nuteistas kalėti. Buvo patalpintas Ukmergės kalėjime, iš kurio, artėjant 1944 m. liepos mėn. frontui, pabėgo.

Prasidėjo didesnis judrumas gelbėti žydų vaikus ir skaitlingesnis bėgimas iš getų suaugusiųjų tik po Vilniaus geto 1943 m. nelaimių. Kauno geto Senių Tarybos prašomas Vysk. Dr. V. Brizgys asmeniškai kreipėsi į visą eilę kunigų, prašydamas visomis priemonėmis gelbėti į juos besikreipiančius žydus. Vardus vietovių, į kurių kunigas galima kreiptis, tas pat vyskupas įteikė geto Senių Tarybai. Pradėtas 1943 m. rudeniu, visą žiemą ir sekantį pavasarį Kauno kunigų seminarija ir pats Ordinarijatas ne kartą būdavo pastatomi į keblią padėtį. Senių Taryba pavojų paveikta per daug atvirai pasakė, kad, pabėgus iš geto ir grąsiant pavojui, pasi-slėpt esą galima seminarijoje ir net Arkivyskupo rūmuose. Nieko iš anksto nepranešę vakare prisistatydavo ten keli vaikai ar ir suaugę asmenys ir sėkėsi Senių Tarybos patarimu atvykę pagalbos prašyti. Iš drėbančių veidų ir visos laikysenos aiškiai buvo matyti, kad tai ne provokatoriai, bet ūmai kur juos dėti. Tokiais atvejais dažnesnės laikinos prieglaudos būdavo kelios katalikiškos įstaigos, bet dažnai tokiais atvejais tekdavo pastatyti ir rizikingą padėti pačias geriausias katalikų šeimas, kurios dvasininkų atsiųstiems žydoms laikinos prieglaudos nie-

kad neatsakydavo. Katalikų tarpe atsirado ir tokio pasisukojimo, kad turėjo drąsos ilgesniems laikui slėpti visą eilą tų žydų, kurie 1943.12. 25 naktį išsilaužę pabėgo iš 9-to forto. O juos surasti SD dėjo visas pastangas. Kad būtų suradę, tikrai būtų slėpėjai už tai netekę gyvybės. Dar didesnis žydų bėgimas, ypač vaikų gabenimas prasidėjo, kai 1944 m. Šiaulių gete vieną dieną visi darbingieji, išvaryti į darbą, sugrižę nerado vaikų ir senių. Juos visus vokiečiai kažkur išvežę, nužudė.

Vysk. dr. V. Brizgys pasakė žydų persekiojimo tema gražų pamokslą, kuriame išvystė tas mintis, kurias žydų klausimu buvo nustatęs episkopatas. Dėlto vokiečiai labai nirtė, o katalikai džiaugėsi. Tas pamokslas buvo visiems kunigams neoficiali elgimosi direktyva.

Tiek dėl episkopato veiklos žydų gelbėjimo srity. Čia buvo kalbama daugiausia apie Kauno vysk. dr. V. Brizgį. Kitų vyskupijų vyskupai ėjo tuo pat keliu.

Kunigai ir vėjuolynai vyskupų pavyzdžiu išvystė plačią visokeriopą žydų gelbėjimo ir jų buklės švelninimo akciją, už kurią ne vienam teko iš vokiečių pusės daug nesmagumų patirti, kitiems į kalėjimą atsisėsti, o kitiems ir su tėvyne atsisveikinti. Vienuolynai taip pat tuo keliu nuėjo. Ypatinai moterų vienuolynai laiką savą žinioj vaikų prieglaudas, daug paslėpė žydų vaikų. Žydų vaikų gelbėjimo akcijoj Kaune daug pasidarbavo O. Labanuskaitė, kuri turėjo priėjimo prie vaikų prieglaudų. Ta akcija labiausia buvo išvyktyta 1943 m. pabaigoj ir 1944 m. pradžioj, kai sužinota, kad geštapas esąs nutaręs sunaikinti visus pasilikusių žydų vaikus. Tai akcijai Kaune daugiausia vadovavo kunigija. Daug drąsos ir pasiūventinimo parodė Šv. Trejybės klebonas salezietis kun. Petraitis. Žydų vaikai buvo koncentruojami benediktinijų vienuolyne, o iš ten buvo skirstomi pas lietuvius įvairiose vietose. Iš geto žydikus palengvindavo išimti lietuvių sargyba, kurią vokiečiai statydavo žydams gete saugoti.

N. klebonas iki pat bolševikų atėjimo pas save išslapstė penkių asmenų šeimą. L. Parapijos klebonas kun. K. pas save klebonijoj laikė žuvusių tėvų dvi jau suaugusias žydaites kartu su lietuvaite mis tarnaitėmis. Šiuos faktus žinojo visa parapija, bet vokiečiams nieko nepranešė.

Šeštoku klebonas išlaisvė pas save vieną iš Lazdijų žydaitę abiturientą.

Viekšnių klebonas dėl žydų naikinimo viešai protestavo. Ypatinai kraštai reagojo į nacių žvėriškumą vikaras kun. A. Arlauskas ir kepelionas kun. Pocevičius. Už tai jiems geštapes pridarė nemaža vargo ir rūpesčių.

Dusetų klebonas kun. Laurenčikas kelis kartus protestavo prieš vokiečių elgesį su žydais, o savo parapijiečius išspėjo, kad žydams būtų broliški, kaip reikalauja krikščioniškasis mokslas, net ir tuomet, kai vokiečiai prievarta juos verstų su žydais elgtis taip, kaip jie patys elgtasi.

Deuguų klebonas kun. Petras Rauduvė - ats. karininkas iš Vyties Kryžiaus kavaliarius - vokiečių komendantui pareiškė griežtą protestą prieš jų elgesį su žydais ir reikalavo prie šio krūvino darbo neimti jo parapijiečių. Vokiečiai už tai jį apkaltino komunistų ir nemaža iš jų turėjo patirti nesmagumų.

Kaune prel. Jakubauskis, dabartinis Kauno arkivyskupijos valdytojas vieną kartą, varant žydus iš darbų, prie Rotušės aikštės dalino jiems laikraščių. Vokiečiai sargybiniai jį suėmė ir uždarė gete. Tik išikišus vysk. Brizgiui prel. Jakubauskį iš geto išlaisvinti pavyko.

S. Kalvarijos klebonas kun. Krupavičius, pradėjęs vokiečiams žydus persekioti, išteikė vietos vokiečių komendantui majorui Kvassui raštu protestą. Be klebono persekiojamiems žydams daug širdies parodė ir jo vikarai: atsargos karininkas kun. A. Jančauskas ir kun. St. Račkauskas.

Lankelėškių klebonas kun. Karalius išvystė plačią žydams gelbėti akciją. Pas save taip pat slėpė vieną Vilkaviškio žydaitę. Bolševikams

artinantis jis buvo vokiečių evakuotas su visais tarnais. Ir šiuo metu jis tos žydaitės neapleido ir atsivežė į Regensburgą. Įdomi smulkmena: čia ji gavo vietą Regensburgo žandarmerijos virtuvėje ir žandarų buvo megiamo už jos darbštumą ir tvarkingumą.

Dvasininkijai sėkmingai vyko kalbamoji žydų gelbėjimo akcija dėl to, kad savo darbai varyti rado palankią dirvą plačioj lietuvių visuomenėj.

d. Žydai ir lietuvių politinės partijos.

Formaliai Lietuvoj partijų nebuvo. Jos buvo uždarytos, išskyrus tautininkus, dar Smetonos laikais. Bolševikai uždarė ir vienatį tautininkų partiją. Vokiečiai organizavo lietuvių nacionalistų partiją. Bet ir su jos organizavimu išėjo nesklendumą. Tačiau faktinai partijos gyvavo. Jos nelengva sunaikint. Partijų vadų didžiumą bolševikai išblaškė, sugrūdė ir kalėjimus, išgabeno į Rusiją. Jų vietas užėmė kiti. Liko skaitlingi būriai partijų narių, visose apskrityse partijų padalinii vadai. Veikti, nors labai sunkiai, buvo galima. Net bolševikų pirmos okupacijos metu buvo slapty suvažiavimų, pasitarimų. Ir jos veike, davė toną, suorganizavo pasipriešinimą - rezistenciją, su vyriausiu organu priešaky, pasivadinusiu Vyriausiuoju Lietuvos Išlaisvinimo Komitetu.

Kokią poziciją užėmė partijos naikinamųjų žydų klausimu? Leiskim atsakyti į šį klausimą geštapiu. Lietuviškos rezistencijos prieš naciškus okupantus buvo leidžiama 15 laikraščių. Geštapininkų dėtos pastangos juos sugaut ir likviduoti nuėjo niekais, nors daug lietuvių - tiesioginių ir netiesioginių tų laikraščių bendradarbių pakliuvo į jų nagus ir sunkiai nukantejo. Tuomet geštapas ėmėsi gudrybės leisti savą "pogrindinį" laikraštį rezistencinei opinijai klaidinti ir savoms idėjoms pravesti. Leisdavo lietuvių leidžiamų laikraščių vardu. Vienam tokiam geštapiniam "Laisvės kovotojas" 1944 m. vasario - kovo mėn. nr. iškeltu klausimu geštapininkai neva lietuvių vardu taip rašė:

"Smetonos santvarka yra ir liks mirusi. Šioji santvarka pati save nuteisė dėka reiškiamo žydams bei lenkams prielankumo. Mes siekiame valstybės, sukurtos autoritetiniais, fašistiniais pagrindais, kurioje gyvena vien tik lietuviai. Todėl skelbiame griežtą kovą rusams, vokiečiams, lenkams, žydams.

"Su demokratinėmis partijomis mes bendradarbiausime tik tuo atveju, jei jos nustos laikisios lietuvių tautai kenksmingos krypties ir visiškai subordinuosis mūsų idėjoms (minčių eigai). Krikščionių demokratų partija, kuriai vadovauja dvasiškija, rodo didelį prielankumą žydams. Demokratinii partijų vadovai - Grinius, Krupavičius ir prof. Aleksa - 1942 m. lapkričio mėn., įteikdami memorandumą Generaliniam komisarui, aiškiai išrodė prielankumą žydams.

"Krikščionių demokratų partijos pritarė jų žygiui ir protestavo prieš žydų išnaikinimą (skaityk Nepriklausomoje Lietuvoje nr. 9.12.1942) Daugelis dvasininkų rėmė žydus...

"Kaip pastarųjų laikų pavyzdžiai minėtini dvasininkai Vaclovas Tamoševičius, Kaune ir Juozas Želvys Kaune - Šv. Antano bažnyčia, kurie 1944 m. sausio mėn. krikštijo iš geto pabėgusius žydus.. Čiliai tikintis katalikas, lygiai kaip ir mes, smerks tokius veiksmus".

Tuo būdu ir geštapininkų teisingu šiuo kart tvirtinimu žydus užtardavo ir gynė visos lietuviškosios demokratinės partijos: krikščionių demokratų, valst. liaudininkų, ūkininkų, socialdemokratų, ūkininkų sąjungos ir darbo federacijos. Prie tos kategorijos priskaityta ir Smetonos režimo partija, t.y. tautininkai.

e. Žydai ir pagrindinė lietuvių spauda.

Visa lietuvių tauta stoji prieš nacių okupaciją ir jų organus. Kovai su naciais buvo leidžiama, neskaitant proklamacijų gausybės, kaip

buvo minėta, 15 pagrindinių laikraščių. Nei viena nacių okupuotoji tauta proporcingai neturėjo tokio rezistencinės spaudos skaičiaus. Tie laikraščiai žydų klausimu užėmė aiškia ir nedviprasmią poziciją: demaskuoti vokiečius ir ginti žydus. Budri tos spaudos korespondentų akis nepraleido nepastebėjusi nei vieno vokiečių žiauraus ir kruvino žygio prieš žydus. Tuos faktus ji kėlė savo skiltyse, orientavo visuomenę, ~~stabavo~~ ^{stebavo} lietuvių elgimosi su žydais kryptį ir piktinosi bei smerkė vokiečių antižydišką akciją. Daug įdomių ištraukų tuo klausimu galima būtų paduoti. Bet, dėja, tos spaudos rinkinių čia ~~įstremtyje~~ ^{įstremtyje} ar visai nėra, arba tik šis tas, atsitiktinai pakliuvę pavieniai numeriai. Br. Kviklio knygelės "Lietuvių kova su naciais" (Memmingenas, 1946 m. 18 psl.) duoda galimybę paduoti dvejetą citatų iš kalbamosios spaudos.

"Per 80 o/o Lietuvos žydų išžudyta, rašo laikraštis "Į Laisvą" 1943 m. gegužės mėn. 25 d. nr. 9. Šaudymams vadovavo vien vokiečiai. Juos vykdė taip pat vokiečiai ir lietuviškomis uniformomis apsiavilkę padugnės - visokie jankai ir jaškai, kuriuos vokiečiai nugirdydavo ir leidavo žudumuosisi apiplėšti. Lietuvių tauta nuo tų masinių skerdynių atsiribojo. Lietuvius laikinoji vyriausybė neišleido nei vieno prieš žydus nukreipti nuostato, nors visa lietuvių tauta jautė jų šviežiai padarytą skriaudą ir laukė, kad teisingumo ranka nubaustytų tą žydų dalį, kuri aktyviai padėjo bolševikams kankinti Lietuvą. Vysk. Brizgys viešai išspėjo lietuvius nesutepti rankų svetimu turto ir krauju. Lietuvių tautos veteranai - Dr. K. Grinius, kun. M. Krupavičius ir prof. J. Aleksa memorandumu, už kurį buvo ištremti, protestavo Rentelnui dėl žydų žudymų ir lenkų iš ukio kraustymo".

Tas pats pagrindinis laikraštis "Į Laisvą" 1943 m. nr. 18-19 tuo pat žydų klausimu taip rašė:

"Rudoji okupacija beveik likvidavo Vilniaus getą. Visas rajonas buvo apsuptytas. Viduje patys vokiečiai gaudė pradžioje darbu tinkamus vyrus, vėliau ir moteris ir senius. Žydai patys iš namų nėjo - kiekvienas buvo išvaromas skyrium. Užbarikaduoti namai buvo susprogdinti drauge su juose buvusiais žydais. Kurie slapstėsi kanalizacijos vamzdžiuose, prigrįdyti paleistame vandenyje. Iš viso Daugpilio kryptimi per 3 dienas išvežta apie 10,000 žydų. Vokiečiai sako, kad į Estiją darbams. Iš buvusių Vilniaus gete 14,000 žydų liko tik kokie 2000."

Katalikų Bažnyčios rūpestingas mokymas ir pavyzdys ir slaptosios lietuviškosios spaudos gyvas informavimas nustatė lietuviškoje visuomenėje deramąją liniją, kaip laikytis žydų atžvilgiu. Ir lietuvių tauta išlaikė savo garbę ir moralinį švarumą savo amžių įnamių - žydų atžvilgiu.

Čia paminėta kaip laikėsi nacių sudarytos žydams būklės atžvilgiu: laikinoji vyriausybė ir jos organai, buvusiy vyriausybų nariai, Katalikų Bažnyčia su savo dvasininkija, partijos, t.y. kolektyvai, kurie gali kalbėti plačiųjų masių vardu, ir pagrindinė antinacinė liet. spauda. O šie paminėtieji kolektyvai, be jokios abejonės, išreiškė visos lietuvių tautos pažūrą į nacių žydams taikomus metodus.

Vadinasi, lietuvių tauta šiame atsitikime, visas savo simpatijas ir realią pagalbą nukreipė nelaimingai žydų tautai, o naciams pasibiaurėjimą ir antipatiiją.

f. Žydai ir neorganizuota lietuvių visuomenė.

Ne tik įdomu, bet ir naudinga pasilžvalgyti, ką buvo manoma ir daroma šiuo klausimu plačioj Lietuvoj paskirų lietuvių, neorganizuotos lietuviškosios visuomenės. Štai tos srities faktų eilė. Bet tai bus tik šešėlis to, kas padaryta. Visiems faktams aprašyti reiktų tomų; bet reik manyti, kad ir paduotų žinių žlupsnelis apibūdins vyravusias periferijose nuomones ir nusiteikimus žydų atžvilgiu.

Viekiškuose tik atėjus vokiečiams ir kilus gandui apie leukiams persekiojimus, žydai išsislapstė pas kaimų ūkininkus, kurie neriai juos

priėmė. Bet tai truko neilgai. Atėjus vienam SS daliniui, jie buvo iš ūkininkų išgaudyti ir uždaryti, jiems įrengtame gete. Esesininkams pasitraukus, laikinosios vyriausybės komendantas kap. Mačys Žydas iš geto paleido ir leido jiems gyventi, kaip gyveną, savo patalpose. Žydais nuosirdžiai rūpinosi ir Mažeikių apskrities viršininkas kap. Jatulis. Jų dėka žydai visoj apskrity gyveno senoviškai, dar tuo metu, kai daugely apskričių žydų jau nebebuvo. Už žydų favorizavimą ir Mačiui ir Jatuliui teko nemaža iš vokiečių nukentėti.

Viešėnį žydus likvidavo rugsėjo mėn. antrojo pusėj. Dalis jų pabėgo ir prisiglaudė pas ūkininkus. Kaikuriuos jų vokiečiai surado ir vietoj sušaudė, o slėpusius juos ūkininkus kažkur išgabeno ir jų daugiau nebe-teko matyti.

Rokišky netoli gelžkelio stoties vienas ūkininkas slėpė 4 žydus.

1942 m. pavasary vokiečių baudžiamasis būrys tą ūkį kartu su šeimininku ir visa šeima už prielankumą žydams sudegino.

Kauno fortų kapinyne 1944 m. bal. mėn. vokiečiai pradėjo naikinti ten palaidotus nužudytų žydų ir kitų lavonus. Tai turėjo padaryti vokiečių atgabenti iš geto žydai. Lavonus degino. Nusilpusius darbininkus žydus jų pačių tautiečiai turėjo mesti kartu su lavonais į ugnį. Darbą pabeigus vokiečiai pradėjo naikinti visus pėdsakų naikintojus. Nemaža jų žuvo. Kitiems pavyko pasislėpti pas aplinkinius gyventojus. Pasislėpusieji buvo ieškomi ir kaikurie surasti. Surastus žydus sušaudė, o slėpusius ūkininkus skaudžiai nubaudė.

Dusetose vokiečiai, suvarę žydus į getą, paliko juos saugoti lietuvių poliivijai. Policija leido jiems išeit neva dirbti pas ūkininkus. Žydai pasinaudodami ta proga savo vaikučius išslapstė pas ūkininkus. Sužinoję tai vokiečiai, įsakė tuoj surankioti visus žydus. Vienus surado, kitų nė. Vėliau paskelbė įsakymą gražinti į getą visus žydų vaikus. Neklausiantiems buvo paskelbta mirties bausmė. Nepaisant to, toli gražh ne visi vaikus gražino. Paminėtina Lukošionų šeima iš Bileišių kaimo, kuri negražino dr. Epsteno dviejų metų dukrelės. Vokiečiai tik kratą darydami pas juos ją rado. Lukošionas buvo smarkiai nubaustas. Visi rasti žydų vaikai sunaikinti.

Vietos lietuvių komendantas drąsiai gynė ir gelbėjo žydus. Vokiečiai už tai jį, apkaltinę neveiklumu prieš žydus, suėmė.

Daugelis dusetiškųjų lietuvių, vokiečių pastatytų sargybiniais prie žydų, už atsiskaymą žiauriai elgtis su jais buvo skaudžiai sumušti, kiti pasodinti į kalėjimą.

Vienas dusetiškis ūkininkas Linas Lubanas (?) vokiečių buvo verčiamas sušaudyti du žydus, kurie jų šeimą suėmė ir išgabeno į Rusiją. Šis atsiskakė. Vokiečiai jį nubaudė.

Laikomi gete žydai Dusetų savivaldybės buvo maitinami taip, kaip laisvėj gyveną lietuviai. Viršaitis Svilas už tai ir už protestą dėl žydų naikinimo buvo vokiečių apšmeižtas, apkaltintas, atleistas iš pareigų ir nubaustas.

Fredoj varomas iš darbų žydų būrys sutiko 11-12 m. lietuviuką su daržovių maišeliu ant pečių. Žydams paprašius, geros širdies vaikutis pradėjo daržoves jiems dalinti. Vokiečiai sargyviniai jį čia pat nušovė.

S. Kalvarijoj aplinkėse pas ūkininkus gyveno pasislėpę nemaža žydų. Trakiškių kaime pas vieną ūkininką surado visą Gulbių šeimą. Gulbiai psichiatrinėj ligoninėj buvo sušaudyti. Ūkininko nenubaudė tik dėl to, kad visoj Kalvarijoj žinoma savo padorumu Gulbių šeima pasakė, kad tas ūkininkas nežinojėg apie jo žydiškąją kilmę ir kad jie ten pergulėję tik vieną naktį. Žydus dar slėpė šie ūkininkai: Jusaitis, Jackeivičius ir kiti.

Šiauliuose dr. D. Jasaitis ir p. Jasaitienė tarp daugelio kitų išgelbėjo šiuos žydus:

1. Jeruzolimskienę, gimnazijos mokytojo žmoną su 2 berniukais 6-8

mt. amžiaus. Ji nuvežta arkliais 60 km nuo Šiaulių į ūkį pas Jalovecius, o vėliau perkelta prie Kužių.

2. Kamberienę, d-ro Kamberio žmoną su 5 mt. amžiaus sūnumi. Ji buvo išvežta arkliais už 75 km pas Zubovus prie Akmenės į Judrelių ūkį, kur išgyveno iki vokiečių pasitraukimo.

3. Chaną, naujose metrikose Janą, elektrotchniko 8 metų dukterį. Ji buvo apgyvendinta pradžioje Šiauliuose, vėliau pas ūkininką Padubysio valsč. Liutikienės globoje, ir pagaliau perkelta į Mažiekių apskritį Bugonių ūkį, kur ir gyveno iki vokiečių pasitraukimo.

4. Frenkelio odos fabriko darbininką su 2 vaikais. Vyresnysis buvo priglaustas kaime palei Vaiguvą Šiaulių apskr. Jaunesnysis pradžioje buvo patalpintas Šiaulių miesto ligoninėje. Kuomet buvo patirta, kad ligoninės personalas pradėjo kalbėti apie jo kilmą, skubiai buvo iš ten paimtas ir atiduotas globoti vienai moteriai. Frenkelio odos fabriko meisterio sūnų, kuris buvo patalpintas ligoninėje, o paskui išvežtas į Vaiguvos vaikų prieglaudą. Jiems reikėjo sudaryti pamestinukų dokumentai.

5. V. Rudnikaitę - Šiaulių žydų gimnazijos direktoriaus dukrelę, 16 metų. Ji apgyvendinta girininko Dauginio šeimoje. Tik, deja, savaitei prabėgus, pasiilgusi savųjų, ji sugrįžo į Šiaulius geto.

6. Vieno Kauno prekybininko sūnų 5 metų amžiaus. Jis buvo atvežtas savo auklės traukiniu iš Kauno, Gyveno kuri laiką Dr. Jasaičių šeimoje, o vėliau perduotas globoti agr. Mikolaičiui į kaimą.

7. Šifmanaitę Ireną, inžinieriaus dukterį. Ją priglaudė mokytojo šeima prie Kužių, Šiaulių apskr.

8. Inž. architekto, studijavusio Paryžiuje, iš Kauno žmoną su 6 mt. sūnumi. Iš Kauno geto ją išgelbėjo p. Binkienė. Atvažiuo į Šiaulius, su vysk. Brizgio rekomendaciniu laišku Šiaulių jezuitams. Apgyvendinta Teišerskio ūkyje kaip šeimininkė. Ji gerai kalbėjo lietuviškai ir buvo ariškos išvaizdos.

9. Šiaulių "Star" dažų fabriko savininko 9 metų sūnų, Tėvas filantropas, žydų gete labai populiarus. Sudaryti dokumentai ir D. Venslauskaitės rūpesniu apgyvendintas Vaiguvos apylinkėje.

10. Dre Piko sūniui studentui buvo sudarytas asmens dokumentas.

11. Žinomąją Kauno fotografę Zinaidą Blumentalienę, kuri su parūpintais jai Kaune asmens dokumentais buvo apgyvendinta Padubysio valsč. 12. Apie 15 asmenims buvo sudaryti asmens dokumentai, daugiausia vyrams. Dokumentai palengvindavo jiems reikalingu momentu bėgti iš geto ir tuo būdu išsigelbėti. (ūkininkai mažiau bijodavo priglausti asmenis su tvarkingais dokumentais).

13. Pradžioje okupacijos pradžioje 3 Šiaulių visuomenės atstovai F. Bugailiškis, Dr. D. Jasaitis ir kun. Lapis nuėjo pas Šiaulių Gebiets-Komisarą Štabsleiterį Schröpferį, įvairiais samprotavimais užtarė žydus ir pareiškė pasipiktinimą brutaliu jų žudymu. Štabsleiteris tą intervenciją išuoliai atmetė, pasikalbėjimą nutraukė ir pagrašino, kad už kišimaisi į tą reikalą visiems grėsia žydų likimas. O SD viršininkas Bocelskis pasikalbėjime tuo pačiu reikalau D. Jasaičiui pasakė "Jei Tamsta kišiesi į tą reikalą, tai atsigulsi į tą pačią duobę su žydais".

Šiauliuose žydus gelbėjo nuo mirties ir teikė jiems visokeriopą paramą šimtai lietuvių. Primintini be minėtų Dr. D. Jasaičio šeimos narių, šie žmonės : adv. Vanslausko šeima, Dr. Luinienė, kun. Lapis, kun. Eyla, Dr. Prielgauskas, Kužių Klebonas, kun. Kšeiba, vice-burmistras Pauža, Kildišius, agr. Ibrasielis ir kiti.

Vilkaviškio apskrities žydų gelbėjimo akcija buvo organizuota plaatesniu mastu.

Buv. teisimo antstolis Pališkis, gyv. Vilkaviškio mieste, pas save slėpė vieng žydų šeimą. Vokiečiams tai susekus, Pališkis su žmona buvo suimti, turtas sukonfiskuotas ir atiduotas vokiečiams. Pališkių vaikus paslėmė globoti kiti lietuviai.

Juožuoniškio vienkiemio ūkininkės Gavėnas laikė paslėpęs kelis žy-

X 402. 4. 23. 4. 1945 m.

4. 1945 m. 4. 23. 4. 1945 m.

Kai susidarydavo pavojus toliau laikyti žydus, jie buvo perkeliami pas kitus ukinkus, taip pav. iš Margių kaimo Rimšos buvo perkelti pas Obelupių kaimo Eidukevičių.

Vilkaviškio apskrities ukinkai buvo sudarę savotiškas stotis, kuriose žydai ne ~~maž~~ nuolat gyveno, bet laikinai, kilnodamiesi iš vienos tos rūšies stoties į kitą. Čia jie gaudavo be atlyginimo pastogę ir maistą.

Tai tik nuotūpro; maži iš įvairių vietų vaizdeliai. Bet jie pakankamai atvaizduoja visą padoriją Lietuvą, visą lietuvių tautą ir jos užimtąją poziciją nacių persekiojamos ir naikinamos žydų tautos atžvilgiu. Lietuvių tauta padarė žydams visa tai, ką ji galėjo tomis sąlygomis padaryti. Lietuvos žydai visa tai labai gerai žinojo ir jų vadai su kairkuriais rabinais priešaky Kauno arkivyskupijos kūrėjai už lietuvių teikiama žydams pagalba Lietuvos žydų tautos vardu pareiškė padėką. Už tą teiktą žydams pagalbą daugelis lietuvių brangiai apmokėjo; gyvybe, turtu laisve. Bet tuo pat metu šiuo savo kilnaširdiškumu lietuvių tauta ryškiai įrodė ir savo aukštą moralinę vertę.

g. Gėdos lapas.

Perželvta garbės lapai. Objektivumas verčia dirstelti į lietuvių tautos gėdos lapus. Lietuvių tautoj atsirado žmonių, kurie žydus naikino. Šią lietuvių tautai skaudžią ir gėdingą akciją galima padalinti į du laikotarpius: 1. bolševikams atsikeršijimo laikotarpį ir 2. sąmoningą naciams taikinio žydų naikinimo darbe laikotarpį.

Pirmas laikotarpis apėmė bevaldį - interregnumo periodą, kai rusai traukėsi, o vokiečiai dar neįsikūrė. To interregnumo metu kilo spontaniškai, niekieno neorganizuota reakcija prieš bolševizmą ir bolševikus, atsiskaitymą, keršto valanda - keršto už sunaikinimą valstybės, visų nepriklausomo gyvenimo kultūrinių, ekonominių ir t. t. t. laimėjimų saugymą, už tiesios žmonių išžudymą ir išvežimą į Rusiją mirti, vadinas, keršto, patriotiniais ir asmens smetimais. Šiuo anarchijos metu buvo žudoma tik bolševikai. Nužudytų tarpe buvo ir žydų. Statistikos nieks nevedė. Sunku tad pasakyti kiek jų šiam laikotarpi žuvo. Aišku tik, kad jie buvo žudomi ne kaip žydai, bet kaip bolševikai, kaip Lietuvos Respublikos duobkasiai ir lietuvių naikintojai ir žudytojai, ir antra, kad šiuo laikotarpiu lietuvių buvo išžudyta daugiau negu žydų. Į šią spontanąšką kerštą bolševikams išimaisė ir asmeniškumai, atsiskaitymai ir tolimesnė praectis. Į tą akciją įsibrovė ir tautos padugnės, kaip paprastai tokiais momentais atsitinka, Nukentėjo nemaža ir nekaltų žmonių. Kaip pavyzdį paminėiu S. Kalvariją. Čia Baltramiejaus naktį surengė vienas moraliniai ~~etapas~~ lietuvis vietos policijos pareigūnas - ~~promactor~~. Jis per vieną naktį suėmė apie 150 žmonių iš miesto ir apylinkių ir atidavė gestapininkams. Jų tarpe bolševikų buvo nedaugiau 10. Suimtųjų tarpe buvo žydų tik 36, kiti lietuviai: vaikai, moterys, priaugančio jaunimo ir 3 Lietuvos išlaisvinimo kovų savanoriai, Vyties Kryžiaus kavalieriai. Gestapininkai nužudė 110 žmonių. Kitus pavyko išgelbėti tik vietos kunigų ir pasaulininkų inteligentų drasių ir jų pačių gyvybei pavojingų žygių dėka. Tokia banga, žinoma, ne tokiam mastabe, kaip Kalvarijoje, persirito per visą Lietuvą.

Pirmojo laikotarpio negalima griežtai atskirti nuo antrojo, nes tautos padugnės pasireiškė pačios suirutės pradžioj. Jie pradėjo žudyti žydus, vokiečiais sekdami, dėl jų turto, dėl prisigerinimo vokiečiams ir kitais tolygiais nešvariais smetimais.

Tačiau antram laikotarpiu jau veikė tik tautos atmatos; tai buvo tikri nacių taikininkai, vieni dėl pelno, kiti nacių palankumui nusipelninti ar tuomi išlyginti savo priešnaciškiems etliktiems darbams. Įdomu, kad tokių žydų ~~žank~~ žudikų priešakinį labai dažnai stodavo būvė enkavedistai ar šiaip bolševikai. Kaip pavyzdį čia priminsiu Poželą, Šiaulių advokatą, kuris prie bolševikų buvo aršus enkavedistas, daug idavęs ir sunaikinęs lietuvių, o prie vokiečių tapęs gestapininkas ir uolus žydų naik-

nimo organizatorius ir jų turto plėšikas. Vieکشniuose ypatingai pasižymėjo žydų naikinimu aršūs bolševikai : K.G., J.R., P. ir kiti. Jie dažniausia savo kruviną darbą dirbo ne savistoviai, bet vokiečių vadovaujami ir nurodomi. Tokių išsigimėlių nebuvo daug. Bet jų, deja, buvo. To paneigt negalima. Jie yra Lietuvos gėda ir nelaimė. Lietuva atgavusi savą nepriklausomybę teisingumo organų keliu jiems atiduos tai, ko jie savo darbais yra nusipelnę. Tauta gi jiems savą dekrėtą paskaitė jų kruvino darbo metu : jų šalindamasi, išskirdama iš savo tarpo ir kitokiais veiksmais.

Iš viso, kas buvo pasakyta, seka :

1. Visa lietuvių tauta su savo išsilikusių organizacijomis, įstaigomis : laikinąja vyriausybe, buv. vyriausybės nariais, Kat.Bažnyčia, lietuviškąja spauda, partijomis ir visa visuomenė buvo priešinga nacių politikai ir metodams, taikomiems žydams; žydus rėmė ir gelbėjo bei jiems užjautė.

2. Tautos reakcijos metu buvo nužudyta žydų, tačiau juos žudė ne kaip žydus, bet kaip bolševikus. Nuo šio tautos keršto daugiau nukentėjo lietuvių negu žydų;

3. Buvo lietuvių moralinių supuvėlių, kurie talkino naciams žudyti žydus ir plėšti jų turta, bet tokių buvo palyginti, nedaug, mažiau negu kitose tautose, atsidūrusiose tolygiose sąlygose;

4. Lietuvių tauta sugebėjo labai gražiai atskirti žydų tautą nuo paskiru žydų bolševikų, nusikaltusių prieš lietuvių tautą, Lietuvos Respubliką ir pavienius lietuvius. Nusikaltėlius baudė įprastu anarchijos metui būdu.

P. Leda
Asmens keršto pavyzdį priminsiu Rokiškį. Bolševikai vokiečių išstumti. Daug šeimynų jų buvo išvežta į Rusijos pasviečius. Išvežtųjų pasiliko artimų giminių ir net kulkurių-vaikų. Mieste pasiliko kokis skaičius bolševikų agentų ir tremimo į Rusiją talkininkų. Jų tarpe kaip visą Lietuvą, buvo nemažas skaičius žydų. Už savo išvežtas šeimą ir suardyta laimę pasiliko laisvėje nukriaustieji omšai visai suprantamo, bet nepateisinamo keršto žygio. Pažadtieji bolševikų agentai ir tremimo pagelbininkai buvo žudomi. Jų tarpe žuvo ir kiek žydų bolševikų.

Niekas iš manęs kaip Kauno komendanto nereikalavo organizuoti ir vykdyti Kauno fortuose ar kur nors kitur, kokias nors žmonių žudynes, ar gestapai tokias vykdanč juose dalyvauti.

Taipgi niekas aš nesu įsakęs žudynes kur nors organizuoti, jas vykdyti ar juose dalyvauti.

Bolševikų NKVD 1941 metais IX forte telkė kalinius iš įvairių Lietuvos esančių bolševikų kalėjimų, pasmerktus įgyvendinti su Lietuvos darbu, ir kalinius partijonius per Vilniaus kalėjimą gabeno Sibiran.

Į IX fortą 1941 m. gegužės m. 18 d. iš Kauno s.d. kalėjimo ir aš buvau atgabentas transportui į Sibiro kacetus nava 8 metams. Karui prasidėjus, 1941 m. birželio 24 d. namu buvusiuosiuose forte kaliniams, pasirodė išlikti gyviena, ir patiens iš forte išsivaduoti.

Po išsivadavimo iš IX forte bent iki šiol jokiam Kauno forte aš nesu buvęs, tad kokiu nors žudynių Kauno fortuose man net ir matyt neteko.

Aš kaip Kauno komendantas su Kauno burmistru Palčianskui, vokiečių gestapai Kauno žydus treniant į getą, Vilijampolėje, žydams nusipelnusiems kuo nors išotvoti, ar susirūšintiems su lietuviais večybomis, pasirašėva kartu asmeniškai liudijimus-leidimus kad tokie gali pasilikti su savo šeimomis savo gyvenamuose namuose.

Kaune tik atsiradęs Kauno komisaras Grazer ir apie mudviejų išcetus žydams leidimus sušinojęs, įsakė burmistrui Palčianskui tas mudviejų pasirašytus liudijimus atšaukti t.y. iš pavėjų atimti ir ta proga Palčianskui pasakė kad žydų reikalas yra tik jų, vokiečių, reikalas ir kad mes lietuviai į žydų reikalus nesikištumėm. Dėl pavyzdžio, šandien prisimenu minotą leidimų gavusį lietavį inž.V. Stonį kurio žmona buvo žydė, Kauno universiteto profesorių žydų /jo pavardės noprošimom/ ir ten panašiai.

Tad kas įvyko Lietuvoj prieš vokiečių su žydais, kaip komisaras Grazer pasakė, yra žydų - vokiečių tarpusavio ir tik ne lietuvų reikalas. Jei ne bolševikai ir nacių karas, žydai ir šandien gyventų kaip kad gyvenę esant laisvai Lietuvoj.

1973 XI 30
Toronto

S. Vincas S.

- KRISTJANAS Jozas — buržuazinis kariuomenės mjr., okupacijos metais 5-ojo policinio bataliono vadas.
- KRUKŠČINSKAS Jurgis — profesorius.
- KRIVICIUS Domas — teismikas, buržuazinės vyriausybės užsienio reikalų departamentas, vyriausybės departamentas, Vokietijos kariuomenės universiteto dėstytojas, bendrojo darbo su hitlerininkais, pabėgęs su jais į užsienį.
- KUBIILIŪNAS Petras — buržuazinės kariuomenės generolinio štabo viršininkas, "Gedainio vilko" organizacijos narys, buvo priėmęs tuometinę vyriausybę 1934 m. birželio 7 d. vienas organizatorių, jai tuomet turėjo glaudžius ryšius su hitlerine žvalgyba, okupacijos metais — vėliau, "Gedainio vilko" organizacijos vadovu, peršovė 19 pav. 1 keturį naktį, 1944 m. gegužės mėn. 17 d. 1944 m. gegužės 16 d. pasidavė sovietiniams karijoms, padėjo okupuojamam organizuoti ir vykdyti mašinų žmonių karijoms, pėliki krašto turus, gabant žmones prievoliniams darbiams, 1 Vokietijai, kovoti prieš pasipriešinimo organizacijas, kolonizacijai Lietuva ir sieti kariuomenės dalinius 13 dienuis 1944 m. gegužę 13 Lietuvos kariuomenės hitlerininkais.
- KUNČAVIČIUS JUSTINAS — buržuazinės kariuomenės mjr., okupacijos metu, 1944 m. — šalinis apr. komendantas.
- KUTKA Petras — buržuazinės kariuomenės plk., okupacijos metais — Šaulių apr. viršininkas.
- KYBIEČINSKAS Stasys — buržuazinės kariuomenės kpt., aktyvus "Gedainio vilko" organizacijos narys, "Gedainio vilko" organizacijos narys, buvo priėmęs tuometinę vyriausybę 1934 m. birželio 7 d. vienas organizatorių, jai tuomet turėjo glaudžius ryšius su hitlerine žvalgyba, okupacijos metais — vėliau, "Gedainio vilko" organizacijos vadovu, peršovė 19 pav. 1 keturį naktį, 1944 m. gegužės mėn. 17 d. 1944 m. gegužės 16 d. pasidavė sovietiniams karijoms, padėjo okupuojamam organizuoti ir vykdyti mašinų žmonių karijoms, pėliki krašto turus, gabant žmones prievoliniams darbiams, 1 Vokietijai, kovoti prieš pasipriešinimo organizacijas, kolonizacijai Lietuva ir sieti kariuomenės dalinius 13 dienuis 1944 m. gegužę 13 Lietuvos kariuomenės hitlerininkais.
- LAIŠINIS Jozas — buržuazinės kariuomenės plk., okupacijos metu, 1944 m. — šalinis apr. komendantas.
- LAIŠINIS Jozas — buržuazinės kariuomenės plk., okupacijos metu, 1944 m. — šalinis apr. komendantas.
- LEBONAS Jozas — berys lietuvių katalikų, pavasario sego pirmininkas.
- LEČINSKAS — SA oberliuteris, Kauno apygardos glaudžiamas, hitlerinės okupacijos laikotarpio propagandos pirmininkas, Lietuvos kariuomenės universiteto dėstytojas, bendrojo darbo su hitlerininkais, pabėgęs su jais į užsienį.
- LEČINSKIS Albina — buržuazinės kariuomenės mjr., okupacijos metais 15-ojo policinio bataliono vadas, pabėgęs su hitlerininkais, Gyvena Australijoje.
- LAUKIUS Juntas — buržuazinės kariuomenės kpt., okupacijos metais — viršininkas, 1944 m. — šalinis apr. komendantas.
- LORENTAS Jona — buržuazinės kariuomenės plk. ltn., okupacijos metu, 1944 m. — šalinis apr. komendantas.
- LUZE Henrietas — senos medų pūlinų narys ir aukštas jos pareigas, 1941 m. Lietuvos pakartotojiško rinkimų komisijos, organizavo Pakartotinių rinkimų respublikai komisiją, masines žmonių nuogybas, pabėgęs su jais į užsienį, pasidavė sovietiniams karijoms, pėliki krašto turus, gabant žmones prievoliniams darbiams, 1 Vokietijai, kovoti prieš pasipriešinimo organizacijas, kolonizacijai Lietuva ir sieti kariuomenės dalinius 13 dienuis 1944 m. gegužę 13 Lietuvos kariuomenės hitlerininkais.

Poni J. Matulioniui

Ši fotokopija yra nuo knygos "Nacionalistų talka hitlerininkams" išleistos Vilniuj 1970 metais /tiražas 10.000 egz./ paruoštos B.Barausko ir K.Bukšeno ir redaguotos E.Rozauskio.

Kad Lietuvos žydus E.Rozauskis buvo čekistas ir lietuvių kankintojas žiar. gen.S.Raštikio knyga "Įvykiai ir žmonės" III tom. 452 pusl..

E.Rozauskis kaltina gen.P.Kubiliūną organizavus ir vykdžius masines žudynes.

Kaip Kauno komendantas ir vėliau jo adjutantas ir jo įstaigos direktoras aš gerai žinau kad gen.Kubiliūnas jokių žmonių žudynių neorganizavo ir niekam neišsakė kokias nors žudynes vykdyti.

Kadangi tamę pat puslapy E.Rozauskio esu panašiai kaltinamas ir aš, ta pačia proga čia pasisakysiu.

parūpino asmens dokumentus, o senesnio amžiaus asmenų...

Latvian War Memorial (Latvian War Memorial)

THE LIGHTS OF HOMELAND

2185 Stavebank Rd. • Mississauga, Ont. L5C 1T3 • Tel. 275-4672

1976. IX. 21

Gerbamāxi,

Dēlāji uā rāšim, "Ēar diē
Zydu trāgedijoi" 17 jūn uāmoji apsranti
brētuvy vardi. Turu bēgi apgārlēstauti,
kād ju "T2" negaloi pārnaudoti. Zy-
du klāusme ju būv sīpāudontā
nemažā rāšim. Jūn rāšimji, sīsk-
nu vonei kvotā citatā, māžā hā rāfo.
Bāndykite nehrēpti sāv rāšim, i
kōtu lākrāšēnu, kād 17 jū sū
vārdi klāusme prābēti.

Grāžēnu vāg jū sīsk me-
dētāgā, sīskyrū atpāudē 15 "Enc.
Jūdāica", kuris zāl bēti rēvātrūgā.
Jes vārdē 17 jū gāuti ālgā, mālonē-
nīte pāzāyēti.

Su gervāstos sēkmēi bēdējimēsi -

Jūn kur. Pē. Gāidā

Skaičiau lietuviškose spaudoje

Šis juodašalis surašytas slaus Motuzo, toks yra -
kainytės seminarijus -
Žydų gelbėtojo Broniaus Gotauto prisiminimai

47

1 Binkienė /rašytojo žmona/, Kaunė, labai aktyviai prisidėjo prie žydų gelbėjimo. Gotautas ten labai dažnai būdavo, nes ten užėdavo žydai gauti laikina prieglobstį ar informaciją gauti. Gotautas parūpindavo žydams asmens dokumentus ir surasdavo vietas jiems apgyvendinti. Apgyvendino gyd. Ginką Panemunėje pas lietuvių inžinierių/pavardės nebeatsimena/. Kauniškė žydę Perienę su mažu vaiku Gotautas traukiniu nulydėjo į Šiaulius pas Zeleckienę, Varpo gatvėje. Zeleckienė Perienei ir kitiems žydams surasdavo apgyvendinimui saugias vietas pas patikimus gelbėjus.

2 Zauzienė/solistė/ slepė Mendelevičienę, o jos dukterė buvo slepia ma pas gud. Steponavičienės tarnaitės giminės Jurbarkė. Gotautas parūpino asmens dokumentus iš Pažaislio viršaičio Baltuškos. Mendelevičienė ir jos dukterė bus išlikusios gyvos, nes iki 1944 pavasari iki Gotauto arešto jos ten tebegyveno.

3 Sarapinienės, Kaunė, namuose buvo slapta žydų užėiga gavimui informaciją ar pasimatyti su Gotautu. Sarapinienė iš lietuvių pati pirmoji buvo areštuota už žydams teikiamą pagalbą, bet po kelių savaičių, lietuvių saugumo deka, buvo paleista. Nekuri laika pas Sarapinienę turėjo globą gyd. Gutmanas. Gotautas jam parūpino asmens dokumentus. Gutmano 2 vaikai buvo kitur slepiami. Jie išliko gyvi gyvi, gyvena Lietuvoje.

4 Ona Jankauskienė, Bičiūnų vasarvietėje, prie Petrašiūnų slėpė rabiną Šteinbergą ir gyditojus vyrą ir žmoną /garsus vidaus ligų specialistai/ Gyditojų vaikai buvo Baniinės slepiami Kaunė arba jos ūkyje. Dokumentus parūpindavo Gotautas. Šteinbergas vėliau gyveno šv. Vincento Pauliaus prieglaudoje Kaunė, Ringuvos gatvėje. Dabar Šteinbergas gyv. JAV. Gotautas iš jo gauna laiškų reiškiančių padėką ir dovanų.

5 Tėvas Paukštys, selezietis, šv. Trejybės klebonas, Kaunė ir jo vikaras 34 žydus pakrikštijo ir visokeriopai jiems pagelbėdavo. Nekuri laika prie klebonijos buvo slepiamas žydas Zyvas, bet kaip gestapas jį pagavo ir areštavo, jis nurodė apie 30 kunigu pas kuriuos užėidinedavęs, gaudavo maisto ar trumpą prieglaudą. Kunigai nebuvo areštuoti tik tardomi ir jiems pagrasinta.

6 Ginevičius, Petrašiūnų kapų sargas laikinai žydus priglaudavo kol Gotautas surasdavo jiems apgyvendinti saugią vietą. Gotautas 2 žydų nuvežė į Rokiškį, juos paėmė globoti kun. Mykolas Mikalionas ir surado patikimus globėjus. Gotautas 2 žydus nuvežė į Panevežio šv. Vincento Pauliaus prieglaudą. Gotautas parūpino asmens dokumentus, o senesnio amžiaus asmenims prita-

- kidavo mirusiųjų lietuvių pasus su reikalingais pataisimais.
- 7 Karmelitų parapijos klebonas ir vikaras visokeriopai padėdavo žydams. Vikaras buvo areštuotas ir nekuri laika sedėjo kalejimė.
- 8 Kun. Želvys šv. Antano parapijos klebonas, Kaunė pakrikštinė keliolika žydu, besislapstančius šelpdavo maistu, patardavo pas ką kreiptis dėl apsigyvenimo. Klebonas buvo sulaukytas ir tardomas.
- 9 Seseris kazimerietės Pažaislyje buvo priglaudusios žydelkaitę. Veliau seselės jai surado saugesnę vietą ir jaja rūpinos.
- 10 Seseris pranciškiečių Žaliajamė kalnė žydems pagelbedavo ir trumpam pas save priglausdavo. Vieną žydę Gotautas seseliu arkliuuvėžė apgyvendinimui į Kertuėjus pas Aleksandravičius.
- II Vyskupas Matulionis gyvendamas pas seselės vienuolynė atsilankančiam Gotautui patardavo žydų gelbėjimo reikalė. Seselės kelias mažas žydaitės trumpam buvo priglaudusios pas save, bet veliau įkurdino saugesnese vietosė.
- I2 Tėvas Smilgevičius/jezuitas/ duodavo Gotautui patarimu kur slepiamus žydus apgyvendinti. Adv. Leventono gimainaitę Gotautas apgyvendino Prienuosė, vėliau perkelė į Pakuonis. Globojamoji buvo labai daug reikalaujanti ir net grasindavo jei ją pagautu gestapas tai jin visus išduosianti. Adv. Leventonas dabar gyvena Izraelyje. Gotautui rašė, kad minima žydaite išlikus gyva, vedus.
- I3 Kun. prokuratorius Juknevičius /vyskupo ukio administratorius/ globojo žydus. Jo prašomas Gotautas surado 4 žydams saugias apgyvendinimui vietas ir parūpino asm. dokumentus.
- I4 Pažaislio valsčiaus viršaitis Bartuška didžiai užjautė nelaiminguosius žydus ir buvo nepaprastai drąsus asmuo. Jis per Gotautą išdavė keleta šimtu asm. pažimėjimu žydams ir gen. Flechavičiaus rinktinės besislapstantiems vyrams. Matoma, kad Baltušką laimė lydėjo, jei dėl tokios gausos išduotu liudijimū, jis nenukentėjo.
- I5 Policininkas Višniauskas, Panemunėje, priglaudę Finkelbrandienę ^{slapivardė Kukytė} vyro seserį/slapivardė Širmulienė Jadzė/ Jos naudojosi senais lietuvių mirusių pasais parūpintais Gotauto. Jos išliko gyvos, gyvena Lietuvoje. Finkelbrandienė siuntinėjo Gotautui iš Lietuvos siuntinius, bet jam paprašius nesiuntinėti, tuomet šalpa nukreipė į Gotauto seserį Valentina Gotautaitę, nors jin ir nepsisidėjo prie žydų gelbėjimo.
- I6 Pukytės seseris, Kaunė/viena mokytoja kita šeimininkė/ globojo žydus, teikdavo jiems informaciją, suvedavo su Gotau-

tu. Šelpdavo pagal išgalės maistu.

17 Grebliauskas iš Aukštųjų Amalių, smulkus ūkininkas, reikalui esant slepiamus žydus nuveždavo kur Gotautas jiems surasdavogpygvyndinimui vietą. Žmogus buvo labai patikimas, užjautė nelaiminguosius.

18 Lietuvis gestapo bendradarbis /pavardės negalima minėti/ tarnaudamas Praveniškių drausmės stovykloje išgelbėjo 29 žydus pasmerktus sušaudimui už atsisakymą dirbti prie miško kirtimo darbu. Gotautas jam žinomais miškeliais ir takeliais nakties metu juos atvedė į to gestapiečio butą, Kaunė. Pakelyje, išbadejusiems žydams, pas pažistamą ūkininką gavo kepalą duonos ir obolių. Jiems buvo sudaryti lietuviški asm. dokumentai ir jie savanoriškai išvyko darbams į Vieną, Austrijoje.

19 Pas Aleksandravičių Kertupių kaimė buvo priglausta žydė su 2 vaikais, kaip Gotauto giminaitė prisidengus Gotautienės slapivardžiu.

20 Teisininkas Vaičiulaitis, Kaunė, laikinai globojo gyd. Gutmaną po slapivardė Jankus. Gutmanas vėliau pats susirado saugėnę vietą. Ten ir daugiau pažįstamu žydu susirasdavo vienokė ar kitokė pagelbą.

21 Pas Kalėdą už Palemono, kaimė dažnai užeidavo gauti informacijų, apsirūpinti maistu ir pasimatyti su Gotautu. Gotautas jiems nurodidavo pas ką kreiptis ar pats surasdavo vietą apsigyvimui.

22 Dail. prof. A. Varnas visa nacių okupacijos laika slepė vieną žydę.

23 Dr. Mažilis, Raudonojo Kryžiaus ligoninės direktorius priimdavo darbams ligoninėje žydus ir žydės ir juos ten slepdavo. Iš priimamųjų buvo reikalaujami atatinkami asmens liudijimai. Gotautas ligoninen ir kelius žydus įpiršo. Iš globojamųjų viena žydė, turbūt iskundus, buvo sulaikyta ir dėl to dr. Mažilis turėjo namalonumu, bet prie jo negalėjo gestapas prikipti, kadangi sulaikytoji turėjo fiktyvius dokumentus kaip lietuvė ir su lietuviška pavardė.

24 Kučinskas /kauniškis/ ant klastojamu dokumentu anspausdus uždėdavo ir reikalui esant vykusiai ištaisydavo pritaikindamas braižą.

25 Šančiuose pas seselės vienuolės slapstes rabinas Steinbergas. Jis dabar gyvena JAV-se.

26 Gotautas apgyvendinimui Šiauliuose ^{ar išpylinkesė} iš Kauno lydėjo ne syki žydus. Pirma apsistojimo vieta būdavo pas Zeleckienę, Varpo gat. Jin pati dažniausiai suragdavo žydams apgyvėdinti saugią vietą. Iš nulydėtu žydžių į Šiaulius Gotautas teatsimena viena ^{perlemp}

Perienės su vaiku pavardę, kitu neatsimena arba nežinojo.

27 Gyd. Ginka vaikas buvo slepiamas Panemunėje, prie Tauragės ir kitose vietose. Gyd. Ginka slapstės Kaunė pas inžinerių lietuvių. Inžineriui pasitraukus į Vokietiją, jis liko kaip namo saugotojas.

28 Viliampolėje nenormalių vaikų prieglaudoje buvo slepiama nemažas skaičius žydų vaikų. Kai ten pasidarė nebesaugu Gotautas 5 vaikus nuvežė į Biržus pas Stasį Genį, o jis juos pas savo gerus pažįstamus apgyvendino ir į Rokiškį pas kun. Mikaliūną, šv. Vincento Pauliaus prieglaudos globėją 4 vaikus. Jis siems surado pas patikimus asmenis apgyvendinimui vietas ir vėliau jais rūpinosi.

29 Pas Kotriną Jaunikytę, siuvėją, Vytauto prospektė, buvo slapta žydų užėiga ir pasimatimasc su Gotautu.

30 Žydė gailastinga sesuo iš Telšių buvo slepiama pas vaistininką Pušvaškį Petrašiūnuose. Vėliau Gotautas ją nulydėjo į Šiaulius prie Žuvininkų g-vės/nebeatsimena G.nei gatvės nei to asmenis kur paliko tą žydę.

31 Pradžioje nacių okupacijos vieną šeną žydę nuvežė į Panevėžį šv. Vincento Pauliaus prieglaudon,

32 Saugumo valdininkas iš Šančių padedavo Gotautui patarimais dėl žydų apgyvendinimo.

33 Gotauto pusbroliai Antanas ir Aleksas Gotautai, Rubiškių kaimė, Ūpynos valsč. globojo žydų šeimą. Kaip pasidarę ten nebesaugu, tą žydų šeimą buvo apgyvendinta kitur.

34 5 asmenų žydų šeima buvo globojama Kertupėsė pas Žvalgą.Girnininkas apie tai žinoje, pagelbedavo maistu ir kt.

Tai tiek Gotauto prisiminimų, ką miglotai beprisimena, apie tai susilauko nuo pasakojimo.

Apie Gotauto asmenį: Bronius Gotautas gimė bajoro ukinininko šeimoje 1901 m. balandžio 15 d., Andrejavo kaimė, Šilalės valsč., Tauragės apskr. Gotautas yra berašti: neskaito ir nerašo. Jis buvęs mokslui labai negabus, kaip jis pats sakos "visišškai bukas", tai ir liko visai neraštingas. G. nuo pat jaunystės buvo margai originalus, vis jam norėdavos kitaip negu kiti daro. Jis už dezertirą stoja į naujokų emimo komisiją ir ištarnauja 9 mėn. karuomenėje, ~~ka~~ dėl ligos buvo paleistas. Vėliau stoja už kita ir ištarnauja 2 metu. Išaiškinus dezertirus, buvo ir Gotautas sulaikytas ir sedėjo kalėjimė iki teismo. Kariuomenės teismas išteisino, tik stebėjos jo tokių elgesiuų. Iš dezertiru jokio atpildo, nors ir buvo siuloma, nepaėmė. Kai tėvas jam norėjo pavesti 36 ha ūkį, nuo jo atsisakė ir apleido tėviškę. Pradžioje apsisustojo Plungėje pas TT kapucinus norėdamas kaip broliukas

pas juos dirbti prie ūkio darbų, suprantama, be atlyginimo. Kapucinai bandė G. pramokinti rašto, bet ir jiems nepasisėkė bent kiek padaryti raštingu. Vėliau G. dirbo ūkio darbus pas seselės vienuolienos dvejusose venuolynuose. Iš Antaleptės vienuolyno tėvas Konstantinas Gulbinas /tada dar buvo klierikas/ suviliojo G. platinti LIURDAS laikraštį. G. sutiko ir nuo 1936 m. platino katalikišką spaudą. Platino atsisakydamas bent kokių nuošimčių. Maitindavo kur kas pasiulydavo, o kaip buvo alkanas užtekdavo jam drąsos paprašyti.

Gotauto gera ypatybė ~~ta~~^{ta}, kad jis visada mandagus, paslaugus, paskutinių kasnių dailis su kitu, Toks jis liko gyvendamas Vokietijoje, todėl visu jis yra megiamas ir gerbiamas.

Tiesa, dar tenka grįžti prie žydų gelbėjimo. Gotautas globojamas žydais rūpindavo: juos dažnai aplankydavo, reikalingsiems nunešdavo maisto/gaudavo iš Gerardijų ūkininkų/, paguodavo-moraliai sustiprindavo. Jis tik tuo rūpėčiu gyveno ir dirbo

Nors Gotautas prieš metus buvo, saugumo sumetimais, nuskutės savo didelę barzdą ir dovanom gauta užsiviko geresnė aprangą ir užsidėjo skibelį, bet jis, gestapo sekliu buvo atpažintas 1944 m. liepos mėn. I d. Kaunė areštuotas. Kadangi frontas artėjo, po trumpo tardimo gestapas išsiuntė į Stutgarto kaėtą. Ten po tardimo iš jo nieko neišpešė jį paskyrė prie karinių sutvirtinimo darbų ir buvo apgyvendinti kiek toliau nuo kaceto. Prie tu darbu išbuvo iki karo pabaigos.

Gotautas gyvendamas Vokietijoje gaudavo daug padekos nuo išgetų žydų, gyvenančių Lietuvoje ir išsisklaidžiusius po pasaulį. Iš Pietų Afrikos, Gotautui nepažįstamas J. Šeinas keliolika metų siuntinedavo siuntinius ir dosniai pinigų. Jis siuntinėjo už Gotauto išgelbėtus giminės: S. Finkelbrandienę su sūnumi ir vyro seserį. Gaudavo stambias sumas nuo adv. Levintono gyv. Izraelyje ir nuo jo sūnaus gyditoto gyv. JAV-se. Nuo rabino Šteinbergo iš JAV, iu. Taip pat gaudavo iš kelių žydų organizacijų. Pastoviai šelpia LANDESVERBAND DER JUDISCHEN GEMEINDEN IN HESSEN, Frankfurt'ė, o dabar LANDESVERBAND DER ISRAELITISCHEN KULTURSGEMEINDEN IN BAYERN, Miunchenė. Kartais Gotautas gaudavo anoniminius laiškus su doleriais ar markėmis ir padekas už Lietuvos žydų gelbėjimą. Gotautas skaičiuoja, kad visokių pašalpu, dovanų bus gavęs virš 40,000 markių. Tik su apgailestavimu tenka pasakyti, kad tais pinigais nei pats nesinaudojo, neišleido nei rūkimui nei gerimui, nei maisto papildimui. Pasi-tenkino stovykliniu maistu, o vėliau prieglaudose gyvendamas buvęs sotus prieglaudus virtuvų teikiamu maistu. To labiau

H. Motu

Leidžia Tero dr. Kaulombius Gelbuis

Žydų gelbėtojas Žemaičių bajoras

52

Apie beraštį Lietuvos sūnų, nepametusi galvos okupacijų maišatyje.

Nepriklausomos Lietuvos reikšmą tautos gyvenimui skaudžiai pabrėžia okupantų padarytos ir dar tebedaromos skriaudos. Prie tokių skriaudų priklauso ne tik fizinis teroraras, mindžiojantis tiesioginiai paliestųjų laisvę ir teises, bet ir dvasinis žmonių žalojimas, kai okupantas gražiais pažadais ar bizūnu tam tikrą dalį tos pačios tautos vaikų padaro brolių šnipais, išdavikais, žudikais. Pirmosios boiševikų okupacijos metais /1940-1941 m. birželis/ rusai savo tikslams gudriai pasinaudojo ne tik saujelės lietuvių komunistų, bet ir dalies Lietuvos žydų paslaugomis, sudarydami Sibiro tremčiai ar kalėjimui pasmerktųjų "liaudies priešų" sąrašus. O kai raudonąjį okupantą iš Rytų pakeitė rudasis iš Vakarų, tai vokiečių Geštapas nevieno dvasiniai nepribrendusio lietuvių antikomunistines ar antižydiškas nuotaikas nukreipė į šiurpų žmonių naikinimo mechanizmą. Skaudžiausia čia gal tai, kad okupantų valia ar net prievarta padaryti pikti talkininkų pasitarimai meta kraupų šešėlių visai tautai ir jos istorijai. Todėl juo didesnio dėmesio užsitarnauja darbai tų žmonių, kurie okupacijų painiavose neprarado galvos. Jie nepasidavė okupantų apgaulėi, nepabūgo jų grasinimų. Rizikuodami savo gyvybe ir laisve, gelbėjo iš budelių rankų artimą, nedarydami skirtumo tarp tikybos ir rasės, tarp luomo ir partijos. Metų bėgyje mirtis jau daugelį tokių beginklės kovos didvyrų pakvietė amžinąybėn. Todėl kiekvieno raštingo lietuvių pareiga užfiksuoti darbus tų, kurie dar tebėra mūsų tarpe. Šį kartą TŽ skaitytojams norime pristatyti senos Žemaičių bajorų giminės atžalą Bronių Gotautą ir papasakoti kelis jo pergyvenimus žydų gelbėjimo darbe vokiečių okupacijos metais Lietuvoje.

1. Netiesioginis pasiruošimas. Senas lietuvių priežodis sako, kad genys margas, o žmogaus gyvenimas dar margesnis. Netruko to margumo ir Er. Gotauto gyvenime. Nors jis pats yra beraštis, bet, kai 1936 m.

buvo įsteigtas TT. Kapucinų mūraštis "Lardas", tai Br. Gotsautas tapo vienu veikliausių to laikraščio platintoju. Platino jis ir TT. Jėzutų "Žvaidę", ir TT. Marijonų X "Šaltinį", ir "Pranciškonų Pasaulį", ir tikybinio turinio knygas. Platino XX ne vienoj kurioj apylinkėj, bet su ta misija apkeliavo kone visą nepriklausomos Lietuvos plotą. Beraščiui tes darbas turėjo ypatingą sunkumą: kaip XX tu kitan papasakosi, kas ten tuose laikraščiuose ir knygose parašyta, jeigu pats negali paskaityti. Teko prašyti cerų žmonių, kad svarbesnius laikraščių straipsnius ir būdingesnes knygų ištraukas jie garsiai perskaitytų. Atrinkti, padaryti girdėtų minčių santrauką ir veizdžiai atspasakoti Br. Gotsautas sugebėjo pats. Bekeliant visokų žmonių teko sutikti, visko patirti, ir šilto ir šalto. Metroko ir Štukorių, kurie katalikiškos spaudos apaštala mėgdavo pabraukti per dantį. Kartą toks Štukorius bandė tiesiog pasityčioti ir, kitiems girdint, garsiai Br. Gotsautui pasiūlė: gausi litą, jei perduosi "Laisvąją mintį". Betai tokiais atvejais jam pritrūkdavo atsakymo. Greit Br. Gotsautas tokių rado ir ši kartą: nueikite tamsta prie spaudos kiosko ir gausite už 20 centų. Gotsauto kelionės skeršiai išilgai Lietuvą suveždė jį į pažintį su daugeliu žmonių, vietovėse ir apylinkėse leido įsidėmėti geografines smulkmenas. Vokiečių okupacijos laikais abu dalykai žydų gelbėjimo darbe įgavo lemiančios reikšmės.

2. Nepavykęs pirmasis susitikimas. Tikinčio lietuviu kataliku Br. Gotsauto dėmesį į Senojo Testamento religijos išpažinėjų likimą atkreipė paskutiniškus savo gyvenimo metus Plungėje tyliai praleidęs Urbonas-Urbonavičius. Rusijos caro armijoje buvo pasiekęs majoro laipsnį ir pats pergyvenęs bolševikų revoliucijos žiaurumus prieš kitokių luomų ir įsitikinimų žmones. Todėl, kai Vokietiją užvaldė nacionalsocialistai, ir vieną po kitos pradėjo okupuoti kaimynines valstybes ar jų dalis, jam ėmė piršte pirštis sugretinimas tarp to, kas buvo stačiatiki Rusijoje, ir kas greit gali įvykti Vokietijos valdomuose kraštuose. 1938 m. rudenį tą sugretinimą laikiai XX nušvietė taip vadinamą "kristalo naktį" nacių pdegtos daugelio Vokie-

tijos miestų ir miestelių žydų sinagogos.

Urbonavičių Oginskio rūmų viršutinio aukšto kambarėlyje Br. Gotautas aptiko irgi katalikišką spaudą beplatindamas. Abu jie buvo užaugę caro laikais, abu savotiškai vieniši, todėl paviršutinišė pirmystė pažintis greit pagilėjo. Urbonavičius mėgo aiškinti, kad kiekvienas žmogus turi nemirtingą sielą, ar jis būtų katalikas ar žydas, liuteronas ar pravoslavas. Žydams grėšia ypatingai žiaurus likimas iš Vokietijos pusės. Neatrodo, kad jie ~~pa~~ tą pavojų suprastų ir giliau pagalvotų, kaip jo išvengti. Būtinai reikia žydus išpėti ir paraginti gelbėtis. Atrodo, kad Urbonavičius norėjo žydus konkrečiai raginti apsikrikštyti. Taip buvo caro laikais, taip turėjo būti ir dabar: kas kartą apsikrikštyjęs, tas jau neżydas. O tada, jei vokiečiai ir okupuotą Lietuvą, bent visi pasikrikštyję žydai būtų rasizmo politikos nepaliesi. Tokiais ir panašiais argumentais Urbonavičius prikalbėjo Gotautą nueiti į Plungės žydų sinagogą ir juos viešai išpėti dėl gresiančio pavojaus.

Atrodo, kad dėl apsilankymo smulkmenų sinagogoje tarėsi abudu, bet Br. Gotautas savo išore ir elgesiu pasirūpino tikintiems izraelitams ~~XXXXXX~~ palikti negreit užmirštamą išpūdį. Prisiminęs kada tai girdėtą anekdotą apie senovės graikų išminčių Diogeną, Gotautas vieną 1939 m. vasaros šeštadienį ^{ji/} pakartotojo Plungės žydų sinagogoje. TT. Kapucinų pavyzdžiu Gotautas tada nešiojo ilgą barzdą, vaikščiojo vasarą visiškai basas, be kepurės, dėvėjo sulopytus kelnes ir švarką, kurie jau septynerius metus jam buvo ištarnavę šventą ir prastą dieną visose kelionėse. Toks jis dabar pasirodė per pamaldas sinagogoje. Dar užsidedę žvakę, pasiėmė į dešinę ranką ir palengva žengė prie Dešimties Dievo įsakymų stelo. Galima įsivaizduoti, kaip maldingi žydai nustebo ir pasipiktino. Bežadę tylą greit nutraukė kumščiavimais ir pabarimais. Vienas stipriau stuktėlėjo į Gotauto dešinę, kurioje laikė žvakę, kitas pasipiktinęs liepė užsimauti kepurę, ir visi arčiau stovintieji subruzdavo. Gotautas perėmė žvakę į kairę ranką, dešine suėmė ^u skėrnų galus ir pasakė: šitai! Čiupkit! Tada žydai nustojo kumščiaavę,

ir aptilo. Gotautas paklausė, katras esąs rabinas, bet žydai nepasakė. Tada Gotautas iškilmingai žengė prie Dešimties Dievo įsakymų stalo ir apėjo tris kartus aplinkui, kiekvieną kartą su graikų Diogenu tardamas: "ieškau žmogaus; nerandu žmogaus." Ta keista ceremonija įpykino ir rabiną. Dabar jis pats, neieškodamas, priėjo ir subarė Br. Gotautą: eik sau į bažnyčią ir ten kalbėk, o ne čia! Papratęs gerbti vyresniuosius ir visų tikybų dvasininkus, Gotautas ramiai ir nebetrukdomas išėjo iš sinagogos ir viską papasakojo Urbonui-Urbonavičiui. Šis, matyt, kitokių išdavų tikėjosi, todėl susijaudinęs pasakė: Jėzus Kristus yra pasaulio šviesa, bet žydai tos šviesos nepripažįsta. Šį kartą dviejų tikinčių krikščionių pastangos išpėti žydus dėl gresiančios jų tautai nelaimės ir tartis su jais dėl galimybių išsigelbėti baigėsi nesėkmingai. Greit kilęs antras pasaulinis karas visiems atnešė naujų rūpesčių.

~~XXXXXXXXXXXXXXX~~ / 3. Tęsia spaudos platinimo darbą.

Katalikišką spaudą Br. Gotautas platino iki pat paskutinės Lietuvos nepriklausomybės dienos, tą patį dirbo ir pirmaisiais bolševikų okupacijos mėnesiais. Tik darbo aplinkybės buvo pasikeitusios: religiniai laikraščiai staiga visi buvo likviduoti; beliko tik nepriklausomybės metais išspausdintos ir dar nešparduotos religinės knygos. Ypatin-gai daug jų turėjo šv. Kazimiero draugijos leidykla.

Kai tik užėjo rusai, šv. Kazimiero knygynas irgi buvo nacionalizuotas. Reikalų vedėja p-lė Aleksūnaitė, pagyvenusi moteris, liko parei-gose, bet direktorium vietoj kan. M. Vaitkaus buvo paskirtas žydas. Nežinia kodėl, bet naujoji šv. Kazimiero knygynas "valdzia" Br. Gotautui buvo labai palanki. Jeigu jis paimdavo visus likusius kokios knygos laidos egzempliorius, tai gaudavo po 50 - 40 ct štuką, nors būdavo/ knygos kaina/ ir kelis iki keliolikos kartų didesnė. Neišskentėjo Br. Gotautas ir kartą nuėjęs pasigyrė seselei Šeričių knygyno vedėjai. Pasisiūlė ir jai tokiom pat sąlygom parnešti kokią pundą. Kažin kodėl seselei tas nepatiko.

- Ar tu manai, kad aš durna? Aš ir pati galiu nueiti ir parsinešti. Eiti nuėjo, bet parsinešti nieko negalėjo. Mat, jai direktorius

skaičiau lietuviškose skaidose

Žydų gelbėtojas Br. G.

556

XXXX pasiūlė tik normalią 30 nuošimčių nuolaidą ir daugiau nieko.

- O kodėl Br. Gotautui duodate daug didesnę? - bandė seselė dar pasilygti. Bet direktorius trumpai pasakė:

- O kas tamstai darbo?

Šaričių vyresniajai nieko kito neliko, kaip tik prašyti Gotauto tarpininkavimo. Bet kai dabar nuėjo į šv. Kazimiero knygyną, tai iš p-lės Aleksionaitės gavo gerai barti.

- Kam tamsta kitiems pasakoji?! Bet Šaričių pageidaujamas knygas vistiek gavo gotautiška kaina...

P-lė Aleksionaitė ir kitu atžvilgiu Br. Gotautui padėjo: po kurio laiko XX aiškiai išpėjo, kad jį seka. Ir tikrai. Įėjęs į knygyną, Gotautas pats pamatė, kaip už durų liko jaunas vaikinys. "Ką dabar daryti? Sužinos, kur aš gyvenu, tai dar ir šeiminingai turės nemalonomų" - dingtelėjo Gotautui į galvą. Išėjęs į gatvę, pamatė atvažiuojantį senesnio amžiaus vežiką. "Mielas drauge, ar negalit paimti tą pušadą knygų, nugabenti į Birutės knygyną Panemunėj ir paduoti Gotautui?" Gotautas sąmoningai garsiai šaukėsi senuko paslaugos, kad tik seklys vaikinys viską kuo geriau suprastų. O tas, tik išgirdęs, kad knygas perduoda kitam, tuojau pasišalino. Gotautas tą pastebėjo ir nuėjo su pundu knygų visai kita kryptimi, kur taip pat jos buvo pageidaujamos.

4. Žydai draugai raudonyjū kalėjime. Pajutęs Kaune sekamas, Br. Gotautas išvažiavo į Šiaulius, kur galėjo prisiglausti TT. Kapucinų vienuolyne. Bet XXXX prieglauda jam tapo naujų vargų priežastimi. 1940 m. lapkričio mėn. gale ar pačioj gruodžio pradžioj ^{NKVD} ten jį areštavo ir viršininkas nusivedė į netoli esantį savo butą toj pačioj Vilniaus gatvėj. Tuoj iššaukė milicijos mašiną, XX nugabeno į Apygardos Teismo rūmus ir pradėjo tardyti. Iš pradžių kalbėjo labai maloniai: siūlė mėnesiui 1.500 rublių algos, žadėjo padaryti TT. Kapucinų vienuolyno namų valdytoju, pasiimti tiek kambarių sau, kiek tik norės, o likusius išnuomoti irgi kam tik norės. Siūlė pasilaikyti ir T. Provincijolo čemodaną, kurį šis buvo padavęs nunešti į stotį apsaugai. NKVD norėjo iš G. išgauti melagingą paliudijimą, buk TT kapucinai, da-³⁴

skaičiau lietuvišką šlaivą

Žydų gelbėtojas Br. G.

576

ro slapto susirinkimus nuvertimui bolševikinės valdžios ir kt.
Br. Gotautas visko atsisakė. Tada tardymas įgavo griežtesnę

formą. - Kiek parašų surinkai už T. Bružiką? - Apie 400 - 500, iš viso tris lapus. - Iš kur gavai blankus? Čia tardymas pradėjo trūktioti, Kad popieriaus lapus blankų pavyzdžiu išbraižydavo gimnazistai, to Gotautas nebeapasakė. O parašus buvo rinkęs, manydamas, kad tuo padės T. Bružikui išsilaisvinti iš kalėjimo. Pastebėjęs, kad Gotautas pasidarė nekalbus, tardytojas vėl sušvelnino toną. Sidiė ir toliau platinti spaudą, tik pastatė sąlygą, kad turės pranešinėti, kas tą spaudą pirkė. Ir antrą ir trečią naktį vis kartojosi tas pats.

Pagaliau trečią naktį tardytojui užkliuvo ir jėzuitas tėvelis Paukštys. - Mes viską žinom apie T. Paukštį, - pradėjo karščiuotis tardytojas. - Kad žinot, ko klausiat, - nė nepajuto Gotautas, kaip jam iš burnos išsprūdo tie žodžiai. Atsakymą tardytojas davė Gotautui kumščiu į pasmakrę taip, kad šis su visa kėde apsvirtė. Pusiau sąmonės netekusį uždarė ir tris dienas nebetardė.

Gotautą uždarė sklepe, vienoj patalpoj, kur buvo dar apie 20 kalinių. Ten pat kalėjo ir vienas žydų rabinas, bene iš Tryškių. Rabiną aplankydavo jo giminės. Kelintos dienos vakarą užėjo patikrinimui 2. Šiaulių nuovados viršininkas, likęs tarnauti iš nepriklausomybės laikų, o kartu ir žydų gydytojas. Daktaras pasidomėjo ir Gotauto sveikata, paėmė už rankos, patikrino pulsą ir įspėjo, kad turis aukštą temperatūrą. Nuovados viršininko patvarkymu Gotautas gavo ilgus sargybinių milicininkų kailiniukus, iki pat žemės, nors kiti kaliniai nieko tokio negavo. Matyt, nuovados viršininkas jį atpažino, kad išeidamas dar pasakė: "Nebijok, Gotautai, nemirsi kalėjime; išsišimsi į ligoninę." Naktį pajutęs baisius skausmus, jis tik suriko nesavu balsu, ir tuoj įbėgo sargybiniai patikrinti, kas čia atsitiko. Dvyliką valandą naktį pašaukė mašiną, du ~~KXX~~ sargybiniai nutvėrė už pažastų ir vilkte i išvilko į lauką. Trečias atidarė mašinos duris ir tuoj nuvežė jį į miesto ligoninę. Po kelių dienų gydytojas sovietų saugumo valdininkams pareiškė, kad Gotauto dienos suskaičytos. Jei nenori, kad mirtų ~~KALIX~~ ~~KX~~ milicininkų sergyboje, gali jį ir visai paleisti. Tada greit buvo

(MORE)

~~XXXX~~ nuimta nuo jo kambario sargyba, ir greit po to Gotautas pasijuto žymiai geriau. Po kelių dienų buvo paleistas iš ligoninės ir šiaip-taip išsislapstė iki Vokiečių - Rusų karo pradžios 1941 m. birželio 22 d.

(- Jęgu ne žydai, kažin, ar būčiau gyvas iš bolševikų kalėjimo) bešėjęs, - taip Gotautas ~~ta~~ trumpai apibūdina artimesnį savo pažintį su komunistų valdžia Lietuvoje.

5. Lietuvos žydai Vokiečių okupacijoje ir jų gelbėjimas.

(1967 m. ištisai)
Šita tema nepersieniai Lietuvoje pasirodė knyga "Ir be ginklo kariai", kurioje nemaža vietos paskirta ir Br. Gotauto atsiminimams bei jo veiklai minėtu laikotarpiu. Čia nekartosime to, kas toje knygoje surašyta, tik trumpai paminėję su Br. Gotauto veikla susijusius asmenis, įstaigas ir įmones, ilgiau sustosime prie vieno epizodo, kuris minėtoje knygoje nebuvo paliestas.

Spračiai į Rytus žygiuojančios Vokiečių armijos užnugaryje greit atsirado kitaip uniformuotų ir visai neuniformuotų rudai dažyto "naujojo pasaulio" kūrėjų ir tvarkdaryų. Nespėjo Lietuvoje atslūgti pasibaisėjimas bolševikų pradėtu ~~XXXXXX~~ masinėmis žmonių medžioklėmis, trėmimais bei žudynėmis, kai ~~XXXXXXXXXX~~ gyventojus sukretė naujas siaubas: žydų šaudymas. Saugumo sumetimais Gotautas bolševikmečiu su Urbonu-Urbonavičium ~~XXXXXXXXXX~~ artimesnio ryšio nepalaikė, bet ir nebuvo jo nutraukęs. Naujasis siaubas abiem skaudžiai priminė senus žydų gelbėjimo planus ir vertė konkrečiai veikti. Tad Br. Gotautas nuvyko į Plungę ir prisistatė pas Urboną-Urbonavičių. Šio paklaustas, ar sutinka stoti į žydų gelbėjimo darbą, be svyravimų davė teigiamą atsakymą. Bene pirmas žygis buvo tas, kad ne be Br. Gotauto prisidėjimo kapucinas tėvelis B. prieš sušaudant galėjo pakrikštyti apie 75 žydus. Bet apie tai gal kitą kartą.

Sekantį kartą Br. Gotautas pas Urboną-Urbonavičių rado dar du žmones: sekretorių ir vieną benuradarbį studentą. Gotautui, kaipp geriausiai pažįstanciem apylinkę ir žmones, teko ryšinininko uždavinys. Bet kai sutartu laiku jis vėl ėjo pas Urboną-Urbonavičių, tai pakeliui

(as vienas/
sutiktai) vaikaiš papasakojo, kad ~~su dviem jo bendradarbiais~~
poną Urboną-Urbonavičių vokiečiai suėmė ir ~~15.30 val. parke~~ susauė. Mat, žydų gelbėto-
jams Geštapas buvo skyręs tą patį likimą, kaip ir patiems žydams. Dabar
Gotautui nieko kito neliko, kaip tik kuo skubiau sprukti iš Plungės.
Bet kaip? Pėsčias toli nepabė*s*.i. Stotyje patuliuoja vokiečių sargyba
ir sekliai. Ką daryti? Laimei, sutiko vežiką ir paprašė nuvežti į
sekančią stotį už Plungės, Alksnėnus. Čia atsiskaitė su vežiku ir
nuspirko bilietą į Pažaislio stotį, nuo kurios netoli buvo Petrašiūn*n*
TT. Kapucinų vienuolynas, kartu ir Br. Gotauto nakvynės bei poilsio
vieta.

Čia jis iš pradžių vėl ėmėsi spaudos platintojo darbo, o kartu
atnaujino senas pažintis ir sužinojo apie žydų telki-
mą į Kauno getą bei tolimesnį jų likimą. Kartą į žydų gelbėjimo darbą
nukreiptas, Br. Gotautas lyg savaime į jį įsijungė ir Kaune bei Kauno
apylinkėse.

Daug toje srityje nuveikė Petrašiūnų vaistininkas Fusvaškas,
daug padėjo popieriaus fabriko sekretorė p-lė Mantvilytė, ^{o ai fara} parū-
pindama dokumentais padirbimui reikalingus blankus. X Ponas Kužinskas
uždėdavo reikalingus antspaudus. Gotautas palaikė nuolatinį ryšį ir
su Raudonojo Kryžiaus ligoninės direktorium, ir su Kauno policijos
vado padėjėju, kurių pavardžių nebeatsimena. Taip pat ir ligoninėse
mirusių lietuvių dokumentus per kunigus ar patikimas slauges rinkdavo
ir nunešdavo besislapstantiems žydams. Šv. Vincento Pauliečio senelių
prieglaudos mirusių lietuvių vieton priimdavo senesnio amžiaus žydus,
kurie nuo to laiko, žinoma, turėjo nešioti svetimos pavardes ir doku-
mentus. Toliau būdu buvo išgelbėtas rabinas Sternbergas, kuris vėliau
emigravo į JAV, ir dar trys žydės, kurių viena sulaukė karo pabaigos.
Elzbietietė seselė Bonita Žemgulytė pasirūpino pakrikštutyti ir globojo
vieną jauną žydaitę. Garsaus lietuvių dailininko ad. Varno namuose
Palemone viena žydė rado prieglaudą. Apie 200 žydų su vaikais buvo
paslėpti 70-tyje šv. Vincento prieglaudų maždaug visoje Lietuvos
teritorijoje. Į pensiją pasitraukęs Telšių vaistininkas Čekys parūpino

Serb. Bone
skaičiau lietuvišką spaudimą

Žydų gelbėtojas Br. G.

9
60

tūkstančiui ir dviem šimtam žydų galimybę išvažiuoti į Austriją ir tokiu būdu išvengti sunaikinimo. Savo namuose paslėpęs laikė žydą merginą ~~XXXX~~ Pakonai⁴ vaistininkas Bijaikis. Prie žydų, ypač prie jų vaikų slėpimo, daug prisidėjo 7 seselių vienuolių vienuolynai, su kuriais Br. Gotautai teko palaikyti ryšį. Dalyvavo tame darbe ir F Petrašiūnų - dabar Kauno miesto dalis - vaistininkas Pusvaškis.

Čia nors trumpai paminėjome eilę asmenų, įmonių ir įstaigų, su kuriomis Br. Gotautas dirbo žydų gelbėjimo darbą vokiečių ~~X~~⁷ kupo-
teje Lietuvoje X 1941 - 1944 m. Atskiro paminėjimo vertas atrodo ~~XXX~~
Pažaislio viršaitis p. Baltuška. Asmeniškai jis nebuvęs pavyzdingo
gyvenimo ~~XXX~~ lietuvis katalikas. Ir su žmona nekaip sugyvenęs, ir
stikliukas, ir dailiąja lyti mėgęs. Bet žydų gelbėjimo darbe tai buvo
nepaminomas Br. Gotauto talkininkas. Vistiek, ar Br. Gotautas jį ras-
davo įstaigoje, ar svečiuose, ar dieną, ar naktį: visuomet p. Baltuška
išduodavo reikalingus dokumentus arba raštelį dėl valsčiaus sekretorės,
kuri irgi priklausė prie žydų gelbėjimo draugijos ir savo ruožtu tuoj
parūpindavo dokumentus. Tie patys asmenys dokumentais aprūpino ir
visą eilę iš karinės vokiečių tarnybos pabėgusių "plechavičiukų".
P. Baltuškos nusistatymą gana ryškiai parodo vienas ^{s/} atitikimas.
Kai daugeliui žydų, taip ir p-iai Mindelovičienei ir jos dukrelei
Baltuška sudarė lietuviškus dokumentus. Dukrelę savo tėviškėje paslė-
pė gydytojos Steponavičienės šeimininkė. Kai Br. Gotautas įteikė
Mindelovičienei dokumentus, tai ši paklausė, ^{kiek/} ką ji už tuos dokumentus
turėtų Baltuškai užmokėti arba ką galėtų padovanoti atsiminimui.
Per sekantį ~~XX~~ susitikimą Gotautas p. Baltuškai tą klausimą ir pakar-
tojo. Baltuška neįprastai rimtai pasižiūrėjo į Gotautą ir tvirtai
atsakė: "Aš savo gyvybės nerizikuosiu nė už ~~XXXX~~ aukso kalnus. Jei
suseks, tai ^{a/} man mirtis. O kad aš vistiek rizikuoju, tai ne už pinigus
ir ne už dovanas." Kiek žydų Pažaislio viršaitis ir ~~X~~ to valsčiaus
sekretorė dokumentų padirbinėjimu išgelbėjo, šiandien tiksliai nusta-
tyti nelengva. Atrodo, kad to/ių buvo apie penkis šimtus.

Minėtoje knygoje ~~XX~~ "Ir be ginklo kariai" liko nepaminėtas

Skarčiaiau Lietuvos kole spaudos

Žydų gelbėtojas Br. G.

11

to diena budis

Lenkijos

Žydų gelbėtojas Br. Gotautas

10

61

29 ~~Vilniaus krašte~~ Žydų pervedimas iš Pravieniškių koncentracijos lagerio į Kauną. Pabandysime čia jį atpasakoti, kaip jis išliko vadeiv vos atmintyje.

6. Paskutinis Br. Gotauto žygis. Pirmiausia čia reikia pastebėti vieną dalyką, kad tas žygis iš viso buvo galimas tik todėl, kad ir vokiečių saugume ir vokiečių policijoje dirbusių lietuvių dalis dalyvaavo žydų gelbėjime, rizikuodami savo pačių ir šeimų laisve ir gyvybe.

Todėl gal nėra atsitiktinumas, kad ir minimo žygio planas gimė tūlo lietuvių saugumiečio bute. Saugumietis šventė vardines, į kurias pataikė ir Br. Gotautas. Čia saugumietis jį supažindino su uniformuotu svečiu, Vilniaus krašto lietuviu Jonevičium, kuris buvo Pravieniškių lagerio Kertupio miško darbovietės sargybos viršininku. Lietuvis saugumietis supažindindamas išsakiai pabrėžė, kad Br. Gotautas esąs žydų gelbėtojas. Tada Jonevičius susijaudinęs tuoj pareiškė, kad ir jis prisidės, ir pradėjo pasakoti, kas jį jau kuris laikas neramino.

Neseniai į Pravieniškių lagerį buvo atvaryta apie 2 500 Lenkijos žydų, kurie gavo uždavinį Kertupio miške sukirsti apie pusantro tūkstančio metrų malkų. Naujai atvartų žydų gyvenimas buvo sunkus. Kiti kaliniai buvo apgyvendinti nors barakuose, o žydai turėjo apsisototi jų pačių iš eglėšakių pasidarytose būdose. Ypatingai Jonevičių jaudino 30 ligonių ir paliegių žydų likimas, kurie pareiškė jokio darbo nebegalį dirbti, ir kuriuos vokiečiai esesininkas lagerio komendantas planavo sunaikinti. Plano įvykdymą turėjo perimti Jonevičius. Bet pats Jonevičius turėjo griežtai priešingus planus. Jis žinojo, kad iš Kauno yra galimybė tokią žmonių grupę nugabenti darbams į Vieną. Tik reikėjo juos aprūpinti lietuviškais dokumentais ir, žinoma, ~~XXXXXXXX~~ kaip nors nugabenti iš Kertupio miško į Kauną. Tam paskutiniam uždaviniui Jonevičius ieškojo tinkamo žmogaus, o tinkamesnį už Br. Gotautą vargiai būtų radęs.

Lagerio komendantas paliegiams vieną dieną liepė apsiprausti, ir parašė, kad ves juos į ligoninę) švariai apsirengti. Jonevičiui davė įsakymą nuvesti juos į mišką prie iškastos duobės ir sušaudyti. Gotautas buvo išpėtas ir paprašytas

tą dieną budėti miške prie duobės. Kai 30 žydų grupė buvo atvesta prie duobės, Jonevičius jiems lenkiškai paaiškino tikrąjį komendanto įsakymą. Tai išgirdęs, vienas iš baimės gavo širdies priepuolį ir krito vietoje negyvas. Dabar Jonevičiui atsirad^o nepaprastai gera progą nusikratyti savo pavadootoju, kuris kartu buvo atlydėjęs žydus prie duobės. Jonevičius sugalvojo kažin-kokią pretekstą ir pasiuntė savo pavadootoją į sargybos būstinę. Likęs su žydais ir prisistačiusiu Br. Gotautu vienas, Jonevičius atvirai pasakė, kad jis tokį įsakymą gavęs, bet nesąs budelis. Yra galimybė išsigelbėti. Kaip matote, čia yra ir žmogus, kuris pasiryžęs jums padėti. Jis nuves jus į mano butą Kaune, o iš ten rasime kelią toliau.

Neužmiršo Jonevičius nė komendanto įsakymo. Paleido kelias kulko-svaidžio salves į orą, taip, kad susidarytų išpuolis: žydai sušaudyti. Mirusįjį idėjo į jau iškastą duobę, apdėjo šakomis ir padėgė, kaip komendanto dėl visų 30 buvo įsakyta. Paskui užkasė duobę žemėmis ir viską sulygino. Dabar Jonevičius likusiems gyviems paaiškino žygio planą. Kadangi senas Žemaičių bajoras Gotautas lenkiškai nemoka, tai susiprasti reikėjo ženklais, renka turės parodyti, ~~XXXXXXXXXXXX~~ kur suktis. Eiti po du, išlaikyti astumą, pirmieji turi perduoti Gotauto ženklus sekantiems. Kelią iš Kertupio ~~XXXX~~ į Kauną per miškus, laukų ir pievas Gotautas gerai žinojo, nes prieš tai jau kelis kartus buvo ^{es} Jonevičiaus tarnybos vietą tiksliau aptar-ti visas žygio smulkmenas. Bet kai pavakarė grupė pajudėjo, tai greit paaiškėjo, kad tie 29 žydai buvo ne tik ligoti, bet ir išbadėję. Laimei Gotautos pakelyje žinojo nuošaliame vienkiemyje padorų ūkininką Grubliauską, kuris pats, tiesa, nedaug teturėjo, bet jau nekartą ~~XXXX~~ Gotautui ir jo globotiniams buvo padėjęs. Ir dabar, kai visa 30 žmonių grupė suėjo į kiemą ir pasislėpė nuo pašalinių akių, šeimininkė ^{da/nese} kepė duoną ir liepė savo dukrelei padalinti kiekvie-nam po penkis obuolius. Likusius obuolius mergaitė pabarė ant žemės ir negalėjo atsistebėti, kaip suaugę vyrai uvėriau juos grobsto negu maži vaikai. Tik vienas Gotautas išsilaikė nepuolęs likučių rinkti,

nors ir jo viduriuose garsiai skambino ~~ka~~ dvylika. Duonos kepalą į 30 dalių padalino vienas žydas: iš jo rankų savo dalį gavo ir Br. Gotautas.

63

Buvo vėlyvas 1944 m. pavasaris. Vokiečiai turėjo daug savo bėdų su pasitraukimu, todėl Br. Gotautui be nuotykių pavyko visą būrį Lenkijos žydų ~~ka~~ vakare sutemus nuvesti į Juozo Jonevičiaus butą Kaune, Vytauto prospekte. Kad ir pavargę ir išalkę, bet keliolikos kilometrų žygį visi pakėlė. Tik iš kur tokiam būriui gauti vakarienės, kai visi žmonės karo metu, ~~ypa~~^{at} miestuose, gyveno "ant kortelių"? Gotautas žinojo maisto produktų krautuvę, kurią Vilniaus gatvėje vedė ~~dvi~~ seserys Rakauskaitės. Nors pačios buvo neraštingos, samdė sekretorę, bet buvo sumanios ir neblogai vertėsi. Ne kartą ir kitais atvejais maisto produktais jos buvo žydams padėjusios. Žinoma, per tarpininkus, kad neįliūtų pačios. Ir šį kartą vėl vakarą Gotautas su Jonevičium pasibeldė pas Rakauskaites, prašydami produktų. Sesrys ką galėjo, tą ir davė: duonos ir daržovių. Taip kiekvienas gavo su bulvėm sumaišytų daržovių ir po mažą riekutę duonos. Tik nuovargis pasirodė besas dar stipresnis už alkį: du vyrai bevalgydami taip ir užmigo. Kad ir ant grindų, bet greit ir visi kiti pavalgę užmigo. Greit buvo sutvarkyti ir dokumentai. Gotautas iš darbo įstaigos parnešė Petrašiūnų popieriaus fabrike pagamintas darbo knygetes lietuvių ir vokiečių kalbom, Jonevičius Lenkijos žydus pavertė Vilniaus lietuviškas, parinkdamas tinkamas gatves ar vietas. Kai visas 29 vyrų būrys laimingai pasiekė Vieną ir buvo įdarbinti, Jonevičius gavo iš jų padėkos laišką lenkiškai ir jį perskaitė-išvertė Br. Gotautui. Tik jam įdomu būtų sužinoti, ar nors vienas iš to būrio dar yra likęs gyvas, ir kaip J. Jonevičiui pavyko įvykdyti planą dėl Kertupio miške likusių 470 žydų išgelbėjimo. Prie to Gotautas prisidėti nebegalėjo, nes jį patį Geštapas netrukus suėmė ir nugabeno į Stutthofą /prie Dancigo/ koncentracijos lagerį, kuriame jau vargo virš keturių dešimtų Lietuvos inteligentijos elitojų.

Gerb. Dione,
skaičiau lietuviškose spaudoje

Žydų gelbėtojas Br. Gotautas

64 13.

7. Džiaugsmo ir padėkos ženklai. Kiek žydų per trejus vokiečių okupacijos metus Br. Gotautas yra išgelbėjęs, šiandien jis jau ir pats tiksliai nebeprisimena. Tik tiek žino, kad, anot Tumo-Vaižganto, neklausė niekad, kas jį siunčia, ir kokią teisę tam turi, bet kas tik paprašė žydų gelbėjime patarpininkauti, visur ~~ėjo~~^{jo}, visada skubėjo, kad tik neužbegtų jam už ~~akų~~^{akų} paklusnūs Geštapo patikėtiniai. Visada, kai vokiečių valdžios akyse lojalūs žmonės ir įstaigos bijojo pasinaudoti paštu ar telefonu, pasiuntiniu patarnaudavo Gotautas. Po antrojo pasaulinio karo visa eilė jo išgelbėtų žydų jam rašė laiškus, keldos organizacijos atsiuntė pinigų, o viena ir dabar dar reguliariai atsiunčia. Bet anais metais Br. Gotautas negalėjo to pramatyti ~~ir~~^{ir} nelaukė. Būdamas ne tik iš tradicijos lietuvis katalikas, bet giliai tikintis krikščionis, jis laikė didžiausiu atpildu už savo pasiaukojimą, jeigu sužinodavo, kad vienas-kitas izraelitas pats apsisprendžia ~~ir~~^{ir} pasikrikštyti.

Vieną tokį atsitikimą Br. Gotautas dar ir šiandien gerai prisimena. Nunešė tūlai žydei inteligentei sufalsifikuotus dokumentus, kaip jau daug kartų tai buvo padaręs, bet ponia jį nustebino savo pageldavimu: "Aš prašau krikšto!" - "Kaip tai?" - "Būdamą studentė daug skaičiau apie visokias religijas ir sektas. Rađau, kad katalikų tikėjimas geriausias. Žinoma, ištekėjau už žydo, vaikų susilaukiau, tai turėjau atsižvelgti į šeimą. Bet dabar vyras ir vaikai išžudyti. Todėl apsikrikštyti kliūčių nebėra." Rusijos carų laikais žydai galėdavo išsigelbėti nuo pogromų, jeigu priimdavo pravoslavų krikštą. Atrodo, kad tokia mintis ~~ir~~^{ir} ~~pašamoneje~~^{pašamoneje} turėjo ir buvęs caro armijos majoras Urbonas-Urbonavičius, kai jis paskutiniaiais nepriklausomos Lietuvos metais pradėjo svarstyti savo krašto žydų gelbėjimo planus. Vokiečių okupacijos tikrovė pasirodė esanti kitokia: žydus jie naikino visus: ir tikinčius izraelitus, ir liberalus, ir pasikrikštijusius. Gotautas tą buvo jau nekartą patyręs, todėl ir ~~įspėjo~~^{įspėjo} ponią: "Bet krikštas nepašams tamstai išgelbėti gyvybę." - Su gyvybe bus taip, kaip Dievas duos. Bet aš noriu padaryti tai, ką galiu. Juk ir tas Hitleris yra tik įrankis Dievo rankoj. Per Hitlerį Dievas baudžia žydus." Ūia Gotautas nieko nebesakė, nes tie žodžiai tersi jam pačiam iš širdies buvo

ištraukti. Kaip patarpininkauti krikšto, amžinosios žmogaus gyvybės reikalu, jis taip ^{gi} labai gerai žinojo.

8. Kepalėlis duonos. Retą Evangelijos posakį žemės rutulio gyventojai yra dažniau girdėję už tą, kurį tūlas ~~XX~~arašytojas parinko vieno romano pavadinimu: "Ne viena duona žmogus gyvas". Tačiau tas žodis kartu pasako, kaip sunku žmogui išlaikyti gyvybę be duonos. Ir nepaprastai karčiai, ir neužmirštamai džiugiai patyrė tą ir Br. Gotautas, būdamas kacetininku Vokietijoje. Iš Stutthofio lagerio su 70 v/yrų grupe Gotautas buvo išvartytas apkasų kasti. Kur papuolė, varė belaisvius ir nesprogusias bombas iškasti. Jei bevarant iš vienos vietos į kitą koks belaisvis iš nuovargio krito, tai prišokęs sargybinis tok/į tuojau pat nušaudavo. Taip kelių dienų laikotarpyje iš 70 beliko tik ²⁵. Ir tie patys vos besilaikė ant kojų. Laikėsi dar šiaip-taip ir Gotautas. Kartą einant per vieną tunelį po geležinkeliu, kur buvo gana tamsoka, staiga prišoko prie jo jauna mergaitė ir padavė gal 1 klg. kepaliuką kvietinės duonos. Tik padavusi duoną, mergaitė, nė žodžio neterusi, tuoj pat vėl pasitraukė. Po i/lgo laiko Gotautas vėl galėjo sočiai pavalgyti, o besisotindamas kartu pasidžiaugti drąsios mergaitės žygiu.

Daug žydų buvo išgelbėjęs. Ne kas kitas jį ir vokiečiams įskundė. Pažįstamas lietuvis teisininkas buvo jį išpėjęs, kad tūla ~~XX~~ žydaitė Geštapo suimta, ir, matyt, tave išdavė, nes dabr ^a Geštapas pradėjo tavęs ieškoti. Bet ~~XXXX~~ kepaliuką duonos padavusi mergaitė taip pat buvo žydaitė, tik visai kita. Kad ir kaip greit ji pas~~X~~pruko į šalį, Gotautas ją gerai atpažino ir prisiminė. Tėvai turėjo Šakių dvare kreatorų. Visus kitus šeimos narius vokiečiai suėmė ir sušaudė. O kaip ji išvengė sunaikinimo, Gotautas to nė nesiteiravo: ar, kitus suimant, buvo kur išėjusi, ar vėliau iš geto pabėgusi. Apie ją sužinojo, kad slepiasi lietuvių geležinkeliečio šeimoje. Bet šeimos galva buvo buvęs k/omunistas, Geštapo suimtas, tai dabur moteris bijojo, kad panašiai gali atsitikti ir su jos globotine, todėl kreipėsi pagalbos į Gotautą, ar jis nežinąs šeimos, kur mergaitėi saugiau

būtų. Krikštu jau buvo pasirūpinusi geležinkeliečių šeima. Gotautui bereikėjo parūpinti lietuvišką krikšto metriką. O kai viešas lietuvis saugumo valdininkas ieškojo vaikams auklės, tai nuvedė mergaitę pas jau minėtą veistininką K. Pusvaškį, o šis ją pristatė saugumiečiui. Kai vedė pas Pusvaškį pro šalį namo, kuriame buvo prisiglaudusi ponia Finkelbrandienė, Gotautas mergaitę pasakė: "Ir čia gyvena viena žydė; jei nori, supažindinsiu." -X "Ne" - atsakė mergaitė; "nenoriu nei girdėti, nei matyti, nei žinoti." - "Kodėl", - paklausė nustebęs Gotautas. - "O iš kur aš žinau, kad Geštapas manęs nepažaus. O kai suims, pradės tardyti, klaus, kur yra kiti žydai pasislėpę, pradės kankinti, tada aš galiu neišlaikyti ir pasakyti. O kai nieko nežinosiu, tai nieko ir nepasakysiu."

Lietuvių saugumiečių šeimai nesunku buvo tą mergaitę laikyti paslėpus, nebuvo jos daug ko ir slėpti. Veido išvaizda ir akių spalva priminė daugiau lietuvaitę, negu semitę. O mažame miestelyje, bežaidama su kaimynų vaikais, taip gerai buvo išmokusi lietuviškai, kad gražiai kalbėjo suvalkietišku akcentu.

Per tuos tris vokiečių okupacijos metus K. Lietuvoje Gotautas daug pergyveno, daug ir užmiršo. Ne visi tie pergyvenimai buvo malonūs, ypač ta paskutinė priežastis, dėl kurios jis buvo suimtas ir išvežtas iš Lietuvos. Bet jam ir šiandien rodosi, kad visus tuos sunkius ir skaudžius pergyvenimus atsveria šviesus prisiminimas drąsios mergaitės, kuri, nebijodama sargybinių, padavė jam peralkusiam kepalėlių duonos. Jeigu ji dar gyva, tai šiandien ji jau seniai subrendusi moteris. Gal ir pati augina tokio amžiaus dukrelę, kokią ją Gotautas vedžiojo Lietuvoj ir taip netikėtai susitiko Vokietijoje.

Vertimas iš žydų kinkšų kalbos.

Keleta Siaulių Ghetto žydų gydytojų gavo leidimus dirbti Miesto Medicinos įstaigose, dėka garbingajam (kilnam) gydytojui D. JASAIČIUI.

Dentistė P. TAKER pasakojo, kad ji buvo tarp tu "laimingųjų". Nors ji dirbo tikrai kaip sanitare, bet po stogų ne lauke). Kolėgos elgėsi padoriai, gerai (santykiai su kolėgomis buvo geri), Ji turėjo net galimybę išgyti biski produktų (valgio) ir inesti tatali Ghetto vaikams. Šita tarnyba (darba) ji gavo sekančiu būdu: Daktaras JASAITIS išdavė jai rasto-
1) adresuota kx Poliklinikos Direktoriumi Dr. I. ŽILINSKUI, prasant priimti ja 1 darba. Dr. ŽILINSKAS dažnai būdavo svie-
čiuose daktarų OH. ir P. TAKER namuose. Bet naujose saly-
gose jisei kreipėsi 1 ta moteri siels zodžiais: "Abelnai,
mes galime apsleitā be žydu; bet turint galvoje mūsų sena

Eltai.

Vokietijos Federatine Vyriausybė, per Prancūzijos Am-
basados Bonoje Misson de Recherches des Victimes de
la guerre (misija pakeičianti karis aukas) perdavė Prancūzijos Vyriausybei, Der Befehlshaber der Sicherheits-
polizei und S.D. in Bereiche des Militärbefehlshaber
in Frankreich, buvusio Paryžiuje ovi pacijos metu
11 me de Saussais 75. tūkstamcin asmenū byles
i sgrasū, investyju; Anshwitz. Tame suaičin-
se yra viš 150 Lietuvos piliečių

The Miami Herald
Miami, Florida ,33101

Dear Editor:

Rabbi Phineas A. Webberman has written a derogatory article concerning my Lithuanian compatriots in the "Miami Herald under the heading "Lithuania's Past Shamful" May 31, 1972. His unfair and unjustified attack has created in the minds of people an erroneous picture of the nature of the Lithuanian people. My fellow Lithuanian citizens had to live under the most fierce and tyrannical conditions in Lithuania when the Nazi Germans had conquered Lithuania. Under such deplorable conditions Lithuanians proved to be loyal friends of the Jewish people who resided in Lithuania.

In Europe the history of Lithuania speaks very favorably of the loyalty and devotion of the Lithuanian people shown to the Jewish people. In 1389 the Jewish people were expelled from many nations yet it was Lithuania under the wise rule of Vytautas the Great who extended a cordial welcome to them. He granted them freedom of worship and readily exercised their ethnic cultural practices. The Lithuanian government has never reneged on these privileges and rights extended to the Jewish people. Over the centuries cordial relations have existed between the two peoples. A number of Talmudic schools have been erected in the various cities of Lithuania, namely in Vilnius, Kaunas Telsis etc. Great Jewish scholars have been graduated from them. Lithuania for many years during the 18 hundreds and until 1918 has been under the Russian Czar government. In 1918 she obtained her independence. Lithuania immediately granted the Jewish people in Lithuania the right of citizenship and guaranteed them many freedoms and also the right to maintain their Jewish culture and practices. They had representation in the Lithuanian government and also a minister for Jewish Affairs. In 1939 Poland fell into the clutches of Nazi Germany. 12,000 Jewish people fled to Lithuania since Hitler's men began to purge the Jews also in Poland. Lithuanians received them with fear and trepidation since it was a capital punishment to befriend a Jew. It meant to be exiled to Siberia and work as a slave in the various prison camps. Many Lithuanians took that risk and aided and supported thousands of Jewish youngsters. My own family had aided over one hundred Jewish people to escape from the German ovens. At the present time there are over 30,000 Jewish people in Lithuania. Side by side they are suffering at the hands of the Russian communistic tyrants. They are awaiting together with the good and kind Lithuanian peoples to be liberated from this Russian tyrannical domination.

Consequently how could Rabbi Webberman blaspheme the good name of the Lithuanian people when they have over the centuries sacrificed themselves for the good welfare of the Jewish people. Even at the present time Lithuanian people who are slaves of the communist Russian government yet extend warm hand of friendship and whatever help they can give them

**Lithuania's
Past Shamful**

The Herald editorialized sympathetically with Lithuania, revealing about its power and might which it has of independence.

"I feel it is important to bring out some other aspects of the character of the Lithuanians.

On June 22, 1941, when the Red Army was driven out of Lithuania from the Nazis, Lithuanian soldiers soon independent soldiers were brutally tortured and murdered in Lithuania.

On the very last day of their independence, Lithuanian borders broke into Jewish homes armed with axes, knives, pistols and rope. They raped and robbed, and their hands were red with blood, stabbed, shot and strangled to death men, women and children. They celebrated their independence by subsequently rounding up the Jews of Lithuania and subjecting them to inhuman horror be called, as The Herald calls them, "courageous men being swept up by principle." They are being given a very small dose of the medicine they so unmercifully meted out to others.

RABBI PHINEAS A. WEBBERMAN
MIAMI HERALD 5-31-72

(MORE)

July 10, 1972

69

The Editor
The Miami Herald
Miami, Florida

Dear Sir:

In response to Rabbi Phineas A. Weberman's Letter to the Editor, which appeared in The Miami Herald on 5/31/72 under the heading "Lithuania's Past Shameful", permit me to say his accusations contained therein are totally arbitrary. He is either ignorant of, or willfully passes over in silence, the historical and political conditions of occupied Lithuania during the 1941-44 period of time.

Permit me to refresh his memory by citing documented historical records. In 1389, when the Jewish people were being banished from Western Europe, their course of exilic direction led them through the lands of the Czechs, through Poland and into Lithuania. Sympathizing with their plight, the ruling head of Greater Lithuania, Prince-Duke Vytautas accepted the Jewish people into Lithuania and permitted them to establish residence. This was formalized at the time by the signing of the Statutes of Privileges, which guaranteed the Jewish people religious liberty and ethnic autonomy.

The historical record indicates that the autochthonic Lithuanian and the newly arrived Jew were able to live together in complete harmony. The Jewish people experienced no pogroms, no persecutions in Lithuania, even though this was very much the prevalent situation in Czarist Russia, Ukraina, Bessarabia and Poland.

Under these favorable conditions, the Lithuanian Jews soon began

(MORE)

skajiciau lietuviesko špaedio

M. Yungavicius (?)

#10

E. Siskis
70

Rau

to establish Yeshivas throughout the major cities, particularly in Vilnius, ~~Viliampolis~~, Telsia, ~~Pilaiskas~~ and ~~Kaunas~~. Many learned and noteworthy Talmudists received their basic training in these Yeshivas and were prepared to ^{go} forth into the Diaspora to bring to the Jewish people a knowledge of their religious heritage. The Lithuanian capitol city of Vilnius was known at the time as the second Jerusalem.

In 1918, regaining her independence, Lithuania granted the Jewish people the privilege of citizenship with equal rights and guaranteed a broad autonomy in the furtherance of their ethnic culture. The Jewish people were represented in Parliament and had a Governmental Minister for Jewish Affairs.

During the Hitlerian persecutions, the Lithuanian Government made every effort to defend her Jewish citizens abiding in Germany. In 1939, after the fall of Poland, more than 12,000 Jews sought sanctuary in Lithuania and all were accepted, all were protected, and, for those who wished, arrangements were made for destinations of their choice.

Lithuania was militarily occupied and incorporated into the ^{Union of} Soviet Socialist Republic on August 3, 1941. From that time on, the Lithuanian Government ceased to exist and was, in no sense, responsible for the actions of the occupying forces.

No sooner did war break out between Germany and Russia than the Lithuanian people joined together to form a Revolutionary Government and immediately declared their independence. However, Nazi Germany refused to recognize the newly formed government either de facto or de jure. Reluctant to bow before Nazi Germany, the temporary government nevertheless announced its dissolution on 8/6/41.

The Germans took unto themselves the resolution of the Jewish problem

#10

71

on 7/7/41. The Lithuanian Jews were cruelly liquidated in accordance with the Hitlerian plan, which was carried out under the direction of Einsatzkomand A, whose head was General W. Stahlecker of the SS Brigade.

During the first days of their occupation, the Nazis were successful in attracting to themselves and to their work a ^{small} number of the Lithuanian populace generally held as the dregs of Lithuanian Society. The renowned Jewish historian of genocides, Raoul Hilman, cites General Stahlecker's report to Himmler wherein he underscores the marked difficulty encountered in enlisting Lithuanian collaborators.

It is precisely in the light of this information that we would denigrate the rationale of Rabbi Weberman. In no way can the actions of a handful of morally irresponsible people, the dregs of society, place condemnation on the citizens of an entire nation.

The Lithuanian people had no means whatsoever at hand to halt the outrages being committed in their Motherland. For any assistance rendered to a Jew, harsh, cruel and inhuman penalties ensued. A goodly number of Lithuanians were put to death because they dared to risk the dangers. Many found themselves in concentration camps or were forced into labor camps in the Reich.

Despite the penalties, if the Lithuanian people had not come to the assistance of those Jewish people who were herded into ghetto communes, if they had not provided them with food, then all would have died from hunger. The allotted portions of food in these ghettos was so meager that eventually the end result would have been mass extermination. Also, the Lithuanian people came to the aid of thousands of Jewish children, as well as adults, and sheltered them until the Nazi occupation ended in 1944.

#10
M. Stulgavičius(?)
72
Moreover, in retrospect, it is an established fact that Lithuania, during the Nazi occupation, lost 405,000 citizens or 13.5 % of her population and the combined loss, suffered under both Nazi and Russian occupations, amounted to 1 million people, or 33.9 % of her population.

What is more, even today, the Lithuanian people continue to suffer the genocidal brutalities deviously meted out to them by the Soviet regime. Living conditions are equally unbearable as at any other time of oppression. Of recent date, uprisings, protest marches and acts of self-immolation have revealed to the free world the sub-human conditions under which the Lithuanian people are forced to live.

It is difficult to understand why Rabbi Weberman has aired his views with so much vituperation and vindictiveness in this tragic time of sympathetic need. To befriend one in need is a friend in deed. Even today, there reside more than 30,000 Jews in Lithuania. Rabbi Weberman's accusations will be of little service for the betterment of relations between these two peoples.

The contents of such articles as Rabbi Weberman's letter is deeply painful to all Lithuanians, but especially to the thousands, who, risking their freedom and their lives, rendered invaluable assistance to the Nazi-persecuted Jewish people. Amongst those who undertook these risks are the members of my very own family who dared to help more than 100 Jews.

Very truly yours

Domas Jasaitis
Domas Jasaitis, M.D.

Y.
Mount Vernon, N.Y.

PRO MEMORIA

Liečia vizitus žydų komitete

1945 m. lapkričio mėn. 29 d. VLIK'o pirmininkas prof. Krupavičius ir Bavarijos pirmininkas A. Kalvaitis lankėsi žydų komitete Muenchene nustatymo santykių tarp lietuvių ir žydų.

Kalbėtasi su inž. Leibovičiumi, žydų komiteto švietimo sekcijos vadovu.

Prof. Krupavičius pastato klausimą, ar žydai sandarbininkaus su lietuvių tauta kovoje už Lietuvos nepriklausomybę. Leibovičius į tai atsakė, kad padarytos žydų tautai Lietuvoje žalos dar nėra užėjusios, todėl šiuo momentu kalbėti apie sandarbininkavimą arba bendrą frontą kovai nepriklusomybei atgauti dar per anksti. Šį klausimą jis žadėjo iškelti žydų komiteto plenumo posėdyje.

Jeigu sandarbininkavimas tuo tarpu nėra įmanomas, tai ar galima laukti iš žydų komiteto pusės bent neutralios laikysenos kol klausimas sandarbininkavimo galutinai paaiškės. Į šį klausimą gavome teigiamą atsakymą. Kalvaitis pabrėžė, kad yra faktų, kad kai kurie žydai, būti sumetimais skundžia lietuvius, sudarydami jiems vadinamas "Kriegsverbrecherių" bylas ir rezultate, kai kurie, visai nekalti, žydų naikinami lietuviui turi nukentėti. Į tai Leibovičius atsakė, kad žydų komitetas nesivadovauja keršto sumetimais ir jai yra kokie nors anormalumai, tai jie išplaukia iš pavienių žydų tautybės asmenų akcijos. Jei yra konkrečių bylų, kuriose kaltinami lietuvių visai nedalyvavo žydų likvidavime, tai komitetas yra pasirengęs padėti tuos žmones išlaisvinti. Jis gali pasikviesti tuos asmenis, kurie lietuvius yra įskundę ir jų pagalba padėti lietuvius išlaisvinti.

Nėra paslaptis, tęsė toliau Leibovičius, kad lietuvių tarpe Vokietijoje slepiasi daug asmenų, kurie aktyviai yra dalyvavę žydų likvidavime, pav. Šiaulių miesto burmeisteras Linkevičius, kuris turimomis žydų komiteto žiniomis, yra kur tai amerikiečių zonoje ir dabar yra pakeitęs savo pavardę. Šis asmuo yra aktyviai prisidėjęs prie žydų likvidavimo Šiauliuose ir jis turės būti atitinkamai nubaustas.

Prof. Krupavičius pabrėžė, kad kaip ir kiekvienoje, taip ir lietuvių tautoje yra tautos atmatų ir už jų veiksmus negali būti kaltinama visa lietuvių tauta. Šį posakį papildė Kalvaitis, pabrėždamas, kad ir žydų tautoje buvo ir yra elementų, kurie daug žalos yra padarę lietuviams. Toliau Leibovičius pasiūlė, kad patys lietuvių išduotų visus tuos asmenis, kurie aktyviai yra prisidėję prie žydų likvidavimo. Į šį pasiūlymą jam nieko nebuvė atsakyta, išneinant iš šio samprotavimo, kad mes nenorime būti prokurais, o tik advokatais, nes aplinkybės, prie kurių vyko žydų likvidavimas, reikalauja visapusiško analizo.

Prof. Krupavičius priminė Leibovičiui, kad vokiečių okupacijos metu, žydai daug patyrė geros širdies iš lietuvių pusės, nes net šiandien nepaslaptis, kad daug žydų buvo paslėpta vienuose namuose ar pas atskirus ūkininkus. Į tai Leibovičius atsakė, kad šie faktai žydų komitete yra žinomi ir kad jis pats asmeniai yra turėjęs daug nuoširdžių lietuvių draugų, bet neturime užmiršti, kad iš buvusių Lietuvoje 350.000 žydų liko Lietuvoje apie 5.000 ir šia Vokietijoje apie 2.000 Lietuvos žydų. Aiškus dalykas, kad žydų likvidavime dalyvavo taip pat lietuvių, ko žydai iki šiam laikui negali pamiršti. Nekuriuose Lietuvos miesteliuose, kaip Pakruojis, Joniškis ir Joniškėlis patys lietuvių likvidavo žydus pirm, negu atėjo ten vokiečiai. Į tai prof. Krupavičius relikavo, kad buvo išžudyta šlame interrognun laikotarpyje ne tik žydai, bet ir lietuvių, pav. Kalvarijos mieste, Suvalkių mieste, tams laikotarpyje buvo sušaudyta 150 asmenų, iš kurių tik 38 žydai, kiti sušaudytieji lietuvių, kaip ir žydai priklausė turtingųjų.

#10

M. Krupavičius (?)

74

luomūi. Vokiečių okupacijos metuose prof. Krupavičius, aš, buvęs prezidentas Dr. Grinius ir buvęs ministeris Aleksa raštišku memorandumu kreipėmės į Generolą Kubiliūną ir į Komisarą Von Renteln, kurįame protestavome prieš žydų likvidavimą. Už tai von Renteln išvadino mus bolševikais ir žydų užtarėjais ir rezultate, aš Krupavičius buvau iš Lietuvos ištremtas. Taip pat Lietuvos vyskupai prie kiekvienos progos užakcentuodavo savo nepasitenkinimą ir pasipiktinimą dėl vedamos vokiečių linijos žydų atžvilgiu.

Grižtant prie pagrindinės sandarbininkavimo pasikalbėjimo temos Leibočius pažadėjo paskelbti laikraštyje perspėjimą, kad žydai nesivadovautų santykiavimo su lietuviais keršto sumetimais. Be to, Leibočius pabrėžė, kad bendradarbiavimas dėl Lietuvos Nepriklausomybės atstatymo tuo tarpu neįmanomas, nes žydų asperacijas į Palestiną 100% palaiko Sovietų Sąjunga, tuo tarpu, kai dabartinė Britų Vyriausybė, nors ir darbiečių, veda seną kolonijų politiką.

Pasikalbėjimas, kuris tęsėsi apie valandą laiko, praėjo gana palankioje atmosferoje.

N.B. Sąjungos Skyriai ar komitetai atsitikime, jei kuris iš mūsų bus suimtas, prašomi apie tai notifikuoti Liet. S-gos Apygardai Muenchen, e suteikiant kuo plačiausius duomenis apie suėmimo faktą, o taip pat prisiunčiant smulkiausias žinias apie suimtąjį asmenį, nurodant liudininkų vardus ir pavardes, kurie galėtų suteikti byloje parodymus. Apygarda, gavusi toki pranešimą, tuojau darys žygių bylai išaiškinti.

M. Krupavičius (?)

M. Krupavičius(?)

95

Naciai išikūrė. Daug žydų nukentėjo dar pačių vokiečių kariuomenės žygiavimo metu. Jiems išikūrus karo komendantūras, žydams kuri laiką buvo dar kiek ramiau. Naciai parodė visą savo nespykantą žydams tik išikūrus civilinei nacių valdžiai Lietuvoj. Dabar jie pradėjo žydoma taikyti išmėgintus pas save ir anksčiau užimtuose kraštuose pragariškus naikinimo metodus. Jie buvo ištikrųjų baistus. Lietuvis pamatęs visa tai iš išgąsčio ir pasipiktinimo akstelėjo. Lietuvis ištiesė žydai pagalbos ranką : kiek galėjo, kiek kietos ir žiaurios naciško režimo aplinkybės leido, statydamas net savo gyvybę pavojun, nes už teikimą žydams bet kokios pagalbos nacių buvo paskelbtos žiaurios bausmės - ligi mirties bausmės intinai. To nieks nepaisė. Žydams stengės padėti visa lietuviškoji Lietuva. Ši žydų gelbėjimo akcija istorijoje bus lietuviams aukso lapas. Ji geriausia nuarakterizavo jų šielos taurumą ir gilų krikščioniškumą. Surankioti faktai sudarys tomus. Siauri rašinio rėmai leidžia šiuo metu tik kalkuriuos jų paminėti.

a. Žydai ir laikinoji vyriausybė.

Respublikos vardu nieks žydų užtart negalėjo, nes jos nebuvo. Ją panaikino bolševikai, o naciai atsikurt neleido. Buvo prieš nacių norą sukurta laikinoji vyriausybė, bet naciai jos nepripažino. Nei vieno tos vyriausybės nario jokia nacių įstaiga nepavadino ministriu. Nacių civilinei valdžiai išikūrus, laikinoji Lietuvos vyriausybė tuoj buvo pašalinta. Bet ir ši bejėgė ir nepripažįstamoji vyriausybė ėmėsi žygių žydams gelbėti. Tos vyriausybės Krašto apsaugos ministeris, gen. St. Raštikis, dar nesant nacių civilinės valdžios, tuo reikalu laik. vyriausybės pavedamas kreipė pas Kauno karo lauko komendantą gen. Pohl, ir kartu su juo pas karinės vadovybės atstovą gen. De la Rock (ar Roque). Gen. Raštikis jiems išdėstė laikinosios Lietuvos vyriausybės ir visos tautos pasipiktinimą vokiečių politika ir jos metodus žydų atžvilgiu. Deja, teigiamo rezultato nepasiekta ir suprantama kodėl : žydų naikinimas buvo vienas pagrindinių nacių politikos punktus.

Nacių okupacijos pačioj pradžioj laikinosios vyriausybės ministeris pirmininkas prof. Ambrazevičius sušaukė platų pasitarimą žydų reikalais. Jame dalyvavo beveik visi ministeriai, buv. prezidentas dr. K. Grinius, vysk. dr. V. Brizgys ir visų pakraipų politikos ir visuomenės veikėjų gausus būrys. Pasitarimas neilgai trūko, nes visi susirinkę buvo vienos nuomonės žydų klausimu. Jame buvo pasmerкта nacių elgesys su žyda ir nutarta žydams visomis turimomis priemonėmis padėti, kaip Lietuvos piliečiams, o kas jų nusikalto Lietuvos ir lietuvių tūtuos atžvilgiu, atsikūrus Lietuvos teismams, atiduoti jiems nusikaltusiųjų bylas spręst. Tačiau jau tuo metu susirinkimo dalyviams buvo aišku, kad nedaug žydams galima bus padėti, nes jau pačioj nacių okupacijos pradžioj jų buvo paskelbta, kad žydai ir lenkai išimami iš lietuviškų įstaigų kompetencijos. Tą kompetenciją pasiėmė sau vokiečių karo komendantai ir susikūrusios SD įstaigos. SD veikimas lietuviams nebuvo įprastas. Tai buvo įstaiga savo kompetencija ir veikimo metods tolygi bolševikų NKVD. SD įstaiga visa darė savo nuožiūra, savo planais nesigardama ir sutikimo ar pritarimo neklausdama nei Lietuvos vyriausybės, nei vokiečių karo komendantų. Nauji viešpatai nesivaržė atvirai pareikšti, kad jiems nepatinka, jei kas šalia jų domisi žydų reikalais, o juo labiau, jei kas mėgina juos užtart ar jiems padėt. O kad jų veiklos nieks nekludytų ir nepainiotų, pačioje okupacijos pradžioje lietuviškąjį saugumą vokiečiai paėmė iš savo rankas, nepaisant laik. vyriausybės protesto. Dėl to visi areštai ir kita saugumui priklausomoji veikla priklausė vokiečiams. Saugumo priešaky stovėjo vokiečių pastatyti žmonės.

Neilgas buvo laikinosios vyriausybės amžius - nuo 1941 m. birže-

lio mėn. 25 d. ligi tų pat metų rugpjūčio mėn. 5 d., bet sunkus, gal sunkiausias iš visų buvusių Lietuvos vyriausybių. Jau birželio mėn. 25 d. Kauno karo lauko komendantas gen. Pohl, rašo rezistentinis laikraštis "Į laisvę" 1943 m. nr. 14-15, įskambiai pabrėžė laikinosios vyriausybės atstovams, kad su laik. vyriausybe jis negalės tartis, nes neturįs tam įgaliojimą. Ir iš viso bendradarbiavimo matėsi, kad jam trukdoma palaikyti bet kokius santykius su laik. vyriausybe. Nuo šio momento kiekvienam blaiviam galvojančiam lietuviui buvo aišku, kad vokiečiai yra priešingi nepriklausomos Lietuvos valstybės atstatymui ir kad mūsų tautos sukilimas ir laik. vyriausybės pastatymas susikryžiuo su nacių grobuoniškais tikslais. Tai buvo žiauri tikrovė, bet ji laik. vyriausybės nenugąsdino, nesuklaidino ir neišmušė iš nepriklausomos Lietuvos kuriamojo kelio. Ir kad ir neleido vokiečiai suorganizuoti tautinio korpuso, kad ir teko ryšiai su kraštu palaikyti pačiomis primityviškiausiomis priemonėmis, kad ir neleido laik. vyriausybės patvarkymus ir įstatymus skelbti spaudoje ar per radiją, vienu žodžiu, kad ir visu galingu savo karinės mašinos svoriu naciai gniuždė laik. vyriausybės pastangas, tai betgi ji savo nepalaužamu ryžtingumu ir darbu, palyginti per trumpą laiką, daug nuveikė... Jos siekiniai buvo kilę iš visų trijų milijonų širdžių, kurios tada plakė ir šandien tebeplaka vienu nenugaldomu troškimu: norime būti nepriklausomi, pasiryžę aukotis ir viską atiduoti Lietuvai.

"Tokių mūsų nuotaikų akivaizdoje vokiečiai iš karto vengė pasirodyti su nuogu savo grobuoniškosios politikos brutalumu mūsų tautos atžvilgiu. Dėl to pradžioje naciai mėgino pačią laikinąją vyriausybę pakreipti savo pusėn. Tačiau nei dr. Greffes iš Hauptamto der Sicherheitspolizei u. des SD. nei dr. Kleist'o iš NSDAP užsienių politikos biuro misija prikaltėti laik. vyriausybę persireformuoti į vokiečiams primtiną komitetą ir tarybą prie vokiečių valdžios, nepavyko, nes laikinąji vyriausybė, kaip sukilusios tautos valios reiškėja, gerai suprastama, kad tauta sukilo prieš raudonąją nelaisvę ne tam, kad norėtų vergauti naciams, nė už ką nesutiko išduoti jai pavestą išlaikyti nepriklausomybę... Naciams nieko kita nebeliko, kaip išlaisvintos ir atstatytos nepr. Lietuvos panaikinti visai išvykdyti. Tada ir buvo padaryta aktu 1941m. liepos mėn. 25 d. Tą dieną formaliai gimė Ostlandas su Lohse, Lentzenu, Rentelnu, Krameriu ir kitais rudaisiais priešakyje.

"Tačiau faktiškai dar ligi rugpjūčio mėn. 5 d. laik. vyriausybė savo darbą varė, kol VIII. 5 paskutiniam savo posėdy priversta buvo konstatuoti, kad perėmus civilinę valdžią Lietuvos Reicho pareigūnams, laik. vyriausybė laiko savo veikimą sustabdytą prieš jos pačios valią."

Naciai nuo pat pradžios stengėsi visokiais būdais Lietuvos likimą neatmezgamai surišti su Reicho likimu. To savo noro jie neslėpė: ir žodžiu skelbė ir darbais vykdė. Tai norėjo atsiekti pradžioje įkalbinėjimais, įtikinimais, pėgaule ir intrigomis. Kai tos priemonės nepavyko, ėmėsi ir smarto. Prisiminkim tik jų norus ir būdus organizuoti liet. kariuomenę, vertimą lietuvius dalyvauti žydų naikinime ir kita. Kalbamam atsitikime su laikinąja vyriausybe taip pat griežėsi to metodo: norėjo, kad pati lietuvių tauta nuverstų laikinąją vyriausybę ir įduotų Lietuvos valdžią į nacių rankas. Tokių lietuvių išsigimėlių rado, kurie pakėlė ranką prieš savo lietuvišką vyriausybę nacių naudai. Bet nacių vergų plauki nepavykus, teko paskutinę Lietuvos vyriausybę pasmaugt patiems vokiečiams.

Laikynoji vyriausybė, gyvendama tokį trumpą laiką ir dirbdama tokiose sunkiose sąlygose, nedaug tegalėjo ir žydams padėti, bet padarė ką galėjo. Jos garbei reik pripažinti, kad nepaisant kieto nacių spaudimo ir griežtų reikalavimų, ji nepadarė jokio žygio, neišleido jokio potvarkio žydams varžyti, jiems skriausti ar persekioti. Laikinajai vyriausybei ir žydai buvo lyglateisiai Lietuvos piliečiai. Ji išlaikė tradicinę lietuvių poziciją žydų atžvilgiu.

Gerb. Done,

Laik. vyriausybės užimtos pozicijos žydų atžvilgiu kietai laikėsi ir visi jos nesekitlingi organai.

Laikinosios vyriausybės Kauno komendantas pulk. Bobelis savo rizika ir atsakomybe, nesiklausdamas vokiečių, VII.18 nuvykęs į IX fortą, išlaisvino visas žydų moteris ir vaikus ir tarnavusius Lietuvos kariuomenėje žydus vyrus. Be to, išgelbėjo adv. Cimkauską, kuris šiuo metu yra Vokietijoje, pirklį Misurski, inž. Benjaminski ir kitus. Jis švelnino kiek galėdamas žydų būklę ir išdavinėjo apsaugos raštus. Tokių raštų gavo ir daug Kauno žydų. Paminėtini šia žydų komiteto nariai ir pareigūnai. Jų buvo apie 50 žmonių. Už kelių dienų pulk. Bobelis buvo iš eitų komendantu pareigų vokiečių pašalintas. Žinotina, kad pulk. Bobelis kaip ir kiti lietuviai komendantai, buvo laikinosios Lietuvos vyriausybės komendantas, skirtas tik toms pareigoms, kurias jie ėjo nepriklausomos Lietuvos respublikoje, vadinas, ne policijos pareigoms. Jis nebuvo vokiečių pareigūnas, nors vokiečiai daug ko iš jo reikalavo: pavyzdžiui, reikalavo iš jo ir Kauno miesto burmistro Palčiausko išteigti žydams gėdo Villijampolėjų. Ši išakymą Bobelis ir Palčiauskas pasirašyti atsisakė.

Kauno komendantu elgimosi su žydais pavyzdys ne vienatinis. Visose apskrityse aukštesni lietuviai pareigūnai tos linijos laikėsi.

b. Žydai ir buvusių vyriausybių nariai.

1942 m. rudenį buv. Lietuvos Respublikos prezidentas Dr. K. Grinius ir du buvę ministrai: J. Aleksa ir M. Krupavičius dėl įvairių vokiečių Lietuvai daromų skriaudų išteikė Generalkomisarui Lietuvai von Entelnui raštą - protestą. Tarp kitų ten iškeltų klausimų pareiškama, kad "Lietuvių tauta su dideliu susijaudinimu... nepritaria (vokiečių priemonėms, taikomoms Lietuvos žydams)".

Šie trys vyrai kalbamąjį protestą išteikė ne savo vardu, bet visos lietuvių tautos. Tą faktą jie taip grindžia savo kalbamam rašte - proteste: "Šiandien lietuvių tauta yra pastatyta į tokias sąlygas, kuriose ji neturi jokios oficialios institucijos, jokios visuomenės organizacijos, kuri galėtų pareikšti jos nusistatymą opiais ir svarbiais lietuvių tautai klausimais. Dėl to mes, žemiau pasirašiusieji, esame priversti pasisakyti šiuo skaudamu klausimu. Esame visiškai įsitikinę, kad mūsų nuomonė šiuo klausimu pilnai atitinka ir plačiosios lietuviškosios visuomenės nusistatymą".

Už šį protestą 1942 m. gruodžio 5 d. Krupavičius ir Aleksa per kalėjimus ir gestapo "prieglaudą" buvo išgabenti į Vokietijos gilumą gestapo "globon", o Grinius dėl senatvės ir nesveikatos tik iš Kauno į provinciją išsiųstas.

Šis Aleksos, Griniaus ir Krupavičiaus nubaudimas sukėlė visą Lietuvą ant kojų. Von Rentelnui pasipylė, kaip iš maišo, protestų ir solidarizavimo su minėtų nubaustųjų išeistytais mintimis raštai. Jie buvo siunčiami su šimtais parašu. Rašėsi intelektualai, rašėsi ūkininkai ir darbininkai. Tų raštų šia turima tuo tarpu tik vienas - būtent: vienatinės liet. organizacijos - Savitarpinės Pagalbos. Jame tarp kitko taip rašoma:

"Savitarpinė Pagalba, kaip vienintelė lietuvių visuomenės organizacija, laiko savo šventa pareiga pareikšti Tamstai, pone Generalini Komisare, kaip memorandum (Aleksos, Griniaus ir Krupavičiaus) išdėstytos mintys ne tik jų, pasirašiusųjų asmenų, nuomonė, bet ir visos lietuvių tautos aiškus nusistatymas".

c. Žydai ir Lietuvos episkopatas bei dvasininkija.

Lietuvos episkopato ir katalikų dvasininkijos pagalbos žydai praėjo šauktis jau antrą - trečią nacių - bolševikų karo dieną. ~~Kaip žinia~~ Vokiečiai pav. - už nužudytą karininką nužudė 150 gatvėse sugautų žydų - vyrų, moterų ir net vaikų. Panašių egzekucijų gal mažesniame maštabe

Berb. Done,

133

GELBEJUSI ŽYDUS LIETUVAITE GYVENA IZRAELYJE

Zurnalas "The Commonweal" 1962 m. sausio 19 d. laido pasakė be rabino H. M. Schulweis straipsnio santrauką, kuris buvo spausdintas žydu spaudoje. Jame autorius iškelia didvyriškumą asmenų, kurie gelbėjo žydus nuo su naikinimo. Tai esą užmiršta.

Pvz. ar daug kas žino apie dr. Šeimas, kurios slėpė ir saugojė Anne Frank šeimą ir paskui buvo pasiūstos į koncentracijos stovyklą? Ar žinoma apie darbus Miuncheno kardinolo Faulhaberio, Bernardo Lichtenbergo Berlyne, pastoriaus Dehnstadas, Niemollero ir kt. pastangas?

"Kiekviena Europos krašte esą tūkstančiai vyrų ir moterų, kurie užsitarėno žydu pagarbos ir meilės ir negali būti pamiršti.

"Kas žino apie krikščionės Onos Simaitės širdį, kuri dirbdama Vilniaus knygnygne melo ir apsakrumo priemonėmis įvedavo į Vilniaus getą, kad galėtų išgelbėti

šimtus žydu vaikų ir išneštų žinių kitiems, kurie gelbėjo pagelbėti uždarytiems sudarydami netikrus dokumentus? Kas žino šią sielą, kuri nacių grasinama, neužmerkė akių, neužkimsavo savo ausis ir nesėdėjo sudėjęs rankų, bet, tęsė gelbėjimą, kol buvo nuteista mirti ir pasiūta į Dachau? Karui pasibaigus išgelbėjusi atsirado Tuliūsi mieste ir ten daug metų nevertingai gyveno vėrdsamiu indų plovimu. Tada, neaktai atėjo laikas iš vieno žydes, gyvenančio "Ribbui" kolektyviniame ūkyje, Izraelyje? Ją dar mažą Simaitė pamatė išgelbėjusi iš geto. Laiškė buvo parašyta: "Mano mie-la motina, kada Jūs pagaliau atvyksite pas mus?" Ona Simaitė dabar gyvena Petach Tikva, Izraelyje su savo išgelbėtais vaikais.

"Kas žino apie kartągišką sal-darytą benediktinų vienuolių ir jų vyrųseniosios, kurios neįgaliai įgabėdavo ir išgabėdavo žydu vadus, rašytojus ir poetus į Vilniaus geto ir iš geto; kurios parū-pindavo geto kovotojams pelius, durturus ir granatas?"

Taip rašo rabinas H. M. Schulweis "National Jewish Monthly" žurnale 1961 m. liepos-rugpjūčio mėn., straipsnyje "After the Trial - What?", 55 W. 42nd St., New York, N.Y.

Jis iškėlė naujų minčių ir jo iš-traukas perspausdino kiti laik-raščiai. Pasak autoriaus, žydai įpareigoti pailiudyti pasauliui tūkstančių nežydu darbus, ku-rivuos atliekant buvo rizikuojama savo gyvybėms, kad išgelbėtų ir apsaugotų gyvybes medžiojamų ir persekiojamų žydu. Esą reikėtų iškelti viešumon darbai kunigu, pastoriu, vienuoliu, ūkininku ir miestiečiu, kurie slėpė žydus rū-siuose, pečiuose, bunkeriuose ir šieno kupetose.

"Ar tik blogis iškeltinas viešuo-nim, o gerumas ir taurumas paki-lyti tik tas, aplytėtas ir pa-mirštas? Aš laikau šventą žydu pareigą kurti pasaulio teisingų žmonių institutą, kuris būtų liu-dininkas dieviškumo, paliudyto Sventojų Žemėj žmonių, kurių gyvenimas būtų pagrįstas įstikimu, kad žmogus yra sutvertas Dievo panašumu. Tai būtų liudijimas, kuris atitaisytu pradedan-čiai įsivyravuti tezę, kad žmogus yra gabus tik neapykantai ir su-naikinimui. Šio instituto pastatas turėtų stovėti šalia "Yad Vashem", oficialaus nacių tautžudys-tės centro."

Br. ...
2. Kamberienė, dr. Kamberio žimo-na, su 5 mt. amžiaus sūnumi. Ji buvo išvešta arkliais už 75 km pas Zubavus prie Akmenės į Judrelį ūkį, kur iš-gyveno iki vokiečių pasitraukimo.

3. Chanė, naujose metrikose Jane, elektrotechniko 8 metų dukterį. Ji bu-vo apgyvendinta pradžioje Šiauliuose, vėliau pas ukiminką Padubysio valst. Liaukienės globoje ir pagaliau perkel-ta į Mažiekių apskrityje Bugonių ūkį, kur ir gyveno iki vokiečių pasitraukimo.

4. Frankelio odos fabriko darbininkė su 5 vaikais. Vyras visą buvo priglau-stas kaime palei Vaiguvą Šiaulų apskr. Jaunesnysis pradžioje buvo įkurdintas Šiaulų miesto ligoninėje. Kai buvo pa-firto, kad ligoninės personalas prade-jo kalbėti apie jo kilmę, šeimai buvo iš ten paimtas ir atiduotas globoti vie-nai material. Frankelio odos fabriko meistrerio sūnu, kuris buvo priglaustas ligoninėje, o paskui išvežtas į Vaiguvos valkių praeitadą, jiems reikėjo suda-ryti pamėstintuku dokumental.

5. V. Rudnikaitė, Šiauliu žydu gim-nažijos direktoriaus dukrelė, 16 metų. Ji apgyvendinta girininko Dauginio šeimoj. Tik, deja, savaitė prabėgus, pasiūgusi savąjį, ji sugrįžo į Šiauliu geto.

6. Vieno Kauno prekybininko sūnu 5 metų amžiaus. Jis buvo atvežtas savo auklės traukiniu iš Kauno, gyveno ku-ri laika dr. Jasaičio šeimoj, o vėliau perduotas globoti agr. Mikolajūniui ir kaima.

7. Šifmanaitė, Irena, inžinieriaus dukterį. Ją priglauė mokytojo šeima prie Kufiū, Šiauliu apskrityje.

8. Inž. architekto, studijavusio Pa-ryžiuje, iš Kauno žmona su 6 mt. sū-numu. Iš Kauno geto ją išgelbėjo p. Binkienė. Atvežta į Šiaulius su vyšk. Britzgo rekomendaciniais laišku Šiauliu Jėzuitams. Apgyvendinta Teišerskio ūkyje kaip šeiminnikė. Ji gerai kalbė-jo lietuviškai ir buvo aršikos išvaldos.

9. Šiauliu "Star" dažų fabriko savi-ninko 9 metų sūnu. Tėvas filantropas, žydu gete labai populiarius. Sudaryti dokumental, ir D. Venkslauskaitės rū-pestiū apgyvendintas Valguvos apylin-kyje.

10. Dr. Piko sūnui studentui buvo sudarytas asmens dokumentas.

11. Žinomiaja Kauno fotografė Zi-nada Bimuntalėnė, kuri su parūpin-tais Jai Kauno asmens dokumentais bu-vo apgyvendinta Padubysio valstiuje.

12. Apie 15 asmenų buvo sudaryti asmens dokumental, daugiausia vy-

rams. Dokumentai pašengyvinavo jiems reikalingu momentu bėgti iš ge-to ir tuo būdu išsigelbėti (ūkininkal mažiau bijavo priglauti asmens, su svaringais dokumentais).

Pradžioje okupacijos pradžioje 3 Šiau-lių visuomenės atstovai — F. Bugaili-skis, dr. D. Jasaitis ir kun. Lapis nuejo pas Šiauliu gebietkomitara Stabdele-vičį Schoepferį, įvairiais samprotavimais uftarė žydus ir pareikšė pasipiktinimą brutaliu jų žudymu. Stabdeleivis ta- intervencija išūilal amėmė, pasikalbėji-mas nutraukė ir pagrąsino, kad už kiti-masi l ta reikala visiems gresia žydu likimas. O SD viršininkas Bečelskis pa-sikalbėjime tuo pačiu reikalui D. Jasai-tiui pasakė: "Jei tamsa kilsi ir ta, pa-cia dubeš su žydaus".

Šiauliuose žydu gelbėjo nuo mirties ir teikė jiems visokeriopa paramą šim-tai lietuvių. Pirmintini, be minėtų dr. Jasaičio šeimos nariu, šie žmonės: adv. Venkslauskio šeima, dr. Luinienė, kun. Lapis, kun. Byla, dr. Prieglauskas, Ku-žij klebonas kun. Kleiba, viecburmit-ras Pautza, Kildišius, Dianškis ir kiti.

11 LAP. (Bus daugiau KJ. P.)

GRUŽI 1 VILKAVIŠKIO RA.

78

Chicago, Ill., 1976. XI. 25.

79

Meno Gerbiemas Malonus Daktare,

Kelias dienas neprisitaikiau Jums parašyti, mano dienos dar vis gana pilnos. Apgailestauju, kad kartu nesiuočiau Jūsų pegerdėjimą dalykų.

Baltic Studies prenumeruoku, bet nesugoju-stiduo- du į Marie H.S. knygyną. Manau, kad ji tikrai turi DARBININKAS ir TT. Prenciškonai.

Philosophical Library neturiu ir nežinau kur čia erti galėčiau rasti. Manau, kad geriausias kelias-kreiptis į T. Jockevičių Fordham Un-ve. Ten tikrai rastumete.

Kokių nors "decrees" žydų reikelsis nerėšė nė Keuno nė Vilniaus vyskupai. Kad buvo daromi žygišai vokiečių veldžioje, kad žmonės buvo drasinami ir net organizuojami žydus gelbėti, tai yra tiesa. Apie tai plačiau rasite mano peruoštame darbe, kurio lietuviš- kes leidinys dabar renkamas DRAUGE, o jo angliškes vertimes daroma, sutarta, kad bus baigtas ne vėliau Velykų. Tikiuosi, kad prieš vasarą abi leidos-lietuviške ir angliške bus jau visuomenės rankose. Ten, spert paminėtų kronikos formoje darytų žygių žydų reikelsis, pabeigoje yra atskiros straipsnis, nušviečiantis bendres nuotikas, situacijas ir atsakantis į daromus lietuviem priekieštus. Tai tiok.

Jums ir Ponisi linkiu sveikatos, visokios Dievo palaimos

su nušviečianiu pasara,
A. G. Briggs

as many Jews as they could from the nazis, leaving monasteries and convents."

(MORE)

E D I T O R I A L I N F O R M A T I O N

May 28, 1963

Auxiliary Bishop Vincent Brizgys of Kaunas, Lithuania, now in exile in the U.S., has declared that statements charging he refused to aid Jews during the nazi occupation of Lithuania are entirely false.

The statements appear in a pamphlet entitled "Nazi War Criminals Among Us," and in an official document that was used during the Nuremberg trials.

The pamphlet was written by Charles R. Allen, Jr., of New York, who says he is a free-lance journalist and served from 1946 to 1948 as a member of the U.S. Army Intelligence in the Far East. It was printed by Jewish Currents, 22 East 17 Street, New York 3, N.Y.

In the pamphlet, published in March, 1963, Allen says: "The Bishop is a war criminal, not an 'exile'. Immediately after the nazi occupation, Brizgys, a Roman Catholic priest, threw his lot in with the Germans...Bishop Brizgys...ordered all Catholic clergy not to aid the Jews who were about to be exterminated in the hundreds of thousands by the 'cultural assistance' of the 'great German people'. The absolute proof of the Bishop's criminality can be found in a nazi document produced by the U.S. Army on March 27, 1947, at the Nuremberg trials."

Allen repeated his charge against Bishop Brizgys at a meeting in Chicago on May 19 of the National Committee Against Nazi Criminals and Nazism.

A portion of the alleged document he refers to is reproduced in the pamphlet. It says: "Page 16: concluding a report on religious affairs, it is stated that Bishop Brizgys has forbidden all clergy to aid Jews in any way."

Research by the NC News Service at the National Archives in Washington, D.C., disclosed these facts:

The portion of the alleged document quoted by Allen is actually a part of U.S. Army document NO-2849 (dated March 27, 1947), which is a summary of a 21-page "operational situation report" written by a member of the Gestapo and dated August 16, 1941.

The 21-page report, in German, was microfilmed for the National Archives in Washington. The original was returned to West Germany.

Page 16, paragraph 1, of the report says: "The attitude of the clergy on the Jewish question is in general clear. Besides, Bishop Brizgys has forbidden all priests from intervening in any way for Jews. Several Jewish delegations who came to see him personally, requesting his intervention with the German authorities, were turned away from him. In the future, he will not allow any more Jews to come to him."

Bishop Brizgys, who now resides in Chicago, said: "This is completely contradictory to the facts. We were in direct communication with the Jewish ghetto in Kaunas. The Catholics of Lithuania saved as many Jews as they could from the nazis, hiding them in rectories, monasteries and convents."

133

Gerb. Done,
skaičiau lietuviškose spaudoje
kad Tarnsto...

Didžiai Gerb. Dr. Z. D. Jasiūčiui,

1977 metais, vasario 5 d.

82

NCWC NEWS SERVICE
EDITORIAL INFORMATION

-2-

(May 28, 1963)

81

"I myself organized among priests and laity a chain of places where men, women and children escaping from the nazis could hide. Jews in the ghetto knew about these places. The charges about my behavior concerning the Jews are completely falsified, and Jews in many parts of the world--including the U.S.--who survived the persecution in Lithuania could testify to this.

"Of course, the statement charging that I forbade priests from intervening in behalf of Jews is absolutely false. I, as an auxiliary bishop, had no authority to issue such a decree." (The head of the Kaunas archdiocese at the time was Archbishop Joseph Skvireckas, who died on December 3, 1959.)

"I also never turned away any Jewish delegations," Bishop Brizgys said, "and besides, delegations as such could not come to us because the nazis would have prevented them. This so-called report is an account of one ignorant of the situation."

On page 15, paragraph 2, the nazi report says: "Thus it can be said that the entire Lithuanian Catholic clergy, with Bishop Brizgys at their head, fully and completely support the German measures. The Bishop has already had read from the pulpits of all churches in Kaunas a message in which the population are called upon to cooperate loyally and in disciplined manner."

Bishop Brizgys said: "The Bishops of Lithuania made a joint appeal to the people to turn to peaceful life and not mix in affairs of war, but never supported the German measures. I have documents of the Bishops' conference in Kaunas in 1941 protesting the German treatment of Jews."

N.C.W.C. NEWS SERVICE

* * * *

Gerb. Dione,
skaičiau lietuviškoje spaudoje
kad Farnsto...

1977 metai, vasario 5 d.

Didžiai Gerb. Dr. Z.D. Jasačiui,

Jūsų laišką gavau vasario 5 d. 1977 ir skubu atsakyti. Gauti iš iš-
gelbėtų žydų paliudijimus reikia juos asmeniškai aplankyti, bet dėl
blago oro teks palaukti iki atšils. Jie gyvena Buffale, New Yorke ir
Chicagoje. Tai nėra lengva dabar tai padaryti.

Man nepatinka ir manau daugumai lietuvių labai nepatike tokios kny-
gos pavadinimas: "Nacional-socialistinis Genocidas Lietuvoje 1941-1944"

Mielasai Daktare ir Mielieji VLIKO žmonės. Jei užsimojate leisti
knygą tik apie "Nacional-socialistinį Genocidą Lietuvoje", tai kur tūk-

stančiai nužudyti lietuvių ir jų kančias?, Argi VLIKui terūpi tikrai
žydai, kad pasinešė leisti knygą tik apie žydų kančias? Netokios apin-

ties knygos lietuvių visuomenė iš VLIKO laukia. Ne lietuvių tikslas
rašyti apie "Nacional-socialistinį Genocidą Lietuvoje", tegul apie

tai rūpinasi žydai. Jie turi savo valstybę ir pakankamai tam galimy-
bių. Mūsų tikslas turėtų būti ne vien tik žydų nelaimės ir jų gelbė-

jimus parodyti, bet ir mūsų tautos kančias, enkavedistų žiaurumus ir
žydų talkinimus enkavedistams lietuvius kankinant, žudant ir tremiant.

Lietuvių visuomenė laukia iš VLIKO pagrindinės dokumentacijos, kuri
apimtų visą Raudonojo Imperializmo ir Nacional-socializmo Genocidą

Lietuvoje, kad tokia knyga būtų visos lietuvių tautos ir jos gyvento-
jų nelaimių veidrodis, kad ateities mūsų kartos matytų tuos sunkius,
bolševizmo okupacinius laikus, o ne vien tik vokiečių laikotarpį.

Reikalas dabar jau laikraščiuose yra kiek apgesintas ir nėra rei-
kalo paskubomis, nesurinkus pilnai dokumentacijos, leisti tik apie žy-
dus knygą. Mano nuoširdus patarimas: nesikarščiuti, nesukubėti, bet su-
rinkti galimai daugiau medžiagos, o jos yra lietuvių tarpe, paruošti
gerą leidinį, kuris apimtų: Rusijos klastą okupuojant Lietuvą, enkave-
distų žiaurumus, žydų elgesys Lietuvą okupuojant rusams, kiek ir kur
buvo lietuvių nužudyta, ištremta į Rusijos koncentracijos stovyklas,
žydų talkinimai enkavedistams ir jų dalyvavimą lietuvių tautos

Prisite
kad
apie
komun-
izmą
knygą

82

skaičiau lietuviškoje spaudoje
kad Tarneta...

-2-

83

kankinimuose, žydynėse ir tremimuose. Taipogi turi būti gerai aprašyta ir rusų antroji okupacija, jos žiaurumai, mūsų partizanų kovos ir partizanų kančios ir tik galiausiai vokiečių okupacijos metais, žydų nelaimės ir lietuvių jiems tiesta pagalba, nežūrint ir grėsiančių pavojų, nes už žydų šlepiną ar teikiamą pagalbą buvo aiški bausmė-mirties bausmė kiekvienam. Todėl ir parodyti, kad lietuviai nežūrint žydų talkinimų enkavedistams lietuvius areštuojuojant, kankinant, žūdant, treniant, lietuviai buvo tokie žmoniški, kad rizikuodami savo gyvybę gelbėjo žydus. Ir dėl to žydai neturi jokio pagrindo kaltinti lietuvių tautos. Mano straipsnis toje dvasioje ir yra parašytas ir, jeigu numatote leisti knygą tik apie žydų gelbėjimą, tai mano straipsnis joje netiks.

Iš kitos pusės bukime ir politiniai apdairūs. Vokietija yra mūsų artimiausias kaimynas. I-moje karo metu, pirmąją pagalbą gavome tik iš vokiečių atstatant Lietuvos valstybę. Vokietijos pagalba bus labai reikalinga ir atsikūrianti Lietuvai. Anksčiau ar vėliau Vokietija nusikratis rusiškos okupacijos, ji ilgai taip nepakęs. Tokiu atveju Lietuvai bus reikalinga pagalba savo valstybės atstatymui ir ją iš kitur gauti nesitikiškime. Vienintelė pagalba gal teks vėl pasinaudoti tik Vokietijos. Todėl rašant tokias knygas reikia prieš akis turėti ir ateities mūsų valstybės problemas.

Šitie žydų propagandiniai rašiniai nėra be Maskvos palaiminimo. O ko tuomi siekia Maskva. Beabejonės bolševikai pramato, kad kilus bet kokiam iš vidaus ar išorės konfliktui, Vokiečiai skubiai kratis bolševikų jungo, o kad lietuviai negautų vokiečių pagalbos, tai ir turi tikslą lietuvius įvelti į konfliktą su vokiečiais per panašias intrigas, vokiečių kaltinimus ir tokių knygų leidimą.

Neturėtume rašydami pamiršti ir tai, kad Vokietija būdama karo išvarginta priėmė mūsų tūkstančius pabėgėlių ir dalynosi paskutiniu kasniu duonos. O galėjo ir nepriimti. Kokiai būtų buvęs mūsų likimas?

Apsiginkime nuo žydų polimų, bet nesupykinime ir kaimynų.

Jūsų Stepas Jakubickas *Stepas Jakubickas*

skaičiai lietuviškosje spaudoje
kad Tamsta, 4. v. b. t. i. i.

№. 18

1977 m. Vasario 9 d. (55)

FF Čikagos

84

Nichlas Priteliaus Tomai —

Klausimai keičiasi suvokite laisvę, at pries
3-4 metus kalbėjai su a. a. generolu M. Reklaičiu.
Abudu svarstėte įvairius surašytus ir kitus klausimus
kas liečia lietuvių kariuomenę - Priėjome prie
šios apytikrų skaičių -

1. Savanorių šydų lietuvių kariuomenėje
buvo apie 20-30, nebedaug, nes viso savanorių
buvo nebedaug, tiek visi šydai savanoriams bu-
vo suvalkiečiai ir keletas Kauno miesto -
Didžioji dalis lietuvių, kaip kad žinai 1918 m.
pabaigoje užėmė beliečiai, tad is tos dalies
mažiau prabuvo ir savanorių -

2. Vyčio Kryžiaus kavalieris šydų buvo 8-92
bet nedaugiau. Atpažino juos vienas šydų su vyčio
Kryžiumi Rosenberga - Marijampolietis. Sen.

M. Reklaitis patinojo 2 šydus su vyčio Kryžiumi.
Sakė man generolas, kad vienas šydos turėjo
net du vyčio Kryžius. Jisai tarnavo 1 pėsti, pal-
ke, ten kur tarnavo ir gen. M. Reklaitis -

3. Kloose del lietuvių Laisvės šydų žuvo
nebedaug, gal 10 asmenų. Tirdo žuvasis,
buvo apie 1440 asmenų - Daugiausiai žuvo
kovoje su beliais, kaip lietuvių taip ir
šydų -

4. Karo mokykla baigė I laidą 1 šydos
savanoris, Gonickol'skis Aba, susaudė su -
kiečiai Vilniuje bėgė 1941-42 m.

2-iz karu Mokyklos laida, 1919m. laigē Yarūz-
dai savonāriai ir tapo kari uz karis - Vienas is jās
očiāu buo adokatos Goldbergas -

5. Adokato Goldbergo smena unē scariā, dar
frēs karz. Pasiliko jamaunūto sūmus, sūmus is-
gelsiējo pulk. Zubrys (jo žimora daktare - gg.
vona A. Pannumioje). Pulk. Zubrys mīo Sietuwoje -

V. kievāms unēms - Sietuwoz, sūms pasiemē Tu-
brys; kainuz (turējo nedidel; uk; Pannumioje velticējoje).
Adokatos Goldbergas pasiliko gete. Hlto g y vas -
fdeuen kad Zubrio kainuzvai žinojo kad
Zubrys „žydukg augina“, bet neis dāvi -

Mimcheve buvau susitikes Goldbergas su
sūmmis. Galējo vaxiūos; Pictis Afriks -
Pasiliks gyvi kauno geto žygdai, Goldbergo
kar uodeb nemēgsta, pajūsta, nes jisai buo
žydu komiteto narys, gete Viliampolēje -
- žiur. Masinū žydues Sietuwoje, Idolis 1965m.

Tai ir oīskas žiu reikalu -
In socheta tai man blogiāu, kamuojo
dusalyz ir akys labai nūsiēpo - blogi
matau, sauku shaibyti ir rašyti -
Man 78 metai -
Stk sochetas, liel lūksmas ir drūtas

Korvs Štāusky

Pastaba. Betyrs nidauns žydu žydues Sietuwoje, svi-
nojai kad, jēku lietuvai paprašy davo vokiēis, kad
nūvūlyta totrotai žydo, nes jisai gra geras ir mūms reika-
brūgas, tai vokiēdi totkus žydues tuoj be eses sušānydaco.
Tai sviroņoj lietuviai lūovēsi prasē ir tarfimūkūos -
K, Štāuf -

skaičiau lietuviškoje spaudoje
kad Tarnsta, 4 m. b. t. i.

Žurnal

Kaip vokiečių SS-kai priverstavo hitalaucius kovius įydus sąduyti

Sovietų Rusija, kaip dekar taip ir prieš antrąjį pasaulinį karą buvo pravergusi daug tautų, kurios buvo nepatenkintos bolševoi - ktiška santarke - broško laisvės, kaip nors atšikirti bolševikus.

1941m. kėlus karui vokiečių su Sovietų Rusija, daug Sovietų Rusijos raudonosios armijos karvių - karvių, ir karininkų, pasiduo davu vokiečiams į nelaisvę. Pasiduo davu istis pulkai, netik ukrainiečiai, gudai, totoriai, kaukaziečiai bet ir rusai. Vokiečių armijai sparčiai jungiant į rytus, belaisvių skaičius 1941m. ruo lauje, prasicki ke le - ta milijonus. Belaisviai buvo blogai vė laikomi, įs daug miru davu. Ji belaisvių vokiečiai organizu davu neva tautinim dalinivius, kovai su bolševikais, pa gelb lai savo kovu emenci. Vieni stoda vo pa - triotiniuis sumetimais, tik edamisi su vokiečių pa gelba atgauli savo kros - tai laisvę, hiki kad išig elbėti nuo bė gų ir bado mirties. Jie visi buvo vokiečių SS policijos kovu gbo s valdžioje. Jie buvo išsk lai - domi - išskirstoni rytuose, didesnis sate lkinus kaip batalionas vie - toje vietoje mi kado s nebū davu. SS vadovybė juos piau ndo davu ir įydus sąduytis. Vienas toki dalinivis stovijo kaune 1941m. spalvimi.

1941m. spalvimi. į Kauną buvo atgabenta traukinia kelels simts žydlis iš Čekoslovakijos ir kitų kraštų. Ju elaitai buvo pa - trikti kauno gelikeliu slotyje, di si atve tteji žydlai buvo mu vary - ti prie IX Fordo naikininiumi. Tuobis buvo jau iškastos. Pri - ekrakucijos victos buvo atvarta daug segtinis dėsnyz ir vikiatų. Tai bū davu duodama tūt tiems karvi sąduytavo žydlus. Žydlis sąduy - mi buvo atgabenta viena ukrainiečių kuopa 120-150 vyru, kuris tarpe buvo kaukaziečių ir rusų. Grį žę į karvi vines, kauno mioslan, kur jie laikinai stovijo, žmencius papraschojo ka jie pery - buvo ir mate.

ju

skaičiau lietuviškoje spaudoje,
kad Tarnsta 4 m. b. t. i. . . .

Nuovirus auto maišimais - sunkuotimais, kuočia, ekruciejios vieta,
prie IX Forto, pamatė apie 300-400 žydų, kurių vieni gulėjo - tiki kli-
pojo ir aimanavo. Stovėti ^{žydams} vienu leidžiama. Jūs saugoję vokiečiai
SS, kurių buvo apie 100-150 vyrų, grūkluoti šaukėmės ir automa-
tais. Šalimais paliga duobe ir nepertoliese generalai ir dešros-
vadovavo vokiečių SS vadai karininkai. Būti buvo labai prikti.
Mūsų kuopai, t.y. ukrainiečiai, buvo įsakyta šaudyti žydus ir
tamu reikalui sudaryti pavainas. Būti išsėsi ir gaus degtinės,
titi šaudys. Vada ir kariniai atsakė šaudyti žydus.

Vokiečių SS vadai supyko ir parikalavo pradėti ginklus. Visus
suvarė į duobę ir paliko stovėti. Prie duobės atrodė žydus ir
grūklėmės įsakė užkasti. Žydai kosė, kai dakasė iki
kelni ir užkasti paklausė: „ar šaudysite?“ atsakė „ne“ -
tad liepė dar kasti. Tio ukrainiečiai kurie stovėdami
duobiėje mirė nedaro, ar halbėdavo gaudavo mušti. Tokn
buvo marai, visi tylojo. Dakasus žemis, veik iki pražasto,
pasakė kad „šaudys“. Tuomet buvo kitai partijai
žydus, liepta užkasti. Vienus atkasė žydai, postui būti
kitus ukrainiečiai atsikasė. Savo gortis degtinės, dešros
ir riekels, pavainonur ojo šaudyti žydus.

Pargabenus ukrainiečių dalini; į karinius, jie
buvo paklausti lietuvių, kodėl jie toki prazvini?
kodėl jis toki bloga nuotarka? Atsakė, veliau pa-
pasakos kai vokiečių SS - monai nuo jų pasidėras.
biliau jie ir papasakėjo su doviams ir ponai oje rum
ir atvartum. Papasakėjo lietuviams kad manas su kuriais
jie suėdavo ir draugaudavo.

Pasakė. Pasalimiai žmonės neidavo pažinti, tų vietų kur
žydai šaudomi. Nei milijus SS - kai pamolavo,
duodavo šautum ir priverdavo šaudyti žydus.
Daugiausiai matė tie kurie buvo atvartyti duobės
kasti ir paskau žydus užkasti. - P. R. P. P. -

sko U
priešiu pėsių
K. P. P. P. -

110.14

K. ALISAUSKAS
7312 S. WASHINGTON AV.
CHICAGO IL 60629

28

1977m. Loo 11 diena
Si Čikagos -

Serb. Kunige Jozafai -

Licēna Jūdus gellējimo reitals.
Linau kad pulk. ltn. Antanos Lubrys,
per vīns vākiešu okupācijas laiks 1941-1945 m.
per saue nannose laike ir augins Jūdo advokato
Goldbergo oāms. A. Lubrys gyevas A. Pane-
nunes valsiēnīje Armališkēs kaimē, ten
turējo muosos rīki - nebedideli.

Hdonu kad vietos gyventojai - kairuynai,
šīnojo kad A. Lubrys augins, šyoluks, bet
nebeis dave. Tēvas, adokatai Goldbergas luvu
Kamo gebe - Viliampolēje.

1976 m. sutikau Goldbergs su šūmuri
Mimchene. Sakē nuar kad ketina per-
sikelti i Pietu Afriku - šur jiedu dabar
neberinau.

Kriškrū faqarbs

Kerys Alinausky -

skaidriau lietuviškoji spaudoje
kad Farnsta. vankata.

170.14

89

Gen. Miro. Riklanta, vilniaus pastoriaus
ir kaimo katejimo 1041 m. bei 234
nuo jo s. puvinsomy stadiu stalin prae
je, kad netis pas vovacis ~~kad~~
karo daktinis vada, prapib, kad 34 dy
repreixinty. Adpulantas vidau,
pantare su radonylie ir vov 2335 parate:
„I ta vevcala vevaisiat“

papasakojy K. Alisauskas,
1972 m. 14, vazinijos Fa
ir Muzelie kaisio

p. ir. K. Alisauskas
papasakojy kaitu gen. Muzelie
tege kad gen. Miro Riklanta
su kaimote 623. 4/5 kaimo Vilija
masy per vaik. karo salime vov
su pose nevovante agre
Adpulsas = patare su soos vovangy
ir patare su hoo vevalus vevaisie

skaidriam lietuvīškos spaidojē
kad Tarnsta unblate

#20

1

90

1941 m. Veriečiams uzēmus Lietuvā ir prasījis
persekoti žydus, vienā vidusnaktī, j mano
žmonos ūzj atbēgo luvusi klasis draugs, Lazdijā
gimnazijā, Guta Kaufmanaitē ir prasē gelbeti jos
gyvykē. Xers luvu laikai rizikingu Tačian manū žmonā
Kaufmanaitē priylandē ir globojokol apšimūmai
gyventojai ir īriiv darbinimūmai nepradējok, itaeriet.
Pasidare tikras pavojus ir tai merginai ir mūsū
visai šeimai. Tero lēškoti saugesmēs vietas.
Susitarim su Šeštoku parapijos klebonu
kun. Inkrata. Kun. Inkrata sutinū Kaufmanaitēi
duoti kambaris ir jōz glokoti bet mūsū seimā
turējom dnti visā maistā ir aporanga.

Taip ir laikēmēsto susitarimo parol
vel rusai okupavo Lietuvā ir mes pozitranķen
ī vakarus. Kun. Inkrata ir G. Kaufmanaitē lino
mūsū okupatoj Lietuvoj.

1962 m. manū myliana žmona, Antosēlē,
mirē.

Jūri 1975 m. su aukičian minimais asmenims
mltunejan jokio kontakto.

Veliam gavau iš, Okupatoj Lietuvoj
gyvančio, savo draugo laiškū, iš kuro sužinojau,
kad G. Kaufmanaitē gyvena Izraely.

Skaičiau Lietuvos koše specialioje,
kad Farnsta renkote žinioms!

11

91

Drąga laišku pridėtu prie mano laiško
kaip dokumentą patvirtinanti; mano apra-
šymą šiame laiške.

Mano drąga laišku prišygerau man
gerinti kaip originalų dokumentą.

Mano drąga adresas Lietuvoje:

Dovydas Štarkas

Serakausko 16 but. 7.

Vilnius L.T.S.R.

Lithuania - Europa

Su pagarba:

Kuvinas Aleksandraičius.

91-13102 St. Richmond Hill,
New York. 11418.

P.S. Jei kiltų kokių klausimų šio žinai
prašau rašyti man.

SKANON...
Kad Tamsta...
No. 22.

33

THE HEBREW UNION COLLEGE... CINCINNATI
JEWISH INSTITUTE OF RELIGION... NEW YORK

92

CLIFTON AVENUE · CINCINNATI 20, OHIO

June 29, 1949

To Whom It May Concern:

This is to testify concerning the personality and character of Mr. Matas Janusauskas of Kovno, Lithuania, who has recently arrived in Australia with his family from Germany. Mr. Janusauskas is a singularly noble personality of the finest character. He and his family have distinguished themselves by their self-sacrifice in helping the Jewish victims of Nazi persecution during the German occupation of Lithuania. He went out of his way to help many Jews in their distress, thus endangering his own life and that of his family. There were very few like him among the non-Jewish population.

Of the many examples of his extraordinary human conduct, I will mention only a few cases concerning members of my family. He has taken into his home the child of our nephew, Dr. Zalman Grinberg, thus saving the child from certain death. Dr. Z. Grinberg is now in Israel in a leading position; he is the director of Beilinson Hospital near Tel-Aviv. Mr. Janusauskas also helped my brother, Jacob Atlas, and his family who are now in Montreal, Canada, in all possible ways. Mr. Janusauskas was director of a factory in Kovno, Lithuania, in which he employed many Jews from the Kovno Ghetto and has performed many acts of kindness toward them. The Jewish people owe Mr. Janusauskas a great debt of gratitude for the many noble acts toward our unfortunate brethren in their distress.

Now that he and his family have arrived in Australia, a foreign land where he is a stranger, I should like to vouch for his splendid character. It is my fervent prayer that the Jewish community of Australia will be of help to him in every possible manner. He fully deserves the utmost confidence and every consideration of the Jewish community as a whole as well as that of every individual Jew.

With sincerest hopes that by this little gesture of tribute I may be instrumental in helping to repay a small part of the enormous debt which I and all Jews owe to the type of character Mr. Janusauskas represents, I am,

Very truly yours,

Samuel Atlas

Dr. Samuel Atlas
Professor of Philosophy and Talmud

da

skaidriai lietuviškoje spaudoje

Innistrree et.
Toronto, Ont.
Canada M6S 3N8

20 Toronto, 20. 10. 1977.

100 93

Rodau jums parašymų rašyti turimas žinias apie Lietuvos žydus.

Daug, ką rašyti apie žydus neturim, bet tiek tiek parašysiu, gal jums ir tas trupinys yra reikalingas? Mano gyvenamoji vieta buvo Krosnos miestelis. Prieš miestelyje žydu ne-gyveno. Tik už nepilno kilometro nuo Krosnos, kur vadinosi kaimas Tūriškiai gyveno trys žydu šeimos. Sekus Klaunė, Mendelis Šimanskis, Cecelskis. Iš jų neturtingiausios buvo Cecelskis kuris okupuos Lietuvos, rusams pasitė-darbar jis mums plaukit kojas. Šimanskis buvo mažas dolirintas malūno „Uabovos ir Co. Tūriškuose. Šimanskis turėjo du sūnus kurų vienas darbo raštinėje malūno, o likusieji šeimos nariai inžinierio, ypatinčiai sūnus Rakmilke Šimanskis. Urėjus su-sams Rakmilke Šimanskis dar ilgai inžinierio, kol gavo darbo šnipinėti. Nors aš buvau Rakmilkešs geras draugys ir dabau kartu su komunistais (jaip pat ir po grynų) bet ate-jos su kitais komunistais darė mano namuose. Kraty. Gračiojo žydelio Klaunės neteko girdoti, jis buvo atrodo ramus.

Visos trys šeimos išvežė į Marijampolės susaulymo punkte ir jie ten buvo susaulyti, išskyrus Rakmilkešs Šiman-ski kuris nujautė mirtį pasistepė ir liko gyvas. Mano buvusis Lietuvoje kaimynas su juo matėsi Vokietijoje ir dabartinėse metu gyvena Amerikoje.

Niežėnu kodėl, bet žydams simpatijos neturim. Su žydais teko daug bendrauti Lietuvoje ir čia Kanadoje. Smurto, pats juos neruošiau ir nenorin vartoti. Kad jie už mus gudarski negalim priekšti. Spatingai vienu nuo kito nebūga Reikiamų papildų: V. Anskis

~~80~~ 25

2. Antanas Antanaitis
Jurbane Venecij okupa-
cijos metu patyko kad

su k.tais architektais
34 dais s' valciaus
kaime suvaizytais, 470

ir dr. J. Karlinaras,

34 dais. 3. Antanaitis

nuejo su toliminti ir

paragis par 470

Tu isgido Venecija

ene dr Antanaitis kaitu

4, kad 2100 ms 6300

34 dais, 10 900 ms 470

34 dais ir tunc 3 2100

6300ms kine paragis

1000ms uzia. Tas nusi-

mas parone ir pirobe-

470ms, kad ps veliau

94

kurzo pirobekei. Veliau

1934m. dr Antanaitis

nuce Hamburge, ne 200

antipromolig emuje.

Ta palaujo 12

3mens

Julyo Antanaitis ne

2448 W 63 St

Chicago, Ill

tel 637-6458

Cal. men pirobekei

Niama Beach

SKARCIAU VITUVY S ROLK SPONSAVY
Kad Antanaitis

Skarbutas ir darbai Reje Spencel
Kad Farneto vartoto...

28

95

16

1976 m. gruodžio mėn. 13 d.

Albinas Baranuskas
21 Vista Place
Waterbury, Ct. 06708

Gerb. dr. Jasaiti!

Girdėjau iš Hertfordo liet. radijo valandėlės, kad renkate medžiagą apie žydų gelbėjimą Lietuvoje antrojo pasaulinio karo metu ir prašote visus apie tai žinančius Jums pateikti atstatinkamas žinias. Apie vieną tokį atvejį norėčiau pranešti ir aš. Man esant Vilkeviškio valdžios gimnazijoje, buvo toks atsitikimas. Nepriklausomos Lietuvos valdžios tarnautojas, Vilkeviškio teismo antstalis Stasys Pališkis, gyvenęs tame mieste, Sodu gatvėje, visai šalia gimnazijos pastato, 1942 m. rudenį buvo suimtas už žydų gelbėjimą ir slėpimą ir su žmona /merg. pavardė - Stančikaitė/ ir dviemis mažamečiais sūnumis išgabentas į Vokietiją. Jiems pavyko išsigelbėti ir sugrįžti tikrai sekančiais metais. Parvyko leisgyviai, sunykę. Ši įvyki žinojome ir sekėme visi aukščiau minėtos gimnazijos mokiniai, ar bent jų daugumas, o aš pats dar apie tai girdėjau iš savo klasės ir buo draugo Vlodo Matijošaičio, kurio motina buvo su Pališkiais gerai pažįstama ir dėjo pastangas gelbėti jų aplėistą turą bei nuosavybę.

Apie šį įvyki, greičiausiai, praneš ir kas nors kita iš vilkeviškiečių /gal net ir patys Pališkiai, jeigu yra tremtyje ir dar tebegyvi/. Tada gausite apie tai tikslesnes žinias. Bet jeigu nepraneštu niekas, laikau savo pareiga tai padaryti aš.

Prašau priimti nuoširdžius linkėjimus.

Jūsų,

Albinas Baranuskas

skaičiau lietuviškoje spaudoje,
kad Franseta vabalato vėmė!

29.

68

96

Vokiečių, okupacijos metu pas mus dirbo moteris, kuri ateidavo namų ruošos darbams. Ji ateidavo rytais ir vakarais grįždavo namo. Jos vardas buvo Ona, bet pavardės neprireikė. Ji buvo apie 55 metų amžiaus. Ji man rekomendavo viena pažystama ponią.

Jai pradėjus pas mus dirbti, po nekurio laiko aš pastebejau, kad ji būna protarpiais lyg nerami, susimaščiusi, susirūpinusi. Kartą aš jos užklausiau kas ją slegia. Ji man atsakė man, kad esą sunkus, nearamūs laikai; daug žmonių kencia, visi turi rūpesčių. Taip pat aš pastebejau, kad ji mėgdavo maistą, namo parsinešti. Būdavo aš jai pasiūlau ką nors suvalgyti, o ji vis prašo namo neštis. Žinojau, kad ji šeimos neturejo, buvo viena, bet per daug dėl to nesigilinau, jei jai taip patogiau.

Vasarą viena dieną, Onutei mūsų namuose būnant, pas ją atėjo jauna moteris. Jos truputi pakalbėjo, ir viešnia greitai išėjo. Už keletos dienų ir vel ji atėjo. Onutė manęs paklauso ar jos pažystama galetu pakalbeti telefonu. Tuomet aš Onutes viešnią iš arčiau pamaciau. Man pasirodė, kad ji labai į žydę panaši, bet ji gražiai lietuviškai kalbėjo ir aš suabejojau. Mes tuomet gyvenome Vyduno al., Kaune. Pro mus varydavo žydus darbams į miesto sodininkystę, taigi Onutes pažystama lengvai galėdavo pas mus užėiti. Aš dar po poros tokių atsilankymų užklausiau Onutę, kas ta moteris tokia yra, ir paprašiau, kad ji mūsų namuose nesilankytu.

Onutė man tuomet atvirai apie savo viešnią papasakojo; ji esanti žydė dantistė, jos vyras gydytojas, ir jie turi mažą dukrelę. Ji yra uždaryta geto, jos vyras slapstosi pas Onutę, kuri gyvena priemiestyje savo namelyje. Dienos metu jis dažniausiai slepiasi po lova. Jų dukrelė yra globojama vienos lietuves dantistes. Pasirodė, kad ta lietuve dantiste buvo mano pažystama dr. B. Rudytė-Jankevičiene. Tada ji gyvenę Varpu, g. kur tuoj savo kabineta. Man pas ją lankantis teko matyti mažąją žydaitę žaidžiančią su jos dūkrele. Buvo sakoma, kad tai giminaite iš kaimo. Abi mergytės tuomet buvo apie 2 - 3 metų. Pasirodė, kad dr. Jankevičiene su žydaitės motina drauge studijavo odontologija, ir buvo draugės. Kuomet prasidėjo žydų persekiojimo laikai Dr. Jankevičiene paėmė jos dukrelę globoti. Ji besėbejo žinojo, kad rizikuoja savo vaiko ir su gyvybe, bet vistiek ryžosi padėti. Dr. Rudytės-Jankevičienės vyras jau buvo Lietuvą apleidęs drauge su bolshevikais, jai nieko nesakydamas.

Jau čia, J. A. V., esant man teko sužinoti, kad dr. Rudytė dirba savo profesijoje, yra antrą kartą istekejusi, jos pavardė dr. B. Rudytė-Tumienė.

Aš tikiuosi, kad Onutei pavyko išgelbėti ir išsaugoti daktarą žydą iki vokiečiai pasitraukė iš Lietuvos.

Apie dr. Rudytę-Jankevičiенę-Tumienę žino p. Stancienė, nes ji dirbo prof. Stanciaus ziniuje.

Kitas įvykis man girdėtas iš patikimo žmogaus yra apie Stefaniją Janavičiūtę-Šileikiene, kuri savo ukyje Užgiriuose (Kelmės v) globojo ir slapstė 6 žydus. Jos ūkis buvo seno dvaro centras su daug senų ir naujų trobesių. Kalkuriuose trobesiuose buvo itaisytos dvigubos sienos, kur tų žmonių buvo slapstomi. Apie tai man pasakojo Jadvyga Šileikaite, Stefanijos Šileikienes vyro sesuo.

A. Bontkevičienė

skaidrāu listuviskoje spārdoje,
kad Tarnsta rēnkote zīnāta kon
is kabi...

Vlikui

No. 30

~~29~~
Kazimirus Baltucevičs
5901 N. Sheridan Rd 97
Chicago, Ill., 60660

Terbiamiji,

Atšildāmas ē jūzē pūgaidāmas, mīkumoga:

Vītrūņe, Vāriēns, okupācijas neļy kustandijē aļojāns fēbric
olūektēns bāro gen. Pēcūliāns. N. ejāa pēriņas rēnkā,
vedjē, behāleris.

Savimmas fēbric bāro zjdas. Vjriānsiās behāleris-zjdas. Mūdo
suzjāns mīzīnēns-zjdas.

Vīsiens sūsiāns pūrijū, gen. Pēcūliāns vērte dāns zīnāns
istāzē olāns pūrijāmas, kad juos palūkt. Mōtībūdēro tu,
kad fēbric produkcija mūkadēsiāns, nēz, zīnāns juos pūrijānt.

Pisimēn kāj pū prāktuodāmas n rēzi kucāmas neļj pū
sū vāriēnsiās sūciēntis. Mōtān, kad pū hēlā dēltē kēalij.

Iļjāns pērisēnē juos izgēlēt nū prācētēs, bēl, iļjānsi n
jē pēstāns nūjē nēkās: vīriāns pū kēto sū dīdēnsiās pūter-
piāns pū vāgēnē dūzē. Iļjānsiās izstānsē mūdo suzjāns mīzīnēns.
Zākjāns gen. Pēcūliāns jūctis sūsiāns.

4.2.77.

N. P. B.

2
~~1918~~ tai ja deli vaikusi vyro
 paslepe Zienakoji pas
 Zidolikus, bet veliku buvo
 seimtas tas ukirikas in ta
 Zydy seima ir buvo susaudyti
 visa jo seima ir susaudyti
 manb. brolis kestas Milduskas
 3 kurso mokinyz buvo 7 ismesti
 is mokytoju seminarijo ir
 Zidas is kirkistas ir vtenas
 tapsimetus lutevis enka veole
 kuris buvo 4 prablatuines pne
 Rusy, bet dar 60 kiteru
 nandai, ir jis mano t-to lina
 pranesimolava, kuris mokinyz
 bus seimtas,
 Rusy laikais buvo Raskinas
 Zydas komunistas, kuris imsci
 isankolauv smetolubke davalka
 ant mabes as buvo nepilnoji

192000 turmu vorne
 ties patrap. Jof.

2) Pragnomio patrap. Jof., Uikraminio
 apst. Prainisciu seima tepe
 ir plobolo nienu zydy in vutiba-

Kad Jarmila imkai imkai for
 H. Jof. 0

11 (4)

31

Gerbiamas Pone, 1977. 4. 4

Kas liecia mano seimgi
pažistamus

Mano tėvas Antanas Miklauskas
buvo pasienio policininkas, o jo
virsininkas Jonas Butkus ir jiedu
ir kiti paleininkai paleisdamo
begalinėms žydus ir lenkijos
1939 metais paleisdamo.

Suvalky Kalvarija suimtuosi-
sius pernakvydimo ir pavaldydamo
ir išsiųsdavo i suvalky Kalvarija

Mamos jaunystes drauge
Hepke buvo našlėte, o pamotė
buvo žydaitka kur jos namkente
tai kai ji užaugo ir žemjosi
tai mano seneliai davė jai
kreičių, o 1941 metais, kai
užėjo vokiečiai tai ji buvo
~~suvalky Kalvarija~~ pas

apr. Paurščių šeima slep

32

~~(S)~~

North Bend, Ore.

14. 77

100

2
~~14~~, tai ja ~~u~~le vaikusi Vyrg
 paslepi Zienakoje pas
 Lidolikus, bet veliau buvo
 suimtas tas ukiminkas ir ta
 Zydy seima ir buvo susaudyti
 visa jo seima ir susaudyti
 mano brolis keistas Miliduskas
 3 kurso mokinyjs buvo 7 ismesti
 is mokytoju seminarijos ir
 Zydai ir čekistai ir vlenas
 bapsimetis lutuvis enkraveoli
 kuris buvo @ prsiblatuines prie
 Rusy, bet dar to dikturo
 naudai, ir jis mano t'bolini
 pranesimotavo, kuris molanys
 bus suimtas,
 Rusy laikais buvo Raskinas
 Zydai komunistas, kuris visai
 isaukdamas senetoniške davalta
 ant males as buvo nepilnoji

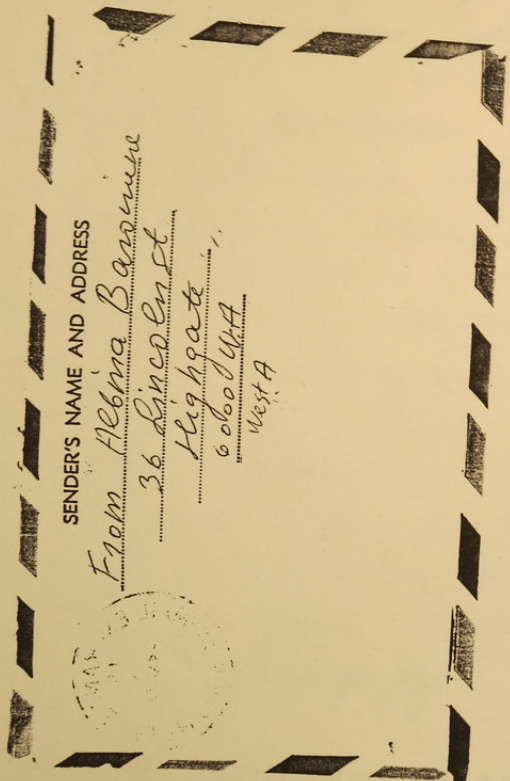
ir globojo vienu - j

3

Urdurineje mokykloje
Lankeliskų mits kuose buvo
suaunti penki kunigai ir kankinami
buvo iškirsti jems kryžiai
pecinose ir mupiauti lyties
organai ir burnas sekisti
tad buvo lietuvis zydelius
ir cektisty darbai, nes vienas
žmogus buvo puvistes karas
tame mieste ir pro kėrimus
prieindes slapta žurnija
ir mate kaip jie buvo žaloja
mi kadangi lietuvis zydelius
i nemokijo gerai lietuviskai
taistas žmogus atpaizina ^{kalbėti}
kad zydoi dalyvavo ir jy
kundi kunigy taip susaloti
kaal vos atpaizino tas jy
vienas kunigas buvo
Manjapols kapeivitas Petika
Su pagamba A Baroniene

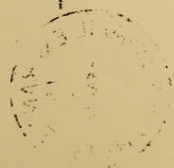
A. Russell

Handwritten notes on the left margin:
Kankinami
Tuis
isti
ly
enas
arve
us
io
aloja-
y delia
strai
kalbet
ta
ly
lots
Anka
Baron

SENDER'S NAME AND ADDRESS

From Albina Barone
36 Lincoln St
Hingham
00601 MA
West A

32

North Bend, Ore.

1. 14. 77

100

Miešoni Tiveli,

P. Rygelis man mi-
nėp, kad mūsų leidini parodys
mūi lietuvių pasėjęs ūdams.
Man žinomi du advejai.

- 1) Mano pusės sūma
Karmieras ir Adeli (Bakūnastė) ra-
dzėvėčiai, Majoriškių km. prie
Vilkarviškio - vokiečių barais -
slėpė savo namuose ir globojo
niemą Vilkarviškio ūdą.
Rūnam tėvus abu radėvėčiai
buvo išvėži į Sibirą, prieš se
veikatos mūrė Vilkarviškio apskr.
Jis Majoriškių km. oji pas savo
sesers sūnų Norkeleičą, Bagob-
tios parap. Jof.
- 2) Pajevonio parap. Jof, Vilkarviškio
apskr. Pauščė sūma slėpė
ir globojo niemą ūdą ir Vība-

raunas
n Ave
2 97459

101

REV. FR. PRUNSKIS
606 WEST 63rd St.
CHICAGO, ILL. 60629

VIA AIR MAIL

bu ar Kyberdy (neatimeme n
kato miesto.) Pravstys - mives.
Pravstiene - gyvena dlytuje.

Pite du abvejai man zinomi
armeniniai.

Sermis juu darbuose.!

Es indies

Kun. Pijus Prarasas

~~56~~ 33

Gerbiamas kun. Prunski,

Jūs, renkamai medžiagai apie
lietuvių išgelbėtus žydus aš žinau
senanti atsitirina:

Istorija yra kiek ilgesnė, bet gal
nėra reikalo leisti ir smulkmenas.

Man gerai žinomas žydas Kore-
nas (vardo neprisimeru) gyvenęs
Vievio miestelyje, Trakų apskr.
iš Semeliškių m-lio geto, buvo
pargabentas į Vievį, neva, imo-
nės perdavimo reikalui.

Atgal į getą policininkas jį
negraziavo. (Policininko pavardės ne-
žinau). Toliau, Vievioje jį visą lai-
ką ^{slėpė} ukinininkas Lučiūnas (vardo
nežinau). Semeliškiuos žuvo tik
Koreno žmona, vaikai išsigelbėjo.

Kas išsaugojo vaikus nežinau,
 gal tas pats Lučiūnas?

(Kozenas) Išsigelbėjimo istorija, jis pats
 asmeniškai man papasakojo
 1947m. (Memmingene, Vokietijoje).
 Kur Kozenas dabar gyvena (ir jo
 vaikai) atitinkai nežinau, bet ma-
 nyčia JAV.

Reikalaviant galėčiau duoti ir
 smulkesnį to įvykio aprašymą.

P.S. Jis savo brolio Ūkininko, kuris
 dabar gyvena Lietuvoje buvau gir-
 dėjęs, kad Pilekalnių ir Sarakų k.
 Horzijampolės valsč. Ūkininkai
 slėpė Pilsviškių miesto žydus.
 Bet tik tiek ir žinau.

Su pagarba

U. Bartuška

3741 W. 70th Pl.

Ch-go, ILL. 60629.

Linnmy Svensson

12-24-1976

Čikaga.

U. Bartuška
 3741 W. 70th Pl.
 Ch-go, ILL. 60629.

...kris ES...

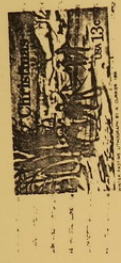
inau,

is pats
sakojs
rietijoj.
nalizjo
bet ma-

luotiz
asyma.
nko, kuzis
vau gir-
araku k.
ninnai
zydus.

tuora
k pl.
6029.

M. Bortuska
5741 W. 70th Pl.
Chgo, Ill. 60629.

Kun. J. Paunskis
2006 W. 63rd st.
Chicago Ill. 60629.

103

gajūtes 18 -
lin

~~75~~ ³⁴
Chicago 25. I. 1977.

Kietavas Zydus gēlbijs.
Aš zenuan pasiasaisis
Ona Banoviciene, gju
9959 Candlewood, Ceresomanga
Calif. 91730, Kieturoje
gyvenan adreso, Skuode gve
Nr 14, Kaunas-2.

Zydz zema Bostt,
gyvens Juozapavicienu pros-
pekte Kaunas-2., Ju
tunijo keturias vaikus.

P-nis Bostt, atejo pas
mane & namus ir prase
Dadi ar duociu mano
duktes Grazinos-Regnos
metriku jos dukterei

- 2 -

Filomona. Manu duxte
 u jos duxte būno to poci
 ucio u beas draupis.

Ai dariau manu
 duxtes metrikus u su
 tai dokumentai ji
 būno u saista s provin-
 cija u ejo s mokykla.

p. Boostani uisus
 vankus taip sutvarki,
 Urem duxtes apre-
 nijo su luturim.

Jos upras jau būno
 mines ankicia u plovim
 usdegnu.

Ji tuijo kepukla.
 Motina Boostane Liko
 gyventi Kaune, ne
 petli

Ona Banerjee, 940
Aston

- 3 -

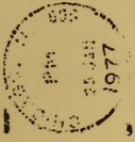
Jei, kas in Booru Temu
bertu dos qyua an Pa
u manu duxte, kuri
dari matiku, labai
noroty susisainit.

gal galima ju buty
paiket?

Mano duxte labar
yra grazina Chapman-
940. uis mivoty adusu
9954 Cedarwood,
Cucamonga, Calif. 91730.

Ona Banerjee

1977-1-22
MSM/ta

Ken Fenns R.R. 7

2606 West 63rd St
Chicago Ill 60629

gyvūnas 18 - 77.

mano pavardė Lindas Bielskis Esu
 remiausias Telsis ap. Lietuvos Valstiaus
 Valakū Raimo. Zidelkutes Rūria mes
 kas išgelbėjome motruokija yra mano seso
 Maryje Jolene ir Ta Zidelkute motruoka
 deryte 1943m. Vasara. prie mano Telsis
 namu Darvydine R. Lūkose. V.
 Zidelkutes vardas buvo Taube Faurū
 o mes ja vadinomėm. V. laise Jolė R. J. m
 vates pas mano sesai pas mane o pas
 mano Brolį Stepaną priėmė motruojom
 laiminingai pasyžo išgelbeti
 prieš žimutus būval nuveikė atostagu
 ji atvažiavo s Vilniau o man labai
 atsidienėję ir išgelbėjome iš kėlė labai
 didele Bala. Taisė daromas
 Jos vyras Pavardė Geimanas jis buvo
 sedas kalvisio velijū apie 20 metų
 dabar yra pensijonieris o persisielė
 gyventi s Vilniau Turi sūnū o dukterī
 Sūnus gyvena Vilniuje Barys imbinimū
 o dukterī Mėkėtoja dūba Sicaudose
 uolītajanja
 Mėsu ap linskje yra Rėlta išgelbetū
 Zylėr mane Raimynas Kar lausikas
 išgelbėjo Zidelkute is mūsų mieste
 buvo o mėsūmūngū ats. t. in. mū
 Nam vėsus Raimynas pavardė J. J. J. J.
 Tūllis Bėmū gelbeti dukterī

17. motina sušinoje gėrėpas, atvaėėo
 sūjėme Natimė is dūktėm is jėmė
 Dūkė Dūkė jas zėnomė susaunė
 James Sup Taip isliktė gyvėn
 per dūktė Vargė is Viso Kėimė bėsi
 apilimė pageltė Dabė James gyvėn
 Vilniuje
 sūtė zėlėlėntė dabėr yre itaip mūsi
 nemisė Taiput is jas Vyres Geimėm
 Tai Tėit Kar es galė is zėmėn idėktė
 olti natraukė vėmė # 1943. mėtė
 susaunė o antra manė atsilykėmė
 praga Vilniuje 1973. Vasarą.
 Dėkėnatikė is xėm mėtė, rėdėdėm
 būvėn mėtėm ukimėntėlė bėrė mėtė
 sūbūryje atsilykėmė vėktarė.
 Tai Tė is banyė mėtė miltėjė
 jūgt galėt pėrimaundėtė manė zėmėm
 prasau su pag.

J. Bielskis

L. Bielskis
 207 E. Georgia St.
 Vancouver, B.C. V6A 1Z6
 Canada

2 1 n l e m " x u l l i n d e r P e e

40.
~~39~~

Pro Memo

108

Dr. Domui Jasaičiui
Viktorija Čečetienė

Prisiminiau, kad pati buvau liudininkė kaip dr. Juozas Kazakevičius, tada gyvenęs Vilniuje už Žaliojo tilto nuo 1943 (o gal ir 1942) metų iki 1944 metų savo mažame butelyje išsaugojo žydą daktarą Abramavičių. Tame mažame butelyje gyveno pats daktaras Juozas, jo žmona Vitalija (Mačiūnaitė), ir ką tik gimę dvynukai vaikai. Tad žydo išsaugojimas buvo surištas ne tik su dideliu pavojumi, nes galėjo prasiplepėti kad ir ateinanti tarnaitė, bet ir su dideliais nepatogumais, nes butelis susidėjo iš trijų nedidelių kambarių. Dr. Abramavičius iš namų išeidavo tik sutemus.

Dažnai ateidavau pas Kazakevičius ir su jais bei dr. Abramavičium lošdavom bridžą.

Dabartinis dr. Juozo Kazakevičiaus adresas yra toks:

Dr. Joseph Kazak
Box 550
Rome, New York 13440

Jis pats galėtų duoti daugiau žinių, patikslinti laiką ir pan.
Dr. Abramavičius dabar gyvena Lenkijoje.

1977 m. vasario 2 d.

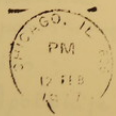
V. Čečetienė
Viktorija Čečetienė

Handwritten text at the top of the page, partially obscured.

4/11 Saturday

Dear P. Dore!

Sara laika guvesis mati.
 Hinku Tekisortus, Felixa
 Dausa, rizikuodomas saru
 iuro rimel
 gyrybe, izgebejogysti jo
 zinioje esanciam matinin-
 kui Bazykai (dydelis), pas-
 lapdomas piper riza Hiter
 Tizmo Reizator p, Oer o
 gaspadaje Lieporiu an.
 Kinkyrals. Siaduo, sm
 Teliau Baryenasco Pictury
 Kinku apylin
 tes gyvulys

VLIKAS

29 West 57th St.
 New York N.Y.

10019

269
Borb. Bone,
skaičiau biduviskoje spaudoje,
kad Gamla Umbol...
1977. I. 9.

STANYS DALLUS
New UPPLE, BIERMAN
HAMILTON UNIT.
LON 318

50 42

110

MAP 2000
11/2000 2000/11/11
2000/11/11 2000/11/11

1977. I. 9.

Didica Jekimas Luige,

Rodis leivosticure prancizins del
Ezdr pelbijins diltuvoje macin leivostipin,
nomu pranciz. Juma vėnuo miteris
pyvenchtis diltovoj adres, kas is-
seltijs u angijuo Ezdrins diltovoj, velen
Jekimas J. Natanis elvėri; komitijis.
Nėlan jėn gprant DP stovyba to
vėnuo indėncij 6 mētz amėnos bėv-
per prancizij pėnuo alėnto u isvėstis
Jezreelij. Dėbestins mētz jėn bėgė
mėstis u jėn Jezreelij rėbimė. Ta
mėstis vėn pėdaj vėstij u
dėbė pėnuo mētz, tēd jėnuo mētz, kas
mėstis dėnuo mētz sūpėn vėltij u pėntij
u jėn pėnuo mētz bė. Ezdr pėnuo mētz.

Adresas:

Mrs Apolonijs Urba (URBA) 02402
86 ALDEN ST., BROCKTON, Mass.
Telephone 587-7340

keisėn pėpėrbė tēd
Jekimas

AMERIKOS LIETUVIŲ TARYBA

LITHUANIAN AMERICAN COUNCIL, Inc.

6818 SO. WESTERN AVENUE, CHICAGO, ILLINOIS 60636

Telephone: 778-6901

① 43

111

Bronius Drauzelis,
944. 6507 So. Oak St. 1919
Chicago, Ill. Tel. 778-0608.
60629

gyvendamas Vilniuje apie 1943m. išgelbėjo
34 d. Stenešienę, pabr. Stenešio žinonus,
pamulbiniu netu businio kouselio Austrijoje.
ji atėjo pas Drauzelį, ^{vienu apy. vištinę} ir būta, Parada,
kad jos padėtis kritsvo. Ji apsigyveno
netoli jo namo ir namie ateriavo
paralptis, pamiau prįždavo i ravo
„steptave“. Taip ji ingyveno pava moti,
Pamiau ja areštaru, uzdare i suuštuo
kalėpnuo dr. Usas ja nemate i
kalėpnuo Egolime. Per j Stenešienę
paprastė namipiti būtinai reivalingų
zuov tauku. Vėliau dr. Usas pranešė,
kad gėtapo Stenešienę išsivizė ir jė
~~dingu~~ ~~žina~~ Urimas, misinonius
Po to Drauzelį, ~~tada vienu apy.~~
~~vienu~~ tardo Gėtapo.

Kad pamsia zomkole zinas kas
in kokem budes at...

44

155

1970m. gaidis 18d.

112

Melējs,

Alrode, kad Omute jau sverāsi Jūnij
mēģ, kas jau galotā domināti is unāy
beesies. Atāk prinesis keleto zādsis
Lutko tenesi.

1) Dar būdāmas Lēdunvāye gredojau
is pūmūjy lēpy, kad 1942-3 mēģess
zūdsis globajy kamajy klebonas kun.
Prisēmāmas. Aprē tas gredojau is jo patres
lēpy, par kalpojimo mēģes besivociuojant
pēs is klebonajy, kadā is kankonē
kārta su kun. Adolfu Štāsiu teo mēģes
luvesis Rokstero gimnasijā viedbrēk-
toreivis. 2) 1943 m. rudenis atykes
i tūoke, i sava dēdis kun. Jurgis
Damiševičovacs lēvelotnes, is tālino
savo gimnasijā lēpy kun. Tamaševič-
ovacs, rodes, tadā Štālepiņy klebonā, gred-
jau kad is globajy is padā sava slāpsti
keleto zūdsis. Tik nolrau, rodes, dīs
vākrēstojy, gredojau, kad zūdsis
holstēvskanis vėl okupāvus Lēdunā,
jē (tē zūdsis) neparādē jau jēko dēzūmā.

3. Jau frankdamass, nuo pranto
1944 m. rudens, sėskojės Skelgimose,
pašs maedai, kaip Jū atg. kuu. Tada
Lindro, tos parapijos, klebono, prišarimus
mano sesuo atg. Elena Damiusevičė.
(vėlav Šraubėnė) globajo veng židėl-
kute, jė gulino ir valgydino ant
klebonijos "auksto".

Štai ir taip, kė aš tuo klausimui
esu groljes ir žinau. Karp matai,
mano žinia, mažas vertes, nes šė vosi
žydė geradarvėi-globojai jėu turbut vosi
amždmai nepasveksdama.

Šėskimimai ir gėpaušėjėi Lėkėjėi-
mai Kėlėjėi žulėi ir visėms aški-
mėsesėms.

Jėsus Jonas (Dany)

Atėskito manis us gerokė pėmėlėmė,
bet juk "gėpau vėlav, negu vėkėdė".

7

85
Gerb. Pone,
skaičiau listuviskoje spaudoje,
kad Tamsta rankote žinia
ir kokiu būdu
Pone!

15

1976 m. XII. 14 d.

Gerbiamas Pone!

114

1941 m. rudeni nuvežiau į Panevėžį aplenkti savo giminių. Mano buvo iškviesti už Panevėžio apskritys agronomo Alfonso Indriko. Jis buvo gimi pažintoni su pulkininku A. Stapulioniu. Pulkininkas A. Stapulionis tuo metu buvo Panevėžio komendantas.

Mano tėvas man papasakojo tokį atsitikimą:

„Kuomet vokiečiai pradėjo raudyti žydus, komendantas A. Stapulionis grūditai ir protestavo prieš tokį vokiečių elgesį. Netrukus po to, viena anksty ryte, prie pulkininko A. Stapulionio buvo sustopę vokiečių saugumo matėse. Vokiečiai saugumiečiai, prisikėlę komendantą A. Stapulionį, išvedė į maitinimą ir nuvežė į Pajūrtį, ten jie išnagė vienmarškini, ir kartu su žydais pastatė prie girios krasto. Tuomet sutandė vienas žydus ir prie girios krasto letiko tik vieną A. Stapulionis dar nenusūdytas.“

857
Berk. Done,

skaidriai lietuviškos spaudos,
kad gamsta ymkote žiniai
iš kokių...

Tuoset vokiškai sąjunginiais jo
užklausaiar jį dar ir dabar protes-
tuo puii žydu šandymų. Pultkinin-
kui a. stapulionini atstakius, kad
daugiau neprotestuot, tiepe jam ap-
siuostė ir įtvolinię; manime, par-
vėi jį atgal; Penėvėi.

115

Siu metų verare ir įvyktį priminiau
savo sėnari. Tānuan jį nuko upie tai
nėbepuimene. Jor vyres apr. atf. Indri-
ke jau gre mires. Todėl man ir u-
te, menome tužinoti ar mano tēuo
tę įvyktį sužinojo iš stapulionij tēi-
mor ar iš kitių.

Pagal betuvinę enciklopediją duo-
meni pult. a. stapulionis gyvenė 1301-
tone ir dabar jau tužitų būti 83 metų
emžian. Jeigu jį dar tebe gyvenė orbe
jū jo žmona dar tebe gyvenė, gal
jū galitū ir įvyktį patvirtinti ir duo-
ti daugiau žinių. Gal dar gre litu-
rin jū peristamū, kurie upie tai
būtų žinotij.

su pagarba

K. Dainobė.

P. P. Nr 6 Churchville Rd.
Missauga, Ont. Canada L5M 2B5

Kad Tarmsta renkote zinais
in koleis bueche

1181.
7. 1947.

18

Garbunus Bone Daktare

116

Mazidung pries para meluz, miedinietan pami
 sudemi gaceta is amuros Lazersonantes (is gello
 pabegudios prop Lazersona duktors) sudetos kaste iz
 jo glaba, vokaci, oku aaci, jo metie fikoz. piz. Nazina
 dama ar si inu sija perduoti kava, fotokopiti
 ziniciu in juns. Tancora, tuomet berods 14 metuz, su
 kaci dokumentus, Elementos Sabre kantis ardu, kai zinonis
 pradojs domojs kas taj margaiti, sianu, kad tai manuo
 para murei deate, kuris del sanocias maisto tikles kamu
 atsiniem. "Kai uz tai taip panasi" dama moteris pasake
 tikedama sarasti gypus savo kaimis ji su muomis
 melio, deja jos viltis nepasitvirtino. Ties kelis metus
 isijusi Izraeliu muoms laiko mu laiko paraio. Fos
 dabar zinis adresas: T. Rostovski (pagal vyra). Lish Etion
 "11, Halva, Harje, Izrael. Ten ji udeidusi savo dianguz
 "Po tiepanojanciu dangum", ir muoms aini egz. atsinte
 "Deja knyga hebraji kalba ir iki tiec guli neisistruota
 anda ji udeisti in anglu kalba. Deja tai liecia jos pabe
 gima, in gyvintu, mudi, knyje, nus yra rasiudi, kad devoj
 no pitemija, daly jai pami. Masovio. Mgruzino - uziman
 Muzi, knyje, (Pamaciai Saloci, B. Biriuz ap.) kuri
 larka glabojome in Vytunio Lazauska, vii Linnike su
 nu, kurio motina buvo zijde. Biedamas gima ude
 vings, belame iruotode pas oina uzrieta gyvintu mudi
 Novaricioru gvardini mudi baciungius laiko ilge
 laisku, bet surveje galvoje far xelita to laiko tarpd buriu

Kad Farnsta unkatē zinārs
ir koku būdā
1919

2. 1954. gada. Jūs manie mīramiņi: „nesisicloskātē pēdē
daudz del to. Visāiem jūs ēra nepalīkēte. Pirmēji vee
tāje mes bangsme die zydais, paskiāu eis lenkai ir 27
je smonāis mīkē neduola. Liekurieni vana kanti
nelus, bet hus poredvinti atīer. Parāskē musidēleji
mā, kodiēl ēra zydai tāp zaurāri nāikimāmi. Vāklāusis
koj je u vokietjos ē. padarē, sasaxi: „Mēs jūs sūcēzēme
iē... kīpān sūcētrūti, spēpīe mōmēsti vākt, (hizmunstat'ā??)
ir kadāndi iē kolonēs je būro labāi mōmēzē ir isākē, mes
jūs tē gerai parāisimone ir klausīmas būro isēpēstā

Bīpē, kad gādōrū jēs, laikā sū jūms jām
smonāis dalykais. Nācīai gra parāisē jēlme
„Zaurāusvīe tāntā pasaulijē“ apīe ē. dāudē, mā Lie
turāje. Patys vokicēti bīk ten nedalykampa, bet mā
ēn sīgī tēro girdēti kad vokicēti, nars je vionmārs
kīnāi ^(kīnāngīnā pūstīnā) atpazīnt, iē kā rīkēs arāngos Gāte.
Tūcēnāi parāisimēis parēnti bet jōs arba jām izmōrēto, arba sa
mū laikā nepasidomēta.

Jēi gra galimimo kur „Lietuvas Arlo“ komplekta sū
krasti ten, pīcē pat kāra - ¹⁹³⁷ 1938 ar 1939 mētiā. būro kolēz
ēlīvāi zīnūte, kad zydā (sījūnīstē?) komit. ja vāzi
nējūsi tirdānā Europos vālsēyēsiē zydā. Lūkēz
propazīno, kad gerāusīe jū laikā gra Liekurāje
tā ē. Arlo kīnūmeri lārkēne nēisnēkēdi, iē ir
palīro islēgānt.

Jē vāro rāisīstānos. Intānūmos Rīmākīnās, ē sū girdēpīdi,
kad Telgāndīskio dāxtāras (jūnārdz jūnānsūsi) pō sūro nē
mū stēpē trīs sērnās zydā, bet isē jōs ar kōtēn. nē
tē zydā bet ir jū. iē zīmōnā iē 3 ar 4 vānki. būro nēisnēkēti
patīēs kīme. Patys iē dūvōlē tūrēje isēisnēkēti.

jos pasakojime taciai ji je ji pazinop, statkareviena,
nuo Mariampales, kuri buvo atsineusi zydeliai
ka, bet atsiliepi motina ir je atidave.

119

Tiesa, dar del Lazarsovaites: Stiegiuni ir getto, pa
gal teta, satarimai, mure ko pas prif. Muzylti, liet
kadangi Muzylti, lietu, buvo prie je k loms, kas
kur mola dodelis emoniu judejimas, tai
per mano seseri, Petroneli Luitkane, Tamara
persiunti pas mus, nesten je laukyti buvau
perdang saasjunga.

Dar kartą prašau atkristi uz tebras pa
drikas emoniu. Būčiau laiminga je ji
lent lašelį, kuris galėtų būt naudingas.
Lai siemas padecla jums tarp sverbiame darbe.

V. Efferienė

P.S. Da pirnieji bokietrai atvyke Salo-
cui miestelin vietng fotograf. zydelis Chaitoiz
išrengę pikai pasite vikiemom susireu jolan
kud. Emonis' tuo je veiksmu ne paprastai
buvu pas jote line, ji buvo maloni, visų
gerbama mergaitė.

P.P.S. Muno brolio, ponas Simitis, Lazdija k. agronu
mas 1941 metais buv u emona ir dvijs, nu te zinotiu is-
uatas S. L. irane tik olat to xaal komunistu zydeli reikolau
tant ule isu jone sava keta (Lazdija gary but, truks) but uel diti
digi tol rambi nra labai mylimo. Čiudė, is dopa is mēn. 2000 diti.
Bet visa, zina, but, del to noriu žinoti, kik utas si komunistas...

Gerb. p. Efertzai

Praėjo 30 metų nuo to laiko, kai Lietuvoje buvo likviduota
nacistinė okupacija, kurios metu Jūs parodėte gilų humaniškumą
ir didvyriškumą, gelbėjant Sumara Lazersonaitė

Mes, žydai, dabartiniai Izraelio piliečiai, pergyvenę klaidius
okupacijos metus Lietuvoje, aukštai vertiname Jūsų pasiaukojimą,
kai teikėte pagalbą persekiojamam žydai, statydami mirtinam pavojui
ne tik savo, bet ir savo artimųjų gyvybę.

Žydų tautos istorija ilga, besitęsianti tūkstančius metų.
Bet mes visuomet minime ir nešiojame savo širdyse vardus tų,
kurie sunkiausiais laikais parodė esą tikri žmonės, - neišblėsta
jų istorinis atminimas, pagal mūsų tautinę tradiciją, vadinami
"Pasaulio Teisuoliais, ant kurių laikosi pasaulis".

Ir Jūsų vardas nebus užmirštas.

Su gilia pagarba,

Išgelbėtojų Lietuvos žydų vardu:

Dr. F. Geras
Gyd. F. Gurvidtėnė

1975-11

M. Jėlinas
Rasytotojas

J. Meras
Rasytotojas

1 1 1 1 1 1 1 1 1 1

Bromjūs mans p. Effestai!

Jau rēl' pabēps mētis vīrtinē,
kāi paskutin; karte rāraicu
Jums. Pārsimēti pāraņyti gāna
sanku, tārāicu dārnai, lācāi
dārnai pagālojū apī Jus.
Kwēp sveiki-gyvi, kāi p
kruitate. Jus, vesa, man para-
siti porē labai gradus lāis-
kus ī uō pē sīci dārnai juos
tūru.

Dāvān gal' mārdāy uī
pusis mētis īreis Tārcēlyje
manē Knjgūtē- dānērāstis,
Jēis; ja, lāipogi ī pasakeji-
mas apī Pārkamācīs dāvān,
"Ugnis nūvīestopj pārlomgē",
Kuris dāls; būvān jūms sāvē
lāiku atāvīntis. Tāigi, pasau-
līs sūrinis apī kēlniūs
dāvininkus lētāvīus, ī
Pārkamācē --

Dāvān lēidyklai ī Jūs,
muotrāukis, kuris būvoti
man atāvīntis (pēi sūdāvān
upis), bet jī pēnēlyg mīgojū
kā, gal' galitvīntē atāvīntē
geronē muotrāukis, manān,
kāi lēidyklai pālengrāns
dārbis. Knjga būs pīrmājū
ētāpū īreis Tārcēlyje, vīrtē
kārba. Bet jau dāvān lēidyklā
norēje, kāi dāvān jau
fēis; īlētis anglis kārba. Tāim
manān, kāi anglis kārba
lētis zymāi gerān īlētis
Amerikāje. Tē dāvān jau galvā-
jū sū kuo gēlācūsāi sūvīntē
tē. Manān, kāi man galitē,
pārlētis amerikēs lētāvīai,
kādāngi vīsa mēlētāngē pā-
rāņyti, lētāvīus kārba. Jēzū
Kriiptis; zydēis organizācējū,
tāi tik galēsīn tālā kāi

Stāvān lētāvīstēje pārdāg
kāi Tāimē lētāvīstēje
ī kārba lētāvīstēje
kāi lētāvīstēje

Jau es atspausdinta ~~lētā~~
irzta kolba,

Telpai apie gyrenamā,
Gyrenamē Haifoje, Tū cēkai
grāvis mīestas pie jūras.
Dienā rāmme ī seniausis
Israelie mīestis Atko, oltā
mekyklas laboratorijō. Es
atsakīngā uz rīsus prakti-
kos darbus gamtos mokslis
sūtipe. Vyrus oltā gamyklas
laboratorijō. Vyrusmīji daktē
strodījuca farmāijs Jeruzales
universitēte, pīes porā mēnesis
īleidome 1/2 uz vīro. Jaunēsnijs
vīsarā, lāikys brandos atēstā
epzamerus, o rādēns eis 2 me-
tams ī karīsmējs.

Ideolu jūms dīkingumō
lāikys, kurī paruosē mīsus
rāsytōjai (gal skaitīle ko nos
ī mero kūybos?)

Tuo tarpu mīkvo kītu atsi-
dēkoti uz Jūsū kīms poeljs,
karo mētū nētursi.

Gal sugalvosite kārta aplam-
kyti mūsū īventā, kair gau-
sīai kraupj aplāistytē zemel-
kūsīte patys brangīausi mūsū
sveicai.

Su dīkingumū ī
mele Jūsū Tamara

P.S. Mano adzesa
Gush Etzion 11/11
Halisa, Haifa
Israel

Tāda Tamara vākot īmīnys, kas
ī kolēi baidē gā kārta ī...

Ar kokei Giedre yra brici...

28

№44

12.11.1977

123

Gerbiamas Pone Daktare!

Giesu, kovo 28 d. laiška, mums perolarius tix
 Velyku, pirmą dieną. Prieš metus mūsų adresas
 pasikeitė. Labai ilgai laisvą, žydų gelbėjimo reikalu
 esu žims išsimentusi 5 m. rašio 9 dieną, straipsnių
 "Rankama dokumentacija apie žydų gelbėjimą" mūrady-
 tu adresu: NLKas 29 West 57th Street, New York
 NY 10019. Dami S. Gasaičini. Jame buvo idėta ir
 "Fidelitetai jų lietuvių žydų" vardu mums atsiųsto
 padėkos laiško fotokopija. Stebinos, kur tas laiš-
 kas yra nuklydęs?! Gal UZIKE kur užsidėjęs
 kad pasakaboti, stame laiške atsakau tix i Jac-
 uz Klauzimas

Klaus. 1,4,5

Liet. Universiteto Profesoriaus Lazersono dukte Tama-
 ra iš Vilniaus getto su lietuvių žydų pagalba
 darbu, 1944 m. parašė ir kanotarytę pabėgo ir pa-
 gal tėvų nurodymą nuvyko pas prof. P. Mažyli.
 Ten laukė ją buvo neįmanoma nes prie jų buvo
 buvo ir klinika. Pas dr. Mažyli. be gail. seseris, išsėmę
 nemažą žmonių užsidarė. Kol jau Tamarai, ruošė
 pasą (ji tuomet buvo apie 15 metų) ją globojo mano sesuo
 Redr. Lastini gyv. Kaune. Ji Kauno jū. paėmėme
 2-3) į savo ūki, Pakamaciūs, Saločiai, valse, Biržų ap-
 jaus kaipo Elometa, Sačekaitė,

Negalini tvirtinti, kad Tamarai ir mums buvo
 labai smagu. Saločiai, miestelyje nebūna jokio būstni-
 cū ir tarnybos reikalais, atvykęs išsėmę parėgū-
 mus vėl seimėms išsėmė naxdyner, kartais net savar. Tai pas

skaro dau viduvis koje sp...
kad Farnsta rorkote zinias, kas
ir koleis buele ova brice...
pui d...
1917 11 10

1917

Mus. Napravio sam ovaj list... (neki drugi) i
agronomais) bio come i steigle zimeo z. tikio moxye...
ir uals omis rekale, misu, patal pomis pasnaudodas,
kai emonis pradijo teikantis, kas gitoji Elerute, ju
Smalsu mui uzpilti pasakiai, kad tai mano parai-
niké dukté, kuroq uolureme parniti, nes laixva
karo micste labai sunkus gyve nimas. A-a-a
uštai tarp pomasi, vicmas pasaki. Miesu lai
mei jgnai buvo dnie, va plauke u metynaké.

Frontui artėjant norėjome, kad ir jidrauge vežėuo
tu, bet ji, briedama rasti dar gyvus žėnus, pasi- lėko.
Deja, jor ušlys nepasitvirtino, Liekurioje kas gusi
morkla, priedė, mela, parase muims jau is
Tzraelio. Ir dabar retkarėtais laiskais pasike, etame

Tzraelyje vėrsto saro dienyno, vėna, egz. ir muims
yra atimtus, ir garta tci dcol muims nepadyk
jo isispruti. Zadejo atsusti angly, kalbon vertimo,
kai rėis. Tolomu muims pro kėkė, akimias 15 me-
ty mergaitė žūrejo; tcy, netcy, kas dėvokus (pypkė).
Tamaros dabartinis adresas: T. Rostovski Gush Etzion 1/1

6.

Halisa, Haifa, Tzrael.

Aname laidke minėjau ir Kybartų vaistininko su-
mę Vytauta, Lastauska, kuris taika pas muis
prizglandėsi, nes jo motėria buvo žydė. Jaus
damasis nesaugėi, ir vėpo i misku, pad vėna, teređė

garta, jo pėvards neatmėnu. (musis Pėvėsa Gėnus)
Rasim ir upie Stanicinis, d vėgė, tci vėgėras buvo
administratoriom, žychnis du žėnėvokus. Norim
tėikti, kad žino netu monetas laidkas juv pasike
tat nika rto ju.

2.

Mano vėpėra vėltas, pav. Petras Effertas, a d lėra Simutė-Effertini
paldė paspa. tpt. tmmuro vėna, tci d vėgėras, ir folokapėta jost vėgėras
Mioshadisa. Linkus tmm 200 m. 1917

Gerb. Jone,
skaičiau lietuviškoje spaudoje,
kad Farnsta rinkote žinia, kas
ir kokiu būdu yra brėsi-
1944-1945

1977. II. 18.

Mes juos gelbėjome Vokiečių laikais 1944 - 1945.

Įzraelių Štrasburgo šeima tėvas, motina, duktė ir sūnus gyveno Kau-
ne Jonavos g-vėj nuosavame name. Lepinskių šeima tėvas, motina ir trys
vaikai gyveno Kaune Daukšos g-vėj Nr. 3. Šitoms šeimoms įzraelių aš
vokiečių laikais pirkdavau maistą. Kuomet šios šeimos pateko į getą
aš ir tenai rizikuodavau nešti maistą tomš šeimoms. Vieną kartą vos sus-
pėjau pabėgti nuo vokiečių sargybinio. Štrasburgo šeima man buvo padovo-
nojusi rašomą mašinėlę „Erika“ amerikoniška rusų kalba. Aš tą mašinėlę
prie Sovietų laikiau užkasta ant svetimo aukšto Daukšos g-vėj Nr. 3.
Prieš važiuimą į Ameriką aš tą mašinėlę padovanojau įzraelių šeimai
Kaune, Nemuno g-vėj. Pas juos gyveno akias vyras pavarde Samuolis.

Kaune Mapų g-vėj 11 nr. gyveno Škėrys veaps įzraelitų. Jie turėjo dvi
gražias dukras, viena blondinė, antrą brunetę buvo. Jie vėliau išsikėlė
gyventi į Klaipėdą. Kai jo žmona mirė, dukras paėmė lietuviai auginti,
vieną į Kauną, kitą į Klaipėdą.

Kaune, Mapų g nr. Viliūnas Jonas vokiečių laikais laikė viena įzra-
elitą vyrą. Sakydavo, kad jam gimnaitis.

Kaune, Vilniaus gatvėje Nr, 18 vieną lietuvė užaugino įzraelitą ber-
niuką. Jis dabar Vilniuje, o ji mirė 1957 m.

Kaune, Šančiuose Pakrantės Alėjoje viena šeima laikė viena našlę iz-
raelitę su vaiku nemo priestato. Prie Sovietų gavo butą ir išėjo ta iz-
raelitė su sūnum. Aš nucidavau pas juos muilo skmens pirkti. Aš neiš-
daviau mes gerai sugyvendavom.

Prie Sovietų trys mokinės įzraelitės mokėsi su manim kartu pasku-
tinėje klasėje Kauno Suaugusių Gimnazijoje. Viena su manim sėdėjo, o
kitos dvi atskiramame suole. Vienos vardas buvo Margarita. Jos sakėsi
vokiečių laikais buvo pas lietuvius už tarnaites taip ir issigelbėjo.

Prie Sovietų Kauno „Tarybų Lietuva“ laikraštyje buvo parašyta
kaip Lietuvoje Suvalkijos krašte viena šeima lietuvių katalikų užau-

1981
126
skaičiau lietuviškoje spaudoje,
kad Garmsta vėlote žinias, kas
ir kokių būdu yra brėsi-
brėsi žemė.

1978. I. 11

(tesinys)
gino izraelitę mergaitę. Prie Sovietų iš Rusijos sugrįžo jos tikroji motina tos mergaitės ir norėjo mergaitę atsiimti, bet nusiškiečiai nedarė. Pasakė, kad jie užaugino, tai jiems ir priklauso. Bet jie priėmė tą izraelitę motina kartu pas juos gyventi. Ta izraelitė pasakojo apie savo aukrą, kad ji žegnojasi eidama pro kiekvieną kryžį, išsiroiskė, net koku. Laikraštis buvo parašęs, kad dabar ta mergaitė turi ači motinas.

Lietuvos Raseinių apskrityje, viauklės valsciuje Dīstauskų šeima Vokiečių laikais išlaikė, išmaitino penkių asmenų izraelitų šeimą.

Lietuvos Raseinių apskrityje, Dumšikių kaime Žeromscai užaugino vieną izraelitę mergaitę. Ji dabar Raseinių mieste arba prekyboje. Žeromsku sesuo Marė man rašo laiškus. Aš esu buvusi pas juos. Aš tenai nuvažiuočiau prisirinkti riešutų miške. Netoli jų yra Lazdynų miškas su riešutais.

Pas mano tėveli visada atvažiuoavo vienas izraelitas seniau iš Latvijos, Šembergo miesto. Tas miestas pagal Lietuvos sieną. Kai jis atvažiuoavo, tai teta Aliusė turėdavo gaminti virtinius su varške, arba su lašiniai, šiaip nevisada gamindavo virtinius. Tas izraelitas gerai išmiegodavo ant aukų, prisivalgyavo virtinių, atsigerdavo pieno ir išvažiuoavo prekybos reikalais.

Kaune Mapų g-vėj Nr. 11 buvo katalikų centras Blaivybės tume katalikų centre gyveno viena šeima izraelitų Kaganų. Mano pusbrolis buvo tenai vedėjas. Katalikų bendruomenė buvo nutarusi iškelti tą šeimą dėl patalpų padidinimo. Tas Kaganas labai prušė mano pusbrolio, kad neiškeltų ir aš patariau neiškelti. Aš tenai airoau ir gyvenau. Mano pusbrolis pagaliėjo ir nutarė nebeiškelti. Kuomet pranešė, kad nebeišsikels, Kaganas veidas taip rušvito iš užaugano pusbrolio ankė ir pasiliko gyventi. Gyveno tie Kaganai katalikų centre labai ilgai kol te mama, trijų vaikų būty nūgriovė kita valdžia dėl gatvės platinimo.

Vi kolēģi būdāt arā brīvi
priē žēn.

128

127

5 49.

1977. II. 18.

Vilkas. 29 W. 37 th. St. New York, N. Y. 10019

Gerbiamieji,
Siunčiu Tamstoms apie žydu gelbėjimą, kiek es prisimenu.
Jei dar palauktumėte, tai es parasyčiau į Lietuvą pusiaklausti apie
izraelitų gelbėjimą, surinkimui daugiau žinių. Aš manau, geriau
jūs vadinkime izraelitais nes jiems taip patinka, tai mūsų knyga
bus su pagarba. Kai gausiu laiškus, tai es galiu perrašyti ir pa-
siųsti Tamstoms, arba laiškus persiųsti, kaip jums geriau patiktų
parašykite. Gal norėtu, kas iš jūsų čia utvažiuoti. Aš galėčiau vel-
tai kambari paskolinti ir daugiau ką nors pripesakoti.

Aš patirčiau ir dar prisiminimai, viso geriausio.

Tai viso 2 egz. su dvyliką straipsniukų
Ateityje gal dar ką prisiminsiu,

Oiga Ciuraitiene
13 Charles St. Hot Springs,
Arkansas 71901

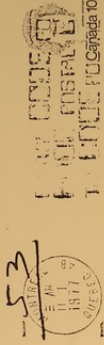
Oiga Ciuraitiene

~~154~~

128

D.ž.ė.ė. Lietuvos Tėv. Dz.
J. Pionstis!

Ar vėl Jums vesau, nors dar negavau
 atostygos iš Lietuvos apie Sibirokas.
 Dabar reikia rūpintis žydy puokloma.
 Jūs rasite mano duona Lietuvosienai
 tur reikala. Turbat mano Sesi L. mūtė du-
 giene Jus paimatmas arba šįprieš. L. L. L.
 Iš dvaros paim raštus pas save ir su
 mūsų L. L. L. susitarėme. Davači nio-
 rekelo tuo vaizinti, nes madau su vora
 gelbėjime jus nuo naicis. Smazicis iri-
 kosolami. Ačiū Dievi visios graisios
 susiklostė, pasidraistino, bene labai
 pamuldi. Labai graisios apie jus religio-
 gams etc. kope sov. J. Lejactis Sovietais,
 mūsų šeimos draisios vadlas.
 Atstygus jai s Amer. pas savo gimines

24
 7530 Tealier St.
 St. Leonard, P. Que.

Rev. Dr. J. Pionstis
 Lithuanian American Council, Inc.
 2606 W. 65th St.
 Chicago, Ill. 60629
 U.S.A.

1115 2HT
 Canada

Ką pamoka vokalėsimas, kas
 ir kokeri Gudic gita pasididim...
 šis kokeri...

notie istenojo ni žyda... Kadangi gan
retai susitinkame, tai nėra proga su ja
intymiau pasikalbėti, kaip ji dabar jausiasi
ir kaip atliena katalikais pareigus. Visur save
vadina ir visai lietuvi.

Prasypiu, kad ji juma tiesiog rašytis, ir žinę
laising atsargta.

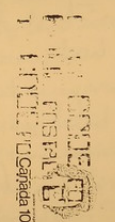
Reikia nepamiršti ir Tomerancu-
Mazurkovicz si vyru. Taip pat abiejų tėvų
Tomerancu.

Turim dar pridurti, kad mano tėvas juos
Zas Lincius globojo, slėpė, višgydino
kelias šeimas. Buv. skaitas, kad jėmon
hokloris ir vos nesuaukė. Galėčiau smul-
niau aprašyti, bet tu žyda pasidžiaus
nėšimau. Tėty būsimis scainymys tėvo
parlausti. Čia Kanadaje vienas šeima,
žinan. Muvoro. Ji galėty plėsim pasrayti.
Reikia parašyti tai tiek siandienę.

Geraiasi likrajimisi.
Geraiasi.

1977 I-9d.

St. Rose
7530 Verdala St
St. Rose, 98 Ave.
115 247
Canada

Rev. Dr. J. Franckis

Attentive American Council, Inc.

2606 W. 63rd St.

Chicago, Ill. 60629

USA.

12 kolektorių...
1977 I-9d.

54
~~67~~

August 24, 1977 u.

130

Kun. Dr. froszi Purnskini.

Īdēnai ierbiamašis.

Afleišlīt, kad sō sētrūkdyziu tau-
tai laiko ēnu sava loistai, ipaē nezi-
nant or fruns bus kiek maudlingas.

Ēnant, kad pirms rāšant knygoš,
apie zydus gelbejtuš hietuņojē kiek lie-
tuviai prisidejō, aišku jū, bus lobai
daug. Gailo, kad netikēnu, bet, ma-
nau ū vīsiems atmintijē māzai pa-
siliki. Pāvīdēim, kad ū prisimenu ū
daug koš, bet knygojē tūm bēti aiškō
ū konkrētis faktai, dātos, pavordis ū tt.

Sō jū viens ipaē Dr. William Pace MD.
(Šiaulīnōš bus vārdināmus Peisako-
viēnu) dabas gūvenantis Newfortē.

Maus tēvai Šiaulīnōšē apsiģvērō
tik priēs pīnuš bolōēviki, akū pacējō, jē
bus Roklīkēciāi, bēto bus līzūvīnāi

taigi jū ū pīnuš pāzintip bus daugi-
siai sū zydaiš.

Sū Dr. Peisaiēim u. sū pāzīnuš kop
dūjū pīnīcauzi. Manš parģdē mo plā-
ēus vādeģimō, vėliān, vohicēšus vā-
nait, karodētū. jū ayde sēvīj, kān dū-
kisi sīnos ūktijē gēdēliš vādeģimū. Tāi
bus aukstos kūtēnos ū labai ķerōš zū-
gus, apie jō kalbējōš tāip ū sāt šiaulij
mīstōšānōš. Kadā zydus varē ū ogtō
prisimenu 2 gāvīs to mīstō advokats
zūnuos, kurios vāzīnēj sū vėzētais
rinkdamos parāšus ūz jō kaip ķerōš
bēi paslaugš aydūtōj, kad jō bēti mārō-
mūš, gēttō, kad bētiš leidzīnāma jūn
vāikšēipti šaliģatvū, kad nebūtō jū
reģans zvaigzēdē ant mūģarōš ū netģi
bus tokiš pāzīnāģimū, kad jō mūģš
reģkalīngas kāip ķerānāšāš šiaulij
mīstō daktarōš. Zūnuos, tos ū labai
patīko ipaē Dr. Jūnuš frosiēim. Tōš papāt-
tū ūvūdūģējōš ar mēnētō pasīkalbēj-
mō. Kēzīnān, kīš pasākūtōš Dr. Bartkus

Kad garmolā imkat šimōj, kāp
ū kolektīvā bēdē ota pīnīdējōšē
pīnī dūģēģē ar mēnētō

VIŠI

Kunin gyvena Chicagoje.

Dr. Pace pas mus labai dažnai ateidavo, klauzidavo radio žiniąs, us mokejė udeieis, auqly kalbas. Mes vaikai būdavom me sargais. vaikščiavom apie namus ir detumodavom gataij. Pirmus ken- tų kada jis mane sutiko tikrai jis parodė atideli, dikingumg. Tas buvo New York'e, statles Hiltan l'iesbutyje jis atvežė raudamų rozių ir raldai- nių dėžę ir kaip nežinavai dnu- jausi jis buvo supandintu itei ašar- mų ir vep kartojis or tai ta pati men- qaitė blondinė? oklekis jis Peri žius des. Po to 2 kartus buvau pas jį kaip pas daktarą reikatos patikrin- ti, plaffice 5th ave. jis ir mane hovu- ravo meimie ir sake kal jis bus apyos qyduysis beltui, jei jo pagalde ma būziantu reikalinta.

Mano supratimui tauostai būtų qe- niamsiai būtų susitiki: as amerikai jis labai draugikas ir ypač mandaqn, susirašiniėjumū jo rāstas beveik neto kaitomos, ka, qalper sekretors, tai eia frys reikalos

Būcijant norėčiau dar pridėti kad jis ir daugis jis globojo dante, bevaldankate, qyo. vrotobunij, Couu. fi taip pat lau. Dr. Peisacharieviaus drauge kas. Hape šu Petro per. kte bonos žydus net per krikštij katalikais.

Dr. Pace - Peisacharieviaus adresas
Upo: 853 5th Ave. New York, NY.
10021. Tel. office ¹⁻²¹² 535-4161. Namų
877-8268. Aš manau jis muzų pyks
as dudu adresu ir tel. be jo sutikimus
tiesa prašau pasakyti mano pavon-
dų. Šeikaitė. Guidelieie ir qal pasakyti
kad jįs rezerv upo mano draugis
todėl ir susirašijst apie jį ir tl.

Paranata fms qv biants de Coi debrue

Šiuo žanaru žemkat žiniąs, kas
iš kolekt. Giedec qia psisidijęse
pau žyqly qavon

P. S. Atleiskit, pamiņoju parasti
 kad jau leidiņus būvo īnīpi-
 tes i patekinti šauri, unēto
 zmoņi, reikēlamai. Bet jō
 pasakojumu, aut jō pradē
 rekti paty, zydai, kēfian i
 mējōz i cēto yvanti, pats. Itē
 to Dr. Pae pasakojumi jō
 olinēz vokiētis kato ligotiņē
 kaur sūtēs - savo kolepō sakētā
 i vokiētis. Dr. Dams foraitis
 man sakt, kad jō jū paripi-
 nis saniterodarbō. Itē tikim
 kad jō pots pasisakys.

Dr. kartz su pēriānsian
 linkepi māis i pagarbā.
 J. Gaidelis

J. Gaidelis
 31 Sunflower Pl.
 Philadelphia, Pa.
 0231/3.

Rev. Dr. James Ruskus
 2737 W. 71 St. St.
 Chicago, Ill. 60621

...
 kad Tamara veltat i mēcē, kas
 i kolei bēdē pēra pērisdāgē
 pēi jēdē gēdē.

Berb. Done,

skaičiau lietuviškoje spaudoje,
kad Tarnsta rinkote žinias, kas
ir kokiu būdu yra prisidijęs
prie žydu, gelbėjimo vokiečių
okupacijos metais Lietuvoje.
Gyvenau Kaune, savarakių p.
Nr. 72 (prie Saulės namų). Tame
name buvo tylos butai: mano
šeimos architektas Antanas
Stulginskas ir to nomo savir-
ninko Katalis.

Stulginskas bute visą laiką
buvo pilna žydu. Kai jau bū-
davo per daug, atvydavo žma-
no butą naktot.

Kartą apsinakogę jauna
žydelkante, kuri turėjo fran-
cūzišką pasą, ji papasakojo
kaip vos nepatkevi į vokiečių
rankas, gyvenosi netoli Žemaičių
plento lenkų dvare. Vieną naktį
atvykę vokiečiai sėmimą to dvar-
o sav. šeima ir išėjo į žiemą.
Kallajoni torpėsavy, kad reikia
sveinti ir tą mergaitę, kuri taip
gerai kalbū vokieškai. Bet kume
ta nugirolę tą pasikalbėjimą
(gal lietuviškai), suskubo jai pra-
nešti, o ji pasprukusi pro langą.
Atėjusi iki Žemaičių plento,
viena provokavo jauti mašina
ją atvezusi į Kauną.
Dor pasakoję kaip vokiečiai

uena okupuotoj. Lietuvoj, ta. 46

14

1977 metai, sausio 15 dieną

135

Stepas Jakubickas,
254 Connaught Ave.,
Delhi, Ont. N4B 1L4
Canada

Vyriausiam Lietuvos Išlaisvinimo Komitetui /VLIK/

Prisiunčiu žadėtą medžiagą į VLIKO ruošiamą knygą atremti žydų puolimus prieš lietuvių tautą.

Mano straipsnis galėtų knygoje tilpti, kaip yra paruoštas. Jame parodoma ne vien tikrai žydų kančias ir jiems telkiama užuojauta, bet ir lietuvių tautos tragėdija, lietuvių kančias, nužudymus, ir tūkstančius ištremtų mūsų tautiešių, žydams talkinant, kai enkavedistai naikino lietuvių tautą.

Mano straipsnis po truputį apima viską ir žydų nuodėmes, rusų enkavedistų žiaurumus ir lietuvių geraširdiškumą gelbėjant žydus, nors nemaža dalis žydų ir nebuvo lojalūs Lietuvai, nei lietuvių tautai. Rašant knygą, būtų gera, kad joje netik žydų gelbėjimas ir jiems rodiškia užuojauta, bet lietuvių tautos kančias, žydų talkinimas enkavenistams ir tūkstančiai ištremtų ir sunakintų lietuvių būtų parodoma. Knyga turėtų apimti visą Antrojo Karo lietuvių ir žydų nelaimių eigą, pagal galimybę nurodant lietuvių nužudytų ir ištremtų į Rusijos vergų stovyklas skaičių. Kad netik dabartinė karta, bet ir ateities kartos matytų lietuvių tautos kančias ir jos geraširdiškumą gelbėjant žydus.

Priede straipsnis iš 15 puslapių mašinėle rašytų

Su pagarba

Stepas Jakubickas
Jūsų Stepas Jakubickas

AR ŽYDAI TURI PAGRINDĄ KALTINTI LIETUVIŲ TAUTĄ UŽ RAUDONOJO
IMPERIALIZMO IR NACIONAL-SOCIALIZMO SISTEMŲ SUSIKIRTIMŲ PASEKMES

Stepas Jakubickas

Antrojo Pasaulinio Karo eigoje Sovietų Sąjunga, okupavusi Lie-
tuvą, per spaudą ir įvairius agentus, nuo komunizmo teroro pabėgu-
sius į vakarus Lietuvos ir kitų okupuotų kraštų žmones įvairiais
šmeižtai juodino siekdama pakirsti jais pasitikėjimą, kad gyvenan-
tieji laisvėje negalėtų siekti savo ar savo tėvų gimtajam kraštui
laisvės. Žinant okupantų tikslus ir jų propaganda nebuvo kreiptas
į tai tinkamas dėmesys.

Tačiau pastaruoju metu, net po 35 metų nuo Antrojo Pasaulinio
Karo, kada jau ir tų tariamų karo nusikaltelių ir liudininkų ma-
žai gyvų beliko, savo kaltinimus prieš lietuvių tautą pradėjo ir
žydai. Darosi nesuprantama ką žydai tuomi siekia ir kam norima pa-
sitarnauti tokiomis kaltinimais.

Lietuvoje gimęs, dabar Hebrajų universiteto profesorius Jeru-
zalėje Dov. Levin, savo rašinyje "Faktai Kaltina" /T.Ž.1976 m.lie-
pos 8 d./ meta lietuvių tautai neužpelnytai skaudų kaltinimą už
žydų nelaimės Antrąjo Pasaulinio Karo metu ir sako, kad Izraelyje
gyveną Lietuvos žydai Dr. J. Robinzonas ir L. Garfunkelis ruošia do-
kumentuotą knygą apie lietuvių tautos nusikaltimus. Kitas kaltinto-
jas yra Lucy S. Dawidowicz, taipogi neilinė asmenybė, baigusį Hunter
Kolegiją ir Columbia universitetą New Yorke, išleido knygą, "Karas
prieš žydus 1933-1945 metais". Jos kaltinimai lietuvių tautai yra
panašūs, kaip ir prof. Dov. Levino. Spaudos žiniomis iš Izraelio dar
yra atvežami vadinami liudininkai, liudyti ar jieškoti Antrojo Pa-
saulinio Karo kaltininkų. Mano supratimu, tų Karo kaltininkų nerei-
tėtų ir jieškoti. Jie visiems yra žinomi: tai Stalinas ir Hitleris.
Jie kraujuje paskandino Europos tautas ir užtraukė sovietinę prie-
spaudą.

Vokiečių kariuomenės žygis į Rytus ir žydų nelaimės.

1941 metais, vokiečių kariuomenėi užėmus Lietuvą ir toliau žygiuojant į rytus, tuojau pat į Lietuvą atvyko ir vokiečių SS brigada vad. Jaeger, kuris savo žinion perėmė visus žydus ir jų turtą. Pagal išleistus potvarkius žydai ir jų turtas buvo vokiečių Reicho nuosavybė ir lietuviai į tai neturėjo jokiu teisių. Buvo labai griežtai įsakoma, kad už žydų slepimą, jų globojimą, bet kokios pagalbos teikimą ar žydų turto pasisavinimą kiekvienam gresė mirties bausmė.

1941 metais, rudenį, aš grįžęs iš Vokietijoje, nes 1940 metais, rugsėjo mėnesį Šibolševikų enkavedistams pradėjus lietuvių areštus, žudymus ir tremimus, buvau pabėgęs į Vokietiją, radau didelį lietuvių tautos skausmą ir žmonių ašaras. Daug lietuvių patriotų įvairių paskirčių: kariškių, valdininkų, ūkininkų ir darbininkų buvo enkavedistų išžudyti Rainių miškelyje, Praveniškiuose, Panevežyje, Užmergėje, Utenoje, Zarasuose, Červenėje, Volvo kalėjimuose ir kitose vietovėse. Taipogi daugelis tuščių ūkių tukojo, kuriuose tik verkiančiai staugė alkani šunys, apgalvėdami savo šeimininkus, kuriuos enkavedistai buvo ištrėmę į Sibirą.

Neradau ir daug pažįstamų žydų. Jie, kaip ir daugelis lietuvių, irgi buvo išžudyti, tiksliai jau kitose sistemos vykdytojų. Dar daug žydų su užaištomis ant krūtinės ir pečių Dovydo žvaigždėmis buvo varinėjami miesto gatvėmis į darbus.

Lietuviai būdami nors ir labai nukentėję nuo žydų komunistų talkinimo enkavedistams, tačiau ir tuo sunkiu metu sugebėjo nuiektelti žydus komunistus išskirti iš žydų tautos ir daug lietuvių rizikuodami savo gyvybę gelbėjo ir padėjo žydams visomis galiomis ir negalimomis priemonėmis. Gatvėse, iš darbų varomiems žydams, lietuviai iš šaligatvių į žydų kolonas blaškė duonos kepalus, rūkulus, pirštines ir kitokius miesto produktus.

1-25-1977

107
138

Taipogi, kas tik galėjo iš lietuvių, padėjo žydams pabėgti, juos daug metų slapstė, maitino ir gelbėjo nuo mirties. Už žydams teikiamą pagalbą, bei jų slėpimą, nemažai lietuvių yra nukentėję, kiti buvo sušaudyti kartu su žydais.

Deje, prof. Dov. Levin, Lucy S. Dawidowicz ir kiti žydai, kaip iš jų reišinių matyti, to nesori suprasti ir lietuvių ^{teikto pagalbos} ~~pašalinti~~ išvertinti. Jis už žydų nelaimės labai lengvai kaltę meta lietuvių tautai. Pagal jų sampratą atrodytų, jog lietuviai būdami okupuoti galėjo net iš kitų kraštų žydus vežti į Lietuvą ir Lietuvoje juos naikinti.

~~Kodėl ir kokiam tikslui tam juodam darbui buvo parinkta Lietuva? Žemė, ar tam kad arčiau Vokietijos, toliau nuo fronto, atsaky-
mą tegalėjo duoti tikrai patys vykdytojai - Himleris, Eichmanas ir Jaegeris.~~

Aš nesilmu teisinti kiekvieną paskirą tu įvykių dalyvių. Tokių buvo, ypač iš komunistų tarpo, kurie už talkinimą enkavedistams, lietuvių kankinimuose, žudynėse ir tremimuose, jautėsi esą nuakal-
tę lietuvių tautai, o nespėję pabėgti į Rusiją, kitos išėities netu-
rėjo, kaip savo saugumo dėlei prisiplakti prie naujų okupantų ir
būti klusniais jų vykdytojais. Vienas Šebits Komisariato pareigū-
nas ^{Dr. Šebits} ~~Ukmergėje K o n z o w~~ yra pasakęs: " kas buvo komunistas,
tas sus geras ir nacional-socialistas."

Karo pradžioje, iki vokiečių SS dalinių atvykimo, niekas iš lie-
tuvių žydų nei šaudė, nei juos į getas varė, tokių išmišų lietuviai
dar ir nebuvo žinoję. SS daliniams pradėjus žydus varyti į getas
arba reikalauti, kad lietuviai tą darbą atliktų, lietuviai protes-
tavo, rašė memorandumus, kivi lietuviai net savo gyvybę rizikuodami
gelbėjo žydus ~~vienas, kur tik galėjo ir kaip galėjo.~~

60

BRONAS JUNICKAS,

1-25-1977

417

-12-

139

Lietuviai, kurie gelbėjo žydus ir išgelbėtų žydų pavardės:

Aš nebuvau kompetentingas vesti statistiką, kiek lietuviai yra išgelbėję žydų, ~~bet~~ ^{ir kiek} ~~ir~~ ^{ir} kiek lietuvių yra nukentėję už žydų gelbėjimą. Tą registraciją, manau bus kas nors iš lietuvių vedęs ir ją pateks spaudai, jei tokie žmonės yra dar gyvųjų tarpe. Aš čia paminėsiu tik tuos lietuvius, gelbėjusius žydus ir tuos atvažius, kurie man yra žinomi bei žinančiųjų paliudyti. Į žydų gelbėtojų skaičių įjungdamas ir asmeniškai save patį, nes labai pavojingomis aplinkybėmis esu išgelbėjęs du žydus, kurie ir šiandieną gyvena: vienas Chicagoje, kitas Buffalo, N.Y.

1/ Kpt. Osvaldas Žadvydas, nors pats nuo enkavedistų agento žydo šero, buvo nukentėjęs, bet išsigelbėjęs Červenės žudynėse yra išgelbėjęs: Salantų žydus Visockį ir jo žmoną. Kretingos - Margienė ir gyd. Marijamposkatę iš Darbėnų miesto.

2/ Ukininkas, lietuvis Juozas Kirlys, savo ūkyje yra išslapstęs iki karo pabaigos dvi žydes, kurios likosi Lietuvoje.

3/ Telšių klebonas/pavardė pamiršta/ viena žydę išslapstė, kaip savo šeimininkę iki karo pabaigos.

4/ Staškevičienė/pulk. Statkevičiaus žmona/ slapstė jauną žydaitę ir bėgdama iš Lietuvos ją atvežė net į Vokietiją, kur tos žydaitės motina ją atsiėmė iš Statkevičienės, Dillingene.

5/ Šiaulių gimnazijos mokytojas Klemas Liutkus, žydams į gėtą slaptai pristatydavo maistą ir jiems gelbėjo reikmenimis.

6/ Ona Nakienė, dabar gyvenanti Chicagoje, iš varomų žydų kolo- nos ištraukė žydą Michelsoną ir jo šeimą ir juos paslėpusi netoli Kauno pas lietuvių Ukininką išsaugojo iki karo pabaigos. Michelsonai dabar gyvena Anglijoje: 30 Vaghan Ave. Hendon, London NW4 4HW, England.

7/ Viena lietuvių šeima savo sandeliuke netoli Kauno išslapstė Kauno advokatą žydą Naumas Dineris iš Aleksoto. Jis dabar gyvena Francuzijoje, Paryžiaus mieste.

FRANAS JUDICKAS,
101 CHAPEL ST.,
NA

1-25-1977
142

PHONE (312) 454-3056

140

8/ Kun.Paukštys, sudarynėjo netikrus metrikus, kad užmaskavus žydiškumą ir gelbėjo žydus.

9/ Kun.Vladas Semaška, ~~žmonė~~ Šiaulėnų klebonas išslapstė vieną žydę, ją laikydamas, kaip savo šeimininkę.

10/ Kauno Kunigų Seminarijos Prel.Jakubauskas buvo net apdaužytas SS vyrų už gelbėjimą žydų, jiems duodant maistą, bei spaudą.

11/ Lietuvis Ukininkas Miniotas, gyvenantis Budraičių km.Betygailos vald. Raseinių apsk.savo ūkyje slapstė Fleobergo dvaro savininką žydą Tacą ir jo žmoną, bet sužinojus SS pareigūnams, kartu su žmonais buvo sulikviduotas.

13/ Kazys Kasokaitis, Socialinio Aprūpinimo Departamento direktorius, per apskričių Socialinio Aprūpinimo Istaigų vedėjus yra gelbėjęs žydus, jų tarpe ir Kauno Tabako fabrikanto, kuris gamino Prezidenturai ir min.pirm.Tubeliui specialius papirosus, du vaikus ir jo giminaite. Du žydokus yra prisuntęs mano žinion ir vieną pasiuntęs į Žemaitiją, kad nepaaiškėtų giminištv vienoje vietoje.

14/ Aš asmeniškai, tuos minimus Kauno Tabako Fabrikanto žydo Sal.Zeve vaikus: sūnų Chaią gimusi 1934 m.rugpjūčio 16 d. ir jo giminaite- Ella Griliches gimusia 1933 m.birželio 8 d.Kaune net du kartus ir labai pavojingomis aplinkybėmis esu išgelbėjęs.
Gelbėjimo istorija tokia: Aš buvau to metu Ukmergės Apskritis Socialinio Aprūpinimo Istaigos vedėjas.Mano žinioje buvo apskirtyje esančios vaikų ir senelių prieglaudos. Vieną dieną, nepažįstama moterys, į mano istaigą Ukmergėje atvedė du vaikus:berniuką ir mergaitę ir pati skubiai ~~paėmė~~ nei žodžio nepasakusi, matomai bijodama savę išsiduoti.

Istaigos tarnautojai ir istaigoje buvę pašaliniais žmones į tai atkreipė dėmesį ir ėmė garsiai kalbėtis:žydukai, žydukai... Jų ir išvaizda rodė esant žydukais.Aš, kaip istaigos Vedėjas, atskirame kambaryje juos apklausiau.Jis man pasisakė esant Kauno

60
FRANAS JUDICKAS,
121 CHAPEL ST.,
na

1-25-1977

TELEX 25-4562

PHONE (312) 454-3056

-14-

Tabako fabrikanto Sal Zeve vaikai ir prašėsi juos gelbėti. Nors jau daug pašalinėjų žmonių juos buvo pastebėję ir jaučiau už tai didelę atsakomybę, bet žmogėlumo jausmų vedamas, ~~per patilinimą, tik~~ ^{pasė blysc} tuos žydukus ~~pažinojau~~ ^{pažinojau} į mano žinioje buvusią Čiobiškio vaikų Prieglaudą, esančią apie 40 kilometrų nuo Ukmergės. Apie tai painformuodamas Prieglaudos personalą.

Per kelių metų laiką, karts nuo karto vis nuvažiuodavau pa-inspektuoti Prieglaudą ir atrodė esant viska tvarkoje, ramu. Bet vieną dieną, ~~per 20-25 minutes~~, buvau iškviestas į Ukmergės Saugumo Istaigą ir man pareikšta, jog yra gautas skundas, kad Čiobiškio vaikų prieglaudoje yra slapstomi du žyduka. Aš su policijos pareigūnais, kaip Istaigos Vedėjas turėjau važiuoti į Čiobiškį. Padėtis nemaloni. Grėsmė netik žydukams, bet ir man už jų slapimą.

Policija areštuotus Chaimą Zeve ir Ella Griliches atvežė į Ukmergės Saugumą. Lipant iš sunkvežimio vaikai puolėsi prie manęs isteriškai šaukdami ir verkdami: "Inspektoriau gelbėki mus". Policija žydukus uždarė į Saugumo kalėjimą. Aš su Saugumo viršininko pavaduotoju užėjome į raštinę. Į mano prašymą gelbėti tuos žydukus, atsakymas trumpas: skundas gautas, žyduka areštuoti ir ~~atvežti~~ ^{pagal potvarkį turi būti perduoti vokiečių policijai, nes nėra ir garantijos, kad toksai pat skundas arba net jo nuorašas nebūtų paslysti vokiečių policijai.} ~~Kalbantis toliau, man vis darėjo atite~~ ^{pa daktarui, pastarąjį} ~~didelio susijaudinimo žydukams: "Inspektoriau gelbėki mus".~~ ^{pa daktarui, pastarąjį} ~~Atvežti, dėka Ukmergės Saugumo viršininko K. ir jo pavaduotojo P. žmo-~~ ^{pa daktarui, pastarąjį} ~~giškumo/jie abudu buvo lietuviai/ man pasisekė areštuotus žydukus išlaisvinti ~~is pašeiti~~ ^{pašeiti} visą atsakomybę už jų tolimesnę slapystą ir užlaikymą. Atidarius Saugumo kalėjimo kameros duris aš pasiėmiau Chaimą Zeve ir Ellą Griliches ir juos nuvedęs į Ukmergės senelių prieglaudą paslėpiau, nes tenai, man atrodė, buvo jiems saugiausiai. Praėjus 3-4 savaitėms, kad jau vėl atrodė esant aprimus, aš per lie-~~

PRANAS JUDICKAS,
121 CHAPEL ST.,

1-75-1977

142

tuvi ūkininką juos vėl pervežiau į Čiobiškio vaikų Prieglaudą, kur jie laimingai sulaukė karo pabaigos, atvažiavo į Ameriką ir dabar gyvena: Chaimas Zeve Buffalo, N.Y., Ella Griliches jau vedusi Chicagoje, o tėvas Sal Zeve New Yorke.

Šiems faktams patvirtinti yra Žydų Centrinio Komiteto paliudijimas iš 1948 metų rugpjūčio 4 dienos išduota *R. Karakalčiaus*

15/ Lietuvos ūkininkas Nekrošius Akmenės vals. Dabikinės km. yra išslapstęs Šiaulių Odos fabrikančio sūnaus du vaikus. Apie jų slapstymą žinojo ir maistų talkino vietos lietuviai ir niekas jų neišdavė, sulaukė karo pabaigos.

Tai tik keletas iš daugelio mano suminėty faktų rodo kokiomis aplinkybėmis lietuviai slapstė žydus, juos aprūpindavo maistų ir kitais reikaliais ^{net} po trejus ir ketverius metus. O per visą Lietuvą tokių gelbėtojų buvo daug. Tačiau jau dabar po trisdešimties metų daug jų ir gyvyjų neliko, o kiti likę Lietuvoje neturi galimybių laisvai apie tai pasisakyti dėl suprantamų gyvenimo aplinkybių.

Prof. Dov. Levin, Lucy S. Dawidowicz ir kiti, ypač Lietuvos žydai turėtų suprasti okupacijos metais nelengvą lietuvių padėti ir, kad ne lietuviai karą pradėjo ir ne lietuviai buvo tų žiaurumų nei autoriais, nei vykdytojais.

Dėl geresnės ateities ir geresnio žydų ir lietuvių bendravimo visi Lietuvos ir pasaulio žydai yra kviečiami suprasti karo metu ~~neturėdami galimybių~~ padėti, neįieškoti kaltės, kur jos nėra, bet ~~neturėdami galimybių~~ padėti lietuvių tautai išsilaisvinti iš Rusų okupacijos, atgauti Lietuvai savo valstybinę nepriklausomybę. Lietuvių tauta už tai bus dėkinga.

uena Okupavoj.

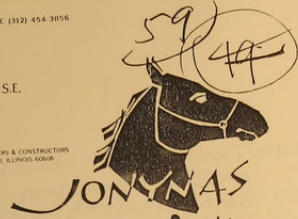
60
FRANAS JUDICKAS,
121 CHAPEL ST.
1-25-1977

145
55
143

TELEX 25-4562

PHONE (312) 454-3056

VYTENIS E. JONYNAS, P.E. & S.E.
Senior Project Engineer

McKee ARTHUR G. MARE & COMPANY • ENGINEERS & CONSTRUCTORS
10 SOUTH RIVERSIDE PLAZA • CHICAGO, ILLINOIS 60606

JONYNAS
pure ARABIANS
polish bloodlines

RR2, Box 100, Veden Rd.
CHESTERTON, IND. 46304
• PHONE 219-926-4400

DR. TOMAS JASAITIS
220 N. 7TH AVE
MOUNT VERNON, N. YORK
10550

GERB. P. JASAITI:

ŠIU METU SAUSIO MĖNESIO 20 DIENOS DRAUŠO NUME-
RYJE BUVO IŠSPAUSDINTAS DR. JUOZO KRIAUCIŪNO STRAIPSNIS
"ŠYDŲ SUNAIKINIMAS KUDIRKOS NAUMIESTYJE". PASTEBĖJUS, KAD
TEN BUVO PAMINĖTA JONYNYŲ PAVARDE - PASKAMBIAU KUN:
PRUNSKIUI MANYDAMAS KAD JAM TA INFO. BUS REIKALINGA, JIS
MAIČES PRAŠĖ TAI PERDUOTI JUMS.

1). MANO TĖVAS - ŽIGMAS JONYNAS GYVENANTIS TUO LAIKU
PIEČIŠKIŲ KRAIME, ZVIRGŽDAIČIŲ VALSĖ. ŠAKIŲ APSĖR. SU K.
NAUMIESTO POLICINIOS ŽINIA PARVEŽĖ TĄ MERGAITĖ I MUSY
TĖVIŠKĖ KUR JĀ IŠČAIKĖME IMĖNESIŲ. PRIEŠ PATMANT TĄ
MERGAITĖ IŠ K. NAUMIESTO - JI BUVO SPĖBĖGUSI NUO SAUDYMO
DUOBĖS. GAUUS PRANEŠIMA MERGAITĖ PRISTATYTI I K. NAUMIES-
TI IR JAV MERGAITĖ (LAIMUTĖ) IŠSIUNTUS -I MUSY NAMUS
PRISITATĖ DU UNIFORMUOTI SIS-KAI IR IŠTRAUKĖ SINKLUS
MI KUR YRA MERGAITĖ. PARAIŠKINUS, KAD JI JAV IŠSIUSTA
I K. NAUMIESTI, JIE GREITAI IŠVAŽIAVO. VĖLIAU SUŽINOJOME
KAD JI BUVO SUŠAUDYTA.

MANO TĖVAS JAV YRA MIRĖS, MAMA YRA DAR GYVA IR
GYVENA SU MANIMI.

2). MŪSŲ ŪKTYJE TAIP PAT SLAPSTĖSI IR GLICK'Ų ŠEIMA. PASAL
MAMOS PASAJOJIMA, NAKTIES METU PRISITATĖ ŠEIMONES -
SIŪSTI 9. GUDENO - K. NAUMIESTYJE VAISTINES SAVININKO.
ONA GLICK'AITĖ DIRBO PAS 9. GUDENA KAIP FARMACININKĖ.
TAI BUVO MOTINA IR 4 UAIKAI.

60
PRANAS JUDICKAS,
121 CHAPEL ST.,
HOT SPRINGS, ARK. 71901.

145

55

144

TĖSINYS:

PAKYVENĘ GLICKAI PAS MUS, SAUGUMO SUMETIMAIŠ
TURĖJO KEISTI GYVENAMAS VIETAS. TĖVAS SURADO KITUS
ŪKININKUS, KURIE PASIKEISDAMI GLOBOJO GLICKŲ ŠEIMĄ.
ŽINAU, KAD GLICKAI GYVENO PAS STANAIČIUS - PLEČIŠKIŲ
KAIMĖ, FELEKSA VALAIČIŲ - RAMONIŠKIŲ KAIMĖ IR KITUS.
SŪNUS - PETRAS GLICKAŠ YRA IŠLIKĘS GYVAS - LIETUVOJE.
ŠAKIŲ APSKR. YRA KOCHOZO VEDĖJŲ. JIS YRA LANKEINIS
AMERIKOJE IR CHICAGOJE BUVO SUSITIKĘS SU F. VALAIČIU.
F. VALAITIS APIE TAI YRA PAINFORMAVĘS KUN. PRUNSKĮ, KURIS
T.Š INFO. TURĖJO PERDUOTI JUMS.

JEIGU ŠIOS INFO. JUMS REIKALINGOS PRAŠAU PANAU-
DOKITE - JEIGU NE-TELIEKA LIŪDININKAIS BAIŠIŲ VA-
LANDY LIETUVOJE.

JUMS VIŠO GERIAUSIO LIŪDĖDAMAS
SU PAŠARBA

Vytautas E. Jonytas.

1
112
uena okupuotoji Lietuvoji, tai 46

~~60~~

FRANAS JUDICKAS, 145
121 CHAPEL ST.,
HOT SPRINGS, ARK 71901.

1976 m. gruodžio 20 d.

LITHUANIAN AMERICAN
COUNCIL,
2606 W. 63RD ST.,
CHICAGO, ILL. 60629.

Žydų Reikalai:

As noriu papasakoti
vieną blogą atsitikimą iš
žydų laisvės prieš savo
tautiečių, vokiečių okupaci-
jos metu. Tas buvo Lietuvo-
je, Asmenyje.

Atsitikime, jeigu būtų
tur nos panaudota tas
slykis, prie rašymo knygos
apie žydus, ar šiaip tur,
tai prašau mano pavar-
dis uiminėti. Mano sėmė
ir tiki artimi giminei 94-

vena okupuotoj Lietuvoj, tai 146
 as žemus venoniu patenkli.

Buvo taip:

1942 met., ar dirbau As-
 menoje, kaipo lietuvių poli-
 cijos vado pavaduotojas.
 Tenai Asmenos mieste bu-
 vo žydų getas vokiečių ko-
 mendantų žinioje. Lietuvos
 policija neturėjo jokių reika-
 lų su getoje gyvenančiais
 žydais. Vietos vokiečių kari-
 nių komendantas, buvo pas-
 tyres geto policijos viršinink-
 ū ir policininkas iš to pa-
 ties geto, jaunas žydas. Ta ge-
 to policija vedė visus reikalus
 su vokiečių kariniu komen-
 dantu. Lietuvių policija, je-
 policininkai, neluovo paįsta-
 mi ir žinoniu. Tais metais,
 gal apie rudenį, vienas vaka-
 ro atėjo s Lietuvos policijos va-
 do kabinete, jaunas gerai nu-

augus vīnistis un parissale¹⁴⁸
 tad jās gāja medicīnas dok-
 toras un dabār ziedu geto
 policijas vadās. Esas ziedu
 filmēs un gausis ir vokiešu
 komendantu sunšu uždavi-
 ņi, kad jās neļinas ne ko
 darīt. Tas uždavinys lewo
 toks, kad rytojamu dēnu
 isriņkti gete senus un ne-
 darbinus ziedus un pristaty-
 ti sunskimim. Jās prasi
 policijas vado patarimo.
 Policijas vadas tuo reikalu
 un regalejo droti joks pa-
 tarimo, nes gja to paties
 ziedu geto policijas vado rei-
 talas. Kiek patalbejs, tas
 ziedas isjo savo nusistar-
 tymu nepasakes.

Rytojamu dēnu, mano
 policijas vadas Tikmys (mires
 Ameritoj) ir ar, muejone
 pasuuret s ziedu geto kaip

valstius viršētis / Bakiņ ap/ savo nepaprasa urqsa

Ēydu policijas vyrai, ēyda 148
 toarkypis, su ty seny ēydu
 atrinkimū sunaiktinti. Tik
 priējus prie ēydu geto varty,
 pamācīan bāisū in nīkaol
 toki nematyto vāizde. Tie
 policinīkai ēyda, buvo ge-
 rotai uēsīgēre Turējs laardas.
 Seny ēydu, tempē, ten
 pat stovīnēus sunkāzīnīus.
 Ty tempemū ēydu šēinas
 nariā: sūnū, in dūtras ap-
 talīnē savo tēvus verēdamī
 rēkē bāisū. Tie ēyda, polici-
 nīkai mušē su laardom tuos
 senyosūy in jū šēinas nariū,
 turē brukdo patrauti, s sunk-
 vēzīnīus. Buvo bāisū getoje
 sōmyšis. Tie policinīkai, bāis-
 tē apīcāide plaukai, īstrai-
 pytai vīdai in vis su laardom
 mušē savo tautrēcū, tēk
 tuos senyosūy, tēk jū vērtīnēus
 vaitus. Lī parīnē, an gal

5 min. ir tuo laiku galvojau,
kad yra daug baisesnis vaiz-
das, negu biblijoje aprasy-
tas žydų tankinimas Kris-
taus. Kadangi tokios baises
man buvo matyta tik pir-
mu kartu gyvenime, tai ar
beba! pergyvenan ir ty bai-
sunu negalėjau šūnėti, ir
nuo to geto varty atsitrau-
čiau ir parėjau namo. Kaip
ten toliau vyko, nežinau ir
nesteravau. Kas tuos senus
žydus naikino, taip pat nes-
teravau. Geriau totios sunkios
problemos nežinoti. Tis gete
gauts vaizdo ir ty žydų polici-
ninkų žiaurumo, susidarian
momone, kad vokiečių domer-
dautas, paduotys tremis žydams
policininkams santuvas ir issa-
lyty susaundyti tuos senus žydus,
tai gal jie to ir padaryty.

Berdų valstiešius viršaitis /Bekių apa/ savo nepaprasta urąsa
...alantu pas apylinkės ūkininkus. Zyda! buvo

O kas gali žinoti kaip ten buvo.

Tai tiek, ką aš esu savo
akimis matęs, paėmęs rydus
atbretant mirlinių veislinių
su savo tautiečių rydais.

Jeigu tam atrodyty rei-
šalinga būtų panaudoti pa-
nasis mintis rašant apie ry-
dus, tai turės ticos atsitikimų,
o jeigu tas neduos reikšmės,
tai tegu pasibėra tas mano
papasatojimas bevertis. Jokiais
atvejais nestelbtis mano pasar-
dis.

Sėkmės laukioje dėl lietu-
vių gero vardo. -

Pranas Juozaitis

...kaitis / Bakių aps/ savo nepaprastą užrašą

Didis Gerb. kunig. dr. J. Puzinskis

Teko kelti sunkių spaudimą skaityti Jūsų kreipimąsi į katechizis, kad jie prisidėtų prie Jūsų rengiamų sąrašų apie lietuvių išvietus, ruskifikacijas ir misionierių naujų darbų, tuo būdu atpažinti. Atrodo, tie mūsų parisiškais veiksmais jau prieš kelis mėnesius bei buvo atleisti, vietoj rasitų reikiamų istoriškų apie Jūsų rengiamus katechizis mums veiktus darbai, o daugelis adresų pa neaprašė, o kasdienai reikiama mums šiais laikais, jau anksčiau nebūna susisiekęs, kaip patvirtinti imperatoriui, kaip jie žina mūsų laikotarpį, tai kaip išvengti patenkinimo šio skaito rūšių faultai, už lietuvių faultai padarytas, sumaniai apskaičiuojamos mamos skolas. Bet gyventojas diktuoja, jog turėtų atidaryti, geriau su pareigomis, deklaruojama mums šiais laikais, šiuo metu, net jos pagelbėti, šiuo metu, šiuo metu, šiuo metu. Dėkui savo galim, Jums, kad imitacija, kaip dideles darbas, tegul šiuo Jums padeda. Šiuo metu, o šiuo metu, apie mano atidomiesiems, katechizis, naujų bolševikiškų atpažinti. Šiuo metu, šiuo metu, šiuo metu, bet jos yra šiuo metu. Šiuo metu, šiuo metu, šiuo metu, šiuo metu.

jeigu tai būtu teikiamą pilnasmianiu
laikydū. Pridedame sąrašą: pirmieji 3 mano
broliai, 4 ir 5 - sėlenis, 6 - žmogus broliui ir 7. 150
žmogus motinos broliis.

Taip pat noriu parašyti žydų reikalai:
a. o. dr. J. Sluipos būdamas 1944 m. Palan-
gos miesto buvimo, kada jo klečij rašius-
^{guzemc} mane Palanga ir sekė pasukti jai SS daliniais
emosi žūdyti žydus, jai kaip to mirtelės šei-
nininikas, ejo protestuoti ir grūditi žydus už jų
žūdytus, bet buvo tu pat SS daliniais suimtas
ir neštas čia pat į vietą, kur buvo vedami su-
žaudyti, nes savo bazele buvo formosius, tik
diko Palangos gyvenimą užsargyba - cirkogytos.
Kai armėnais ir-gi būdamas Palangos ir
buvimo, nieko žydo kilmės mergaitę
Baušaitę, Jūdaitę, kuri buvo gimusi nesau-
tojumoje ir buvo globojama Lietuvos šeimai.
Šiuo metu, turbūt bus to, ko galia sumis
pranick. Stengsimosi surasti tiksliai žinios-
kurioje vietoje buvo apgyvendinti Sibire ir šiek-
liau datos grįžimo.

Ta minima mergaitė buvo išgelbėta, išsimečiau
iš mirties ir Jorkaudy keimė pas užėjimą
Beretį.

Tikroji Jume dėvėtas ir teiskai gilia pagarbą,
nes šie dideliai armėnų - mes paliejam kitoms koky-
mių kauto kancijų dokumentai. Štaryn Jume
1977 m. Vasario 21 d. 4017 So. Arsenian, Chirėno, 74P. 60632

Bardų valsčiaus viršaitis /Bekių aps/ savo nepaprasta arąsa išgelbėjo 11 žyų paslėptų pas apylinkės ūkininkus. Žyda buvo vokiečių žinioje, tik jo rizikingu įsakymu buvo vėl paleisti. /Pasakojo D. Kriauciūnienė, gal galėtų papildyti A. Plašinskaitis/

Margių km. Pilviškių val. ūkininkas Rimša /P. Rimšos brolis/ laimingai išsaugojo dent. gyd. O. Horvicaitę /darab gyvena Chicagoje/

Pilviškių žydę rriđmanaitę išsaugojo Parausių km. ūkininkai, pas kuriuos ji megzdavo visą 1941-43 m. laikotarpį.

Pilviškių žydę Galdbergaitę Gitalą išsaugojo Antanavo km. ūkininkai. Ji ir dabar ten gyvena persikrėstėjusi ir pakeitusi pavardę į Vyšnaitskaitė Ona.

Pilviškių, vėliau Klaipėdos žyų su žmona vokiečių okupacijos metu Vilniuje gėto gatvėje M. 8 savo bute apgyvendino ir saugojo buvęs pilviškietis v.D. Slėpiamas vyko tik du bloka! nuo žydu gėto Vilniuje.

Pilviškietis žydas Retneris išliko nesunaikintas ir dabar gyvena Izraelyje.

Už nežinomas likimas ^{Pilviškis} Tigro keilių fabriko savininko rriđmano ir kitų 4 pareigūnų, kurie buvo palikti fabriką administruoti ir vėliau išbėgėlo po apylinkes ir buvo slėpiami vietos ūkininkų.

61
154

Jackevičių šeima išgelbėjo tris žydaites, nuo 1943 m. iki nacių okupacijos pataligos slėpama ūkyje.

Jonas Jackevičius gyveno Kaune, Laivės Alėjoje, prie Mickevičiaus gatvės. Jį kreipėsi Hydas Friedmanas, sakydamas, kad turi dukterį, kurią vokiečiai sušaudys. Prašė gelbėti. Jackevičius sutiko. Tėvas atvežė Brigitą Friedmanaitę, kuri buvo pavadinta Virutės vardu, ją nuvežta į Jackevičių ūkį pas Stasį Jackevičių, dabar sutrumpinusi pavardę į Jackus. Ūkis buvo Dambraukos kaime, Kalvarijos valsčiuje, Marijampolės apskr. Jackevičių sesuo Eugenija Kereševičienė parūpino Friedmanaitėi Merkinės gimnazijos liudijimą, kad mergaitė ~~ixx~~ yra tos gimnazijos mokinė. Kereševičienė tuo metu Merkinės gimn. buvo matematikos mokytoja.

Pas Joną Jackevičių Kaune taip pat kreipėsi Maksas Steinas, prašydamas jo dukterį Marytę Stein gelbėti. Sutiko. Mergaitė buvo 7 m. Ją atvežus, buvo ji nugabenta taip pat pas brolių Dambrauką.

Trečia mergaitė buvo Jackevičių pažįstamo Jobūbo Steino duktė. Atvažiuo vežimu, išėję į Jackevičių namus maišą ir paliko, tardami - darykite, ka norite, esam tokioj padėty, kas toliau išlaikyti nebegalime. Jei kitaip negalite, atiduokite Gestapui ... Tai buvo Onutė Stein, kurią nuvežė pas Jackevičių seserį Juzą Česniene į Meškučių kaimą, Marijampolės apskr.

Slėpimas buvo surištas su dideliu pavojumi - naciai grasino mirtimi.

Jonas Jackevičius dabar gyvena 4040 So. Francisco, Chicago Ill. Tel.:

927-9540

Eugenija Kereševičienė, ligoni šėje dirbanti slaugė, gyvena 4003 So. Francisco, Chicago, Ill. tel.: 927-8588. Ji buvusi Sibiro tremtinė.

Kam. J. Pransko

Benj. Ruby

Pikt. šiai Gerbiamai Kuniga.

Petin-u, ar gano stailienis, bus Terešai naudings, pas, at galia nepas-
 koti, tik tai, kg, at pats girdėjau. Prieš 15 m. an dirbent Kenosha automobilių
 fabrike, su ženia dirbe vienas, iš Lietuvos pasitraukęs, žydalis Rubis, vardo
 nežina-u / Kadangi, jis buvo iš Lietuvos ir gerai kalbėjo lietuviškai, tai
 mes, keli lietuvišai, su juo susidavome pasikalbėti. Jis, gano kalonus buvo žy-
 delis. Jis mums pasakojo, kaip jis išsigelbėjo, nuo nacių sunaikinimo ir kas
 jam padėjo. Jis turėjo žmoną ir du vaikus / mergaitę ir berniuką /. Pasak jo
 todėl, jis, atostai su teise, slapt, nuo nacių, vienas, rodosi, Milwaukee ap.
 lietuvis iš sudarė galimybes pasitraukti į užsienį. Atsimenu, jis todėl, tur
 lietuviui, kaip padėjo, už jo išgelbėjimą, padysti į Lietuvą, siuntinij.

Jis, Kenoshoj, turėjo du brolius, kurie vertosi, turėdami, karčiosą. Įpra-
 dū ir jis buvo brolių prietas dirbti, toje karčiosoje, bet jos nepatiko ir
 jis susiradė darbą automobilių fabriką dirbti, kartu su ženia ir kitais
 lietuvišais. Valiau, jis persikėlė į Milwaukee, toje paties kompanijos, fabriką,
 bet, kur dabar jis Milwaukeeje gyvena, negaliu pasakyti. Atrodo, apie jį, daugiau
 galitu suteikti žinių, kartu su ženia dirbęs J. Suskis, kuris, dabar, rodosi,
 pensijon išėjęs ir gyvena Chicagoje, turbut, Market Parke.

Antrą įvikiį girdėjau, Vokiečių okupacijos metu, Uksersgoje bėdavas. Uksers-
 goje, vokiečių okupacijos metu, pas lietuvius buvo slapta viena žydėkaitė,
 kurios nežinau, nei vardo, nei pavardės, kadangi, viskas buvo slapta, nuo ve-
 kietų, tik, girdėjau, kad geramias slaptingosi, jg, Uksersgo klebonas Telkanis

186

Nė
15
1906

pakrikštijoje, padarė kataliką, o tuos pačius ir lietuvius. Kur dabar yra, toji žy-
delkaitė ir ar jai pavyko išsigelbėti, nėra galimybes nustatyti. Ir patsai buvę
klebonas Telksnys, rodesi viręs Lietuvoje. Apie žydų slėpimą, vokiečių oku-
pacijos metu, daug faktų teko nuzirsti, bet, kadangi, tas viskas buvo daroma,
labai slėptai, kad vokiečiai nenugirstu, nei patieks slėptiems gręst žydy li-
kimas, o beto, seni laikai, sunku, daugiau ką, ir beatminti.

Tų visų įvikių rinkimas, labai svarbus ir naudingas. Bet, ar nereikėtų, pa-
negrinėti, žydėlių algas Lietuvoje, prieš pirmą bolševikų okupaciją ir pir-
mos okupacijos metu. Ką jie veikė, kaip algosi su lietuviais, kiek jų įdavė
bolševikams-rusams, ištvetimui Sibiran ir visokiais kitokiais stvėjais, dar
prieš steinant į Lietuvą naciams ?

Geros sekmes Jūsų darbe. Laimingų naujų metų !

Su pagarba : P. Janušonis. *P. Janušonis*

P. Janušonis
N. 347 - S. 1948
C. T. H. ; G.
Dousman, Wis. 53118

Rev. J. Frunskis
2606 W. 63 Str.

Chicago 26.1.1977
64

Prineste mano liudymis,
kunigas Alfonso Suinokas
paimito 3 bolionis 40 apimys
Curo tardomas zydis, kur
nurengusi kunys nureps
su papali deise jo
lytis organus, special
testiculus (Kicuisius)

Kunigas Suinokas
pats man tai sake.

Lim. J. Juozevicius.

Kunys Alfonso
Kilgime Aruna
Kunigas zydis. led

164

57

Chicago 26.1.1977

Rokisky, kun. Sverzauxas,
altorista, auctuista
bestocukicand rusans,
Curo kankintas 4 na-
scutas vistin zydis.

Volicu to patis zydis
Curo paganta, per
nart is karyta pui
kunys Sverzauxas
lavovu i ryt duma
pats miscalta.

Lim. J. Juozevicius -

Bejys mose
Kunys kankintas 4 mose
Rokisky et. Sverzauxas

Chicago 26. I. 1977.

Beiträgen und zusammen
Karte zu Bundesrat-Bericht,
zu jain i zyden i Lietuvos,
Slapiskio miškelį, manų
pusbrėžis Karanavicius
(16-17 metų amžiaus) Karan
juokėti i kopančius) -
beis i kelto i augančius
sunkūdimis. Iš miškelio
i vestis, beis kamintan
nupiaunant li dvi, auni
lyties organus i miškelį.
2 mous kuro beis pan-
slope kūminto i (nyk)
mate, bet nupalyjo felicit.
del ginčluotų esekutorius.
Rap beis kaminto i
miškelį - motinai reorganizav
beis sony.
Kin. J. Juozėvicius

164

158

Chicago 26. I. 1977.

Karo ir vakarais beis apom-
kluta mitis komunistai zyden
i Lietuvos.

Karodoms miškelį, geb-
rinkelio status elentinje
dides manų pusbrėžis Petras
Juozėvicius.

Vakaričius pradegus
bombarduoti. P miškelio
nuo bombylų beis Petras
Juozėvicius, beis.

Zyden i Lietuvos komunistai
glau kad jai beis i miškelį
Pardese tarp supiacuoti
i sukapijo i miškelį - gabalų
kad nekuro galimo dmet
Kar per levanaso

Kin. J. Juozėvicius.

159

Chicago 26. I. 77.

Ar gyvendomas Veluise
mista galwyo 5/7, tynjan
doddy Cwts, kucum gywro
moeiniau rywai i meryates.

Uew sludento socialdem-
krato paprasytu gellbiti stu-
dent sydekkate, kui dosto
kasmuie kuygeloje, pismiau
i Cwts gywro de meryatehuu
Is taturiskas gerai kulluio
i mweido Cwro panosi i dwas
meryates. Tui Cwro 1943/44
mety. Is dsi augeti, kad bolsi-
uwaui nebeteli i joi neberewi
slaprotytis. Pasgywuro i
sawunuo delias, peroxeli
Hlur gywroti.

Kun. J. Luowen eu

Rev. J. Penzkin
2606 West 63 St.
Chicago Ill 60629

~~8~~ 65

Gesbiamoji p. Aldona!

Jūsų laiška daly, liečiančių MiP.
 ir likimą, atsakyt: tenka man. Galia pranešti.
 Kad prie jės ir igelbėjimo porūdojau tik tiek,
 kad kartę, apie 1941m. Prieš mės. pabėgę, (pa-
 takeriu smulkiu, nestor vietos Junes Žinomas)
 pildamas nuo Venkineis namo taktu; vorist'ing,
 takt'kau Miferaitis ir gydylotojė Zaksio motinę.

Nors oficialiai įgydėmus nebūvo leisti kama iš-
 eiti iš getto, bet šitai jės buvo be sągy-
 bus ir todėl išlikimamsi galvomis galėjo vokie-
 tioti, kas norėjo. Zaksienė sustotėdė mano
 ir paklausė: "pasakok, kas tu munis bus?" At-
 sakiau: "Jūs, padėtis labai pavojinga. Žino-
 kite, kad mes, pichudrai, nieko negalime padėti,
 nei vokie, daro vokiečiai". Tuomet Zaksienė dar

igelbėj-
 us susau-
 Monclis
 r. "Mi, Peres-
 is mūš,
 l'ra diras
 pat'itka-
~~ty~~
~~ty~~
 sulaukti
 iser, Siem
 e. Mke-
 'is, Gun-
 : valstas.
 t'gūstoj-
 tonusk.
 inovi-
 'n abga-
 p'rinti
 k'ini

7.

3-17-77

3-17-77

00

Jūsų laiška daly, liečiančių MiP. ir likimą, atsakyt: tenka man. Galia pranešti. Kad prie jės ir igelbėjimo porūdojau tik tiek, kad kartę, apie 1941m. Prieš mės. pabėgę, (patakeriu smulkiu, nestor vietos Junes Žinomas) pildamas nuo Venkineis namo taktu; vorist'ing, takt'kau Miferaitis ir gydylotojė Zaksio motinę. Nors oficialiai įgydėmus nebūvo leisti kama išeiti iš getto, bet šitai jės buvo be sągybus ir todėl išlikimamsi galvomis galėjo vokie tioti, kas norėjo. Zaksienė sustotėdė mano ir paklausė: "pasakok, kas tu munis bus?" Atsakiau: "Jūs, padėtis labai pavojinga. Žinokite, kad mes, pichudrai, nieko negalime padėti, nei vokie, daro vokiečiai". Tuomet Zaksienė dar

165

003 002 001 000

lota) El
kuvo t
diidat
-Kazoki
kaso E
-Kasat
teh tek
Be
1.0
nyl
le
tq

perako: Siian, kad Jamata landei iijetlofi
maho sunu, eu do kinga ne kai. Po sunuun su sun-
dyne, nekerasu qyventi. Kad kii mano Moncei
(antaris sunu, luvsi kauno) iijetlofi. Mi, loras-
te miko nekalhejo, lat ahidisi klausei nuun
pasikalhejimo is supnato pavytu. Po keliu dicitas
ji dingo is getto is sini slapytyti pas patitama-
mus zmones. ~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~
_____ iijetlofi is rufauki
kato palveta. Po karo ji iskoljo ut Ausru, Siian
nuisovus, ji aprijyveno luo Vasivlu nane. Mipe-
vasto mivi epi'e 1973 metus. Si paleje.

Krok darynu piriidajau pore kites z gdoi, Gu-
vicienei, iijetlofiimo. Ji luvu is kaktinonu valovitu.
Kuomet luvu suidnytas jos vyrai, ji atlejo sloj-
tis pas manu usivi domu Sauteki, is Bagdonusk.
Uosovis publijajo laikyti ja pas suve, nei Guvici-
ciene luvu kaji apylinkoje patitama, is atga-
lavo ja pas mus, is Puitoti. Mama vakari piriinti
Guvicienei. Ji luvu atigalovusi para/arikiiai

177
111
111

Seigu Su kastus petras
red. Javarcium - atago plovu jis vinsto
nuu jos iureitokijus.

ohj

tutkasta) Espana Karokaitylis vasa. Tuo vasa
 si is luuo pas mus valinana. Nost paavijus luuo
 labai didoli, et skundikas neaki nado, is Eurostia
 ne-Karokaityli pas mus tulauko keuo paavijus.
 Po karo Eurostia isitokki is Kloispeida, ten isitokkojo
 is Karokolnako, o vohuu itugho is Terapli. Kaip jai
 ten tekau - neinan.

Be sius doreja dydzia, laike vokicicis akupa-
 rijas isitoko siv SiPalei dydzis:

1. Lepigmanas, luu. SiPalei vides. makiptas maki-
 nys si isitugho itikon Amerikas Picturia veikio
 Leorasto Simuris Cooli's Prana Simuris. Ab ed lo-
 hignanas gyvona vohiye.

2. Dvi veseris Gromanaitis, ispi luu SiPalei vides.
 makiptas maki. Jas paakipi is isitunko pas paavijus.
 mus is Panovis is apylinka SiPalei kuniyai. Ginda-
 Nau, jas kolia gyvona.

Si nepakolunys is vokicicis akupaerijas SiPacci
 dydzis isitoko tik:

1. Velen. gydytojas Jokubas Aronborgas. Pirci pas
 tildant karui, jis luuo itugho is Leningrada.

genb. luu. dr. Reus. as,

vt
 11.
 1.
 m
 v

201
 202
 203
 204
 205

Juus
 Plociu
 Jaus
 Plociu
 Jaus
 Plociu
 Jaus
 Plociu

gyvona
 gyvona
 gyvona

#

ter pakko i karionora. Dabar jis gyvena Vil-
niuje.

2. Glazenas, ii Tubinas. Jis sukelo partizan-
ti i, greima, pakko i karionora. Kami pas-
banges, Glazenas gido i Tauraga, paideani ga-
na zymis smogum. Po kiek laiko, jis padari kam-
ku iienkavima is pakko i kaliojima. Jo kaleriu
liktis nozina.

3. Broliai Alkonis ir Zeikas Bereloviciu. Jis
1941 metais lecio isvoti i Tiltus. Ten jis lecio
partizani prie sanderie ir liktis (kaip jis ma-
pasirako). Sanderiuose yra zivkys. Na, jei yra
zivkys, tai gyvanti galina. Po Stalino mirties,
Bereloviciu gido i diktura, agrigyvoni Kanne.
Dabar Zeikas Bereloviciu jau yra miris.

Daugiau Sitalai zydys nois siltka.

Apsiaian imulki, isvendiandamas pavardos,
kes pagal jas parizkamsiji gal jalei pridoti daugian
tumulmona.

Stuoms geriamus Sitalojimus uztesiu bu Sitali-
kams! Jis geris sveikata ir parmi!

1974 m. vasario 22 d. Sitalojis.

Alkonis
Tubinas
Glazenas
Zeikas

Zeikas
Tubinas
Glazenas
Zeikas
Sitalojis

Semua
Lina
Zare
Su W.
Zare
yno
arba
Z.
L.
prie
puzg
muzi
palei
byzu
L.
Sitalojis

465

(80)

3-27-77

Gerb. Kun. dr. Prunskas,

Sveikata Jums laisvą ir džiugus, kaip
 būna prasidėjusį sąjudy gelbėjimo. Jų
 rėmė buvęs Lietuvos kabinas (kuris išventas
 su visa šeima s. n. n. n., karys, vėmėms
 rusams laisvą - bendr. 1945). J. Berdžis
 yra mano kintanti tėvas ir erko jurbolis
 arba balinas pūf. Berdžis.

Dr. Lektors, ačiū, kaip jis mimi savo
 laisvą buvo Sileto gimnazijoje, o kabinas,
 pirmą kartą, tikslu, ar oleli, deim, kol
 porų matų pūf. vokiščių okupacijos - tikslu,
 užtikrina Turėjo jau šeima ir vartu
 vokiščių. J. su šiuo - narkindam, Sileto,
 vyru - ačiū, pūf. vokiščių. Mokytojas
 buvo narkindam, clay, vokiščių, kaip laisvą
 vokiščių, ge. tie

Leigu sūi laisvą, vokiščių Jums narkindam
 ar p. Jovaričius - kabinas, pūf. vokiščių
 man, jos narkindam.

su pūf. vokiščių. Oleliu, Jovaričius

165

164

Kun. dr. J. Prunskas

The Lithuanian World War Daily
 415 45 West 63rd Street
 Chicago Ill 60629

Aleliu, Jovaričius
 771 Grand Bay Rd.
 Riverside Il 60546

Chicago, 66
28-1977.

Mielas kun. Prunskis!

(87)

Kiek žinau ruši knygų apie žydų gelbėjimą.
Suraičiau ir aš vieną atsitikimą, foniškelėje.
Siūnėi tą straipsnelį, gal pasinaudosi visu
ar dalinai jį pertvarkęs. Faktai tikri.
To paties turinio laišką pasiūnėiau Dirvai.
Gal atspaudins.

Geriausius šermeis ir sveikatos.

Juozas Jurevičius

Prėdas - Rašinys.

PLACE
STAMP
HERE

NY 00116
1977.11.28

Kun. J. Prunskis

Cia

FROM Jurevičius

7236 So. Wabashmar. Av

Chicago, Ill. 60629.

Lietuvos Žydų Gelbėjimo Faktai.

Juozas Jurevičius

Mintimis trumpai nusisiekime į okupuotą Lietuvą - Aukštaitiją, Biržų apskr. Joniškėlio m. 1923m. gyventojų surašymo metu rasta 907 galvos. Tame skaičiuje apie 200 žydų. Socialinė jų padėtis buvo įvairi. Vėtėsi prekyba. Turėjo savo maldos namus, rabinų ir t.t. Kai kurie samdydavo padienes tarnaites. Viena iš tokių turtingesnių šeimų buvo Todesai. Augino vieną sūnų Abramą ir keturias dukras. Turėjo dvi manofaktūras (medžiagų) krautuves. Abromas apie 1929-1930m. emigravo į Ameriką ir apsigyveno New Yorke. Visą prekybą tvarkė tėvai su dukromis. Su Todesaite Cyprė mokėsi Joniškėlio Vidurinėje mokykloje.

1929m. persikėliau gyventi į Kauną. 1939m. atėjus Vilnių su įtaiga persikėliau gyventi į Vilnių. 1940m. birželio m. 15d. Lietuvos okupaciją sutikau Vilniuje. 8u. varėto į Vilnių (važiavo rusų tankai apspitę žydėlių su raudonomis vėliavėlėmis ir rusiškomis dainomis. Gatvėse žmonių buvo nedaug, nes lenkai jau buvo pergyvenę areštus ir tremimus.

Po Lietuvos okupacijos stambesnės krautuviės buvo nacionalizuotos. Nacionalizavo Joniškėlyje ir abi Todesų krautuves. Pastatė naujas parduoves taip pat žydėkaites iš biednėnio luomo. Savininkai liks be darbo. Nors turėjo ir ko praquenti, bet ilgai būti be darbo nepalėjo.

Mano įtaigoje atsirado naujas viršininkas rusas Matčičukas. Gana protingas žmogus. Jokių didelių reformų nedarė. Visi

skyrus viršininkei dirbo savo darbe. Bet tarnautojų tarpe įsiviešpatavo nusiminimas ir neimas. Į darbą tuojau buvo priimta višnietė žydaitė, kurios tikslas stelėti tarnautojus. Tuariau ir toliau kanceliarijos veikalus, tarnautojų pasikeitimą, t.t. Buvęs pečiūrys tapo kadru V-ku.

1940m. berods rugsejo m. i Vilnių atvyko Todesaitė Čyprė ieškoti darbo. Ji žinojo, kad aš toje įstaigoje dirbu, tai užėjo pasiteirauti ar aš negalėčiau jai padėti surasti darbo. Besikalbant su Čyprė ji išėmė iš fašelės kuitą ir man rodydama aiškino, kad jos šeima rėmė komunistinę veiklą pinigais. Paėmęs iš jos tą kuitą matau paįmėtą 500 litų sumą, kuri pasiskirstyta taip: 200 litų komunistų partijos veiklai paremti ir 300 litų MAPRAI (Tarptautinė Komunistų Organizacija Revoliucijoms Remti). Žiūrėdamas į tą kuitą ir Čyprė Todesaitę galvojau, kokia tu esi išgama. Valgydama laisvos ir nepriklausomos Lietuvos duoną, susinrovei turtus ir aukojai tiems, kurie okupavo Lietuvą ir nusavino tavo turtus. Į darbą, kaip ir buvusi „buožė“ nebuvo priimta. Ar kitur jo ieškojosi nežinau.

Dažnai parvažiūdavau į Joniškėlį, bet nuo to laiko su Todesaite, nors ir kaimynai buvome, mažai besikalbėdavome.

1941m. birželio m. 22d. Vokietija pradėjo karą prieš Sovietų Sąjungą. Lietuva, poros dienas laikotarpyje, atsidurė naujo okupanto rankose. Raciai greitai žydus ^{prota} baryti ir getus ir kitokiais būdais pagal planą naikinti. Joniškėlio žydai buvo nuqabenti už Pasvalio miestelio ir sunaikinti.

|| Kad nepatėkus į sunaikinimą, porą dienų prieš tai, dvi Todesaitės-Čyprė ir Feiqala nuvyko į Bamažupių kaimą,

apie para kilometru nuo Joniškėlio pas gerą, ju pažįstamą
 ūkininką Stasą Maršieną ir buvo apgyvendintos Birstyje. Vakarais
 atsidavo ir gyvenamą namą. Maitino Maršienė. Taip Todešaitės
 išgyveno toje Maršienės globoje iki 1945m. pavasario antros
 rusų okupacijos. Kaip 1977m. vasario m. 12d. laiške man rašoma,
 kai tik rusų karūnomenė pasirodė Joniškėlio apylinkėje artai
 Todešaitės trūkšmingai grįžo į Joniškėli - savo namus. Per
 trumpą laiką kai kam padarė nemalonumus.

Po karo Todešaitė Čypkė atsivado Vakarų Vokietijoje. Kurį
 laiką gyveno Miunchine, žydų stovykloje. Kur dingo antropi
 seruo žinių nėra. Ši vokietijos atvažiavo į Ameriką ir apsigyveno
 New Yorke. Bandžiau ieškoti, bet nepavyko surasti. Lietuvos
 žydai paaukinti neįregistruodavo.

Kaip gautame laiške ^{rašoma} rašoma, kad Todešaitės nuo išvykimo
 dienos Stasei Maršienai neparašė jokių padėkos laiško ar
 išgalvojimų ir mišykla. Taip pat iš jų negavo jokių suintinėlų.

Beto tame laiške dar paįymi, kad vieno žydo gydytojo šeima
 taip pat buvo išgelbėta Joniškėlio klebonijoje. Tik nepavyko
 nustatyti pavardės ir šeimos sudėties, nes klebonas kun. laiške
 yra miręs.

Kai kurie Lietuvos žydai lietuviams padarė daug
 skriaudas, nes prisidėjo prie tremimų į Sibirą ir kalėjimus.
 Tame pačiame Joniškėlyje gyveno žydas Šmuita. Turėjo
 sūnų, kuris nieko ir nedirto. Pasirodė buvo vietos komunistų
 partijos sekretorius, nes per jį buvo rastos išvežimui sąrašos.
 Dieva jo niekšingo darbo, pirmoji auka buvo Joniškėlio

Ķemēs unio mokyklos vedējas agr. Steikūnas ir kit. Jo arešto metu žmona ligoninėje laurē ipeđinio. Šėjusi ū ligoninė su naujagimiu kūdikiu līro be vyro globos ir šeimos maitintojo. Kieno dėka Steikūnīnei taip atsitiko? Ogi to žydpalaiki'o šmuclūko ir riki niokū! Tokū atsitikimū buvo tūkstančiai. Ar ū jis judo darba buvo vėsta ^{pasigalejimo?} ||

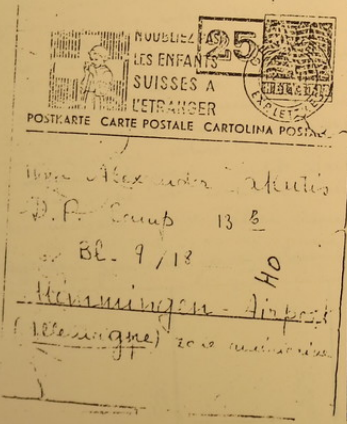
Atsirū asmenū nusiriklimas negali būti metamas visai lietuvū tautai, kaip kad šiuo metu bando daryti žydai.

Mes lietuviai, kaip tėvynėje, tarp ū ūveivijoje turime šimtus pavyzdžių, kaip sunioje Lietuvos žydu būnleje, pagal ūgales buvo maitinami ir slepiami nuo sunaikinimo. Tequil Lietuvos žydai prodo, kiek jie ūgėlbejo lietuvū nuo Sibiro tremties, kalejimų ir nužudymū.

#69

180

At Alex. Jakub. Nio ^{geant} ~~caricature~~
 1941 iki ¹⁹⁴³ ~~1941~~ ¹⁹⁴³ ~~1941~~ ¹⁹⁴³ ~~1941~~
 kina slapt ¹⁹⁴³ ~~1941~~ ¹⁹⁴³ ~~1941~~ ¹⁹⁴³ ~~1941~~
 lipas, zina ¹⁹⁴³ ~~1941~~ ¹⁹⁴³ ~~1941~~ ¹⁹⁴³ ~~1941~~
 mazos, dabar visi gyvi
 gyvena kentyje.
 Prideda kopij gavo
 rutes ir sytos ¹⁹⁴³ ~~1941~~ ¹⁹⁴³ ~~1941~~ ¹⁹⁴³ ~~1941~~
 sesers Valentin = Kirilovs
 zinonys ¹⁹⁴³ ~~1941~~ ¹⁹⁴³ ~~1941~~ ¹⁹⁴³ ~~1941~~
 ir dar naujos rodymus

bi gaudi ¹⁹⁴³ ~~1941~~ ¹⁹⁴³ ~~1941~~ ¹⁹⁴³ ~~1941~~
 originalini ¹⁹⁴³ ~~1941~~ ¹⁹⁴³ ~~1941~~ ¹⁹⁴³ ~~1941~~
 postkarte
 keli ¹⁹⁴³ ~~1941~~ ¹⁹⁴³ ~~1941~~ ¹⁹⁴³ ~~1941~~
 su ¹⁹⁴³ ~~1941~~ ¹⁹⁴³ ~~1941~~ ¹⁹⁴³ ~~1941~~
 klase

Loisko, russ. Is Sveica-
nyos raso sesko ingelbety 4 zedy,
Vaxiskai

meine (e. 11. februar 1841)
 Lieber mein Jetteli
 Ich bin so glücklich, dass Sie
 nicht einen rechten freien Le-
 ben mitbringen können. Ich
 möchte Ihnen viel Glück und
 alle Güter. Ich bin Ihnen so
 dankbar, da alles was Sie mir
geschickt haben, von Ihnen
geschickt haben. Soll der
 Herr Gott dafür die segnen-
 schade das ich Ihnen so we-
 nig geschickt habe. Wenn ich
 auch mit Ihnen kommen sein so
 gerne, ich so von Herzen -
 Ihre Liebe, lieber Gott, auch
 meine beste Wünsche für einen
 glücklichen Zukunft.
 Ihre dankbare Freundin Wilhelmine
 P.S. Ich werde meine Schwester
 über Ihre Liebe schreiben -
 Sie kann sich auch nicht wieder
 so sein, so ist nicht so leicht
 Schuldigen meine Teller, denn
 ich die Liebe, so recht ganz
 verstehen

Postpaid in

unmarked

M D

Unpaid

Unpaid

Post etc

Post-

90 /

K

27 m

Gen

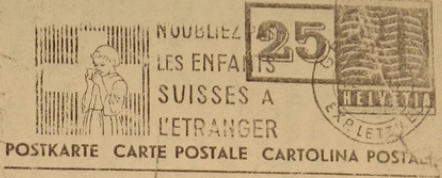
Li

Tourist

142

Geneve D. 11

Exp: A. Wilenskin
14 Rue François Grust
Geneve

Herr Alexander Jakuti's
D.P. Camp 13 6
Bl. 9 / 18

40

Memmingen-Airport
(Allemagne) zone americaine

Dear Sir
When

Riga 1, Lapkalkatpils, Sarkanā ziņās G-4

148

Yka

era

a f e

progr

re m p

rag To

pausku

cañu

leau da

-re beta

ca rpyg

incunab

t Astou

Eka un

hou g e

l. aine

mes Ir
rba Amer
vnyul.

Dr. Janis

173

здравствуй и по
именоватъ.
и о за

мои см
моментъ
Ва баш
Ваша
90 120
Кре
Супер
Ваша
Ол
и за
С
Таша

Geneve le 11 Juin 1949

Lieber Herr Jakutis

Ich bin so glücklich, dass Sie endlich einen rechten freien Geber einfangen können. Ich wünsche Ihnen viel Glück und Alle Gute. Ich bin Ihnen so dankbar für alles was Sie meiner Schwester und ihrer Familie gemacht haben. Soll der liebe Gott dafür Sie segnen. Ich habe das Gefühl dass ich Ihnen so wenig geschickt habe. Wenn ich Ihnen nützlich kann sein so mache ich es vom Herzen. Gute Reise, lieber Herr, und meine beste Wünsche für einen glücklichen Zukunft.

Ihre dankbare Annette Wilenkin

P.S. Ich werde meiner Schwester über Ihre Reise schreiben. Die Route ist noch nicht sicher zu reisen. Es ist nicht so leicht Entschuldigen meine Fehler denn ich die deutsche Sprache ganz vergessen habe.

Annette Wilenkin

Riga 1, E

Sarkanar mijas 61-4

941 m. bolševiku raudonaja armija vokieciu kariuomenei istu-
is Lietuvos, bi

Jurbarko Komur
i pavasaryje NKI
"Šiu metų com
draugas an

но радовался тому, что есть так!

174

~~(405)~~ 68

Майору, 28 октября 1968г.

Милая девочка из гурбановской
Фр. Жантенисене!

У этих дней, которые Вы были у нас,
находились на вершине своего счастья,
но после Вашего отъезда у меня
никак вместе с вашими родителями
и родными. После моего при-
езда домой, стала унывать из-за тоска-
будни, будни и будни. Вы идеальная
образец человеческого красоты и
человек большого обаяния. Если бы у
меня был Ваш портрет у бы его вставил
в мечтаний и носил бы на груди.
Как самый драгоценный драгоценный
неостанно радовался бы им, не потому,
что Вы стали мой жизнью, она мне
не дорога - мне радости зная у в
своей жизни; неги и восторгов и сейчас -

любой
вотб.
Замы
смерти
тва, бу
ни все
дней ба
о лет
этико у
та, Вам
красота
был а
Вам
урает Ва
очинени
принцу
Мат
1, Сарк
Сагка.

СВА

1941 m. bolševiku raudonaja armija vokieciu kariuomenei istu-
is Lietuvos, buvo rasti dokumentai:

Jurbarko Komunist
u pavasaryje NKVD i
"Šiu metu sausio
draugas ant...

икреп нет
ватб.

Заместо зени
смерти у
тва, буйт →
кии всегда
- гди били
20 лет

ртно цену
та, Ваму
короче.

Вам,
мудет Вас

Сочинения I
и прилеж в
Мат ос

а 1, Варко

Sarkanaoatmijas 61-4

69 172 9

но разговаряя тому, что есть такая
твѣтны человек на нашей планете, ко-
торой мне близки и очень дорогой че-
ловек, с которым все может происходить.
Особенно Вас слышу, Ваши рассказы, Ваши
близкие и, конечно, и др. С Вами слышу
пом тоже слышу происходят - и как
святой человек. Кто-то из великих
людей сказал: все прекрасное на
земле - от солнца, а все хорошее - от
человека. Я только знаю одного такого
человека - это Ф. Янсенсис.

Еще скажу, что касается Вас.

Французский писатель Жюль
Ренан сказал: „Тот кто не изучил
науку доброты, тому все другие
науки принесут только вред“. Он бы
Вас, то доброты, называю академиком,
а я бы ему сказал, что он такой

1. Jurbarko Komunistu (b) partijos sekretorius Joffe rase 1941 metu pavasaryje NKVD Raseiniu apskr. istaigai rase sekanciai:

"Stu metu..."

146

забрали у меня нет имен, как их именовать.

У О Заместолина слажу, что в вашей смерти у меня на остаток документа, буду просить Бога, что

Ваши брата Сергея Зарубина, и что Вам как брату Сергею Зарубину и семье до 120 лет

Крестико у меня Вас, Ваширо Супруна, Вашу дочь и племян Васю Васю Коваченко.

От себя свидетельствую.

Вам, который бегло, и...

не забудет Вас

Арон Завагович

Сочинения Перминова - бегло, как

Тамко там же в...

Мой адрес:

Riga 1, Sarkanasrijas 61-4

Sarkanasrijas 61-4

iaus vede-
inga ekono-
os platini-
o vietos pie-
ncas Ausiu-
vykdyti pas-
iad berasciai
lskai ju ne-
pasistas Au-
i balsu pa-
emes Ukio
i komisa-
klamai pat-
rkos pajuo-
pintas Tau-
siliuosa-
rauke ir
sitrauke Ru-
kaip mato-
s ir dirba

privatinis
aika gera
e valsty-
patarejas.
buvo bai-
dvokatu.
ine teismi-
dies teise-
s dideles
kas nelike.
nas buvo
paskirtos
mo sprendi-
dies maiti-
buozines
ko izulumas
bernas uz-
susitau-
ivarininko
sunaikini-
s ir isau-
Amerikoj
ui.

a
v
b
v
g
B
ni
ji
Is
pe
py
me
ni
pr
su
si
pe
vi
mu
ge
ir

1941 m. bolševiku raudoną armiją vokiečių kariuomenei istumus iš Lietuvos, buvo rasti dokumentai:

1. Jurbarko Komunistų (b) partijos sekretorius Joffe rase 1941 metų pavasaryje NKVD Raseinių apskr. istaigai rase sekanciai: "Šiu metu sausio mėn. Raseinių apskr. Finansų Skyriaus vedėjas draugas Antanaitis atvyko į Jurbarką praveisti mitinga ekonominio organizacijų darbuotojams, dėl penkmečio paskolos platini- mo. Po paskaitos sekant paklausimams, pasikele iš savo vietos pie- no perdirbimo bendrovės vedėjas - žinomas fasistas Vincas Ausiu- kaitis ir paklause prelegenta, kaip praktiskai reikes vykdyti pas- kolos pasirasyma tarpe berasciu? Prelegentas atsake, kad berasciai buvo tik smetonines valdzios palikimas ir dabar praktiskai ju ne- siras, nes easami suaugusiems kursai juos isnaikino. Fasistas Au- siukaitis reiksdamas savo didi nepasitenkinima pakeltu balsu pa- sake: "Pries keleta dienu musu pienine gavo rasta is Zemes Ukio Liaudies Komisarijato, po kuriuomi vieton paraso patsai komisa- ras padejes 3 kryzelius" Prasau drauga virsininka, reikiamai pat- varkyti izuluji fasista Ausiukaiti uz tarybines santarkos pajuo- kima ir izeldima. Pasirase: Joffe, sekretorius."

Is to sekant, Ausiukaitis buvo axtuotas ir patalpintas Tau- rages kalejime, is kurio pirmosios karo dienos ryte issiliuosavo. Pries antrąja Lietuvos okupacija is Lietuvos pasitrauke ir Chicagoje mire. Komunistas Joffe karo pirmąja diena pasitrauke Ru- sija ir nors Jurbarko vertesi tik langu istiklinimu, kaip mato- si is tarybines enciklopedijos, siandien yra akademikas ir dirba mokslineje istaigoje.

2. Raseiniuose is caristiniu rusu laiku buvo likes privatinis advokatas Maksas Levy, kuris lietuviuose turejo visa laika gera varda ir tveriantis Lietuvos nepriklausomybes pradzioje valsty- binems istaigoms, buvo vienintelis nuosirdus teisinis patarejas. Veliau parvyko is Rusijos jo sunus Adolfas Leyvy, kuris buvo bai- ges aukstuosius teises mokslus ir vertesi prisiukusiu advokatu. Bolševikams okupavus Lietuva ir ivedant 1941 m. bolševikine teismi- ne santvarka, Adolfas Levy buvo paskirtas pirmuoju liaudies teise- ju Raseiniuose. 1941 m. pavasaryje ukininkams buvo uzdetos dideles javu pylivos ir jau kaip laukai atseti ir svirnuose niekas nelike. Ispildyti paskirtas normas ir turguje nusipirkti nebuvo.

Girkalnio valsc. Surmantu vienkiemio savininkas Bacenas buvo pastarajo teisejo A. Levy nuteistas 2 metams kalejimo uz paskirtos pylivos trukstamu 3 centneriu mieziu neatidavimo. Teismo sprendi- me motyvuose irasyta "Kaltinamasai tikslu pakenkti liaudies maiti- nimo istekliams, samoningai neispilde prievoles budamas buozines prigimties" Tai buvo parodyta zydo ismokslinto teisininko izulumas sunaikinti ukininka lietuvi, nes Bacenas kaipo ukininku bernas uz- sidirbes kelionei isvyko Amerikon ir tenai uzsidirbes ir susitau- pes po 26 metu grizes Lietuvon nusipirko nusigyvenusio dvarininko vienkiemii ir patsai dirbdamas sekmingai ukininkavo. Jo sunaikini- miui, pagrindu prikerge "buozine prigimtis" o buvo gimes ir isau- ges is neturtingiausiu vargdieniu ir tik per sunku darba Amerikoje ir savo taupuma, buvo apsirupines savo senatves islaikymui.

J. Kekstas

1941 m. birželio m. 23 d. vokiečių kariuomenei išvijus sovietų kariuomenę iš N apskrities miesto ir apylinkės Zemaitijoje, vokiečių kariuomenės policija paleido žydams vyrą suėmė ir Klebonijos ūkį, iš kur jie buvo imami apylinkės laukuose surinkti nesprogušius saudmenis ir išmetyta karine medžiaga. Tuo jie liko visam laikui ir i seimas gražinti nebuvo.

Tu pačiu metu liepos mėn. vuduryje atvažiavo iš Kauno vokiečių SD ir Sicherheits Polizei soder komanda SS obersturmführerio Haman vadovaujama, paleido i namus vietos kalejime laikomus suimtuosius ir nuvažiavo i minetu žydu bustine, paleipe tenai esamai sargybai, visus cia esamus tuojau nuvaryti prie uz 4 kilometru esamos žvirduobes.

Vietos policijos vadovybei sis reikalas pasirode abejotinas ir apskrities policijos vadas su vienu atsakingu policijos valdininku, matocikliu isvyko ton apylinken. Netoliese žvirduobes jiem sustojos žvalgyti, sparciais žinkniais atejo miesto gyventojas studentas E.M. kuris eme pasakoti, kad i atvarytas žydu kolonas yra patekes ju kaimynas žydas Kromas, kuris kaipo savanoris kurejas 1913 metu pradzioj su bolshevikais yra kovojes ir uz nersuma buvo apdovanotas vycio kryziumi.

Siuodu pareigunai artinosi prie netoli tenai esamos komandos vado Haman, kuris is tolu juos patikes paklause koikiu jie reikalu. Siuodu matydami vokieciu isikuji tiksla, nes nelaimingieji buvo nuguldyti kad lengvai nepabegu, pareiske Hamanui, kad cia esantieji daugumoje nera pasireiske komunistais ir is ju yra kariavistiu pries komunizma Lietuvos nepriklausomybes kovose ir uz nersuma apdovanotu garbes zymenimis.

Hamanas paklause kas tokie yra. Jam buvo pasakyta ^{komunizmo} pavarde. Jisai nuejo prie žvirduobes ir po neilg laiko atejo pas netoliese belaukiancius jo isvadutuojus, kuris visas budamas isprakai tavisiu nuo pergyvenimu, pasisake, kad ji pasaukiant jisai ju buvo kniupsciu su kitais paguodytas duobeje ir akymirkoje butu buves pradetas saudymas. Paskui Kromo atejo pas minetus policijos pareigunus patpai Haman kuris pasake kad Kromas kaipo kovotojas pries komunistus paleikamas gyvu draug su jo seima ir jam neprivaloma nustatyta žydam ghetto ir kiti suvarzymai.

Kromas atsiskyre nuo savo tautieciu ir gyveno savo 12 ha. ukyje salimali mieste, su savo zmona ir dukrele. Jiems nerekejo nesioti net ir Dovydo žvaigzdes. Jo tautieciai buvo vokieciu likviduoti 2 etapais iki tu pat 1941 metu rugpiucio men. pabaigos.

Tu pat metu velybe rudeni visi Lietuvos apskrities miestai gavo vokieciu policija, kuri vadinosi " SS und POLIZEI STATION". Zydu tutas tas jau buvo likviduotas, o ju poniskam gyvenimui reikejo, patalynes, baldai, indu ir kitko. Cia vel auka buvo Kromas, kad pasigrobti jo turta. Kromo seima buvo patalpinta vietos kalejime, turtas likviduotas vokieciu policijos naudai, paruosta zydu kapuose duobe, kur Kroma ir jo seima butu priglaude smzinybei.

Kalejimui vadovavo vietos karineje iguloje buves Kromui pazistamas karininkas, kuriam esant ukio virsininko pareigose, Kromas kaipo rangoves pristatyde savo apsiimtas parangas. Sisai matydamas liudne Kromo ir jo seima is kalejimo butu perkelti i Kauno zydu ghetto, kad Kromas ir ghetto Kromas buvo paskirtas su sunkvezimiu vazineti po ukininkus suprinkinti buives. 1941 metu pavasaryje isvaziuodamas to prekyvu issiveze slaptai zmona ir dukrele ir daugiau mirties smekion negrizo.

Pabeges laimingai issislapste iki vokieciu isvijimo, o karui pasibaigus, savo ryztumu persikelo Lenkijon ir is ten su visa seima atvyko Amerikon. Cia buvo jo adresas: Ieshua Krom, 221 Chelton Parkway, Kingstone Estate, Cherry Hill N.J., o veliau - S. East Ave, N. Elmer Rd. Vineland NJ Ar jie ir dabar tebegyvena - zinin nera, bet ju dukrele, kuri save vadindavo Danute, tai nera abejones.

70 ~~70~~

101
Vilnius, 14. k. m. Šalio mėn. 17 d.

179

Užrašai mano draugai:
Sofija ir Ruzinas,

Pasirūpau Jūs, ir nežinau, kodėl gavau
šiuos užrašus ir Jūs, juk Jūs net atkreipus-
i mano laiškus, o šie užrašai. Na, tikėtina, kad Jūs mano
laiškus gavote ir padėjote, ir tai gausiųjų dėdėms ir
ir mano perskaityti, kad Jūs turite laisvą laiką.
Tuo metu, kaip aš ir Jūs turite draugystę, o
dėdėms tai, išlaikyti sau uždavymus.

Užrašai Jūsų kaip Jūs gyvenate, kaip
Jūs šveikate, kaip Jūs turite ir amžius, kaip
Jūs turite palaikyti per vasarą, ir kur Jūs buvate.

Užrašai Jūsų turite vasarą palaikyti ir
prie Jūsų turite kalbėti, kaip apibūdinti
dalykai, ir čia turite, praeityje per atostogas.

Užrašai Jūsų ir Jūsų. Užrašai Jūsų. Užrašai
mano dar šie, prie Jūsų ir laisvą gerą orą,
ir tas laisvą laiką ir nerbus ir turite ir Jūsų.
Eduardas laisvą, gavo užmerkus, titulus ir daktarą
Sivintuose. Alcesandras Jau turite (Jūs, Simpatyja)
dang daktar ir su laisvą laisvą suu, kininkas -
Jau daktar apie Jūsų kalbama, kaip apie profesionalus.
Mėgus Ernestas Jau, Jūsų "moka" keičia kaip daktarą
turite Jūsų ir pilietis, ir šie gausiųjų ir uždavymus,
turite, mano Jūs turite daktar, ir tai ai Jūsų.
Neseniai gavau laiškus nuo Gitos Kaufmanaitės

pada foto address, uoi tau atedeketi ee Ding, ti qanti
 Antozelle, fotografi, kad jauruente ti gzerpiti jauruente
 kuyga jor nades ti paitade. Teni yea aurzine kuyga ti porsari
 tiros kune okupae. jor natu galepo paurwati Sajo Gyrolo 42
 dranga). Siduus dikunais di jori iisusiee tayo address.
 Gerta gan qorai gyrona (net Julijai Seentimurca iisunte)
 ti uoi tau ng. to padangti. pitectie jor address. Elatai,
 Net kuyga, dlas Sajo Gyronnie Luonistis ti kisingi kuyga -
 jor amuzina. Lu, gyron ti gzerbiama.

Nama tutei, mad jor su drangai Seentimurca, palordsa-
 te qorai carika ti mandojate gyronnie jural oras tanyelis.

Pakinkesin jenu dang, lekat dang
 laimis, Lprikate, tegul disucanet amne
 jenu namusea tik saule ti murziva

ke@uioju jns kasta.
 jenu kuydas.

Gerb. p. Aldučiui Dudačiui - Kručiui 9

Praėjo 30 metų nuo to laiko, kai Lietuvoje buvo likviduota
nacistinė okupacija, kurios metu jūs parodėte gilų humaniškumą
ir didvyriškumą, gelbėjant Rachelę ir Abeli Kaimelikius,

salon Ben-Ephraim
Mes, žydai, dabartiniai Izraelio piliečiai, pergyvenę klaukus
okupacijos metus Lietuvoje, aukštai vertiname jūsų pasiaukojimą,
kai teikėte pagalbą persekiojamam žydai, statydami mirtinam pavojui
ne tik savo, bet ir savo artimųjų gyvybę.

Žydų tautos istorija ilga, besitęsianti tūkstančius metų.
Bet mes visuomet minime ir nešiojame savo širdyse vardus tų,
kurie sunkiausiais laikais parodė esą tikri žmonės, - neišblėsta
jų istorinis atminimas, pagal mūsų tautinę tradiciją vadinami
"Pasaulio Teisuliais, ant kurių laikosi pasaulis".

Ir Jūsų vardas nebus užmirštas.

Su gilia pagarba,

Išgelbėtojų Lietuvos žydų vardu:

M. F. Curvičienė
Gyd. F. Curvičienė

M. Uelinas
M. Uelinas
Rašytojas

J. Merkys
J. Merkys
Rašytojas

TIEMS KAM TAI ŠDOMU.

182

9

Karo metu mau šeko ošti paigās Vilmaus šifres administracijoje. Vokicau paiedymu buvan šokamas in šodel šerijan biči labai atsargus, kad nerusi, šengėian ju paiedymams.

Šiojau kad Vilmaus gete yra pažištamu šyde, kuricems norijau padėti in vengti nisties. Ju tarpe buvo mauo šermai pažištamos - p. Petuchauskicue in p. Palickicue su vaikais (pirmaji - buvan šaulių niesto vice burmisto žmona, o antroji - buvan šer darbo inspektoriai žmona).

Mauo žmona - Veronika, su mauo žinia in pritarimu susitupino ju šikimu, susirio su jomis in pasuošė joms in vaikams šokimentus, kad fos is geto pasituntė. Ta proga žmona pasuošė dokumentus dar vienai Vilmaus šyde, špavardes kurios neatsimickam. p. Petuchauskicuei su vaiku in p. Palickicuei su vaiku buvo net paruostos vištos apšigymenimui.

Kiek minis žmona, ali fos su vaikais laimingai sulauki karo pabaigos in, kiek žinome, p. Petuchauskicue dar gyva in gyvena Vilniuje.

Apie šigelbetų is geto šyde, kurios pavardes neatsimename, žinojo Švedeckaitė (šav. šaulių burmisto dukte), tuo metu gyvenusi Vilniuje.

Žmonai gavus paruostus dokumentus in dar dokumentų rožleikus toms moterims, nakti štaige

V E 2 5 4

1897 dome bēdētāj pie dāru, n' reikalavimā
 šķeisti š' bēdētāj 7 gēstapoj parci gēimā.

Pēc jū šķēdīmā, n' bēdētāj, ēmonā suspijē po sevā
 naktīmāis baltīmāis postēpti tēos dokumentus.
 Gēstapistēi padarē smulkiā krādā lētā, bet
 ēmonos armenišvāi nekroti.

At' po krāto būvū arēdētālas, nā nevā arstī-
 vokitē vājkā, o ēmonā nā dēnos - kitos doku-
 mentus š' šķēti adresā tēmā.

Tas ēimāis gēiē gēlēcēimā ēyolā, reikalēi
 ēsant, galitē šķēlēt vīcāi, mīnint daly-
 vū, pavardes.

V. Kalendriene

K. Kalendris

1977. Janvāris mēn. 21.d.

P. S. Mūsu adrese: KALENDRA

44 LONGBOURNE DR. APT. 905. M9R 2M7
 WESTON ONT. CANADA

Lidiniai Lechmanas

Krm. J. Pankas,

Societu Tarnata, kad imtius imentynes parasyte knyga

angly kalboje apie žydus, kurius Lietuviai II-jo pasaulio karo metu, išgelbėjo nuo vokiečių sunaikinimo. Čia duoda Jums kelias, Lietuvos parandius, kurie yra išgelbėję nuo mirties žydus, vaikus bei kelis žydus:

a) M. Stūdas Bielskis, 133 E. 7th Ave., Vancouver, B.C. Canada,

V57 1M5, sakosi karo metu išgelbėjęs savo sūnyje Luokis valstijoje, Mi-
na, Lidekaite, kuri dabar esanti išeikėjusi iš žydo Sedos Kukuliois Gneto-
riaus ir dabar ten Lietuvoje gyvenanti. Išgelbėtojai žydekaitis pa-
vards, jei pagydomite, tai Jums suteiks L. Bielskis betarpiu -

b) J. Marckis, apstraitėje, Lidekaite parapijos klebonui Krm. Vachovui
Martinkui rekomendavus, 1941m. vasarą, to miesteli žydo vaistininke
nuojagimi, siūmą pasiėmė auginti kaip savo vaikas, iki mirties Jeroni-
mas Bukantus gyv. Lapsių kaime, Lidekaite valstijoje. Karo metu visi
apgyvendinti išeikėjimai tai žinojo, kad J. Bukantus augina žydo vaikas, bet vo-
kiečiams niekas nežinojo. Vaikas mirė. Dabar jis turi Bukantų pavardę.
Gaus išimokosimams, Jau pusi trąjetis metų, mačiau kelis jo parasytus
straipsnius „Sąjūties“ žurnale. Krm dabar tas žurnalistas Bukantus gyve-
na - nežinau. Galėsite, kad Krm. V. Martinkus gyv. J. B. tikrai žino? Jis
suteiki Jums ir to žydo vaistininke pavardę. To gausiorams, krm nežino žydekai,
likimas buvo biūdus. Boliškas valstis ji 1945m. arėtikos, kaip busė turint.
30m iki, štai ir šiaurinė Rusijoje prie kanalo Karima, kur jis dirgo be pėdikos. -

c) Koro metu, karmo žydai apgyvendinti Vilijampolis gėte pusim baduo
Lidiniai, mairto kordis, patyginus su vokiečių, taipgi buvo labai mirėmos.
Karmo mairto samrodalybėje, mairtinimo skyriuje tada tremto ir Tangudis
Šelinguaitis (krm. ministras duker) Jo „sukombinudams“ mairto kordis, ir
taip veikudams savo gnyglę, šelpė paistatams žydus gėte gyvenancius.

A & Konstantīns

185

4.13.77
pasaule

Klāvērīte Tamara lasīte, gal ar šim daugvair, kas ir pēti-
 vīns, gra rīgelbājes ma sumakšūnimo Zydas & Taip, šim vīns, Toki. -
 Tai Mr. Līdas Bietšis, B3E. 7th Ave, Vancouver, B.C. Ca -
 nada. V5T 1M5. Jis mīms saci saru ikyje Luokes valūyē i-
 saugjēs Zyda, šimos Murgautē. Ji dabar esati kītekyjū nē Zy-
 do, kas vns Maletis, rajons, Sedas kuolūko pīriminūks. Pīsī du me-
 tus Līdas Bietšis lancis mīns, okupatojē Līstunje. Mīms gress, kad
 būs labi malonīci tai šim, šimos parvāntas i eti, Sedā, mīcīstā.
 Šīap Bietšis gra atvyns, gpi kē, zaitu rētyti. Šel vno ko, dnuu
 oia Tamtai i Līda Bietšis telefono Nr. 872, -8721. -

Lovankitē pons Lu. Jasnīs, Jās, raknātis gra labaism-
 klai, kont man, īskaitomā. Jās, aduro - gatvīs negalīn pīrcāytīti...
 neāns, ar tai No Sevent st, ar No Jorath Ave...?! Na, bet vīdīe
 Jus šīs, mmo lasīka, gāvīte...

Jūs gāvīmtē Stānī Penstāvīnī

A S Penstāvīns
 PO Box 686

Kape, B.C., Canada

Vox 150

7
2
2

A. S. Kenstavičius
BOX 686, HOPE, B.C.
CANADA

186

9

Būsimas Langūnės Sėlingaitės dabartinis adresas yra Šetas:
|| Mps. Langūnė Radzevičius, 115 West 39th Ave., Vancouver, B.C.
Canada V5Y 2P1.

d) Naili ir jo profesijos akvire Eugenija Kenstavičiūtė Rimbinė
gynė Kaman, Krainovskis g. Ni. G. (ji ir dabar ten savo namuke
telegvėna, sulaukusi 80 metų amžiaus). Kano mitu nematėi pajalėjo Kan-
no žydams Gete Vaitais ir maistui. Pabėgusius žydus žydės, lankinai priglau-
davo savo bute. Jis rūnūs, inėnėnūs dabar gyvena Hurstvilėje. Ka-
ro mitu, jis daro mokiniui vyresnėse klasėse Kanno jėzuitų gimnazijoje
ir gyvena por motina. Jėizus Jūs tuo reikalui ir jė Krepsitės, manau
kad jė nūbrėkys paimformati konkrečios faktais ir net parurdims. -
Štai jo adresas: Mps. Peter Simba, 57 Pakentram Street,
Blackburn, Vic. 3130, Australia. -

Lėlai maini ir šio mano laiško bus Jums konkrečios paramos. Na,
bet geriau nežu nieko... -

Lėkėn Jums geras sveikatos ir sėkmingai šė darba, mėnagė!

Jūs godėiantis
Ant. Radzevičius

P.S. Pirmyjė pasaulinio karo mitu, vokiečių karinė okupuose
valdėia, buvo Kanne išteigusi kelias specialius žydams valdėtas vėta-
ves-valgyklas, o lietūnai bei lenkai tokie privilegijė neturėjė ir gy-
veno pusian badandami. Tai faktors! - J.S.

1977.I.23d.

7.

From: Ofc. Staci Kentstaniene
P.O. Box 686

-73-

Hope, B.C. Canada

1977m. Koro mēn. 20d.

From: Ofc. Staci Kentstaniene
P.O. Box 686
Hope, B.C.
Canada
Vox 40

-73-

Hope, B.C. Canada

1977m. Koro mēn. 20d.

188

Ģēdibņus Dē. Jasaitis,

Spandojē skaidrā, kaļ Tamētā renkate
žināis apīē Līdas, Kavīns Līthovai II-jo pasmi.
Koro mēn, iģēlbeļis un Doreic, nois, sunakimino.

Tis laiks at ģyemmas Karmo mieste. Sta-
lins, turintis tik vīnas, atē, Jozas Kubilijs,
ģyemmis da bētas ē pētis no „Ģaistap”
fabrikā Ģārbianojē ir turintis ten rēnka
on nemaiņ darīn, slēpdamāis no kaimiņn,
saxo namuro angino žēdute, bēvniaka. Ši
tas vaikas, pasēdint kate, mēn 1943 mēnīs
Koro mēnījē. Vaikas tads boro ģm apīē tri-
ju mētakē, aīkiai ruds, plauke, ir ģm šis
tik kalbejo līthovīskai. Stalins Kubilius iema
saxo vakte, mērujō i te, vaika, vānino vīnd:
„mūs, Jozukas” -

Spie tolimini vaiko lēkime, nezinān.

Jes ģēbimoti,
Staci Kentstaniene

Progr
3/27

Ģyemmas
ģyemmas

From: Ofcs. Stare Konstantinai
P.O. Box 686
Hono a -

-73-

Hope, B.C. Canada

1977m. Koro mēn. 20.1.

Hope, B.C. 1977m. Balansa 4d. -

(20)

188

Pabr. Dr. Jasaitis.

Šiuo Tamtūi ir paštas raštis, s.m. Koro mēn. 27 dienas. Prato-
te manęs suteikti papildomas žinios, apie II-jo pasaulinio karo me-
tu išgelbėjimą, žydų raikas, ir Kanno-Biljampolis geto. -

Šioje, beieik nuro naujoms ai Tamtūi dabar negalin parašyti,
tik patvirtinam dar karta, kas ankščiau jums rašiau. -

Koro mēn. ai gyvenau Kanne, Zalioje gatv. Nr. 32, pas savo
didi senelę, matli Izidorai Žilinski, jis buvo sūnijas. Kad nuėmė
darbams i Vokietija, ai buvo išidobinui, "Vivaldi" vėlytyje sutūtes dar-
bininke. Kaip žinote, dauguma Kanno gyventojų, gyvenso prisiu badau-
dami. Reikėjo maiti "sviukombinam" juodyje rukoje. Kanna skendo ta-
da tamsoje, nes gatvis nebūso viai apšviutos. Sviukoms maiti
jokio. Natūrai, visi nebūso, nei taxi ar papsasiamin. Vežtiukė.

Žiemos mēn. da syk ai m didi sūnija Žilinski, Pratoais jau
termitant, mnykamė beieik užimstū pas Juozą, Kubiliū, ir uo-
gūtimis prisiužemė mūpintū sviukoms mēn. ir gerakai mēn. Ši-
šimė ledu per Nemuną. Tėdi Žilinkas buvo man kelio rodytūjas.

Tai, Kubiliū, pasiūmė, žydų raikas, ai tik da syk ir tetaičiau. Tėdi
Žilinkas manė greitai ir pakutūtinai išpejo, kad ai mēn. mēn. ne-
pranūciau, kad stalain Juoz Kubiliūo sūma gza pasiūmū
iš žydų, šeimū Bereminko, auginti. Katangi tai buvo slapta daly-
kas, ai nesistengiau - menorejau žinoti ir jo tikra, paravėdi. Ta-
bū tik jums parašiau. Dėtyje frontas. Tėdiis pakūta, ai 1944m. Šeips
19d. traukia išvėstau Vokietija. Tūbu Breslau miūt, vagonų fabrice, jo
vėliūo pūvėntūo anšiau Reino upės. Kandar atvėstau 1949m. paravėdi.
Da syk rašiau lėišūo didi Žilinski i Kanne. Laikai negrėis, liet at-
sargūo negraua. Tūnšiau su Lichoje likūnis nemūciaimėju. -

Nėnūo lėišūo stalain Juoz Kubiliūo, nei jis, pasiūmto auginti
iš žydų, šeimū Bereminko. -

(Pantū vėntū!) -

4/13

Handwritten signature

-73-

Hope, B.C. Canada

1977m. Koro mēn. 20d.

From: Ofc. Staci Kentstamionie
P.O. Box 686
Hope, B.C.
Canada
Vox 40

189

Gērbiamas Dr. Jasaitis,

Spantojē stacionā, kad tāmētā renkatē
āinās apī Lēdys, Krievs lietuvai II-jo pasaulē
Koro mēn, rīgelbejo un vokiecī, noic, sunakinimo.

Tuo taikā nē gēvēmam Kauno miestē. Sta-
lins, turintis tē viera, akl, Juozas Kubilius,
gēvēmātē da bēstai ē pētās mē „Maistap”
fabrikā Gērbiamajā ir turintis tēn ngēlpa
mā nemāin dāzēn, šlēpdamētis un kaimynē,
saco namuonē augino Lēduke, bēvēminka. Šē
taz vaikas pasēdētis kēstā, mācām 1943 mēnīs
Koro mēnījē. Vaikas tēdā bēnē jūr apī trī
jūr mēlētē, aīkiai mēdē, plankē, ir jāv sīk
lēt kalbejo lietuviskai. Stalins Kubilius sēma
savēnē vaikē mēlētē ir tē, vaikē, vaikē tēdā :
“ mēnīs Juozakā. -

Spē tēlīmīnē vaiko likimā, nežinām.

Jos gērbiamētē,

Staci Kentstamionie

Progr
3/27

Upenye
paplomē un

2020.11.11
(date)

BYLOS BAIGIAMASIS ĮRAŠAS

FONDAS 647 APYRAŠAS 1 BYLA 482

Byloje sunumeruota 189 (Antas Astoria's dešimt dešimt)
(skaitmenimis ir žodžiais) lapų (-ai)

Iš jų raidiniai lapų numeriai _____

Praleistų lapų Nr. _____

Pakenktų lapų (išblukęs tekstas, suplyšę, sulieti ir t.t.) Nr. _____

Lapų su nuotraukomis Nr. _____

Lapų su pašto ženklais Nr. _____

Vokai su indėliais _____

Vidaus apyrašo _____
(skaitmenimis ir žodžiais) lapų

Pastabos _____

[Signature]
(direktorius)

[Signature]
(inspektorius)

[Signature]
(vardas ir pavardė)

2015 10 27
(data)

